

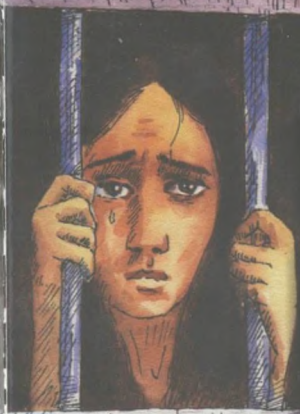
84/54/7
7,59

А
КУ

ҚИССА

І

**МУСОФИР
ГҮДАК
ҚИСМАТИ**

Азамат ҚОРЖОВОВ

МУСОФИР ГҶДАК ҚИСМАТИ

I КИТОБ
Қисса

Тошкент
«НОД-PRESS»
201.

УЎК: 821.512.133-3
КБК:84(5Ў)6
Қ59

Қоржовов, А.

Мусофир гўдак қисмати: (қисса)К.1/А.Қоржовов.—Т.: IJOD-PRESS,
2016. 204 б.

УЎК: 821.512.133-3
КБК: 84(5Ў)6

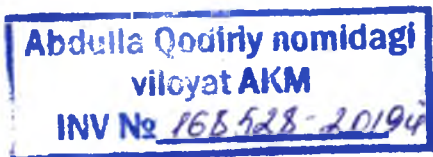
Банкда ишлаётган кўҳликкина жувон — Лайло кредит масаласида жиноий ишга қўл уради. Бир хатоси етмагандек иккинчи хатога ҳам йўл қўяди: эри билан ажрашиб, уч ёшли ўғлини етаклайди-да, Туркияга жўнайди. Шу йўл билан хориждан ҳаловат, бахт, омад топмоқчи эди. Бироқ тақдир чархпалаги тескари айланади. Истанбулда асли самарқандлик бўлган Дилдора исмли аёл кутиб олиши керак эди. Унинг шарти — Лайло ёлғиз келиши керак, ўғли эса ҳисобда йўқ...

Азамат Қоржововнинг “Мусофир гўдак қисмати” қиссасида онасининг хатолари туфайли бошига мисли кўрилмаган оғир саргузаштлар тушган уч ёшли болакайнинг чет эллардаги сарсон-саргардонликда кечган кунлари тасвирланган. 1 китобга мазкур қиссанинг биринчи қисми киритилган.

Тақризчи:

Баҳодир АБДУРАЗЗОҚ — Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси
аъзоси, ёзувчи

ISBN 978-9943-994-20-1

© “IJOD-PRESS” нашриёти, 2016

I ҚИСМ

Ушбу қисса реал воқеаларга асосланган бўлиб, “Сўғдиёна” газетаси Бош муҳаррири Амира Рашидова 2011 йилда Туркия сафаридан қайтганида ҳикоя қилиб берган эди. Сюжет учун миннатдорчилик билдираман.

Муаллиф

1

Йигирма беш ёшга тўлибдики, Лайло самолётда учмаган, иллюминатордан поёнсиз осмонга, пастликда сузаётган паға-паға булутларга назар солмаган эди. Темир қуш гувиллаб кўкка кўтарилиб, Туркия қайдасан, деб кун ботиш томонга қанотларини кериб, қайрилганида кўнгли яна бир орзиқди, бирдан беҳузур бўлиб, ўқчиб юбораёзди, аммо ўзини тутди. Ёлғиз эмас, ёнида жигарбанди бор — уч ёшли Жаҳонгир. Гўдаккина анчайин зеҳнли, ўткиркўз, тўполончи бўлиб, ҳаммасидан ҳам аълоси — онасига ҳаддан ташқари меҳрибон эди. Агар онасини афтодаҳол кўрсами, қўрққанидан йиғлаб юбориши тайин. Лайло эри билан ажрашгунча жанжаллашган дамлари Жаҳонгир ўйин ўйнаётган жойидан туриб, онасининг тиззасидан қучиб олардида, ёш ҳалқаланган беғубор кўзларини отасига шундай жаҳл билан тикардикки, тўққиз ой қорнида кўтарган, қийналиб дунёга келтирган ва сийнасидан иссиқ сут берган хилқатни голиб этарди.

Бугун она-боланинг бошига мусофирлик қисмати тушди: қариндош-уруғларининг норозилигига қарамай улар Туркияга жўнаб кетишмоқда. Бир жиҳатдан Лайло бундан бошқа чорани кўрмаётган эди. Банкда тузуккина ишлаб юрган эди. Бир одам туфайли бошига қора булутлар тўпланди, ҳадемай қамалиши аниқ бўлиб

қолди. Тушларига даҳшатли қамоқхона, фарзанди билан ўрталарига тушадиган айрилик, қотил ва гиёҳфуруш маҳбуса хотинларнинг тунлари азоблаб чиқишлари кирар, алаҳлаб чиқарди.

Лайло Самарқандда туғилди, оддий оилада униб-ўсди. Бухоро ва Тошкентга автобусда саёҳатга борганлари, атроф-жавонибдаги тоғларга дам олишга чиққанлари ҳисобга олинмаса, чорак асрлик ҳаёти шаҳарда кечди. Талабалик чоғлари ҳам она шаҳридаги банк коллежида ўтгач, ўқишнинг сўнгги кунларида эшигини совчилар қоқди.

— Холангнинг микрорайондаги дугонасининг ўғли, — деди онаси бўлажак куёв ҳақида, — ичмас, чекмас экан, мактабни тамом қилгандан бери савдода эмиш, Сангзордаги қурилиш дўконларида сотувчи. Холангнинг айтишича, жуда уддабурро эмиш. Тўйни ўтказиб олсам, пул тўплаб, дўкон очаман, савдонинг ҳамма сирини ўргандим, дебди. Отанг ҳам сени ўша йигитга бермоқчи, йигит билан бир гаплаш, ўйлаб кўр, хўпми?

— Кўнглимга ёқмаса-чи, ая?

— Кўнгилга кимлар ёқиб, кимлар ёқмайди, қизим. Муҳими, ақлингни ишлатишинг!

Икки ёш темирўл шоҳбекати кўчасидаги “Бинафша” ресторанида учрашдилар. Баҳорнинг серқуёш кунни, душанба эди. Бўлажак куёвтўра дераза олдидаги столни буюртма берган экан, Лайло кўпроқ кўчага термилиб ўтирди. Рўпарасидаги йигит ичмайдиган, чекмайдиган, топармон йигит бўлса бордир, аммо кўнглига сиғмади, айниқса, бир умрлик ҳамроҳи бўлишини ўйлаб, сездирмасдан уҳ тортди...

— Нима ичасиз? — сўради стюардесса.

Лайлонинг хаёли пароканда бўлди. Самолёт ҳаво уммонида бир текис сузиб борарди. Кимлардир суҳбат қурмоқда, кимлардир ухламоқда. Болалар қийқириғи, гингшигани эшитилади. Лайло ўғлига шарбат ичирди, ўзи ҳам хўплади...

Тўрт йил деганда оиласи бузилди. Мана энди у ҳаёт

ва дунё мағзига тушунмайдиган уч яшар ўғилчаси билан Европа остонасидаги шаҳарга — олис Истанбулга учиб бормоқда. Ҳамиша соғ-саломат бўламан, ҳамиша ўғлимнинг ёнидаман, деб ўйляпти. “Агар менга бир кор-ҳол бўлса, норасида боламнинг чет элда ҳоли нима кечади?” деган саволни кўнглидан бир бора ўтказмади ҳам. У ёқда — Туркияда мактабдош таниши Дилия кутиб олмоқчи. Бегона юрт, бегона одамлар орасида битта ўша жувон, асл исми Дилдора бўлган хизматкорни танийди, холос. Ҳа, мактаб давридаги олифта, мағрур қиз бугун турк хонадонларидан бирида уй ишларини бажарувчи хизматкор. Телефонда айтишича, Истанбулда бир ойда минг доллар ишлаш мумкин экан. Масалан, касалларга, қарияларга қаровчилар ойига олти юз доллар ҳақ олармиш. Ошпазларга, уйни супуриб-сидирувчиларга ҳам ўшанчадан хизмат ҳақи тўланармиш. Агар хизматкор бирийўла икки ёки уч ишни бажарса, яъни ҳам овқат пиширса, ҳам уйни тозаласа, бир ойда ҳаттоки минг доллардан зиёд пул ишлаши мумкин экан. Иш топиш ҳам муаммо эмасмиш. Истанбулда хориждан келганларни иш билан таъминловчи фирмалар бор экан. Алалхусус, Ўзбекистондан борган эркак-аёллар ўзбек фирмаларига учрашади, қарабсизки, таклиф этилган бир неча ишдан ўзига муносибини танлаб олиб, ишни бошлаб юборишади.

— Ўғлингни онангга ташлаб кел, — деди Дилия кўнғироқлашганида қатъий оҳангда. — Ёш бола билан бу ёқда ишлаб бўладими?! Харажатларингни, хавотирларингни айтмайсанми! Жуда соғинсанг, ҳар йили уйингга бориб-келасан. Уқдингни?

— Уқдим, — дея Лайло гўшакни кўксига бемажол босди.

Ўғлидан айрилишни тасаввур этолмасди. Эрининг онаси уриш-жанжалларнинг бирида: “Неварамни суд орқали ўзимизда олиб қоламиз, кучли юрист топганман”, деганида Лайлонинг кўзларидан ўт чақнаб кетган эди. Боласидан тириклайин жудо бўладими? Ундан кўра ўзини ўлдиргани маъқул. Яхшиямки,

болани онадан айирадиган адвокат аслида йўқ шахс экан. Дила Туркиядан туриб жажжи Жаҳонгир ҳақида тежамкорлик нуқтаи назаридан шунчаки оддий буюмни тилга олгандек гапириб ўтиши Лайлога оғир ботди. Эридан ажрашганидан сўнг Жаҳонгир ёлғиз овунчоғи бўлиб қолганди. Унинг учун фарзанди ота-онадан ҳам азиз эди гўё. Лайло уни касалманд онасига, қаҳри қаттиқ янгасига ишониб қолдирадими? Қолаверса, банкдаги муаммо туфайли тегирмон чархпалаги қайси томонга айланади, аниқ билмас эди. Балки юртига ташлаб кетган гўдагини ўн-ўн беш йил кўрмасликка маҳкум бўлса-чи? Лайло худди қочоқ жиноятчи каби ўғилчасига шошилинич ҳужжат тахт қилди-да, тўсатдан жўнаворди. Минг доллар маош олса, жондан азиз, яккаю ягона фарзандини боқолмайдими? Дила ким? Ўлиб-тирилиб пул йиғиб, уйига жўнатишни, Самарқанддан ҳовли-жой, дўкон олишни, машинали бўлишни истаган жувон. Лайло ҳозир уй-жойни, келгусидаги бизнесини ўйламаётган эди. Охириги вақтларда унга тинчлик керак бўлиб қолди. Ва не тонгки, мазкур ҳаловатни у хориждан ахтариш ташвишига тушди. Бу мисли кўрилмаган даражада катта хатоси бўлиб, уни, айниқса, бегуноҳ ўғилчасини кўз кўриб, қулоқ эшитмаган азоблар кутаётганини етти ухлаб тушида кўрмаган эди.

— Чипта олдингми? — қўнғироқ қилди Дила бошқа бир куни.

— Олдим... — Ҳозир дугонаси яна ўғли ҳақида суриштиради, нима деб жавоб беришни билмай. Лайлонинг юраги безиллади.

— Нархи қанча бўлибди?

Лайло бир кишилик чипта нархини айтди. Агар ўғлини ҳам бирга олиб бораётганини сездириб қўйса, Дила тўполон кўтариб, болали аёлга Истанбулдан иш топиб беришдан бош тортадигандек, Туркиянинг остонасидан ортига қайтариб юборадигандек эди.

Оғир хўрсиниб, кўзини юмди. Хаёли яна эри билан илк учрашган кунига учди. Шаҳарни баҳор қучоғига

олган кунлар эди. Ташқаридан қараганда, Лайло ва Алиасқарни севишган жуфтлик дея гумон қилиш мумкин эди, аслида эса...

— Нима ичасан? — деб сўради куёв дабдурустан сенсираб.

Алиасқар ўшанда Лайлога тикилиб, дастурхондаги ичимликлардан бирига қўл узатди. Йигитнинг қалин қошлари, тимқора кўзлари, учлари қайирилган қора сочлари бўлажак келинни ўзига мафтун этмаган эди. Бунинг устига сенлаб гапириши-чи? Одатда биринчи учрашувда сизлаб гапириларди.

— Бунча деразага қарайсан? — савол ёғдиришда давом этди куётўра. — Самарқанд кўчаси, одамлар, машиналар. Ҳамма ўз ташвиши билан қаерларгадир шошади. Биз эса қаёққа ҳам шошардик? Умр савдосини пиширишимиз керак, тўғрими?

— Биринчи марта мурожаат қилинганида, сизлаб гапирилади, — эътироз билдирди Лайло.

— Эртага “Ўзинг-чи?” деган гапни эшитиш учунми? — кулди куётўра. — Хоҳласанг, “Алиасқар ака” деб чақир, хоҳламасанг, йўқ. Бир кўшним: “Хотин эрини “ака” деб чақирини шармандалик, ўз аканг билан ётиб-турмайсан-ку!” дейди. Энди-и, унинг гапини роса тўғри деёлмайман-у, ҳар ҳолда жон бор.

— Мен бу фикрингизга ҳам қўшилмайман.

— Узр, шунақа қўполроқ гапириб юбораман, лекин кўнглим тоза, ҳазилкашман. “Ўзинг-чи?” деган гапимга тушунмадинг-а?

— Тушундим, — деди Лайло.

— Тушунган бўлсанг, эшитайлик-чи, — керилиб ўтирди Алиасқар.

— Ҳожибой Тожибоевнинг репертуаридан. Эр ҳар доим хотинини сизлаб гапиради. Бир куни назокатли бўлиш жонига тегиб, хотинига сенсирашни бошлашини айтади. “Қалайсан?” — дейди эри. “Ўзинг-чи?” — деб жавоб беради хотини.

Алиасқар хохолаб кулиб юбордию ресторандагилар ажабланиб қараганини кўриб, оғзини бекитди.

– Қойил! Қойил!

– Нимадир ёқмадими? – ранжиди Лайло.

– Йўқ, йўқ, – дастурхон устидаги қўлрўмолга оғзини артди Алиасқар, – фақат бир нарсани эслатиб қўймоқчи эдим. Европада сенсираб гапириш ўзига яқин олишни билдиради.

– Сенсираш орқали ўзига яқин олиш бизда ҳам бор. Яқин дўстлар, ҳамшаҳарлар ўртасида.

– Гапимиз бир жойдан чиқаяпти! – бармоқларини шақирлатди Алиасқар.

– Лекин...

– Лекин, – куёвтура келиннинг гапини кесди, – мен ҳам ўша тоифаданман. Кўнглига яқин одамига сизлаб гапириш бачканалик, сохталик!

Улар икки соатга яқин ўтирдилар. Ҳарҳолда ўртадаги совуқлик тобора совимади, оз-оздан илиб борди. Лайло нима ҳам дерди, иккилана-иккилана рози бўлди. Айтишади-ку, “Камчиликсиз дўст ахтарсанг дўстсиз, идеал ёр ахтарсанг ёрсиз қоласан”, деб. Бунинг устига у Самарқанд шаҳрида яшовчи йигитга турмушга чиқишни, эри ўзидан тўрт-беш ёш катта бўлишини, бўй-басти масаласида бир қарич фарқни орзу қилган эди, тақдир зоҳирий жиҳатларни бир зумда тухфа этди-қўйди. Илк учрашувда кишининг ички дунёси масаласида тугал хулоса чиқариш ножоиз эканини ўйлаб эса кўнгли янада таскин топди.

Кутилмаганда Алиасқарнинг романтик туйғулари жўш уриб кетди.

– Лайло, “ўнинчи” “Дамас” қайси маршрут бўйлаб қатнайди, биласанми?

– Ҳа, темирйўл вокзалидан аэропортга.

– Кел, шартта ўша ёққа жўнаворамиз. Аэропортнинг нариги томонида далаҳовлилар бор, ёнгинасидан дарё оқиб ўтади.

– Уйга кетишим керак.

— Бугун бахтли кунимиз! Хурсандчиликни давом эттиришимиз керак! Биз танишдик, бир-биримизга ёқдик, бир умр бирга яшашга аҳд қилдик! Шундай эмасми, Лайло?

— Мен ҳали... — Шу пайт Лайло яна иккиланди, турмушга чиқишни ҳам, дарё бўйига боришни ҳам рад этишни истади, аммо умр савдосида омадини бой бераётгандек ҳис этди ўзини.

Ўша куни Бухоро йўли ёқалаб сайр қилишди. Зарафшон дарёси бўйига тушишди, сувга тош улоқтиришди, нариги соҳилдаги балиқчи қушлар ҳақида баҳслашишди. Аслида дарёнинг сутранг қушлари ҳақида иккиси худди бир-бири ҳақида ҳеч вақо билилмаган каби беҳабар эдилар.

Қайтишда Алиасқар такси ушлаб, Лайлони эшиги тагига ташлаб қўйди. Икки томон тўй тайёргарлигига киришдилар. Ҳашаматли ресторандаги ғала-ғовур, меҳмонларнинг қийқириқлари, айниқса, Мардон Мавлонов, Авраам Руссо ва Тимут Темиров қўшиқлари ҳозир ҳам Лайлонинг қулоғи тагида жаранглагандек бўлди.

Эри билан ажрашгани хорижга кетиш сабабларидан бири эди. Ёнида суянчиқ ва ҳамдард инсони бор одам боши оққан юртларга йўл оладими? “Йўқ”, — деди Лайло ичида. Банк можароси тугул дунё можароси бўлмайдими! Севган ёринг қалқон бўлса, ажалинг етса ҳам армон нима, билмайсан...

— Ая, биз Тулкияга бояпмизми? — ўнинчи марта эркалиниб сўради Жаҳонгир. — У ейлайда нималай бой?

— Тулкия эмас, Туркия дедим-ку, — мажбуран жилмайди Лайло. — У ерда сену менга ўхшаган одамлар яшайди. Денгизни кўрасан. Денгизда нималар бўлади?

— Балиқлай.

— Ҳа, балиқларни, кемаларни, елканларни томоша қиламиз. Қирғоқ бўйидаги уйда маза қилиб яшаймиз. Деразадан қарасанг, каттакон кўприк кўриниб туради,

кинолардагидек. Биласанми, асалим, Туркияда сенга ўхшаган болалар кўп. Улар билан боғчага қатнайсан. Самарқанддагидек маза бўлади. Ажойибми?

– Ҳа, – деди Жаҳонгир негадир кескин товушда.

– Нима бўлди сенга, Жаҳон?

– Дадам боғчага бойса, яна жанжал қиласизми?

Лайло гўдаккинанинг бошини силаб, ўпиб қўйди. Алиасқар Туркияда нима қилсин, Москвага ишга кетмоқчи. Бола-да, олис юртда яқинларини кўрмаслигини ҳали тушунмайди.

– Жўлайимни дадалайи келадила.

У дадасини соғингани сайин истироҳат боғидаги жанжални сира унутмагани кўриниб турарди. Ҳақиқатан, Лайло бир куни тўполон кўтарган эди. Аслида асабини жиловламоқчи эди, ғазаби қандай тошиб чиқди, ўзи ҳам билмай қолди. Гап шунда эдики, ажрашишга қарор қилишгач, Лайло ва Алиасқар фарзанд масаласида шартлашдилар: албатта, Жаҳонгир онасида қолади, отаси эса ҳар ҳафтада бир марта учрашади, кўчаларни, дўконларни айлантиради. Бироқ истаган вақтида, истаган жойга олиб кетмайди. Ўша куни Алиасқар шартлашишда кўзда тутилмаган кунда ўғлини боғчадан олиб чиқиб, кўчанинг нариги бетидаги истироҳат боғида сайр қилдириб юрганида, Лайло қидириб борди. Сал нарида ўша маржа – қурилиш моллари дўконларидан бирида сотувчилик қиладиган қиз чўпа-чўпс сўриб, ота-болани илжайиб кузатмоқда эди. Алиасқар гулдек пок дилбандининг ҳузурига бировлардан қолган шармсизни етаклаб келдими? Иккиси гўдакнинг гуноҳга ботмаган қўлчаларидан ушлаб боққа кирдиларми? Қандай ҳадди сиғди бунга? Қиз оёқларини беҳаёларча чалиштириб, саланглатиб ўйнатишини-чи...

Ушанда Лайло шундай хаёлларга борди, руҳиятида тўфон кўтарилди. Ҳозир ҳам оғир хаёллардан тобора эзилиб бораётганини англаб, яхши нарсалар ҳақида ўйлашга тиришди, хусусан, Туркия ҳақидаги орзуларига

эрк берди. Меҳрибон ва бадавлат турк хонадонига ишга жойлашади, улар Лайлонинг одоб-ахлоқига, уй юмушларини бекаму кўст бажаришига, тили ширинлигига, пазандалигига қойил қолишади. Минг доллар эмас, икки минг доллар маош белгилашга жон-жон деб рози бўладилар. Байрамларда, туғилган кунларида қимматбаҳо совғалар беришади. Ўғилчасини ўзларининг фарзанди ўрнида кўришади. Юртини соғиниб, уйга кетиш ташвишига тушганида, “Сендек яхши хизматкор аёлни умримиз бино бўлиб кўрмагандик, илтимос, бир умрга қол, нима хоҳласанг қилиб берамиз”, дейишади. Лайло қолади. Бир куни эса...

Хаёллари шу жойда яна узилди. Бир неча ой мобайнида кредит ҳужжатларига имзо қўйдирган банк раҳбари Финляндияга қочиб кетгани ҳақида ўтган ҳафта эшитиб қолди. Уни интерпол қидиришни бошлаши ҳақида миш-мишлар ростга айланадиган бўлди. Бундан чиқди, Лайло боласи билан хорижга кетганини эшитишса, иш чигаллашади. Терговчилар уни яна ахтариб келишади: қарасаки, собиқ ҳурматли банк ходимаси Туркияда, аниқ манзилгоҳини ҳеч ким билмайди. Шундан сўнг уни ҳам интерполга беришади. Лайлонинг эти жимирлаб кетди. Демак, у Туркияда бир ойдан сўнг, нари борса бир йилда қўлга олинади. Лайло тажрибали жиноятчи эмас-ку, изсиз ғойиб бўлса. Полициячилар эшикни қоқишини ёки кўчада йўлини машина тўсиб, басавлат ходимлар тушиб, ҳужжатларини кўрсатишини кутиб яшаши керак.

Юраги симиллаб оғриди. Энг ёмони, банкни ўмаришда эллик ёшли раҳбар билан йигирма беш ёшли оилали жувон тил бириктирган бўлиб чиқиши! Ў, туҳмат балосидан асрасин! Лайло эри билан ажрашди, сўнг хорижга жўнаб кетди, банк раҳбари ҳам чет элда. Демак, улар буни олдиндан режалаштирган, ҳозир собиқ бошлиқ ва унинг ёш жазмани ишрат қилиб юришибди, деб ўйлашмайдими?

Лайло самолётни тўхтатиб, тушиб қолиши ёинки

учувчилар темир қушни ортга қайтариши имконсиз эди. Турк аэропортидан чиқмасданоқ қайтиб кетсинми? Битта товламачи кимсани деб қамалиш учунми? Лайло ўша ҳужжатлар ҳалокат келтирувчи қоғозлар эканини билмаган эди. Қайси янги ходим ўз бошлиғига ишонмайди? Лайло ёш эди, янги эди, ўз вазифамни бажараяпман, деб имзо чекди. Туркияга кетишга ундаган, Самарқанд аэропортига етаклаган куч яна бош кўтарди. “Бахтимдан таваккал”, деди у...

Самолёт гилдираклари Истанбулдаги дунёга машҳур аэропорт — “Отатурк” заминидан бўса олган чоғда Лайло ўғлини қучиб ўтирарди. У илк марта самолётда учганидан эмас, қўрқинчли хаёллардан ваҳимада эди.

Туркияга қадами етган йўловчилар аэропортнинг умумий зали томон оқди. Лайлонинг кўз ўнгида турли манзаралар жонланди: кутиб олувчиларнинг хурсандчиликлари, ўпишишлар, қучоқлашишлар, унсиз термилишлар, бир жойга тўпланган сайёҳлар, электрон ёзувларга тикилаётган кутувчилар, ойнаванд эшиклардан ташқарига чиқиб, бирин-кетин Истанбулга сингиб кетаётган сумкаликлар.

Ҳаяжону ҳадикдан мутаассир Лайло ўғилчасининг қўлидан маҳкам ушлаб, барча ҳаяжонланувчи инсонлар каби шошилди. Қаерга шошилаяпти, нимадан қуруқ қолиши мумкин, англамас эди. Самолётдан ланж бўлиб тушган Жаҳонгир эса оёғини судраб босмоқда, уйқуси хуруж қилган каби бошини тик тутолмай, оғзидан суви оқиб сўлжайиб-сўлжайиб бормоқда эди.

— Юрсанг-чи, ўғлим, — қўлидан силтади Лайло.

— Ая, қайга келдик? — сўради болакай атрофга аланглаб.

— Туркияга келдик, болажоним... Вой, рангинг бунча оқариб кетди?

— Сув ичаман.

— Ҳозир чой бераман.

Она-бола тўхтади. Лайло ўтириб баклашқадан ўғилчасига чой ичираётганида, кимнингдир “Лайло!” деб қичқиргани эшитилди. Юраги қинидан чиққудек “ялт” этиб қаради, қарадио одамлар орасидан таниш чеҳрани тополмай сапчиб оёққа турди. Бироқ бутунлай нотаниш хотин қўл силкиб, яна қичқирди:

— Лайло, бу ёқдаман! Лайло-о-о!

Уларнинг ёнидан ўтаётган узун пошналар қиз қийқириб, майда қадамлар билан ликиллаб чопди, пошналаридан тақиллаган товуш чиқди. Отдошига ошқора ҳасад ила боққанини Лайлонинг ўзи ҳам сезди. Диля қаерда қолди-я? Агар у келмаса... Худо кўрсатмасин, умуман келмаса, иш топгунча меҳмонхонада яшашга пули камлик қиларди. Наридан борса уч-тўрт кунга етса керак.

Аэропорт биносидан чиқмасликка қарор қилди. Ахир, Диля билан шу ерда учрашишга келишишган эди. Лайло шу дамда Диляни кўрмаганига бир неча йил бўлганини ўйлаб, томирлари узра қўрқувнинг совуқ ҳислари ўрмалади. Самарқандда бир синфдош қиз орқали унинг телефон рақамларини топган эди. Диля ёнма-ён синфда ўқиган бўлиб, бундай олиб қараганда, Лайлога на синфдош, на дугона эди. Албатта, икки қизни боғлаб турган ришталар аввалдан биттагина эмасди. Мактаб даврида Дилянинг ҳам, Лайлонинг ҳам обрўи зўр эди, аксарият ҳолларда иккаласининг ҳам айтигани айтган, дегани деган бўларди. Ўз синфидагилари тугул бошқа синфдаги қизлар ҳам иккаласига-да ҳурмат ёки ҳайиқиш билан муомала қилишарди. Бироқ такаббур ва олифта Диляга камхарж оиладан эканлиги кўп панд берарди. Қачон қарамасин, яхши кийиниб, йигитлар атрофида гирдиқапалак бўлишни исташи йўлида нимадир етишмай қоларди унга. Ўз орзуларини ушалтириш учун ҳеч нарсадан қайтмас эди. Масалан, Лайло билан бир неча марта ади-бади айтишиб қолган бўлса-да, байрамларга, учрашувларга, тўйларга кийиш учун оқ пиджакчасини

бемалол ва беҳижолат сўрарди. Бошқа сафар эса пул қарз бериб туришини илтимос қиларди. Ҳар ҳолда “А” синфдаги қизларга нисбатан Лайлога кўпроқ ўзини дугонадек тутиши, кўча-қўйда, мактабда хуш-хандон ҳол сўрашиши юракда илиқлик уйғотганди. Лайло ундан ўзини юқори деб ҳисоблар, шу вайдан сўраган нарсасини ёрдам тариқасида беришга жазм этар эди. Бир кун келиб паст кетишга мажбур бўлишини, Диля қурмағур Туркиядан сиғинди жой ва чўриликка ўхшаш иш топиб беришини хаёлига келтирганмиди? Аэропортда куттириб қўйишини-чи? Лайло ҳеч кимни бунчалик кутмаган, бунчалик ич-ичидан толиқмаган эди.

Шу тобда хаёлига ваҳимали ўй келди: “Ўғлим касал бўлиб қолса, нима қиламан?”

— Жаҳон... Жаҳонгир...

Бола секин кўз очиб, ташвишманд онаизорига боқиб, деди:

— Нима, ая?

— Яхшимисан? Уйқунг келаяптими?

— Уйга...

— Нима?

— Уйга кетайлик... Бу ей ёқмаяпти, ая...

Лайло жигарбандининг бошини маҳзун силади. Ярим соат ўтди, рейсдош йўловчилар тарқалиб бўлишса ҳамки, Диля қорасини кўрсатмади. Лайлонинг кўзларига ёш қуйилди. Ноилож ўрнидан қўзғалиб, Жаҳонгирни кўтарди, бир қўли билан гилдиракчали сафар сумкасини судради. “Меҳмонхонага бораман”, деди. Бироқ шу ондаёқ савол янгради: “Кейин-чи?”

Шу пайт Лайлонинг ёнида қирқ ёшлардаги аёл пайдо бўлди.

— Ёрдам керакмасми, синглим? — сўради у ўзбек тилида. — Таксигача юкингизни етаклаб боришим мумкин. Агар истасангиз...

— Йўқ, раҳмат.

— Самарқанд-Истанбул рейсидан тушдингизми? Самарқанддан эканингиз юз-кўзингиздан маълум. Сизларни беш чақиримдан танийман.

Лайлонинг нигоҳлари беихтиёр полициячиларни ахтариб топди. Балки ўзини ўзбек қилиб кўрсатаётган бу аёл товламачи ёки одам савдоси билан шуғулланувчи жиноятчидир? Туркия, Бирлашган Араб Амирликлари, Исроил, Малайзия каби мамлакатларга алдаб олиб кетилган қиз-жувонлар ҳақида Лайло кўп бор эшитган эди. Қора ниятлилар хорижга бошқа иш билан келганларни ҳам йўлдан уришга бир чираниб кўрармишлар.

— Яна бир марта кечирасиз, — хиралик қилди аёл, — ёмон хотин деб ўйламанг, мен Худодан қўрқаман. Ёш бола билан қийналиб юрганингизни кўриб, раҳмим келди. Хўжайинингиз шу ерда, Туркияда ишлайдими?

— Йўқ, — деди Лайло йўлида давом этиб.

— Эсим қурсин, шу ерда бўлганида кутиб олишга чиқарди-да! Уғлингиз ширингина экан, илойим, кўз тегмасин. Эҳтиёт бўлинг, хўпми, синглим? Бола ўғриси ҳар юртда бор.

— Илтимос, бизни ўз ҳолимизга қўйинг. Ҳозир кўнглимга қил сиғмайди.

— Вой, нимадир бўлдимми?

— Нима учун дардимни сизга айтишим керак, опагон? Мени тўғри тушунинг, яна бир марта илтимос.

— Бир ой аввал бозорда ўғлингиздек болачани қандай ўғирлашди, биласизми? Онаси қўлидан етаклаб, кофта-юбкалар растасида айланиб юрган экан. Бир растадан кийим олгач, аёл пулини санаш учун болачанинг қўлини қўйиб юборибди. Орқада турган мендек хотин этагини кўтариб, гўдаккинанинг бошига ёпиб, юбкаси тагига қамабди-да, шартта жўнаб қолибди. Қарабсизки, гавжум бозорда, куппа-кундузи бола ўғирланиб ўтирибди-да! Ана томоша-мана томоша!

— Бунинг нимаси томоша? — тўхтади Лайло. Нотаниш

хотин билан жиддий гаплашмаса, изидан қолмайдиганга, бирор касофатга йўлиқтирмасдан қўймайдиганга ўхшади.

— Сизни ёмонлардан огоҳлантираяпман, синглим.

— Нима, мени Туркияга биринчи марта келган, йўл-йўриқни билмайдиган, ҳеч кими йўқ авом деб ўйлаяпсизми? Гапингиздан ватандошга ўхшайсиз, лекин... Очиги, ёмон шубҳа уйғотаяпсиз. Келинг, шу ерда яхшилиқча ажрашайлик. Сиз мени кўрмадингиз, мен сизни, хўпми?

— Мен... — деб нотаниш хотин атрофга узрхоҳ аланглади.

— ...Мен ўйлагандимки... Ҳа, майли, безовта қилганим учун узр, синглим. Шунчаки... Бир қизни кутиб олишга чиққандим, Самарқанд-Истанбул... Аниқроғи, сизлар келган Истанбул-Самарқанд рейсидаги турк самолётидан тушиши керак эди.

— Кўриб турибсиз, ўша қиз мен эмасман.

— Ҳозир биттаси “Лайло” деб чақирди. Ўшамикан десам, бошқа экан.

Лайло сергак тортди.

— Сиз кутаётган қизнинг исми Лайломи?

— Ҳа, — деди аёл. — Аслида уни танимайман. Аэропортга дугонасининг илтимоси билан келгандим. Самарқанддан синфдош дугонам келади, ёлғиз, деганди.

— Дугонаси Дилдорами? Ҳамма “Диля” дейди.

Аёлнинг кўз қорачиқлари кенгайиб ўт чақнади.

— Вой худойим-а, Лайло сизмисиз?

— Менман. Ўзи қаерда?

— Ҳеч иложини тополмади, — ёзғирди аёл. — Уйида кечадан бери измирлик меҳмонлар галаси бор! Ўн чоғли... — У телефонини чиқариб, рақам терди. — Манг, гаплашинг! Болам билан келдим денг! Сизни қиз бола деса, ҳадеб қизларга қарабман. Уни огоҳлантирмаганмидингиз?

— Нимадан огоҳлантираман? — телефонни қулоғига тутди Лайло.

— Боладан. Ахир, у айтгандики...

Диля банд экан. Дастлабки икки қўнғироқни ўчириб қўйди. Кейингисида шоша-пиша сўзлади:

— Келдингми, Лайло? Кечирасан, ишим шунақа кўпки! Зуҳра опа билан танишиб олдингми? Таксига ўтиринглар-да, бизникига келинглар. Айни иш топиладиган фурсат! Омадинг бор экан, дугонажон!

— Боланг билан келганингни айт, — пичирлади Зуҳра опа. — Бола ҳақида у ҳеч вақони билмайди.

Лайло бир сония нафас ростлаб:

— Диля, мен бу ерга ўғлимни ҳам олиб келдим, — деди. — Уни ҳеч кимга ташлаб келолмадим.

— Ўғлингни олиб келдинг?! — Дилянинг овози бирдан дағаллашди. — Тушунмадим, Истанбулга ёш боланг билан келдингми? Ҳозир нариги хонага чиқай... — Бир оздан сўнг Дилянинг янада дағаллашган товуши эшитилди: — Бу нима қилганинг, Лайло? Ахир, нима дегандим сенга?

— Ҳеч иложи йўқ эди, Диля. Кимга қолдираман?

— Ёш боланг билан нима иш қилоласан? Қайта-қайта тайинлабман-а сенга! Ҳазиллашаётган бўлма!

— Энага топаман.

— Лайло...

— Дугонажон, болам мен учун ҳаммасидан муҳим! Усиз яшолмайман.

— Тушунаман, лекин сен ишлашга келгансан.

— Ўғлимни энагага бериб, ўзим ишлайман, деяпман-ку, Диля.

— Сен бунақа содда эмасдинг-ку! — қичқириб юбораёзди Диля. — Ўзинг қулликка келган, тажрибасиз ёш қул бўлсанг, шу ҳолингга болангга қул ёллайсанми? Олти юз доллар маош оласан, ўша энага ҳам сендан олти юз доллар сўрайди-ку! Ҳамма жойни жонажон Самарқандингдек тасаввур қилма! Оёғинг остида ҳам, бошинг устида ҳам чет давлат! Ҳеч қанақа қариндошинг, меҳрибонинг йўқ бу ерда! Қулликка келгансан! Қулдай ишлайсан!

— Бұлмаса, орқаға қайтиб кетаман экан-да, — аччиқланди Лайло ҳам.

— Иш расво! — деди Диля ва юрак-бағри куйиб уф тортди, сунгра нечукдир юмшади. — Телефонни Зуҳра опага бер, булар иш булди.

Зуҳра опа сал нарига бориб, Диля билан икки дақиқача гаплашди. Дам Лайлога, дам Жаҳонгирга маъноли қараб қўйди. Атрофида нима воқеалар рўй бераётганини тушунмаган болакай бармоғини сўриб, ўтган-кетганларнинг антиқа сумкаларига қизиқсиниб тикиларди.

— Меникига борамиз, — деди Зуҳра опа телефонни ўчириб. — Неварамни жуда-жуда соғингандим. Болака энди менга неvara бўлади... Мени “нана” дейсанми, кўзичоғим?

Жаҳонгир ётсираб ўзини четга олди. Бироқ болакайнинг жажжи ақлчаси англадики, бу аёлдан бегонасирашни онаси хоҳламаётган эди. Демак, нотаниш холадан ўзини олиб қочмаслиги керак, шунда ҳаммаси яхши бўлади.

Зуҳра опа йўлда Жаҳонгирдан исмини сўради.

— Жаҳон, — деди болакай.

— Жаҳон! Ўҳ-ҳў, бутун жаҳонни кезиб чиқаркансан-да? Полвон бола, полвон бола... Эҳ, бир вақтлар мен ҳам ёш бола эдим, миттигина қизча. Бобомнинг тиззасида ўтирардим. Бобом ўғилларига айтарди: “Жаҳонни кезмасдан туриб мусулмон бўлиш қийин”. Сен ҳам бир кун келиб катта эркак бўласан. Дунёни кезишни бугундан бошлабсан! Яша! Ҳали бунақа юртларнинг кўпини кўрасан!

Эҳтимол, Зуҳра опа шунчаки омади гап келди, айтдим-қўйдим-да, деб ўйлагандир, аммо ўзи билмаган ҳолда болакайнинг қисматидан фол очган эди. Лайло ҳам ниманидир сезган каби ўғилчасига ачиниб боқди.

2

Ҳавода кўмир иси сузиб юарди. Учаласи ўтирган сариқ такси гавжум кўчалар бўйлаб керакли манзил сари илгарилади. Зухра опанинг айтишича, Истанбулнинг дунёдаги барча шаҳарлардан ажралиб турадиган икки белгиси бор эмиш: бири — мачитлар, иккинчиси — байроқлар.

— Ҳар икки юз қадамда битта мачитни кўрасиз. Айримларининг девори бир-бирига қўшилиб кетган. Лекин албатта ҳаммани ҳам художўй деб ўйламанг. Мен Истанбулга биринчи гал келганимда, бир турк аёлига ҳамроҳ бўлганман. У кела-келгунимизча юртини мақтади. Гўёки ҳамма сипо, художўй, имонли. Пиёнисталар эса умуман йўқ. Ўшанда турк хотин билан бирга битта таксида шаҳарга кирадиган бўлдик. Қаёқда дейсиз! Аэропорт йўлида, кўчанинг ўртасида бир мастга дуч келдик. Турк хотин уялиб: “Оддий аҳоли кўча-кўйда маст бўлиб юришни ор санайди, фақат аскарларгина шунақа ичиши мумкин”, деди. Ҳа-а, ҳар жойнинг ўз мулласи, ўз пиёнистаси бор, нима дедингиз, Лайло?

— Байроқлар-чи? Улар нима учун?

— Ҳаддан ташқари ватанпарварлик, бошқа нима! Катта-кичик қизил байроқларни ҳокимият биносидами, оддий уйлардами, кўраверасиз. Ҳатто, самолётдан ҳам кўринади.

— Кечирасиз, уларнинг яна қанақа одатлари бор? Билиб қўйсам, дегандим.

— Сиз фақат оқсочлик қилишингиз мумкин. Нега? Чунки ошпазлик қилиш учун уларнинг ўз таомларини пишира олишингиз керак. Чурба, дўлма, эланозик каби овқатларни биласизми? Йўқ. Бизнинг таомларни, ҳаттоки паловни ҳам ёқтиришмайди. Ҳарҳолда мен ишлаган хонадонларда шунақа эди. Хомхаёлман-да, Лайло. Истанбулни афсонавий шаҳар, орзулар ўлкаси деб тасаввур қилганман. Бошим тап этиб деворга урилди, кўзим ярқ этиб очилди.

— Унда нега қайтиб кетмайсиз? — ҳайрон бўлди Лайло.
— Чўриликка ўрганиб қолдим, — кулиб юборди Зухра опа. — Панжакентга борганмисиз? Ўша ерданман... Э, бу аёл ғурусиз чўри экан, деб ўйламанг. Мен одамларнинг эмас, долларнинг чўрисиман. Яширмайман, энг яхши кўрганим — доллар!

Зухра опа она-болани ўзи хизматкорлик қиладиган хонадонга олиб келди. Уй эгалари ҳафта-ўн кунга Германияга кетган бўлиб, уйда ўн тўрт-ўн беш ёшлардаги ака-сингил қолган экан. Табиийки, улар хизматкор хотиннинг чақирилмаган меҳмонларини қувиб солишмади.

Эртасига чошгоҳга яқин ясан-тусан қилган Диля ҳаллослаб кириб келди. Мактабдош дугоналар қучоқлашиб-ўпишиб кўришдилар. Жаҳонгир пишиллаб ухлаб ётарди. Диля унга кўз ташлаб қўйгач, деди:

— Хўш, энди нима қиламиз?

— Билмасам, — елка қисди Лайло, — сендан авваллари ҳеч ҳам ёрдам сўрамаганман, бу биринчиси. Ёрдам берарсан?

— Бир аёлни эшитганман, — гап қўшди Зухра опа, — Туркияга ёш боласи билан келган экан. Уй хизматкорлигига иш ахтараётганида, боласи ҳам борлигини айтган. Она-болани хонадонига оладиганлар топилган.

— Қизиқсиз-а, Зухра опа! — жеркиб берди Диля. — Нега топилмас экан? Топилади. Лекин... лекин дугонам ёлғиз келганида, тайёр иш бор эди. Минг доллар маош.

— Вой-вой, анавиларми? — Зухра опа бир четга қош қоқди. — Уларга бунча меҳрибон бўлиб қолгансан? Айтиб қўяй, Лайло барибир у ерда ишлолмайди. Икки минг доллар тўлашса ҳам!

— Ишлолади.

— Ахир, Лайло ўз дугонанг-ку! Ёш боласи ҳам бор!

— Шунинг учун ҳам кўпроқ пул ишлаши керак-да!

— сигарета тутатди Дия. — Дугонасиманми, яхши ҳақ тўланадиган иш топишим керак. Болага сиз қараб турасиз. Уч юз доллар беради. Бўладими? Нега афтингизни бужмайтирасиз? Болажонсиз, Зуҳра опа, эплейсиз. Неварамни соғиндим, деб юргандингиз, мана сизга неvara! Ҳам уй ишларини қиласиз, ҳам энагалик. Хўжайинларингизга ҳақиқий неварам дейсиз. Борадиган бошқа жойи йўқ, деб яхшилаб тушунтирсангиз, тушунишади. Инсофли-ку, улар.

— Мен қаерда ишлайман? — сўради Лайло.

— Телефонда айтган ишим — уй хизматкорлиги, — бамайлихотир тутун пуфлади Дия. — Улар ёш болани сиғдиришмайди, шунинг учун ўғлинг Зуҳра опа билан яшаса дегандим.

— Биламан, ёши ўтган аёлни ҳам сиғдиришмайди, — тўнғиллади Зуҳра опа.

Лайло иккиланди, ростини айтганда, кўрқди. Дугонаси таклиф этаётган иш, назарида, у қадар оғир эмас эди, аммо хонадонда аёл киши йўқ бўлиб, Анқарадан келган икки тижоратчи эркакдан бошқа ҳеч ким истиқомат қилмас экан. Икки эркак билан бир хонадонда яшаш...

Лайлонинг боши қотди. У дабдурустдан розилик беролмас эди.

Орадан беш кун ўтди. Зуҳра опанинг хўжайинлари Германиядан қайтадиган фурсат яқинлашди. Бу вақт ичида Лайло иш топувчи фирма орқали зўр бериб иш ахтарди. Аксига олиб фирмага нуқул боласи йўқ хизматкор аёлларни сўраб мурожаат этишарди. Турк тилида ҳам яхши сўзлаша олиш керакмиш.

— Лайло, — деди Дия асабий ҳолда қўнғироқ қилиб, — сенга бундан ортиқ ёрдам беролмайман, Истамбул мэри эмасман. Маслаҳатим, мен айтган хонадонга бор. Икки эркакка овқат пишириш, қозон-товоғини, кийимини ювиш, уч хонали уйни супуриб-сидириш нима деган гап?! Ҳар ҳафта келиб, ўғлингни кўриб кетасан. У шундоқ ҳам Зуҳра опага ўрганиб қолгандир?

— Диля, гап бунда эмас.

— Яна ўша нағмами? Сенга ола қарамайди улар! Нега ишонмайсан-а? Эркакларнинг сирларидан яхши хабардорга ўхшамайсан. Шунини унутмаки, бирга ётиб-турадиган хотинни ака-ука ўз квартирасига хизматкорликка олмайди. Хотин керак бўлса, кўчадан топишади, ҳар бири бош-бошига. Агар ака-ука бир-биридан уялмай сенга ножўя ҳаракат қилган тақдирда, полиция чақиритишини айтасанми? Айтасан! Полиция уларнинг қонини сўради. Хуллас, ўзинг севиб қолмасанг, бас, ҳеч гап бўлмайди, — пичинг қилди дугона. — Хўш, борадиган бўлдингми?

— Хўп, — деди Лайло ноилож.

Пешиндан сўнг Диля келди. Иккиси кўчага чиққанида, ёмғир шивалаб ёға бошлаганди. Диля соябонни тутиб, кулимсираб сўради:

— Эринг билан ярашмаслигинг аниқми?

— Шунчаки сўраяпсанми?

— Чиройлисан, ҳасад қиляяпман сенга. Агар эрингни бутунлай унутган бўлсанг, шанс келса, фойдаланарсан?

— Қанақа шанс?

— Бой-бадавлат инсонга турмушга чиқиш.

— Йўқ, энди эрга тегмайман. Ўғлим бор — нима ғамим бор?!

— Ўғлинг ҳозирча бор.

— Тушунмадим...

— Нима хаёлга бординг-а! Ўғлинг улғайса, биттасининг этагидан тутиб кетади, сен ёлғиз қоласан, билдингми? Битта уйда яшаб ёлғиз қоласан! Ёлғиз қолмайман деб тиришсанг, ўғлини келинидан қизғанадиган чиноқ қайнона бўласан-қоласан. Ҳатто, ўз боланг ҳам безор бўлиб, хотинига сен ҳақингда яхши гапирмайдиган бўлади.

Улар таксига ўтириб, тижоратчиларнинг дўконига жўнашди.

— Бизнинг тилни тушунадими? — сўради чап юзида тиртиғи бор қирғийбурун эркак.

— Қарши томоннинг тўқ сариқ таксилари биз томонга ўтмайди, аммо одамнинг тили чегара билмайди, — жавоб берди Диля.

— Такси эмиш, — қовоғини уйди тижоратчининг укаси шапкасини бостириб кийиб. — Гапни айлантиргунча пулни қачон беришингни айт! Бу ишинг ўз йўлига, қарз ўз йўлига.

— Мен ҳаммасини Мустафобей билан келишганман, — деди Диля.

— Ҳойнаҳой, бу аёлни сотишга олиб келмагандирсан?

— Мен дугонамни сотмайман. У...

— Биз ҳам одам савдоси билан шуғулланмаймиз, Ҳасан! — қирғийбурун укасини койиб берди. Сўнг Диляга калит узатди. — Ма! Исмини Лайло дедингми? Яхши. Вазифаларини унга тушунтир. Ҳозироқ уйга олиб бориб, жойлаштир. Кечликка биз учун овқат қилмасин, бугун зиёфатимиз бор. Айтгандай, маош ҳар ойда берилади, беш юз доллар.

— Нима? — энсаси қотди Дилянинг. — Мустафобей, ахир бор-йўғи беш юз...

Лайло туркнинг гапини тушуниб, енгил тортди, чунки беш юз доллар тўғри келмас эди, демак, Диля бошқа жойдан иш топади.

— Бошланишига, — деди қирғийбурун ўқрайиб.

— Шу ойнинг ўзидаёқ қўшасиз, — талабини айтди Диля. — Аниқроғи, иккинчи ҳафтадан бошлаб! У ҳали хизматкорлик қилмаган бўлса ҳам, бир неча кунда ҳамма ишни ўрганиб олади. Боласини энагага бердик.

— Биз она-бола хизматкор сўрамагандик-да, — жириллади Ҳасан. — Турмушга чиқмаган қиз деган эдинг, гапдон!

Мустафобей укасига овозини тийишни буюрди. Икки дугона дўкондан чиқиб, бирпас трамвай кутишди. Ёмғир ҳамон шивалаб ёғарди. Лайло бу ўлкадан қандай қилиб бахт топиши мумкинлигини тушунолмай атрофга жавдираб қаради. Шунча йўл босиб келди, нима бўлганда

ҳам энди чидаши керак. Хорижга ишга келганларни мўмай даромаддан кўра иложсизлик ушлаб туришини тушуниб етди.

Ака-ука тижоратчиларнинг ижара уйи дўкондан уч бекат нарида эди. Ойна томонда ўтирган Лайло Истанбул ҳақидаги таърифларни эслаб, масжидларга, алвон байроқларга, минг марта эшитган, аслида эса эндигина кўраётган нотаниш халқ вакилларига сер солиб борди. Трамвай бир оз юргач, икки қаватли уйларнинг биридан соябонлар остида чиқаётган келин-куёвга кўзи тушди ва ўзининг вайронага айланган оила қасри томон хаёли учди. Никоҳ тўйининг ўтганига тўрт йилдан ошибди...

Тўй Лайло ўйлагандан ҳам тантанали, файзли, қизиқарли ўтган эди. “Тўйимиз қандай бўлди?” деб дугоналаридан, қариндошларидан атайлаб сўрар, улар мақтовдан бошқа сўз айтишмасди. “Мен қанақа келинчакман?” деган саволга жавоб олишдан ҳам чарчамасди. Тимқора оҳу кўзлар, қайрилма киприклар, сарвдек қомат, турли тақинчоқлару қимматбаҳо либослар...

Банкда иш бошлаганида, бўлим бошлиғи Техрон Абдурасулов бир зум оғзи очилиб қолган, сўнг:

— Нима ҳам дердик, банк пуллар билан эмас, ходималари билан гўзал, — деган эди.

Бахтли дамлар тезда ниҳоя топмади, бир йилга бўлса-да чўзилди. Эридан дастлабки шубҳа-гумонлари ўғли Жаҳонгирга ҳомиладор бўлган кезлари уйғонди. Далилсиз ҳам аёл зоти билади. Ушанда қалби бахт нашъасидан қаттиқ маст экан, ақлу шуури эрини эмас, ўзини айблади: “Йўқ, янглишаяпман. Алиасқар мени ва қорнимдаги гўдагини кўчадан топган жувонга алишмайди. Хиёнат қилса, юзиқора эр билан бир кун ҳам яшамайман!..”

Жаҳонгир туғилди, ҳаш-паш дегунча бир ёшга тўлди. Тўйдан аввал Алиасқарнинг уддабуронлиги хусусидаги гаплар ёлғонга ўхшаб қолди. Унинг асл қиёфаси секин-аста очилмоқда эди. Ишга зўрға бориши, дамбадам ялтоқланиши, бўш вақт топгандан ухлаши ёки телевизор

рўпарасида чўзилиб ётиши Лайлога ошкора малол кела бошлади. Шуми бўлажак бизнесмен? Эркак дегани ҳаракатчан бўлмайдими? Хотини “Энди сиз ҳам бир оз дам олинг”, демайдими? Бундан ҳам баттари — тўй, туғилган кун, байрам баҳона ичадиган одамдан эндиликда ҳар куни ароқ иси буруқсийдиган бўлди. Сўрарди: “Нега ичдингиз?” Жавоб шу эди: “Асабларим чарчади, ичдим...”

Алиасқар оилага бўлган муносабатини ўзича белгилаб олганди. Моддий таъминлаш, ҳар куни эрталаб ишга кетиб, кечқурун қайтиш, оила аъзоларига нима зарур бўлса, топиш, аниқроғи, топиб беришга ҳаракат қилиш — мазкур вазифаларни уддалагач, у истаган тарзида яшаши даркор эмиш. Хотини кирини ювади, овқатини пиширади, фарзанд туғиб беради. Фарзандлар ана-мана дегунча ўз-ўзидан улғайиб қолишади. Аёл “ортиқча нарса”ни, хусусан, ишқ-муҳаббатни талаб қилса, жинни бўлиб кўринади.

Бир куни кечқурун Сартепадаги аммасиникига зиёфатга боришди. Лайло ҳар доимгидан-да бежирим кийинганди. Ахир, тўйларига икки йил тўлган фусункор кеча эди. Аммасиникидан эртaroқ чиқиб, ёш эр-хотин ва ўғилчаси — учаласи таксида истироҳат боғига жўнашади. Маза қилиб айланишади, чархпалакда учишади, музқаймоқ ейишади, суратга тушишади...

Йўқ, Лайлонинг орзуси ушалмади. Алиасқар ким биландир қўнғироқлашгач, қариндошлар ўйнаб-кулиб ўтирган меҳмонхонага қайтиб, Лайлога деди:

— Хўжайин дўконга мол юборибди, боришим керак. Жаҳонгир икковингни уйга ташлаб қўяман.

— Ўзимиз олиб борамиз, ташвишланманг, куёв, — дейишди қариндошлар.

— Раҳмат, лекин ўзим элтиб қўйсам, кўнглим тинч бўлади, — узроҳ ҳолда сўзлади Алиасқар. — “Дом”имиз атрофида маст-аластлар кўп.

Лайло эрининг кўзига боқиб, ёлғон аломатини сизди. Назарида, Алиасқар моҳирона артистлик билан

уф тортиб, дукон соҳибидан нолиди. Ҳақиқатан бу сохта норозилик эди. Ҳарҳолда Лайло ҳозирча ўзини босишни жоиз топди. “Агар алдаётган бўлса, ҳеч қачон кечирмайман!” – деди ичида.

Қариндошлар уларнинг зиёфатни тарк этишидан норози бўлишди, албатта Лайлонинг ҳам ичи куйди. Эндигина яйраётган эди-я! Эри кетаверса, она-бола аммасиникида қолишса-чи? Йўқ, Алиасқарнинг шунақа феъли бор эдики, иложи борича, хотини уйдан чиқмаса, бир умр тўрт девор орасида биқиниб ўтирса, ҳеч ким билан, ҳатто аммасининг ўғиллари билан ҳам гаплашмаса. Даврада аммасининг куёвлари ҳам бор эди, ўшалардан рашк қилдими? Албатта, Алиасқардан кутиш мумкин. У ҳеч кимга ишонмаслик руҳида тарбия кўрган бадгумон киши экани тўйдан кейин юзага чиққан эди.

Сўнгра қўнғироқлашган кишини аниқлаш учун Лайло бир ҳийла ишлатди:

– Тўғри айтасиз, сизсиз барибир қўрқамиз, дадаси. Тепа қаватдаги қизнинг тилла сирғаларини юлиб кетишгани эсингиздами? – Кейин нимадир ёдга тушган каби “эҳ” деб, эрига қаради. – Дугонам ҳам эри билан паркка чиқмоқчи эди, телефонимда пул тугабди, бериб турунг, бормаслигимизни айтмай.

– Доим кимнидир чақириб юрасан-а? – пўнғиллади Алиасқар.

Лайло телефоннинг “Принят вызовы” папкасидан керакли рақамларни кўчириб олди.

Ярим соат ўтар-ўтмас она-бола уйда ўтирардилар. Дераза ортида тунги Самарқанд чироқлари порлар, машиналар физ-физ қатнар, қайсидир шайтон араванинг орқа ўриндиғида қўнғлига иблис ин қурган Алиасқар ва беҳаё ноз-карашмаси ила ўзига ром этгувчи тарбиясиз қиз чақчақлашиб борарди. Ҳарҳолда Лайлонинг хаёлидан шундай ўй ўтди: эри ҳозир кўча қизи билан битта машинада.

– Майли, бунақа ишларни “есть” қиламиз, – деди банкдаги ҳамкасб қиз Лайлога телефон орқали. – Қани, рақамини бер-чи.

Бу қиз севган йигитини хиёнат устида тутиш учун бир кечада шаҳарни етти марта айланиб чиққани билан оғизга тушган эди. Лайло бояги рақамлар билан бирга эрининг рақамларини ҳам айтди. Ҳеч қанча вақт ўтмай дугонаси Лайлога қўнғироқ қилиб:

— Улар айнан қаерда эканини ҳозирча аниқлаёлмадим, — деди. — Шуниси аёнки, дўкон омборхонасида эмас, ресторанда ўтиришибди. Мусиқани, санчқи овозини эшитдим, қандайдир қиз официантни чақирди.

— Қайси ресторанда эканини аниқлаб бер! Ўтинаман, дугонажон!

— Бир гал итдай изғиганим етар.

— Кўчадан такси ушлаб, бизникига кел! — қичқирди Лайло. — Агар келмасанг, бир умр дугонам демайман!

Улар ҳар эҳтимолга қарши даставвал Сангзордаги қурилиш моллари дўконларига боришди. Қоровуллардан бири бугун кечқурун ҳеч қайси дўконга мол келмаганини айтди. Лайло аламдан йиғлаб юбораёзди. Уч ойда бир бўладиган қариндошлар зиёфатидан қўярда-қўймай олиб чиқиб, уйга ташлаб кетган эр қаерларда юрибди? Бугун тўйларига икки йил бўлган кун эди-ку, ахир!

Дугонаси бор маҳоратини ишга солди. У талабалик чоғларидан бери ҳар ҳафта камида икки мартадан ресторанда ўтирган бўлиб, меҳмонхона тамаддихоналаридан тортиб, “Каримбек” каби одам гавжум ресторан официантларигача танирди. Айримларининг қўл телефонлари ҳам бор эди бу қизда.

Йўл-йўлакай ресторан хизматчилари билан қўнғироқлашиб, қора шим, оқ кўйлак кийган, чап қўли бинт билан боғланган сочининг учлари жингалак, қалин қошли, йигирма беш ёшлардаги қорача йигитни суриштира бошлади.

Баайни чап қўлидаги жароҳатнинг оппоқ бинт билан ўраб-чирмалгани асосий белги эди. Бир қанча ресторан ва ошхоналарга кириб чиқилгач, ниҳоят, қармоқ пўкаги қимирлади. “Пальма” ресторанида

ишлайдиган официант қизлардан бири чап қўлидаги жароҳат боғланган йигит ҳақида “смс” ёзди.

— “Пальма” ресторанига ҳайданг, — деди дугонаси таксичига завқ-шавқ билан.

Лайло ресторан олдида турган машинани таниди. “Жигули” Алиасқар билан бирга ишлайдиган Русланга тегишли бўлиб, узунқулоқ гапларга қараганда, йигит учига чиққан хотинбоз эди.

Ресторанма-ресторан кезавериб ухлаб қолган Жаҳонгирни дугонасига тутқазган Лайло ичкарига важоҳат билан кириб борди. Бурчакдаги сунъий пальма дарахти тагидаги столни банд этган жуфтликларга кўзи тушди. Алиасқар ва Русланнинг рўпарасида икки қиз ўтирибди. Кулгили гап айтилди шекилли, сариқ сочли қиз бошини орқага ташлаб хохолаб кулди, кўйлагининг олд қисми чуқурроқ ўйилган экан, зар сепилган кўкси анча-мунча очилди.

— Алло, дадаси, — деди Лайло Алиасқарга қўнғироқ қилиб, — Жаҳонгир дадам қани деб йиғлаяпти.

— Мен ишдаман! — ўшқирди Алиасқар бир қўли билан қизларга жим ишорасини бериб. — Мол тушираяпмиз. Нима гап ўзи, а? Ухлатсанг бўлмайдими?

Жанжалда Лайлонинг жонига ора кириш учун дугонаси ҳам қўлида бола билан ресторанга кирди. Пальма тагига биргаликда боришди.

— Ухлатдим, — деди Лайло, — лекин сен қайси итваччаларинг билан ресторанда ўтирибсан?

Алиасқар ортига ўгирилиб, даҳшатдан қотиб қолди. У ҳаммасини ётиғи билан тушунтириб бермоқчи бўлди, аммо Лайло тушунмади, тушунолмади. Бугун тўйларининг икки йиллиги, қолаверса, аммасиникида зиёфат эди. Бу киши қўярда-қўймай олиб чиқди, уйга қамади ва хотинбоз ўртоғи топган икки қиз билан ресторанга келди. Буни қандай тушуниш мумкин? Тушунадиган бирор аёл зоти борми дунёда?..

Ҳозир Лайло Истанбул трамвайида кетаркан, ўйлади: “Алиасқар хиёнаткор бўлиб чиқди. Мен-чи? Энди мен

кимман? Икки турк савдогарининг уй хизматкори. Улар билан битта уйда тунайман. Менинг қаерда, қандай аҳволда ишлаётганимни қариндошларим эшитса, нима хаёллар ўтади кўнгилларидан? Алиасқар-чи?”

Ўшанда эри ҳалиги икки қизни “бизнес ҳамкорларим” деб ишонтиришга уринди.

— Тупурдим бунақа бизнесингга! — бақирди Лайло.
— Улар фоҳиша! Истаган эркаги билан ресторанга киради. Сен-чи? Нима, сен ҳам фоҳишамисан? Гулдай пок хотининг, гулдай пок ўғлинг бор-ку! Ота-онанг ҳам гулдай пок! Наҳотки, ҳаммамизни булғашга, айнан тўйимиз куни булғашга ҳаддинг сиғди?!

Туркияга кетиш учун ҳужжатларини тахт қилаётганида, қонун боланинг отасидан розилик олишини тақозо этди. Алиасқар имзо қўйишга зўрға кўнди. “Агар, — деди у Лайлога, — чет элларда бузуқчилик қилиб юрганингни эшитсам, ўғлимнинг пешонасига “онаси енгилтак аёл” деган тамға боссанг, сени соғ қўймайман. Биз ажрашдик. Мен бошқага уйланаман, сен ҳам бошқага турмушга чиқасан. Жаҳонгирнинг ҳаққи-ҳурмати иккимиз ҳам тўғри бўлайлик...”

— Трамвайга ўтирганингдан бунча хаёл сурдинг? — турткилади Диля. — Ака-уканинг уйига етиб келдик, тур.

Шу куннинг ўзидаёқ Лайло иш бошлади. Уч ёшида бошига мусофирлик жабри тушган Жаҳонгир эса Зухра опа билан қолди.

Зухра опанинг хўжайинлари Германиядан қайтиб, хизматкор хотинга Эргашиб юрган болакайни кўриб, аввалига ҳайрон бўлишди. Зухра опа ёлғон қўшиб-чатиб тушунтиргач, Жаҳонгирнинг шу ерда яшашига қаршилиқ қилишмади. Бироқ хўжайиннинг хотини — калондимоғ бека сезилар-сезилмас гижиниб қўйгани сезилди.

— Биз боланинг тақдири учун жавобгар эмасмиз, — деди бека эртасига Зухра опа қаҳва дамлаётганида. — Айтиб қўяй, касал бўлиб қолса, йиқилиб бирор жойи лат еса, жиноятчилар ўғирлаб кетса, бошимизни балага

қўймайсан. Биласан, Германияда яшайдиган набирам бахтсиз ҳодиса сабаб вафот этиб, қизим қанчалик азият чекиб юрибди.

— Ташвишланманг, хоним, — деди Зуҳра опа. — Болани кўчага олиб чиқмайман. Ўзи ҳам жуда ақлли-ҳушли экан. Ойисини кечадан бери кўрмаса ҳам, йиғлагани йўқ, дарҳол менга кўникиб қолди.

— Шунақа де, — қизиқсинди бека.

— Ҳа, роса гапга тушунадиган бола, — хизматкор оғзини тўлдириб мақташда давом этди. — Менга у ортиқча ташвиш бўлса керак, деб қўрққандим.

— Ортиқча ташвиш деб қўрққандинг? Кеча уни ўз ихтиёрим билан олиб қолдим, демадингми? Бундан чиқди, болани мажбуран ташлаб кетишибди-да?

— Мен ундай демоқчи эмасдим, — каловланиб қолди Зуҳра опа.

— Қани, ҳозироқ менга бола ва онаси ҳақида бор ҳақиқатни гапириб бер.

Зуҳра опа ўзбекистонлик Диля исмли жувоннинг илтимосига кўра “Отатурк” аэропортига, Лайло исмли қизни кутиб олишга борганини, Лайло ҳеч кимни огоҳлантирмасдан Туркияга ўғилчаси билан келганини, албатта режада бу йўқлиги учун болани қаерга жойлаштиришни билолмай шу ерга вақтинча ташлаб кетганини сўзлаб берди.

Бека хўмрайиб тинглагач, қаҳва ҳўплаб, қандайдир шубҳали оҳангда сўради:

— Боланинг ўз туққан онасими-у?

— Ҳа, ўз туққан онаси, туққан онаси, — такрорлади Зуҳра опа.

— Ҳозир қаерда ишляпти?

— Анқаралик дўкандорларнинг уйида.

— Анқарага кетдими?

— Йўқ, хоним, анқаралик ака-ука бу ерга, Истанбулга келиб, савдо билан шуғулланишади. Уйларига хизматкор керак экан, Лайлони олишди, ўша Диля жойлаштирди. Иккови битта шаҳардан — Самарқанддан. Ҳатто, битта мактабда ўқиган, қалин дугона.

Хизматкор чиқиб кетгач, бека бирпас ўйлаб ўтирди-да, телефонни олиб, исмлар рўйхатидан «Севги» деганда тўхтаб, яшил тугмачани босди.

– Ойи, сизмисиз? – овоз эшитилди нариги томондан.

– Қизим, тузукмисан? Ҳамма дардни вақт даволайди, деб бежиз айтишмаган, кўп куйинаверма. Мана, олти ойлиги ҳам ўтди.

– Олтмиш йил ўтмайдами, ойи! Нега томдан тараша тушгандек бунақа деяпсиз?

– Фарзанд асраб олишинг керак, Севги.

– Йўқ...

– Бўлмаса, ёлғиз ўтираверасанми ўз ёғингга қоврилиб?! Мен ҳам онаман. Билмасам гапирмайман. Агар бола асраб олишга ҳафсалам йўқ деяётган бўлсанг, ўзим олиб бориб бераман ўша болани. Худди неварамдек...

– Ҳеч ким неварангиздек бўлолмайди!

– Бўпти... Лекин мен айтганимни қиламан! Ҳаммаси сен учун, қизим.

Бека шундан сўнг қизи билан у ёқдан-бу ёқдан тўрт-беш дақиқа гаплашиб, телефонни ўчириб, яна ўйга толди. У қизининг ҳаёти изга тушиб кетиши учун ҳеч нарсадан қайтмаслигини ҳис этаётган меҳрибон, бошқалар учун эса қаҳри қаттиқ хоним эди.

3

Дилянинг қистови билан Мустафобей атиги юз доллар қўшишга рози бўлди ва Лайло бир ойда олти юз доллар ишлади. Бу фурсат ичида вақт топиб, Жаҳонгирни кўришга икки-уч кунда Бешиктош туманига бориб турди. Болакай қачон қараса, торгина ҳужрачада машина ўйнаб ўтирарди. Соппа-соғ эди, аммо ҳаддан ташқари зерикаётгани учун касалга ўхшарди. У болаларга хос бўлмаган ақл-заковат билан тушунардики, ҳозир ҳамма-ҳаммасига чидаши керак. Агар кетаман деб хархаша қилса, йиғласа, бу олис ўлкада онажонисига жуда-жуда қийин бўлади. Икковини ҳимоя қиладиган

қариндошлари узоқда — Самарқандда қолиб кетди. Туркияда тайинли яшаш жойлари ҳам йўқ. Ейишга нон тополмай қолишса-чи? Қоронғи кўчаларда ёки денгиз бўйида онаси икковини бўрилар еб кетса-чи!

— Асалим... — деди Лайло ҳазин товушда. — Туркияга келганимизга эндигина бир ой бўлди. Иккимиз битта уйда яшашимиз учун... Ҳамма нарсамиз бўлиши учун яна бир оз вақт керак... Чидайсан-а? Ахир ўғил боласан-ку! Қариганимда мени боқасан... Боқувчимсан, Жаҳонгир!.. Мен ҳам сен учун ҳамма нарса қилишга тайёрман... Айтгандай, бугун сенга денгизни кўрсатишга келдим. Сайрга олиб чиқаман.

— Йўқ, боймийман, — деди бола.

— Нима учун, жоним?

Жаҳонгир онасининг елкасига бош қўйди. Кўзларига филт-филт ёш қуйилди. Кўз ёшларини онасига кўрсатишга уялгандек жажжи бармоқчалари ила артиб ташлади. Сўнг бурнини тортиб қўйиб, қовоқ уйганча онасининг бўйнини силади, ҳидлади. Она унинг учун дунёдаги жамики нарсалардан аъло эди. Шу билан бирга бошига оғир савдолар тушишига сабабчи ҳам шу аёл эканини тушунгандек алланечук ғамгин тортди.

— Мендан хафамисан? — термилди Лайло.

— Хафамасман... — лаблари титради гўдаккинанинг.

— Мени яхши кўрасанми?

— Ҳа.

— Ўзимнинг эркатойим.

Шу пайт Зухра опа кириб келди.

— Сизни хоним кўрмоқчилар, — деди у энагалик учун Лайлодан уч юз доллар санаб оларкан. — Менимча, иш таклиф этса керак. Охириги вақтларда сизни кўп сўрайдиган, болангизга меҳрибонлик қиладиган бўлиб қолган. Уйинчоқ машиналарини кўрдингизми? Иккитасини хоним олиб берди.

Учаласи ҳовлининг қия саҳнидаги зинадан уч қаватли бино эшигига юришди. Сўнгра ичкарига кириб, иккинчи қаватга кўтарилишди. Бека қаймоқранг диванда қандайдир журнални варақлаб ўтирарди.

– Тилимизни тушунадими? – У хизматкорига кўз тикди.

– Бир ой ичида ўргангани, хоним. Агар бирор сўзингизни тушунмаса, мен таржима қилиб бераман.

– Йўқ, сен болани боғда ўйнатиб тур. Лайло билан ёлғиз гаплашмоқчиман.

Иккиси рўпарама-рўпара қолишгач, бека шундай деди:

– Қизим Германияда яшайди. Олти ой аввал неварам, яъни қизимнинг яккаю ягона дилбанди ўлди. Бу жуда оғир жудолик. Агар розилик берсангиз, болангизни Германияга юборамиз. У ёқда болангиз умрбод бахтли бўлади.

Лайло ялт этиб қаради, тили зўрға айланди:

– Тушунмадим...

– Чўчуғингизни менга берасиз, мен уни Германияга юбораман, Мюнхенга, – деди бека киприги ҳам қилт этмай.

Лайло енгил сесканиш олди. Дастлаб гапини яхши англамадим, шевага анча қоришиқ сўзларкан, деб ўйлаган эди. Энди эса уни тентакка чиқарди: “Нималар деяпти у? Жондан азиз Жаҳонгирини Германияга юборадими? Бу – болангдан кеч, деганими?”

– Нима дейсиз? – қоши чимирилди беканинг. – Гапиринг.

– Мен... мен барибир тушунмадим...

– Ўглингиз Германияда яшайди. Бунинг учун сизга беш минг доллар тўлайман. Нақд!

– Нима? – дик этиб оёққа турди Лайло. – Болангни сот, демоқчимисиз?

– Утиринг! – Бека юзини четга буриб, уф тортди. – Чуқурроқ ўйлаб кўрсангиз, сизга яхшилик қилаётган бўлиб чиқаман. – Кейин совуқ нигоҳ ташлади. – Дунё шундайки, энг жирканч бўлиб туюлгани энг ақлли қарорга айланади. Фақат бу ақлли қарор эканини инсоннинг онг-шуурига етказгунингча эсинг кетади.

Вужудига қўрқув ёйилган Лайлонинг ранги хиёл оқарди.

— Ўтирсангиз-чи! — амр этди бека. — Ҳеч ким сиздан ўғлингизни тортиб олаётгани йўқ! Уни биргаликда бахтли қилмоқчимиз, холос. Куёвимнинг Германияда хусусий фабрикаси бор. Бола бир умр жаннатда яшайди, жаннатда! Хоҳлаган юртига саёҳат қилиб, хоҳлаган университетидеда ўқийди. Бундай имконият ҳаммага ҳам берилавермайди. Худбинлик қилмасдан бир қарорга келинг!

— Узр, мен кета қолай.

— Боланинг отаси йўқ, — бека ҳам оёққа қалқди. — Унинг ёлғиз суянчиғи сизсиз. Ўлиб қолсангиз нима бўлади? Кўчада қолади-ку, бечора! Ё-ё эрга тегсангиз-чи? Ўгай ота менинг қизим билан куёвим берадиган имкониятни бера оладими? Ҳеч қачон!.. Хуллас, ўн минг доллар!

— Бу ҳақда сиз билан ортиқ гаплашмайман, хоним.

— Ёшсиз, гузалсиз! Ёлғиз жувонга ошиқ кўп бўлади. Турмушга чиқиб бола туғиб олаверасиз... Ўн минг доллар деяпман! Ўн минг! Болангизни қандайдир эркакларнинг қўлида чўрилик қилиб топган пуллар билан улғайтирмоқчимисиз? Одамлар пул учун хотинини, ота-онасини сотаяпти! Ўз фарзандини сотмайди, демоқчимисиз? Манави журнални ўқинг. Йигирма етти ёшли тунислик аёл Италияга келиб, тўққиз ёшли қизчасини сотибди. Фарзандликка эмас! Донорликка! Энг даҳшатлиси, аёл жарроҳлик хонасига қўшни бўлмиш бўлмада кутиб ўтирибди. Боласининг буйрагини олиб, бемор болага қўйишгач, муваффақиятли чиққан операция учун онага ҳам қўшимча икки минг доллар ҳақ тўлаш келишилган экан. Боласини сотгани етмагандек “муваффақиятли” ногирон қилгани учун мукофот кутган, ярамас она!

— Яхши қолинг.

— Ҳойнаҳой, визангиз ҳам тугандир? — пичинг қилди бека.

— Депортациядан қўрқиб ёки ўн минг долларга учиб боласини пуллайдиган она борлигига фақат сиз ишонасиз. Бошқа айтадиган гапим йўқ!

— У жаннатда яшайди.

— Мен-чи? — деди Лайло қаҳр билан. — Мен дўзахда яшашим керакми?!

— Сизни олиб кетолмайман.

— Ненормальный... — гижинди Лайло русчалаб.

Шу заҳотиёқ Жаҳонгирни етаклаб, Зуҳра опанинг хўжайинлари яшайдиган хосиятсизлик ва бахтиқаролик анқиб турган маконни тарк этди. Зуҳра опа кузатишга чиққан эди, тузукроқ хайр-хўшлашмади ҳам. Ич-ичидан титроқ туриб, ҳеч ўзига келолмай қияликдаги йўлдан ярим чақиримча юриб қўйди.

— Ая, чайчадим, — зорланди Жаҳонгир. — Кўтайинг.

— Кечир, ўғлим, — Лайло ўғлини бағрига босди, ёноқларидан ўпди.

Улар боягина пастлаб борувчи кўчадан энган бўлишса, энди сўлга бурилиб, юқориловчи кўчадан ўрладилар. Йўл трамвай бекатига олиб чиқиши керак эди. Кўча охирида зинапоя бўлиб, унинг ёнгинасидаги кўп қаватли уй тагидан ошхона очилган ва бу ошхона стол-стуллари шундоқ кўча ёқасида бир қатор тизилганди. Зина ёнидаги столни иккита ёш полициячи банд этганини кўрган Лайло ҳозиргина турк хоним писанда этган депортация ҳақидаги гапни эслади. Ҳақиқатан Лайлонинг визасидаги муддат хотима топган эди.

— Эй хоним, — шу пайт полициячи йигит унга мурожаат қилди, — кечирасиз, хорижликмисиз?

— Ҳа, биз Ипподром майдонига бораётгандик. Ўғлим билан.

— Яна бир марта авф этасиз, хоним, мен шахсий иш бўйича... Кўринишингиз айтиб турибди, турист эмассиз, ишлайсиз.

— Тўғри, уй хизматчисиман, — деди Лайло юраги дук-дук уриб. Бироқ шу он миясига исёнкор ўй урилди:

“Нега кўрқишим керак? Боламдан айрилгандан кўра ватанимга қайтганим минг марта афзал эмасми?”

Полициячилар Лайлодан қаерлик эканини сўрашди.

— Нима учун айнан Истанбулга ишга келгансиз? — деди биринчи полициячи. — Мен ҳамкасбим билан баҳслашиб қолдим. У айтдики, хорижга ишга борганлар россиялик, америкалик, англиялик, жанубий корейлик, дубайлик... Қисқаси, шулар орасида бизни энг қурумсоғи деб ҳисоблашаркан. Ростми?

— Йўқ.

— Биздан кўрқаяпсиз, хоним, кўзларингиз айтиб турибди. Аллоҳ шоҳид, ҳақиқатни гапирганингиз учун сизга заррача ҳам ёмонлик раво кўрмаймиз. Биз шахсий масалада гаплашаяпмиз.

— Истанбулликлардан пул ундириш қийин, шундайми? — деди иккинчи полициячи.

— Бунинг шаҳарга алоқаси йўқ шекилли. Қурумсоқ одам ҳамма шаҳарда, ҳамма мамлакатда бор, — деб жавоб берди Лайло.

— Бизни тушунмадингиз, — норозилик билан бош чайқади иккинчи полициячи. — Мана, сиз нега айнан Истанбулга келгансиз? Сахийлик билан пул тўлашлари учун эмас, бирор танишингиз чақирган.

— Ҳа, дугонам чақирган.

— Нега айнан Туркияга? — қулочини ёйди иккинчи полициячи.

— Қисматим шунақа экан, нима қилай? — Лайлонинг таранг тортилган асаб толалари чирт-чирт узилди. — Қанақа полициячисизки, аллақандай саволлар билан бошимни қотирасиз!

Полициячилар бир-бирига қарашди, кейин кулиб узр сўрашди-да, оқ йўл тилашди. Лайло зинадан кўчанинг юқори қисмига чиққунча ҳаллослаб қолди. Полициячилар унинг ўтакасини ёриб юбориш билан бирга ғазабини ҳам кўзгашиди.

Лайло яна виза ҳақида ўйлади. Бугундан бошлаб мамлакатда қолишнинг ҳар бир дақиқаси жиноят эди.

Мустафобейнинг уйига келиб, қулфга калит солмоқчи эди, эшик ичкаридан беркитилган экан. Қўнғироқни чалганди, Ҳасан очди. У дам Лайлога, дам Жаҳонгирга ажабланиб боқди.

— Ўғлим, — деб таништирди Лайло ва худди аввалдан боласи билан келиб юргандек остона ҳатлади.

Ҳасан эшикни ёпиб, тўнғиллади:

— Бу уйга ёш болани киритиш мумкинмас.

— Ўғлим энди у ёқда яшамайди. Бошқа жой топаман.

— Ишдан кетмоқчимисан?

— Топилса кетаман. Болам мен учун ҳаммасидан муҳим.

Ҳасан бошқа сўз қотмади. Кеч соат 23:00 да Мустафобей кадикўйлик чўлоқ кимса билан кириб келди. Кимсанинг лақаби Ёғочоёқ бўлиб, ҳеч ким асл исми билан чақирмасди, оёғи ёғочдан ҳам эмасди.

Лайло кечликка дўлма пишириб қўйган эди. Дастурхонга ноз-неъмат тортиб, эшикка юрган эдики, Ёғочоёқ қулоғини динг қилиб:

— Гўдак овози, — деди.

— Нима овози? — Мустафобей лаб бурди.

— Ёш боланинг, — дея Ёғочоёқ бир нуқтага тикилганча қулоқ солди.

— Музлаткичдаги ароқни келтир, — Мустафобей Лайлога қовоқ уйди. — Нега анграйиб қолдинг? Меҳмон келдими, ароқ ҳозир у нозир бўлмоғи лозим, тушунарлими? — Кейин бир қоши паст, бири баланд бўлиб Ёғочоёққа қаради. — Болани ўйлайвериб, мушук миёвлашини ҳам бола овози дейсан энди.

Ҳасан телевизордан кўз узиб, акасига деди:

— Мушук нима қилади, ака, бу киши тўғри айтаяпти, уйда бола бор. Анавининг чўчуғи.

— Чинданми?

— Худо урсин, — қасам ичди Ҳасан.

— Лайло! — дея бақирди Мустафобей.

Хизматкор шу заҳотиёқ эшикда ароқ билан пайдо бўлди.

— Болангни олиб келдингми?

— Уғлим у ёқда бир кун ҳам қололмайди, Мустафобей.

— Ана холос! Биз бу уйда ичамиз, чекамиз, ҳар хил одамларни, ҳатто хотин-халажларни ҳам чақирамиз. Бор-йўғи уч хонали уй бўлса, бир камим энди оёғим тагида бола ўралашиб юриши қолувдими?!

— Бошқа иложим йўқ эди, — деб Лайло ароқни дастурхонга қўйди. Қанчалар асабийлашаётгани қимтилган лабларидан, ғазаб ўти йилтираган кўзларидан маълум эди.

— Ошпазлигинг, кир ювишинг, супир-сидиришинг, бозор-ўчар қилишинг учун Диля сенга минг доллар тўлашимни сўради. Бераман, дедим. Лекин кўп маош олганинг сайин янада кўп пул жамғариш учун уйимни болалар боғчасига айлантиришингга йўл қўймайман!

Шу он қия очиқ эшикда ўйинчоқ машинани қучоқлаган Жаҳонгир кўринди. У катталарнинг бақир-чақирини эшитгач, онасидан хавотир олган эди.

Болакайга кўзи тушган заҳотиёқ Ёғочоёқ тошдай қотди. Мустафобей қаттиқ-қаттиқ гапиришда давом этганди, енгидан тортиб тўхтатди. Улар Лайло ва ўғлини чиқариб юборишгач, “Янги ракий” ароғидан ичишди. Ҳасанга ҳам ичишни таклиф этишган эди, у телевизорга тикилган қўйи:

— Анор виносидан бошқа ичимлик ҳам ичимликми? — деди тўнғиллаб. — Негадир боксни қолдиришдими, дейман?

— Ёғочоёқ, сен ҳам бир вақтлар анор виноси ичардинг-а? — заҳарханда қилди Мустафобей ва сигарета тутатди.

— Бир вақтлар деганинг нимаси? Биз яқинда танишганмиз, унутма! — кўз соққаларини ўйнатди Ёғочоёқ. Ҳасанга ўғринча қараб қўйиб, пичирлади: — Мустафо, мен укангга ишонмайман, чунки у жиззаки ва телба. Мени сотса, сен ҳам кетасан.

— Ундан хавотир олма.

— Қисқаси, Бакиркўйни йиғиштирамиз. Биринчидан,

бир марта бўлса ҳам кузатув камерасига тушганман, иккинчидан... — Ёғочоёқ Лайло ва ўғилчаси ўтирган хонага ишора қилди. — ...Иккинчидан, у шу ерда.

— Ким?

— Бола.

— У чет эллик-ку!

— Сени алдаган эдим, — Ёғочоёқ ҳам сигарета тутатди.

— Фарзандликка олишмоқчи эмас. Уларга боланинг ички органлари керак.

— Уҳ-ҳў уҳ-ҳў!.. — Мустафобей лимонад ичаётган эди, каттиқ йўтал тутди. Ранг-рўйи бўзариб, тишларини гижирлатди: — Сен... Сен аблаҳ... Нима, мени қотилликка тортдингми?

Чўлоқ кимса Жаҳонгирни кўриб ўзгариб кетганидан Лайлонинг кўнглига ҳадик тушган эди. У эски ҳийласини ишлатишга қарор қилди. Эски ҳийла нима эди? Банкда битта хонада ишловчи қизларнинг айримлари орқадан гап-сўз қилишини биларди. Бирор мавзуда баҳслашиб қолса, телефоннинг диктофонини ёниқ қолдириб, ташқарига чиқар, шунда ким ўзи ҳақида орқасидан қандай гапириши маълум бўларди.

Музлаткичда ҳали очилмаган икки шиша анор виноси бор эди. Патнисга Ҳасан учун вино ва газак солиб, ичкарига олиб кирди. Телефонни ҳеч ким ўтирмаган тўртинчи стулда қолдирди. Ун дақиқадан сўнг қайтиб кириб, бўшаган ликобчаларни йиғиштирди. Мустафобей ва Ёғочоёқ ястаниб ўтирган кўйи Лайлога еб қўйгудек тикилишди, Ҳасан эса винога қайрилиб ҳам қарамай ҳамон телевизор қаршисида ўтирар, аниқроғи, ухлаб қолганди. Вақт ҳам ярим кечадан ўтаётган эди-да.

Лайло ошхонага чиққач, диктофонга ёзилган овозни ёқиб қуйидаги иблисона суҳбатни эшитди:

— Шундай қилиб, уларга боланинг қаерлик экани фарқи йўқ, дегин... Ҳим-м... — деди Мустафобей. — Тўғри, донор қайси мамлакатдан, бу муҳиммас. Муҳими, қон гуруҳи... қон... Гўшт... Қисқаси, сен ваҳшийсан, Ёғочоёқ, қип-қизил ваҳший бўрисан. Қанийди эски.

замонлардагидек дорда ликиллаб турганингни кўрсам.

— Нега эски замон? Ҳозирги замонда ҳам бор ўша соғинганинг дор-р-р!..

— Қутурган бўрсан!

— Нимага ўхшатсанг ўхшат, аммо бу ишга тақдир йўл очганини тан ол. Мана, бола худди лотереяга чиққандек ўз уйингда! Энди сен анави чоҳдан чиқиб кетишинг мумкин. Нега ҳайрон бўлиб қарайсан? Бу ишни пул учун қилмаяпсан. Пул тижоратингдан ҳам тушиб турибди. Менинг таклифимга кўнмасанг, эски жинойтларинг фош бўлиб, ўша дорда ўзинг ликиллаб туришингни жуда яхши тушунасан.

— Бас қил! Мен қассоблик эканини ҳозиргина билдим! Унутма!

— Ичамизми, Мустафо қассоб? — ҳиринглади Ёғочоёқ. Бир оздан сўнг улар яна тилга кирдилар.

— Онасини нима қилмоқчисан? — сўради Мустафобей паст овозда.

— Чиройли экан. Дон олишганми?

— У менинг чўрим, хушторим эмас.

— Демак, ундан кечишинг янада осон.

— Ундан кечиш... — Мустафобей хўриллатиб ичимлик ичгани ва стаканни тақ этиб қўйгани эшитилди. — Мен бунақа гапни тушунмайман... “Ундан кечиш...” Бу нима дегани?.. Агар анави иш бўладиган бўлса... Ундан қутулиш керак... Аниқроғи, қутулишинг керак.

— Шоҳни ўлдириш учун аввал қўриқчи ўлдирилади, — деди Ёғочоёқ.

— Ҳаммаёқ қон бўп кетаяпти, — деди Мустафобей.

— Бўлмаса, пул таклиф этиб кўрамиз. Масалан, минг доллар!

— Бу аёл боласини пулга сотадиганга ўхшамайди.

— Ўзи унинг ҳужжати борми? — Ёғочоёқ сигарета тутунини узун қилиб пуфлади. — Визасиз юрган бўлиши мумкин.

— Тўғри, визасининг муддати тугади. Бу ерга фирма орқали жўнатилмаган. Биздан қарздор бўлиб қолган

аёллар ҳақида гапиргандим, эсингдами? Ўша аёллардан бири чўримнинг дугонаси. Лайлоний у менга тавсия этган.

Ёғочоёқ заҳарханда кулди.

— Сен дўкондор бўламан, тинчгина савдо билан шуғулланаман, деб ўйлагандинг. Кўрдингми, пешанангга “Худо урган жиноятчи”, деб ёзиб қўйибди, қаерга қочасан? Агар сени Бакиркўйдаги болани ўғирлаш ишига тортмасам...

— Э, қўй шу гапларни! Ҳадеб такрорлайверишинг ҳиқилдоғимга келди! Бакиркўй, Бакиркўй... Уни унутамиз, дедикми, тамом, гапирма! Мана бу иш ҳам бир умрга етадиган жиноят.

— Қўл ташла!

— Нима учун?

— Нима учун бўларди... — Ёғочоёқ аллақандай ишора қилган эди, Мустафобейга ёқди шекилли, чарсиллатиб кафтга кафт урилгани эшитилди.

— Фақат бу ҳафта эмас, — деди Мустафобей.

— Ўйланма, — хириллаб жавоб берди Ёғочоёқ. Сўнгра қўшиб қўйди: — Эҳ, бечора она-бола... Жувонмарг кетадиган бўлди... На бизнинг, на уларнинг айби бор... Мажбурмиз мажбурмиз...

Шундан сўнг стаканга ароқ идиши урилиб, жаранглаб кетди, қултиллади, икки бадкирдордан бири ҳомуза тортди, телевизор бир маромда минғирларди. Лайло телефонни маҳкам сиқимлади. У меҳмонхонада ўтирганларнинг суҳбатини ўз вақтида ёзиб олмаса, оқибати қанчалар аянчли бўлишини ўйлади. Тишларини гижирлатиб, шунчалик қаттиқ тишландики, жағи синиб кетаёзди. Нима қилмоқ керак? Ҳозироқ полицияга қўнғироқ қилиб, бола ўғирлаш, ваҳшиёна донорлик ва қотиллик уюштирилаётганидан хабар берсинми? Ашъвий далил қўлида — телефон диктофонига ёзилган суҳбат.

— Бундай қилмайман, — деди Лайло чирт юмилган кўзларини очаркан. — Жаҳонгиржоним билан шартта чиқиб кетаману қайтиб кўрмайман бу итларни! Полиция, тергов, суд, депортация қилинишим... Бошимни қотириб

нима зарил... Бунинг устига Туркияга эндигина келган бўлсам, у ёқда, Самарқандда мени барибир тергов қилишади... Банк ҳужжатлари... кредит қоғозлари... Нега қўл қўйдим-а? Техронга қайси ақл билан ишондим?! Финляндияда маза қилиб юргандир. Бир умрга етадиган пули бор. Менда эса ҳеч вақо йўқ. Ўғлимни донорлик мақсадида сўймоқчилар, ўзимни эса гувоҳ керак бўлмагани учун бўғизлаб, ўлигимни қайсидир чиқинди қутисига ташлаб кетишмоқчи.

У йўлак охиридаги хонага оёқ учида юриб борди. Ҳозиргина суҳбатлари махфий тарзда ёзиб олинганидан беҳабар Мустафобей ва Ёғочоёқнинг гўнғир-гўнғири қулоққа чалинди, кейин димоғларида кулдилар.

Лайло Жаҳонгирни йўлак охиридаги хонага ётқизган эди ва бола аллақачон ухлаб қолганди. Кийим-кечакларини шундай тез йиғиштирдик, сафар сумка бир зумда семириб, оғзи ёпилмай қолди. Аёл кийимга уч эди, бирортасини ташлаб қочишни истамади.

– Болажоним, тура қол, – деди у.

Бироқ ҳозир Жаҳонгирнинг уйғониши ҳақида гап бўлиши мумкин эмасди. Тўшакда пишиллаб ухлаб ётган болакай қовоғини уйиб, гингиб қўйди, холос. Унинг тасавурида то Туркияга келгунларича ҳамма меҳрибон, ҳамма яхши эди. Энди жажжи миячаси ила англаяптики, ёмонлар ҳам бор ... Ёмонлар кўп... Улар онасини йиғлатиши, ўзини эса каталакдек хонагача қамаб қўйишлари, вақтида қорнини тўйғазмасликлари мумкин.

Ҳа, болакай шундай ўйларди ва ҳозир ҳам тушида ёмон амакиларни кўриб ётарди. Бироқ у тасаввур ҳам этолмайдиган шафқатсизликка ҳукм ўқилганини қаёқдан билсин. Уларнинг нияти амалга ошадиган бўлса, Жаҳонгир қайтиб кўзини очмайди, қайтиб кўрмайди бу гаддор дунёни. Қайси айби учун қатл этилиши мумкин уч ёшида?

Лайло ташқари эшикни оҳиста очиб, сумкани қирқ-эллик қадам нарига қўйиб келди. Тунги Истанбулнинг мазкур воқеа юз бераётган кунжагида ҳеч кимса

кўринмасди. Кейин уйга қайтиб, боласини опичлаган ҳам эдики, Мустафобейнинг овози уйни тутди:

— Лайло! Қаердасан? Ухлаб қолдингми, нима бало?

Болани яна тўшакка ётқизиб, меҳмонхонага югурди.

— Лаббай, афандим!

— Э-э, — бош чайқади Ёғочоёқ бурни қизариб, — бу одам ҳеч қандай бей ҳам, афанди ҳам эмас. Мистер, сэр, сеньор, жаноби олийлари, олампаҳоҳ... Э-э, нималар деб атамагин, у барибир пастлигича қолаверади.

— Чўлоқ, сен тилингдан осиласан! — деди Мустафобей.

— Биз пастмиз! — кўксига урди Ёғочоёқ. — Пастлигимиздан фахрланишимиз керак! Паст бўлганимиз учун ҳам истаган ичимизни қилиб юрибмиз! Чунки ҳеч кимдан уялмаймиз-да! Ҳе-хе-хе-е!..

— Эшикни ёп, бери кел, — деди Мустафобей анг-танг ҳолда турган хизматкорига. — Сенда бу одамнинг гапи бор.

— Нима гап экан? — ўзини қўлга олишга уринган Лайлонинг овози барибир қалтираб чиқди.

— Ёмон иш эмас... Нима десам экан?.. Ҳалиги... — чайналди Мустафобей. — У ўғлинг билан сени олиб кетмоқчи. Борасанми?

Лайло Ёғочоёққа қаради. Ёғочоёқ совуқ нигоҳини узмай ўтираркан, тишини кавлаб, сурбетларча жавоб кутарди. Уйдан ўғлини олиб чиқиш учун Лайлога вақт керак эди, чалғитиш лозим эди икки хунхўрни.

— Дия мени шу ерга жойлаштирди, биласиз, б... бей... Ҳар куни бир неча марта қўнғироқ қилиб, ҳолимдан хабар олади. Агар бошқа ишга ўтмоқчи бўлсам, уни огоҳлантиришим керак.

— Шуми? — деди Мустафобей.

— Шу.

— Ўзим огоҳлантириб қўяман, сенинг айтишинг шартмас.

Лайло фаҳмладики, Ёғочоёқ ўғли икковини ярим кечаси, яъни ҳозирнинг ўзидаёқ аллақарга олиб боради ва гум қилади. Дия Мустафобейдан сўраса, кечкурун

чиқиб кетганидан сўнг қайтмаганини айтади, ҳарҳолда қандайдир шунга яқинроқ баҳона тўқийди.

— Шу ер менга ёқди, — енгил эътироз билдирди Лайло.

— Йўқ! — қатъий бош чайқади Мустафобей. — Ҳозироқ кетасан! У бир ярим минг доллар маош беради. Агар ёқмаса, кўчада қолмайсан, ўзим қайтиб ишга оламан. Алдасам, Худо урсин! Бўл! Э, менинг кўзимга унақа қарама, Лайло! Сенга яхши бўлади, жуда-жуда яхши бўлади! Ахир, Туркияга пул учун келгансан-ку!

— Аёлларга тобим йўқ, шилқимлиқ қилсам, тил тортмай ўлай, — деб Ёғочоёқ ҳам онт ичган эди, Лайло рўпарасида нафақат шафқатсиз кимсалар, балки одам қиёфасидаги иблисларнинг ўзлари ўтирганларига амин бўлди.

— Хўп, кийимларимни йиғиштирай, — деди у ноилоҳ.

— Тезроқ бўл, — қўл силкиди Ёғочоёқ. — Такси чақирганман, ҳадемай келиб қолади.

Меҳмонхона эшиги ойнали бўлиб, эркакларнинг устидан қулфлашнинг маънисини йўқ эди. Лайло ўғлини кўтариб чиққач, ётоқхона эшигини қулфлади. Ҳарқалай бадкирдорлар уни ичкаридан ёпиб олган деб ўйлаб, беш-олти дақиқа андармон бўлишлари мумкин эди.

Лайло катта кўча сари ҳаллослаб юрди. Жаҳонгир онасининг елкасига бош қўйган, ҳамон ширин уйқуда эди. Битта такси учраса эди...

Шу пайт жарангдор овоз эшитилди:

— Ассалому алайкум!

Лоп этиб рўпарасидан чиққан одам Лайлонинг юрагини ёриб юбораёзди. Қараса, кийим-кечаклар солинган бояги сумкани кўтариб олган ўттиз беш ёшлардаги хушсурат йигит жилмайиб турибди. Футболкасига рус тилида “Озарбайжон — сеҳрли ўлка” деган ёзув битилган.

— Ҳув анави ерда эдим, сумка олиб чиққанингизни тасодифан кўриб қолдим, шошилишч кўчиб кетмоқчимисиз? — деди йигит.

У туркча сўзларни бузиб талаффуз этганига қараганда, хорижлик эди. Футболкасидаги ёзув ватанпарварлигига ишора бўлса, демак, озарбайжонлик.

— Илтимос, катта кўчагача кўтариб боринг! Оллоҳ рози бўлсин сиздан! — ялинди Лайло.

Йигит боши билан “хўп” маъносини билдирди. Ўн-ўн беш қадам юргач, сўради:

— Мабодо машина керак эмасми?

— Керак! Лекин кутишга вақтим йўқ, қанчалик тез такси тўхтатиб берсангиз, шунча яхши!

— Балки ўзим сизни олиб бориб қўярман? Таксичи бўлмасам ҳам, таксичиликка ўхшаш иш бажараман. Ана, машинам.

— Қани?

Йигит кўча четида бир қатор тизилган машиналар орасидан кулранг “Тойота Калдина”га ишора қилди. Лайло ортига ўтирилди. Мустафобейнинг ижара уйидан ҳеч ким чиқмади. Икки ёвуз кимса кўнгилларига гумон ораламай Лайло ва ўғилчасининг тайёр бўлишини бемалол кутиб ўтиришарди чоғи.

— Сиз нега менга ёрдам бераяпсиз? Кечирасиз, кимсиз ўзи? — сўради Лайло ҳадиксираб.

Йигит бирдан русчалаб сўзлади:

— Исмим Юсуф, Нахцивон автоном республикасидан келганман. Туркиядаги бир танишим ёғли жой таклиф этган эди, бўлмади. Ҳайдовчилик қилиб юрибман. Адашмасам, сиз Ўзбекистондансиз?

— Қаёқдан билдингиз?

— Агар эҳтиёт бўлмасангиз, паспортингиз тушиб қолади, — деб Юсуф бир учи кўриниб турган ҳужжатга имо қилиб, жилмайди.

Улар машинага ўтиришди. Мотор беозоргина ўт олиб, “Тойота Калдина” ортига тисарилиб, қатордан чиқди, сўнг катта кўчага секин юриб борди-да, ўқдек учиб кетди. Истанбулнинг кенг бўлмаган кўчасида кундузи хорижлик ҳайдовчи машинани бу қадар ишонч билан тез ҳайдолмаган бўларди.

Диля телефонга жавоб бермади. Лайло уникидан бошқа ҳеч кимникига бормоқчи эмасди. Хўжайинларини безовта қилса ҳам, бошқа иложи йўқ.

— Асл исмим Юсуф эмас, — деди бир пайт йигит, — паспортимда Яшар деб ёзилган. Болалигимдан бери Юсуф дейишади. Уғлингизнинг исми нима?

— Жаҳонгир.

— Яхши исм. Юртим ҳақида эшитганмисиз?

— Кечирасиз, қаердан эқангиз эсимда қолмади. Автоном республика дедингизми?

— Вилоят деса ҳам бўлади. Мен ўз шевамда Нахчивон дедим. Харитада, китоб-газеталарда Нахичеван деб ёзишади. Озарбайжоннинг бир қисми. Уртада Арманистон бор, бизни Озарбайжон билан на темирйўл, на автомобиль йўли боғлайди. Ҳаттоки тўғридан-тўғри ҳаво йўли ҳам йўқ. Бошқа давлатларнинг ўртасида қолиб кетганмиз.

— Шунақаси ҳам бўлар эканми? — ҳайрон бўлди Лайло ёвуз кимсалардан бир оз чалғиб.

— Ҳаво йўли умуман йўқ эмас, — деди Юсуф, — Бокуга Эрон орқали айланиб учиб борса бўлади.

— Нега Эрон орқали?

— Бу ёғи қонли тарих. Хўш, ўзингиз нега Ёғочоёк билан ўралашиб қолдингиз?

Лайло ток ургандек сапчиб тушди ва беихтиёр ўғилчасини бағрига маҳкам босиб:

— Кимсиз?! — деб қичқириб юборди. — Тўхтатинг машинани!

Жаҳонгир онасининг овозидан сапчиб уйғониб, нима воқеа рўй бераётганига, қаерда эканига тушунолмаб кўзларини катта-катта очди. Энтикиб-энтикиб нафас ола бошлаганига қараганда уйқу аралаш ваҳимада қолиб, йиғлашни бир неча сония унутиб қўйганди.

— Тўхтатинг! — Лайло кўксига босган боласини ҳам, ўзини ҳам ўлимга маҳкум этаётганини ўйлаб ўтирмай қичқирганча эшикни очди. Машина филдирагининг физиллаши, дастгоҳ тасмасидек липиллаб ўтаётган асфальт йўл, шамол, ўлим шарпаси. Жаҳонгир умри бино бўлиб даҳшатли фалокатни бунчалик яқиндан ҳис этмаган эди. Онаси уни қучган ҳолда ташқарига оғиб, ерга бир қарич яқинлашди. Қўрқувдан бор овози билан

йиғлаб юборган бола онасига жон талвасасида шундай қаттиқ ёпишдики...

Кўзлари қинидан чиқаёзган Юсуф жон-жаҳди билан тормозни босди: “Тойота Калдина”нинг филдираклари чийиллаб, йигирма қадамча сирғалиб бориб, ёнга бурилиб тўхтади. Филдиракларнинг тутуни чиқиб кетди. Кучли силтаниш оқибатида эса Лайлонинг оёқлари ўриндиқ тагида, гавдасининг ярми ташқарида қолди. Бахтли тасодиф туфайлигина Жаҳонгир она бағридан узилмади, асфальтга отилиб тушиб, чирпирак бўлмади. Бегуноҳ норасиданинг ҳали умри бор эди, ўлим ундан юз ўгирди.

Бироқ Лайлонинг бошидан рўмоли учиб, шу заҳотиёқ юзи қонга беланди. Юсуф машинадан чопиб чиқиб, болани даст кўтарди. Нафаси бўғзига тиқилиб, кўкариб кетган Жаҳонгир оғзини ғалати очганча қотиб қолган эди. Юсуф уни икки-уч силкиганидан сўнг бўғзидаги ҳаво отилиб чиқиб, чинқириб йиғлаб юборди.

Шунда ҳам онасидан ташвиш чекиб:

— Аям!.. Аяжоним!.. — дерди. Хаёлида бу юртда фақат онасига ёмонлик қилишади, фақат онасини ўлдиришлари мумкин, ўзини эса... Эҳ, уч ёшли гўдаккина ўз жонини ўйлаб ҳам кўрмаётганди.

— Қанақа онасиз?! — бақирди Юсуф ва болани ўриндиққа ўтирғизиб Лайлонинг қўлтиғидан кўтарди, орқа ўриндиққа чиқариб қўйди. Дори-дармон қутчасини олиб, биринчи ёрдам кўрсатди. Жароҳат оғир эмаслиги кўриниб турарди — тери шилинибди.

— Полиция... — деб пичирлай олди Лайло. — Т-тел-тефоним... П-полиция...

— Мен Ёғочоёқни ўлдиришга келгандим! — деди Юсуф ҳансираб. — Унинг изидан тушганман! Нима, унинг шериги деб ўйладингизми? Ўша ҳайвоннинг-а? Мен-а?! Ҳеч бўлмаса, болангизга раҳмингиз келмади-я! Э, садқай она кетинг!

Лайло қалт-қалт титраб Юсуфга ишонқирамай тикилди.

— Энди полиция қақиролмайман, — деди йигит. — Нега деганда ўзимни сизга фош этиб қўйдим. Суяк лат емабди, ўлмайсиз.

Юсуф она-болага сув ичирди, ўзи ҳам ютоқиб симирди. Бошига ҳам сув қуйди-да, “Оллоҳга шукр”, деди. Кейин машинасини бўм-бўш кўчадан қатта йўлга ҳайдаб чиқди. Машиналар оқимиға қўшилиб, Истанбулнинг бошқа туманига йўл олди. Гарчи Юсуфга ишонишни истаётган бўлса-да, Лайло бу йигитдан барибир шубҳаланиб, боласининг бошини маҳзун силаб ўтирар, тобора ҳолдан тойиб, секин-аста ҳушидан айрилиб борарди.

4

Истанбул осмонини булут қоплади, аммо ҳали-вери ёмғир ёғадиганга ўхшамасди. Ёзнинг жазирама кунлари яқинлашиб келаётган эди. Булутлар ортида қуёш худди ой каби тўлишиб кўринди. Минг йиллардан бери одамларга ёқмайдиган оғир кун шекилли, шаҳар ланж кўринарди, қушлар ҳам кўрфаз томон эриниб учиб борарди. /

Юсуфнинг панжарали деразаси тагидан йигирма чўгли одам бақир-чақир қилиб ўтганида, Лайло алоқ-чалоқ тушлардан халос бўлиб кўз очди. Дастлаб қаерда ётганини, нима воқеа содир бўлганини эслаёлмади.

— Бизга қурол беринглар! Урушга борамиз! — деган хитоблар эшитилди кўчадан. — Кемамизни талон-торож қилишга, одамларимизни ўлдиришга ҳадди сизган давлат барибир ҳалок бўлади!.. Ҳалок бўлади!..

Лайло аччиқ ютинди. Тўсатдан кечаги воқеаларни эслаб, кўзлари олайди. У Мустафобейнинг уйидан қочиб чиқди, озарбайжонлик йигит аллақаяёққа олиб келди. Кейин... Кейин нима бўлди? Жаҳонгир ёнида эди, элас-элас эслайди: бола бояқиш пинжига тиқилиб, қўрққанидан узоқ вақт ҳиқиллаб ётди, онасининг жароҳатларини силади, “Самайқандга кетайлик, аяжон”, деб пичирлади, боланинг қўллари муздек эди...

Лайло сапчиб турмоқчи эди, аъзой бадани қақшаб, силкиниб қўйди, холос.

— Жаҳон... — зорланиб боласини сўради у. — Жаҳонгир...
ўғлим...

Ҳеч ким жавоб бермади. Лайло каравотдан ўзини ташлаб, полга гурсиллаб қулади. Кечаги ҳалокат оқибатида бўғимлари оғир зарб егани энди билинди, айниқса, ўнг қўлини қимирлатолмади. Шу дамда кўчадаги намойишчилар ўтиб бўлишди, дунё сукунат ичида қолди. Бу уй Истанбулнинг анча чекка, тор кўчасида жойлашган шекилли, машиналар шовқини ҳам эшитилмас эди. Фақатгина кеманинг — сафарга отланган сузувчи темир махлуқнинг ўкириги олис-олисларда ҳавога сингиб кетди.

Лайло бир амаллаб оёққа қалқди. Дераза пардасини очиб, кўчага кўз ташлади. Деразаси кўчага қараган уйга ётқизиб қўйишганига қараганда, Лайло асира эмас эди. Бироқ ўғли... Ахир, у онасини ташлаб, уйдан чиқиб кетиши даргумон-ку. Минг чиранса ҳам эслаёлмади, кеча ўғли каравотда то ухлаб қолгунча бирга ётдими ё кейин кимдир хонадан олиб чиқдимиди?

— Болам... Болам қани?! — Лайло эшикка талпинди.

Гавда зарбидан ёғоч эшик шарақлаб очилиб, қора мушук қўрққанидан диван тагига ўзини урди, сўнг дарров ортига қайирилиб, ичкари хонадан чиққан нотаниш аёлга — юз-қўли шилинган, боши боғланган Лайлога тикилди. Аёлнинг ҳам, мушукнинг ҳам кўзлари бирдек ёнди.

Лайло ташқари эшикка ташланди, аммо қулфланган эди, очолмади.

— Телефон!.. — деди у ҳансираб. — Телефон топишим керак...

Уй бўйлаб тентираб телефон ахтарди. Ахийри топди, ўз телефони тумба устидаги чойнак панасида ётган экан. Полиция рақамларини шошилишч териб, қулоғига тутди. Қаерда эканини тушунтириш учун мўлжал қидириб пардани очди. Полицияга кўчани ёки кўзга ташланарли бирор бинони айтиши керак-да.

Во ажаб, кўчанинг нариги томонида жондан азиз

жигарбанди – Жаҳонгир унга термулиб турарди, қўлида чўпли конфет ва қандайдир қизғиш ўйинчоқ. Лайло кўраётганига ишонмади, кўзини юмиб-очиби қаради. Ҳа, у болажониси эди, соппа-соғ.

– Ана, кўрдингми? – деди ёнига чопиб келган Юсуф рус тилида. – Барибир ушлайман, дедимми, ушладим! Юр уйга!

Юсуф копток узатди, лекин Жаҳонгирнинг қўли банд эди, олмади. Шундан сўнг Юсуф кулиб қўйди-да, коптокни тош йўлга сапчителиб ўйнади. Қараса, болакайнинг нигоҳи деразада. Шунда у ҳам Лайлони кўрди.

– Алё, полиция... – Телефонда эркак товуши янгради. Лайло қизил тугмачани босди ва худди ўзини ўлимга маҳкум этгандек бир нуқтага тикилиб қолди. Унг қўлидаги оғриқ зўрайиб, кўзлари хиёл қисилди. Боласини бир зум ҳам назаридан қочиришни истамасди.

Бирпас ўтмай Юсуф Жаҳонгирни етаклаб уйга кирганида Лайлонинг кўнгли юмшаб кўзларида ёш ўйнади.

– Узр, Жаҳонни овутмасам бўлмасди, – деди Юсуф газплита сари юриб. – Жароҳатлар оғримаяптими? Менимча, ҳафта-ўн кунда асар ҳам қолмайди.

– Жароҳатларимдан безовта бўлаётганим йўқ, – ўғлини қучоқлаб, сочларини силаб ўпди Лайло.

– Дугонангизнинг уйига олиб боролмаслигимни, полиция ҳам чақиролмаслигимнинг сабабини кеча айтдим.

– Биз бу ерда қололмаймиз... Сизга раҳмат... Сен ҳам акага раҳмат айт, ўғлим.

– Яҳмат, – деди Жаҳонгир конфетни ҳузур қилиб шимаркан.

Юсуф болага эмас, Лайлога қаради.

– Унг қўлингиз билан ёмон урилибсиз, – деди у.

– Шифокорга ҳам бормайман, полицияга ҳам... Қасам ичиб айтаман, Юсуф ака... оға... Сизни “оғам” дейман... Яна бир яхшилик қилинг, бизни қўйиб юборинг.

– Ҳа, албатта, – деб мамнун қош қоқиб қўйди Юсуф.

— Жаҳл устида сиримни гуллаб қўйдим. Кейин нима қилишим керак эди? Уйимга олиб келдим. Бугун сиз билан келишиб олмоқчи эдим, холос.

— Мен ҳозир полиция чақирмоқчи эдим, фикримдан қайтдим. — Лайло телефон ушлаган қўлини қимирлатди, Юсуф мийиғида кулди.

— Намойишчилар уйғотиб юбордимиз? — деди у чойнак тагига олов ёқаётиб. — Дунё ўзи шунақа. Туғиласан, яшайсан, ўласан. Мен ўлимни нуқтага ўхшатаман, қачондир бизнинг ҳаёт романимизга сўнгги нуқта қўйилади. Нуқта қўйилмайдиган ким бор? Ҳеч ким... Кеча Ёғочоёқ борган уйга қандай тушиб қолгансиз?

Лайло Туркияга келгач, бошидан ўтказганларини қисқача гапириб берган эди, Юсуф ҳайрон қолди.

— Жуда ҳам содда экансиз-ку, — деди диванга ўтириб, мушукни тиззасига оларкан. — Шундай катта шаҳарда келиб-келиб ўша Диля деган дугонангизникига бормоқчи бўлдингизми? Ўз оғзингиз билан айтаяпсиз, Мустафо ва Диля таниш, аввалдан қандайдир алоқалари бор деб! Изингиздан қувиб, Дилянинг уйи олдида етиб олишса нима бўларди? Мисол учун, мен учрамай, иккинги таксида кетганингизда, демоқчиман.

Лайлонинг қовоғи солинди. Ўғли иккови фожиали равишда ўлишига бир баҳя қолганини эслашни истамасди.

— Ёғочоёқ чақирган “таксичи” мен эдим, — деб Юсуф ўрнидан турди-да, дераза рахига қўл тираб, бош эгди. — Тагин “одами экан” деган фикрга қайтиб, додламанг, илтимос. Мен у билан қаҳвахонада танишиб қолганман. Ичмайман, аммо бир одамни уйига элтиб қўйиш учун қаҳвахонага кирардим. Ёғочоёқ кечаси машинада у ер-бу ерга олиб бориб-келишимга мени кўндирди. Қўшимча даромад ишлайман деб ўйладим. Қадам олиши бежо эканини тез орада сезиб қолдим. Ҳақиқатан у Бакиркўйда ёш болани ўғирламоқчи эканидан хабар топдим. Агар шу кеча болани ўғирлаганида, уни жиноят устида қўлга туширган бўлардим. Мен полициячи эмасман. Сўйиб кетардим аблаҳни!

— Ундан кўра... Бу ерлардан... — Лайло йигитга қизарган кўзларини тикди. — ...Кетсангиз-чи? Нима зарил бунақа қонли ишлар?

— Кетмайман. Машина бор, уй бор. Қотил деб ўйламанг, болаларни жонимдан ортиқ яхши кўраман. Ёғочоёқ бир учради, қайтиб унақа нокасга ҳайдовчилик қилмайман. Кечаси нега келмаганимни телефонда боя сўради, (телефон рақамимни билишади, уйимни эмас). Қаҳвахонада ушланиб қолдим, дедим. Шу бугундан у билан алоқамни уздим. Сиз-чи? Юртингизга учиб кетасизми?

— Мен ҳали ишламоқчиман.

— Кечаги воқеадан кейин ҳамми?

— Қисқаси, кетолмайман.

— Тушунарли. Барибир мени қотил деб ўйляяпсиз-а? Бакиркўйдаги ўша хонадонни топиб, бир огоҳлантириб қўйишим керак. Бу дунёда болалардагина гуноҳ йўқ. Ёғочоёқни кўрдингиз, одамми у?! Кеча сизни қувиб келганида, ўлдириб қўйишим аниқ эди... — Юсуф ортига ўтирилди. — Э, эслаб нима керак! Агар квартира керак бўлса, мана, уй! Буни бир ватандошим ўн ойга ижарага олган эди. Эдирнада зўр иш чиқиб қолди, уйни ҳам, машинани ҳам ташлаб жўнаб кетди. Бир одатимни айттайми?

Лайло зўрға бош силкиди.

— Кундуз ишлашни ёқтирмайман, — деди Юсуф. — Келинг, шу уйда смена алмашиб яшаймиз. Сиз кундуз бирор жойда ишлайсиз, мен кечаси. Ижара ҳақи олмайман. Битта шартим — ўғлингизни энагага бермайсиз. Кундуз у мен билан қолади. Маза қилиб ўйнаймиз, шаҳар айланамиз. Хўш?

— Нега бизга яхшилик қилаяпсиз?

— Биринчидан, қийналаётганингизни кўриб раҳмим келди, ҳимоямга олишни истаяпман. Иккинчидан, нега энди яхшилик қилмаслигим керак экан? Дунёда ёмонлар кўпайиб кетган, ҳар кимга ишонмаслик керак, деганларни ёқтирмайман. Яхшилик тирик эканини доим кимгадир исботламоқчи бўламан.

— Майлими Диля билан қўнғироқлашсам?

— Албатта. Сиз Туркияда ундан бошқа одамни тан олмайдиганга ўхшайсиз, — деди Юсуф. — Аммо манзилни айтмайсиз. Уни бирор бекатдан ўзим олиб келаман. Шунда ҳам фақат кечаси.

Лайло дугонаси билан телефонда гаплашди. Кечки овқатдан сўнг Диля Юсуф билан кириб келди. Бўлиб ўтган воқеа уни ҳам даҳшатга солди.

— Туркияга ўғилчангни олиб келма, демаганмидим! — ғазаби қайнади Дилянинг. — Худо бир сақлабди.

— Булутзингни ёқ, — шивирлади Лайло мультфильм томоша қилаётган Юсуфга ўғринча қараб қўйгач. — Мустафо билан Ёғочоёқнинг суҳбатини телефон диктофонига ёзиб олганман, сенда ҳам нусхаси бўлсин.

Дилянинг кўзларидан ўт чақнаб, қийқириб юбораёзди.

— У-ў, маъна бу сюрприз! Улардан қарздор бўлиб қолгандик, энди ўзлари қопқонда! Маладес, Лайло! Узимнинг дугонам! Асалим!

Юсуф Жаҳонгирни эркалади, бир нималар деди, сўнг икки дугонанинг қаршисидаги диванга ўзини ташлаб, оёқларини чалиштирди. У сюрприз нима эканини сўраганида, Диля:

— Сиз Ёғочоёқнинг дўсти бўлиб чиқасизми, душманими, билмайман, — деди. — Шунини унутмангки, Мустафо икковининг тақдири бугундан бошлаб менинг қўлимда. Уша манфур кимсаларнинг ҳамтовоқлари кимлар бўлса, улар ҳам!

— Судга бермоқчимисиз?

— Йўқ, ўлимга ҳукм этмоқчиман.

— Улар мол эмас-ку, қассоб-чақирсангиз, сўйиб-саранжомлаб берса, — деди Юсуф.

Бироқ Диля бир режа тузишга улгурган эди. Режани икки соатда амалга оширди. У Юсуфнинг машинасида Мустафобейникига борди. Ҳар эҳтимолга қарши йўл-йўлакай яна бир дугонасининг телефонига суҳбатдан нусха кўчирди. Кейин бадқирдор дўкончига малъунона суҳбатни эшиттиргач, айтди: “Қарзларингдан кеч! Ҳужжатларни

қайтар! Лайло ва ўғлини бир умрга тинч қўйишга қасам ич! Акс ҳолда бу ёзув полициянинг қўлига тушади!”

Уч киши бўлиб қайтишганида, соатнинг электрон рақамлари 23:23 эди. Диля ва Юсуфга эргашиб келган нотаниш аёлга рақамлар чиройли кўриниб, қўлоч ёйди. Бу аёл анча-мунча хушчақчақ экан, остона ҳатлаган заҳотиёқ Жаҳонгирга қўл узатди:

— Кел, асалим, холанг билан кўриш! Айновнийин, полвонча! Ҳали шундай йигит бўлсинки, менга ўхшаган жононлар ишқида йиқилиб қолсинлар!

— Бўлди! — деб Диля Лайлони қучоқлади. — Биз ҳам, сен ҳам улардан қутулдик! Мулла минган эшакдек ювош тортиб қолишди!

— Раҳм қилдик, бўлмаса умрлари қамокда чирирди, — деди нотаниш аёл обдон бўялган кўзларини пирпиратиб.

Ҳаммалари ресторанга боришмоқчи эди, Лайло кўнмади. Бошига ва қўлига оқ бинт ўралган ҳолда кўчада юришни истамасди. Юсуфни тансиқ таомларга юборишгач, нотаниш аёл — Гулчеҳра (у асли Лайло ва Диляга ҳамшаҳар бўлиб, Истанбулда савдо билан шуғулланар экан) деди:

— Лайлонинг жуда катта ёрдами тегди, энди биз ҳам унга ёрдам беришимиз керак. Агар уй хизматкорлигида ишлайман деса, бир бой хонадонни биламан, ёлғиз кишини парваришлаш керак, жуда яхши ҳақ тўлашади. Лайло боласи билан ўша хонадонда яшаб, ишласа дегандим.

Лайлонинг хаёлини Мустафобей, Ёғочоёқ ва Ҳасан ҳали тарк этмаган эди. Диля махфий суҳбатни эшиттириб, уларни жиловлаб қўйгани ростдир, аммо, наҳотки, шу кўйи думларини қисиб, ин-инларига уриб кетишса? Айниқса, Ёғочоёқ инсоний хислатларидан айрилганига кўп йиллар бўлганди. Диктофондаги ёзувни қўлга киритиш учун қонли йўл танласа-чи? Масалан, суиқасд уюштиришлари ёки ораларидан кимнидир гаровга олишлари мумкин эмасми?

— Гапир, бўладими? — туртди Диля.

қайтар! Лайло ва ўглини бир умрга тинч қўйишга қасам ич! Акс ҳолда бу ёзув полициянинг қўлига тушади!”

Уч киши бўлиб қайтишганида, соатнинг электрон рақамлари 23:23 эди. Диля ва Юсуфга эргашиб келган нотаниш аёлга рақамлар чиройли кўриниб, қулоч ёйди. Бу аёл анча-мунча хушчақчақ экан, остона ҳатлаган заҳотиёқ Жаҳонгирга қўл узатди:

— Кел, асалим, холанг билан кўриш! Айновнийин, полвонча! Ҳали шундай йигит бўлсинки, менга ўхшаган жононлар ишқида йиқилиб қолсинлар!

— Бўлди! — деб Диля Лайлони қучоқлади. — Биз ҳам, сен ҳам улардан қутулдик! Мулла минган эшакдек ювош тортиб қолишди!

— Раҳм қилдик, бўлмаса умрлари қамокда чирирди, — деди нотаниш аёл обдон бўялган кўзларини пирпиратиб.

Ҳаммалари ресторанга боришмоқчи эди, Лайло кўнмади. Бошига ва қўлига оқ бинт ўралган ҳолда кўчада юришни истамасди. Юсуфни тансиқ таомларга юборишгач, нотаниш аёл — Гулчеҳра (у асли Лайло ва Диляга ҳамшаҳар бўлиб, Истанбулда савдо билан шуғулланар экан) деди:

— Лайлонинг жуда катта ёрдами тегди, энди биз ҳам унга ёрдам беришимиз керак. Агар уй хизматкорлигида ишлайман деса, бир бой хонадонни биламан, ёлғиз кишини парваришлаш керак, жуда яхши ҳақ тўлашади. Лайло боласи билан ўша хонадонда яшаб, ишласа дегандим.

Лайлонинг хаёлини Мустафобей, Ёғочоёқ ва Ҳасан ҳали тарк этмаган эди. Диля махфий суҳбатни эшиттириб, уларни жиловлаб қўйгани ростдир, аммо, наҳотки, шу кўйи думларини қисиб, ин-инларига уриб кетишса? Айниқса, Ёғочоёқ инсоний хислатларидан айрилганига кўп йиллар бўлганди. Диктофондаги ёзувни қўлга киритиш учун қонли йўл танласа-чи? Масалан, суиқасд уюштиришлари ёки ораларидан кимнидир гаровга олишлари мумкин эмасми?

— Гапир, бўладими? — туртди Диля.

— Энди сиз ҳам тушунинг-да, Юсуфбек, — деди Гулчеҳра. — Бегона эркак билан битта том остида яшаш аёлга осонми? Сезаяпман, Лайло шу ўтган кунларда чўғ устида ётгандек бўлган. Жаҳонгирни соғиниб, парк ва майдонларни айлантиргингиз келса, ҳафтада бир марта бориб туринг Найзан кампирниқига.

— Ким дедингиз? — Лайлонинг қоши чимирилди.

— Кампиршонинг исми Найзанхоним. Қўрқманг, найзалари йўқ, — кулди Гулчеҳра.

Кетар вақт бўлган эди. Юсуф аёллар билан қўл бериб хайрлашди, Жаҳонгирни эса қучоқлаб, пешонасидан ўпди. Лайлонинг янги хизмат жойини тез орада Юсуфга маълум қилиш ваъда этилди. Нахичеван фуқароси фаҳмладики, она-бола унинг учун дом-дараксиз кетмоқда. Қачонки, кўчада, супермаркетларда тасодифан учратиб қолмаса...

— Майли, — деди йигит бош қашиб. — Ҳар шанба оқшомида майдонда учрашсак, дегандим. Яна ҳам ўзларингиз биласиз.

5

Гулчеҳра бир хатога йўл қўйган эди. Найзанхоним ўз хонадонида болали хизматкор ишлашига қарши бўлмаса-да, ўғил болани жинидан ортиқ ёмон кўрарди. Айтишларича, уч йиллар бурун мияси суюлган бу кампир бир туш кўрган эмиш. Тушига қора либосли кемшик чол кирибди. У: “Сен охирги вақтларда инжиқликларинг билан бешта хизматкорнинг бошига етдинг. Уларнинг нима айби бор эди? Ишчан, ёлғиз, тартибли бўлишса! Энди ўзингдан кўр! Хизматкорсиз қолиб, сенга чўри ахтариб юришганида, бир жувон пешонангга битади ва унинг ўғилчаси сенга берилган ажални ниҳоясига етказди!”

Албатта, бу фаройиб тушни Лайло ҳали эшитмаган эди. Найзанхонимнинг ўғлига ёрдамчи бўлмиш бир хотин уларни кўҳна ҳашаматли ҳовлига киритаётиб, Жаҳонгирга кўз қирини ташлаб, деди:

— Бола бинонинг нариги қаватидан бери келмасин,

қийқириб ўйнамасин, шунда хоним ўйда унинг борлигини билмайди ва ҳеч қандай муаммо туғилмайди. Энг муҳими шуки..

Лайло ажабланиб қараган эди, хотин гапидан тўхтаб, елка қисди:

— Ё тавба, рангингиз учиб кетдимми?

— Болам борлигини хоним нега билмаслиги керак?

— Яхшиси, хўжайиннинг ўзидан сўранг... Энг муҳими шуки, — такрорлади хотин, — ҳар қандай ҳолатда ҳам ўғил болачани хонимдан сир тутишингиз шарт. Унутманг-а?

— Мен ўйлагандимки...

— Нима, бунинг сизга қўрқинчли томони борми? Дейлик, хоним ўғилчангизнинг овозини эшитиб қолди ё қорасига кўзи тушди. Қариндошимизнинг ўғли эди, меҳмонга келган, деган баҳоналар билан хонимни тинчлантирасиз. Ўша куниёқ “болани жўнатиб юбориш” ҳийласини ўйлаб топасиз. Қайтиб бу уйга ёш болани яқинлаштирамасликни хонимга такрор-такрор айтасиз. Кўпроқ қасам ичинг, у қасамларга осон учадиганлар хилидан.

Она-болани ҳовлининг сўл қанотидаги бир эмас, нақ беш хонали уйга жойлаштирган хотин йигирма дақиқадан сўнг Найзанхонимнинг ҳузуридан — кунчиқарга қараган икки қаватли бинодан қайтиб тушди. Жаҳонгир ҳайҳотдек ўйнинг сукунат ҳукм сураётган еирли хоналарини томоша қиларкан, онасига тез-тез ҳавотирли нигоҳ ташлаб қўярди. Шовқин солмасликни қаттиқ тайинлаган Лайло эса бир нуқтага тикилиб ўтирарди.

— Юқорига чиқамиз, — деди иш юритувчи.

— Бу ер музейга ўхшар экан, — Лайло ҳовлига яна бир марта ҳайратланиб, аммо беҳавас боқди.

— Йўқ, — тўхтади хотин, — иморатдан кўра унинг соҳибаси кўпроқ ўхшайди ўша музейга. Саксон ёшигача иккинчи қаватдан тушмай яшаётган одамни кўрганмисиз? Қани, марҳабо! — Сўнгра овозини бир парда пасайтирди: — Иккинчи қават бандаси сизга мунтазир, Лайлохоним.

Улар қизил гилам тўшалган ёғоч зинапоядан юқорига

кўтарилиб, чапдаги ойнаванд хонага киришди. Кенг, ҳашамдор хона ҷароғон бўлса-да, дастлаб Лайло тирик жонни кўрмади.

— Найзанхоним, хизматкор келди! — эълон қилди хотин сарғиш, бўрсилдоқ диванлардан бирига қараб.

Шунда диваннинг бўртма суянчиғи деб фараз қилинган матога жон кириб, секин қад ростлади ва Лайло эшикка терс ўгирилиб, бошини гиламга осилтириб ётган кампирнинг юзини кўрди. Кўрди-ю баданига калтакесак ўрмалагандек эти жунжикди. Негаки, салкам тирик мурдага рўпара бўлиш хаёлига ҳам келмаганди. Ҳад-ҳисобсиз ажин босган бир бурда юздаги косаларга чўккан кўзлар алланечук безовта йилтирар эди. Одам эт ва суякдан иборат бўлса ҳам яшаши мумкин экан-да.

— Яқинроқ кел, — қўлини қимирлатди у. Кейин оғзидан илк ҳақоратлар кўршапалаклардек учиб чиқди: — Келгиндимисан? Ҳа, келгиндисан! Бошқа ким ҳам бўлардинг! ..

Оралиқ масофа икки одим қолгач, Лайло тўхтади, салом бериб, қўл қовуштирди. Найзанхоним сўзсиз тикилиб ўтираркан, вужудини кўзга айлантириб, Лайлонинг ичидагиларни тешиб юборар даражада ўқимоқда эди.

— Боланг борми? — сўради дағаллик билан.

— Йўқ, — деб жавоб берди Лайло. Шу заҳотиёқ кўзлари пирпираб, юзига қизиллик югурди.

— Туққанга ўхшайсан-ку! — хириллади кампир.

— Мен... мен ишлагани келганман Туркияга... Болам қолган... Уйда...

— Кўрдингизми, Найзанхоним, — орага суқилди хотин, — у бизнинг тилимизни яхши тушунади. Жуда-жуда меҳнатқаш, масъулиятли. Энг муҳими, ишончли ва ёлғиз! Ундан яхши хизматкорни Эдирнагача пиёда борсангиз ҳам тополмайсиз.

— Пиёда бориб жинниманми? — жеркиб берди кампир.

— Султонлар замонасида машиналар бўлмаган, — ялтоқланди хотин. — Узингиз шунақа дегансиз, Найзанхоним.

— Туғрул султон бир замонлар Малазгирт қалъасини қамал қилган, тўғри, — бармоғини ҳавога нуқиди кампир. — Лекин Малазгирт жуда ҳам мустаҳкам қалъа эди, Туркия ерида Малазгиртдек қалъалар ҳамиша ҳам бунёд қилинавермайди. Лаънати Ван кўли яғонами? Яғона! Султон ҳеч ололмагач, Битлисдан манжанақ келтириш учун от-улов ва икки минг одамани юборган. Ушанда энг баҳайбат манжанақларни Битлис шаҳридангина топиш мумкин эди. Манжанақ муҳандисининг эса бир қизи бўлган. Исми Найзанхоним! Яъни каминанинг исми! Туғилганимда ўша соҳибжамолга ҳавас қилишган. Доям бўлган!.. Йўқ, доям бўлмаган! Ота-боболарим Битлисдан тарқагани учун фахрланаман. Ҳалигача “Битглз” гуруҳининг қўшиқларини эшитишим ҳам бежиз эмас. Италиянинг пойтахти Рим. Ё шубҳанг борми, келгинди?.. Ҳой, сенга гапираяпман! Отинг нима?

Иш юритувчи хотин Лайлога қараб: “Эҳ, шўрпешана хизматқор! Мана шу тентак кампир билан кечаю кундуз бирга бўласан энди!” дегандек масхаромуз кулиб қўйди. Лайло нима ҳам дерди? Катта маош ва бепул бошпана. Бу гаранг кампир ҳовлида Жаҳонгирнинг яшаётганини ўла-ўлгунча билмаслиги муқаррар экан, муаммо йўқдек эди. Шундай экан, чидайди-да. Афтидан юмшоқ дивандаги тирик мурда беозорга, кун бўйи ухлайдиганга ўхшарди.

Лайло ўз исмини айтди.

— Ўғлингнинг оти нима? — қулоғини динг қилди кампир.

— Унинг ўғли йўқ, — гапни илиб кетди иш юритувчи. — Қизи қолган, олис ўлкада. У ёққа султонлар замонасида ҳам бориш осон эмасди. Узоқ, Найзанхоним, жуда узоқ.

— Нега энди узоқ? Нима учун яқин эмас?

— Қари аёллар ва болаларга йўл юриш осонми, хоним. Йўл азоби — гўр азоби! Узоқ йўл юриш учун фақат пул эмас, куч ҳам керак. Масалан, уч ёшли қиз бола қаергача бориши мумкин?

— Ўчир овозингни! Гапларинг ёқмаяпти!

— Хўп, хоним, — бош эгди иш юритувчи.

Найзанхоним икки аёлнинг гапида ёлгон ачитқиси бижғиётганини сизди, илло ўзининг гапига ўзи тушунмайдиган одам бировнинг гапини тузукроқ мушоҳада этишга қодир эмасди. Дарров бир қарорга келди:

— Сенга жавоб. Кета қол.

— Менми? — ажабланди Лайло.

Шу заҳотиёқ кўнглидан “Қаердан иш излайман? Юсуфнинг уйига қайтиб бораманми?” деган ўй лип этиб ўтди. Албатта, у ортга қайтишни хоҳламас эди. Қанийди Найзанхоним ишга олса. Шу тобда сеҳргар ҳозир нозир бўлиб, келажagini сеҳрли кўзгуда намоиш этганидами, Лайло барча балои қазо айнан шу уйдан бошланажagini кўриб, пастга югуриб тушарди ва Жаҳонгирнинг қўлидан етаклаб, кўчага чопиб чиқарди. Таассуфки, кўзгулар эртақда бор, бандаси эса бир ҳафта тугул, бир сониядан сўнг не воқе бўлмоғини билмайди.

— Йўқ, сен, — деб кампир иш юритувчи хотинга тикилди. — Кета қол! Кет, кет... Шу бугуноқ ўғлимга айт, об-ҳаво маълумотларини менга тез-тез етказиб турсин. Истанбулни барибир сув босади. Аллоҳга шукр, бу уйнинг чордоғи ҳам бор. Чордоқда жон сақлаш мумкин.

— Янги хизматкор билан табриклайман, — дея хотин таъзим бажо айлаб хонани тарк этди.

— Эшитдингми? — ёпинчилигини иягига қадар тортди кампир.

Лайло қопоғон ит қаршисида ёлғиз қолгандек қилт этмади. “Нимани?” деб зўрға сўради. Кампир гиламга имо қилди.

— Сув... сув босади бу ерларни.

— Эшитганим йўқ. Менга айтишганки, Истанбул денгиз ёқасида бўлса ҳам денгиз сатҳидан анча баланд. Уни сув босиш учун дунё океанлари эллик метр баландга кўтарилиши керак. Ер шарида бунча сув йўқ.

— Бас қил! Туркчани ҳалигача яхши ўрганмадингми? Менинг хонадонимда қанақадир ажнабий сўзларни қўшиб-чатиб гапиришга ким ижозат берди? Мени денгиз ўлдирмайди. Эшит! — Кампир кўзларини катта-

катта очиб, қонсиз лабларини чўччайтирди. — Тушимда кичкина ўғил болача ўлимимга сабабчи бўлиши айтилган. Ёқтирмайман, кўргани кўзим йўқ болачаларни! Бўғиб ўлдириб қўйишим мумкин!

— Ёмон тушларга ишонманг, хоним, — эътироз билдиришга журъат этди Лайло. Кампирдан шу қадар ижирғандики, ҳозироқ бошқа жойдан иш топилиб қолишини, бу хонадонни тарк этишни истади.

— Ўзингни бил! Тақдирингга ишонмайсанми? Ишонасан! Ишонмай ҳам кўр-чи! Шунинг учун уйимга ўғил болани яқинлаштирмайман, сен ҳам эҳтиёт бўл. Эшитаяпсанми?

— Ҳа.

— Ҳатто, невараларимни, аниқроғи, чевараларимни ҳам қадам бостирмайман! Бор, Валипошшадаги янги уйингда яша, деганман ўғлимга... Ўғлимни кўрдингми?

— Кечирасиз, мен бир аёл орқали у кишининг иш юритувчисига учрашдим, холос.

— Сенинг ўғлинг борми, йўқ? Фақат ростини айт.

— Йўқ, — аччиқ ютинди Лайло.

— Италиянинг пойтахти Рим, — тўнғиллади кампир. — Италиянинг Римлиги пойтахт. Менга ёқдинг! Мени ҳар куни ювинтир! Аммо икки косадан кўп сув ишлатма! Сувнинг ози яхши!

Машмаша тонг-саҳарда бошланди. Лайло қўнғироқ чалинган дамдаёқ ҳозир у нозир бўлиш учун зинапоя тагидаги ҳужрада тунаши керак эди. Кечаси Жаҳонгирни ҳовлининг нариги четида ёлғиз қолдиролмайди-ку. Шу ваздан ёнига олиб келди-да, бағрига босиб уйқуга кетди. Тепадаги кампир болаларни ёмон кўришини Жаҳонгирга яна тушунтирди, шовқин солмасликни бот-бот тайинлади, зинадан иккинчи қаватга чиқиш зинҳор-базинҳор мумкин эмаслигини уқтирди. Бола исини ёқтирмайдиган кампир биринчи кунданок Жаҳонгирнинг жажжи юракчасига қўрқув солиб улгурган эди, қўрққаниданми, дарров ухлаб қолди бояқиш.

— Лайло-о-о! — қичқирди кампир бўғиқ товушда.

Хаёлида Найзанхоним ҳассасига таяниб, зинапоядан тушиб келаётгандек бўлди. Ҳақаси ёрилиб, ўғлини апил-тапил кўрпа тагига бекитиб, рўмолини нари-бери танғиб, ҳужрадан отилиб чиқди. Найзанхоним оламини бузаётган эди.

— Нега чироқ ўчиқ? Кўзинг қаёқда? — удағайлади у.

— Ҳ-ҳожатга чиқасизми, хон-хоним? — гапини йўқотди Лайло. — Чироқ ўчибди... Электр...

Шу пайт ток келиб, чироқлар порлади.

— Мен таҳорат олишим керак! Намоз вақти яқин! Жин ургур қўнғироқ! Электр билан ишлайдиган қилиб ясаган устасининг ҳам падарига лаънат!

Лайло Найзанхонимни суяб ювиниш хонасига олиб кирди. Кампиршо кеча Ван кўлини ҳам гапи орасида лаънатлаган эди. Икки бўлмали хонанинг тўрида ҳовузча услубидаги катта ванна бўлиб, қўрқинчли тушларидан сўнг Найзанхоним жўмракларини бекиттириб ташлаган эди. Гуё шу ваннага сув тушса, қутурган уммонга ёки уммондан йироқдаги Ван кўлига айланиб қоладигандек.

— У ёққа эмас, — Лайлони силтаб ташлади кампир, — ваннага яқинлаштирма мени! Қандай ишларни қилиш керак, қайсилари сира мумкинмас, тезроқ ўрганиб ол! Уч марта қоида бузсанг, ҳайдаласан! Истанбулда ҳеч ким ўғлим каби катта ҳақ тўламайди... Мана бу жойга сув олиб кел... Камроқ деганман сенга...

Найзанхонимнинг ҳар куни беш марта намоз ўқишидан Лайлони огоҳлантиришган эди. Бундан ташқари ювинтириш, тоза кийимлар кийдириш, ташқи кўринишига оро бериш ҳам Лайлонинг вазифаси эди. Бироқ гиламда зўр-базўр қадам ташлайдиган кампир ювиниш хонасининг кафель қопланган саҳнида деворни ушлаб ҳам тик оёқда туролмаслигини Лайло туш кўрибдими? Бундай ярим жон кимса қандай қилиб таҳорат олсин? “Оқсочлик учун бир минг тўрт юз эмас, икки минг доллар берса ҳам арзийди, — ич-ичидан хўрлиги келди Лайлонинг. — Бошқа иш топаман. Шу ҳолингга ибодат қилмай ўл, қари ялмоғиз! Раҳматли бобом офтобда исиб

қолган сувни ишлатмасди, келинларига таҳорат учун сув иситтирмасди. “Кимда-ким ибодати учун бировни овора қилса, ибодати куяди”, дерди. Бу кампир бировга таҳорат олдиради. Ҳа, унинг аллақачонлар томи кетган, жойи дўзах!”

Намоздан сўнг Найзанхоним уйқуга ётди.

Нонушта тугагач, юмшоқ курсичага ўтириб, оёғини узатди.

– Чўрисиз қолиб, оёқ тирноқларим ўсиб кетди. Анави галадонни оч, қайчи, аррача, тирноқ бўёғи бор. Ҳаммасини келтир-да, ишингни бошла. Бугун дўғонам келиши мумкин.

Лайло кампирнинг оёғи тагига мато тўшаб, тирноқларини олди, чиройли қилиб эговлади, сўнг француз фирмасида ишлаб чиқарилган қизил бўёқ билан бўяди. Янги хизматкорнинг нафис бармоқлари қоқсуяк вужудга ёқиб тушди шекилли, қўл тирноқларини эговлатгач, уларга ҳам қизил бўёқ сурттирди.

– Елкасини уқалата бошлади. Эндигина ҳузур қилиб кўзини юмган эди, зина томонда нимадир тарақлаб кетди.

– Ким? Ким у? – кўзлари чақчайди кампирнинг.

– Билмадим.

– Султонлардан қолган мис товоқ! Кимдир бор уйда! Ҳри!

Лайло хонадан чопиб чиқиб, пастда – зинапоёя этагида ўғлини кўрди. Шоша-пиша хужрага киритиб, дона-дона қилиб сўзлади:

– Ҳеч нарсага тегинма! Яна беш-ўн дақиқа сабр қилсанг, нариги уйга олиб бораман, ўша ерда бемалол ўйнайсан. Хўпми?

– Хўп, аяжон, – бош силкиди Жаҳонгир.

– Ўзимнинг асалим... – Лайло жигарбандини кучоқлади. – Келгуси ҳафта бошқа иш топилса, кетамиз. Ўзимнинг ақллигинам! Энди жим ўтирасанми?

Жаҳонгир онасининг гапидан чиқмайдиган бола эди. Шу билан бирга ўйлардики, бу маконда фақат кампирдан чўчиш мумкин. Агар ҳаммадан бекиниш зарурият

бўлганида, уларни эргаштириб келган хотин ҳам Жаҳонгирни кўрмаслиги лозим эди-да. Атрофда кампир йўқми, гўдакларга хос қизиқсиниш хуруж қиларди, қилаверарди. Қандай қилиб ҳужрадан чиққанини, мис товоқни машина рули қилиб ўйнаганини ўзи ҳам билмай қолди. Тўсатдан полга тушиб кетди ва онаси, мана, қанчалар ташвиш чекди унинг дастидан.

Бир неча кун ўтиб, Найзанхонимнинг ўғли — олтмиш ёшлардаги пўрим киши ташриф буюрди. Афт-ангори, юриш-туриши совуққон бизнесмен эканини айтиб турарди. Шундай эса-да, онаси билан суҳбатлашиб чиққач, Лайлони алланечук ҳаяжон ила мақтади ва аванс сифатида беш юз доллар узатди.

— Онахонимиз ўн йилдан бери шунақа бўлиб қолди, — деди у. — Фейлига чидаб, оқ ювиб, оқ тарасангиз, хоҳлаган истагингизни бажараман. Қисқаси, у мендан рози бўлишини хоҳлайман. Маошингизни бир минг олти юз доллар қилиб қўйиш ҳам қўлимдан келади... — Жаҳонгир остонага чиққан эди, сўради: — Шуми ўғлингиз?

— Ҳа... Мен, очигини айтсам, қўрқаяпман, бейафандим... чунки... барибир... бир кун келиб, ўғлимни кўриб қолади. Лекин кўриб қолишдан эмас, бир нима қилиб қўйишидан қўрқаяпман. Онангиз боладан шунчалик нафратланар эканларки...

— Нафратланиш эмас, васвасанинг бир тури. Саксон ёшли мункиллаган кампирдан нима ёмонлик чиқиши мумкин?

Лайло бир оғиз жавоб айтмай, нигоҳини ўғлига бурди. Бешта юзталиқ долларни ихтиёрсиз гижимлади.

— Мен тирик эканман, хонадонимизда ишлайсиз, — деди уй соҳиби юпатиб. — Шу ерга яқин тумандаги янги уйимда яшайман, Валипошша деб эшитгандирсиз? Хуллас, ўғлингизни пайқаб қолгудек бўлса, ҳаммамиз келиб, онахонимизни алдаймиз. Агар тақвимга қараб айтилса, муҳтарама онахонимиз бир аср, яъни йигирманчи асрдан бери ерга тушгани йўқ, ҳалигача иккинчи қаватда.

Демоқчиманки, бола иккинчи қаватга чиқмаса бас, улар ҳеч қачон учрашмайдилар.

Орадан бир ой ўтди. Жаҳонгир сўл қанотдаги беш ҳонали уйда тинч ва беҳавотир яшаб келмоқда эди. Кечалари Лайло уни ухлатгач, зинапоя тагидаги ҳужрага қайтар, Найзанхонимнинг қўнғироқ ҷалишини кутиб, аниқроғи, қайтиб умрбод чалмаслигини истаб, ёстиққа омонат бош қўярди. Кампир тушмагур ҳали дадил, ўладиган нияти йўқ эди. Озиқ-овқат, хўжалик ишлари бўйича Валипошшадаги вилланинг мутасаддисси бу уйга ҳам мутасаддилиқ қилар, ё ўзи, ё иш юритувчи хотин тез-тез келарди. Кампиршо эса ўғли билан ҳар куни телефон орқали гаплашиб, ҳақорат ёғдирар, гоҳида Лайлони ҳам “Тўнғиз, бефаросат, қўпол”, деб баралла қарғар, “Йўқотинглар уйимдан” деб бақирарди.

— Бирор айбини айтинг, ҳайдаб соламан, — деди ўғли шундай кунларнинг бирида. — Шўрлик нима қилсин? Вазифасини удалаяпти-ку, онажон! Ҳатто, ҳожатхонага ҳам ўзи чиқариб қўйса! Бундай тубан ишни ҳар қандай хизматкор қилмайди. Шу вақтгача фақат ўғилчасини тувакка олиб борган, сизни ҳожатга етаклаш унга ўлим билан баравар!

— Нима?! — Найзанхонимнинг кўзлари олайди. — Қанақа ўғилча?

— Боласи демоқчийдим... — уф тортди бизнесмен. — Юртида битта бола туққан экан-ку, сизга ҳам айтишгандир? Ўшанга тувак тутган-да, ахир! Эсим қўрсин, иш юритувчим унинг қизчаси бор экан, бувиси билан ўша ёқда қолибди, деганди. Қўрқманг, ўғли йўқ, минг марта тавба қилдим, онажон! Сизга бирор сўзни янглиш ҳам айтиб бўлмайди-я!

Бироқ кампир гумонга ҳар доимгидан чуқурроқ ботди. Ҳақиқатан ҳам хизматкор ҳар замонда негадир ҳовлининг сўл қанотидаги бинога кириб-чиқишини сезарди. Кечқурун Лайло чиқиб кетгач, инқиллаб-синқиллаб, дераза тоқчасига осилди-да, бир амаллаб ҳовлини кузата бошлади. Бироқ тезда толиқди ва

эндигина диванига қайтмоқчи эди, Лайло уйдан чиқди. Чироқни ўчирмагани эса бадгумон кампирнинг қора кўнглидаги илонларни уйғотди. Уйда кимдир бор. Уша кимдир шу ерда яшайди, хизматкор билан тили бир. Иш юритувчи хотин, хўжалик ишлари бўйича мутасадди, боғбон, қоровул, яна бир оқсоч қиз кабилар нариги уйда — Валипошшада. Улар ҳар замонда ҳовлидан хабар олишади ва шуниси аниққи, сўл қанотдаги беш хонали бинода ўлса ҳам тунаб қолишмайди.

— Нега чироқни ўчирмадинг? — сўради кампир тишламоқчи бўлган нонини дастурхонга қўйиб.

Эндигина остона ҳатлаган Лайло даставвал тушунмай:

— Қайси чироқни? — деб шифтга қаради.

— Бун эмас. Пастдаги беш хоналининг.

Кампир деразага осилиб, ҳовлини кузатганини тушунган Лайло елка қисди.

— Кармисан? — ўқрайди Найзанхоним.

— Билмадим, хоним... Ҳар сафар қоронғи хонага кириш ноқулай. Кейин... эшитдимки, файзли уйларнинг ҳеч бўлмаса битта чироғи ёниқ туриши керак.

— Тўхта, нега энди ҳар куни у ерга кирасан? Уй авваллари доим қулф бўларди-ку. Ким бор менинг уйимда? А?

— Бу нима деганиңгиз? Биз бормиз... Сиз билан мен...

— Лайло ишга уннади, аммо кампир нигоҳини узмай, қотиб ўтирганини сезиб, деди: — Истасангиз, ўчириб келаман.

— Ўчир! Ҳозироқ ўчир! Бундан кейин у ерга кирма, уқдингми?

— Тушундим, хоним, — деди Лайло зўрға ўзини босиб. Сўнг эшикни тарс ёпиб чиқди-да, пастга тушиб, Жаҳонгирни энг ичкари хонага қиритди. Бу хонанинг деразаси иккинчи қаватдан кўзга ташланмас эди.

— Бу ейда ўйнамайман, — қовоқ уйди Жаҳонгир қўллари чалиштириб. — Бу ей ёмон! Ёқмайди менга!

Лайло нариги хонадан телевизор келтириб, стол устига қўйди. Пулт тугмачаларини босиб, каналлардан

қизиқарли кўрсатув ахтара бошлади. Ростини айтганда, маҳаллий телеканаллардан намоиш этилаётган кўрсатувларни ҳушламас эди, балки она тилидаги кўрсатувларга ўрганиб қолгандир. Шунингдек, ўғлини қизиқтиришга ҳам ишоналмасди.

Шу пайт Лас-Вегасда бўлиб ўтаётган профессионал бокс жанги намоиш этилаётган каналга гал келди.

— Бокш! Бокш! — қийқириб юборди Жаҳонгир.

— Болажоним... — деди она лаблари титраб. Ва жигарбандининг бошиңи силади, ўпди, қучди.

Бир ойда салкам бир ярим минг доллар жамғараётгани ёш онани нафс ва ғурусизлик занжирлари Истанбулга боғлаб турарди. Айни дамда Лайлонинг сабр косаси ҳам кун сайин тўлмоқда эди, шу боис:

— Яқинда қутуламиз булардан... Ўлдираман ифлос кампирни! Ўлдираман-қутуламан!.. — деди тишлари гижирлаб.

У бирдан бўшашди, уҳ тортди. “Қийинчиликка чидаш керак, хорижда ишлаш осонми?” дея ўзини овутди. Билмас эдики, қучоғидаги гўдакқинаси ҳаёт-мамоёт жангига тобора яқинлашиб бораётганини. Даҳшат бонг урадиган кун яқин, жуда-жуда яқин эди. Шу ёшида Жаҳонгир одам қиёфасидаги йиртқичдан ўзини ҳимоя қилиши лозим эди. Ким ғолиб бўлади, ким мағлуб ўлик, бандасига қоронғи. Жаҳонгир болакай, Жаҳонгир кўкракдан чиққан бўлса-да, барибир гўдак. Бироқ ёвузлар ва айрим телбалар маънавиятдан йироқ ғояларга қоришган чиркин дунёнинг худбинлик охуридан ем еб, тирик мурдаларга айланиб бўлишган эди. Улар ёш болага шафқат қилишни билишадими? Итига пул, уй-жой мерос қолдирадиганлар, мулк ва банкдаги ҳисоб рақамига эга чиқиш қасдида ҳайвон билан никоҳдан ўтишга ҳам тайёрлар, миллатини бошқаларникидан устун қўйиб, олий ирқ даъво қилувчилар, ўз отасини судга берадиганлар, киндик қони томган юртни пулга, мансабга алишадиганлар, ҳатто ўз ўлигини ёқиб юборишни ёки қотириб қўйишни васият қиладиганлар

ҳам шулардан эди. Мисол учун, Найзанхоним. У ҳам Европаю Америкада учрайдиган баъзи шайтоний қавмга мансуб шўрпешона банда эди. Ҳаётни яхши еб-ичиш, янги либослар кийиш, жонни огритмай ҳузур-ҳаловатда яшаш, неки имконият бўлса, фойдаланиб қолиш, ёруғ дунёда иложи борича кўпроқ қолиш, кўпроқ еб-ичиб, умрни ошхонаю ҳожатхона ўртасида ўтказиш деб тушунарди. Нима учун авратини хизматкорига кўрсатгачгина жойнамозга яқинлашади, битта хонадан чиқмайдиган кимсага ясан-тусан нега керак, саксон ёшида ўлимдан бунчалик чираниб қочишдан маъни нима, Лайло тушунолмас эди. Ақли заифми? Йўқ, кампирнинг эс-ҳуши жойида. Жавоб ўша-ўша: умр бўйи маънавият булоғига яқинлашмаган, қониб сув ичмаган, фақат ўзи учун яшаган, охир-оқибат шу кўйга тушган.

— Лайло-о-о!.. — томоғи йиртилгудек бўкиргани эшитилди кампирнинг.

Оламини бузадиган шашти бор эди беканинг. Лайло уйдан югуриб чиқиб, зинапояга шошилганида, чақирув қўнғироғи ҳам устма-уст чалина бошлади.

— Нега ушланиб қолдинг? — девордаги соатга қаради Найзанхоним. — Битта чироқни ўчиришга битта мурдашўйнинг вақтини сарфладинг-ку!

— Сизга шундай туюлаяпти, — деб жавоб берди Лайло. — Пастга тушдим, чироқни ўчирдим, дарвозага қарадим, сўнг, мана, қаршингизда турибман.

— Шунақами? Ҳозир полицияга қўнғироқ қилиб, ҳовлимда кимдир борлигини айтаман, келиб аниқлашади. Ёлғонинг фош бўлиб, шармандаларча қамаласан!

— Нега қамалар эканман? Жиноят қилибманми, Найзанхоним?

— Унда онангни ўртага қўйиб қасам ич, уйда ким бор?

— Қасамхўр эмасман, ичмайман қасам! Уйда биз бормиз, холос. Менга ишонмаяпсизми?

— Қўрқаяпсан! Сен очик-ойдин қўрқаяпсан! Демак, гумоним тўғри! Урди Худо! Уйимда кимни асраяпсан сен — бетавфик? Уйнашингми, дугонангми? Ижара ҳақи ҳам олаётгандирсан? Ё боланг борми?

— Яна бир марта адашаяпсиз, хоним. Сизга айтишган бўлса керак, виза муддатим тугаган. Полиция ҳужжатимни текшириб кўргач, депортация қилади. Хизматкорсиз қоласиз. Шунини истаяпсизми?

— Ҳа! Ел олсин ўша полицияни! Мендан қутулиб бўлсан! Полициясиз ҳам ўз муаммомни ҳал қиламан! Сенга шу керакмиди? Ўзингдан кўр!

Кампир ўғлининг рақамларини териб, гўшакни кулоғига босди, ғазабдан ранг-туси кўкариб кетган эди, дир-дир қалтирарди. Нариги томондаги киши телефонни кўтарганида, бир неча сония гапиролмай оғзини қапа-қапа очди. Кейин:

— Уйимда биров бор! — деб қичқирди. — Мени она десанг, ҳозирнинг ўзида етиб кел! Текшир уйимни! А? Мен ўзимни босиб олайми? Мен-а?! Йў-ўқ, сени нега туққанман?! Бунинг ўйнаши бор... Нима-а? Унда... унда бу маккоранинг боласи бўлиши мумкин! Уйда боласини яширинча боқётган бўлса-чи?.. Йўқ, иккинчи қаватдан фақат ўлигим тушади! Мени Истанбулда яшашга мажбур қилган отангга лаънатлар бўлсин! Гўрида тўнғиз қўпсин уни!.. Э-э, ҳозир ўзимни ўлдираман, қутуласан мендан! Қасам ичиб айтаманки, ҳозир томиримни кесаман!

Ноилож қолган ўғли ҳайдовчиси билан етиб келди. Иккинчи қаватга чиққунча, йўл-йўлакай Лайлодан нима воқеа рўй берганини сўради.

— Онам бугун-эртан барибир ўғилчангизни кўриб қоладиганга ўхшайди, — деди бизнесмен. — Энага топишингиз керак. Менимча, ҳозир олаётган маошингиз билан битта эмас, иккита энага ёллашга ҳам қурбингиз етади.

— Ҳўп, топаман, — миннатдан оғринган Лайло дарров жавоб айтди.

Найзанхоним уйда хизматкоридан бошқа яна кимдир борлигини исботлаёлмагач, тухматга ўтди:

— У мени чўмилтирмоқчи бўлди. Ванна жўмрақларини очди. Чўкиб ўлмаганимда ҳам юрагим ёрилиб жоним узиларди-қўярди. Сенларга шу керакмиди?

– Қўйсангиз-чи, онажон!

– Етти ёт бегонанинг қўли билан ўлдирганларингдан кўра отиб ташлай қолинглар! Ана, ҳайдовчингда тўппонча бор! От, ўғлим! Ўлдир мени! Ўлдир, қутуласан!

– Бошқа хизматкор ахтарайликми? – қовоғини осилтирди ўғли.

– Йўқ, буни одам қилиб беринглар, ўргатинглар ишга! Ювинтириши, овқати, кийинтириши, тирноқларимни тозалаш ёқмайди. Кеча палов пиширди! Бизнинг паловни бир еб кўринг, ҳар куни сўрайсиз, деди. Ошқозонимни ишдан чиқарди ўша палови! Мен палов ейманми? Палов егандан ўлганим яхши! Умрида хизматкорлик қилмаган, уқувсиз жувонни топдингларми, сенларни тинч қўймайман!

Лайло сарғайиб кетган ваннани тозалаш учун жўмракни очганини айтди.

– Мана! У озодаликка жавоб беради-да, ахир! – қулоч ёйди бизнесмен. – Италиянинг пойтахти Рим, онажон. Италиянинг Римлиги пойтахт!

– Ўз онангни мазах қилаяпсанми?

– Узр, лекин бу бечорадан нима истайсиз?

– Мени киши билмас ўлдирмоқчи! Ўз болам бўла туриб келгинди чўрига ён босма! Сен... – Найзанхонимнинг кўзлари ёшланди. – ...Сен ўғлимсан-ку! Энди... энди ўз онангдан қутулмоқчимисан? Келиб-келиб бир бетайин чўрининг қўли билан-а? Йўқ, ўлсам шараф билан ўламан! Мен аслзодаман! Қора халқдан чиққанларга ўхшаб хор бўлиб ўлмайман!

Шундан сўнг бизнесмен Лайлога кўз қисиб, уни ёлғондакам койиди. Сувдан қўрқадиган одамнинг уйида жўмракни вошиллатиб очиб қўйиш суиқасд билан баравар эканини таъкидлади, онасидан кечирим сўраттирди.

Биринчи қаватга тушганларида Лайло бейафандидан юпатувчи гап кутди. Бироқ Найзанхонимнинг ўғли бўйинбоғини тортиб қўяркан, шундай деди:

– Буни ҳазилга йўйманг, Лайло. Агар яна бир марта

ванна сувини оқизсангиз, сиз билан бошқача гаплашиб қўйишга мажбурман. Қаерда, кимларнинг қўлида, қандай аҳволда ишлаётганингизни унутманг. Онам касал, онам бир литр сувда ҳам ўлади. Тушундингизми?

— Мен ишдан кетмоқчиман, — деди Лайло. — Бўлди, бошқа чидолмайман.

— Бўпти, катта кўча, — Найзанхонимнинг ўғли қош чимирди, — лекин ўрнингизга одам топинг. Яхши маош бўлса, бир неча йил ишлайман, деб тоғдек ваъда бергансиз, шунинг учун ўрнингизга одам топсангизгина орамиз очиқ. Сизга ишониб, хизматкор ахтаришни режамдан чиқариб ташлаганман, бу муаммога қайтмайман, қайтмоқчи ҳам эмасман. Акс ҳолда... Масалан, онамни хафа қилсангиз ёки қочиб кетсангиз, ҳаммаси тамом бўлди, деяверинг. Паспортингиз ҳам бизда туради... Тавфиқ, — ҳайдовчисига буюрди у, — бу аёлнинг паспортини ол.

Жума намозидан сўнг кампирни кўргани қариндошлар билан бирга Валипошшадаги хизматкор хотинлар ҳам келишган эди. Лайло шанба куни муҳим иши борлигини айтиб, ўрнига ярим кун ишлаб туришни Валипошшадаги оқсоч қиздан илтимос қилди.

— Фақат уч соатга, — деди оқсоч. — Шунда ҳам ҳожатга чиқариб, ювинтириб, овқатини едириб берасиз. Бу ялмоғиз ҳурматли бейафандимнинг туққан онаси бўлса ҳам ижирганаман.

Эртасига оқсоч қиз келгач, Лайло ва ўғли уйдан бир амаллаб кўчага чиқишди. Дугонаси Диля ҳам, шу хонадондан иш топиб берган Гулчеҳра ҳам ўтган вақт мобайнида ҳолидан хабар олмади. Олис юртга келганлар бир кун ҳам буш вақт топишолмасди. Ҳар гал қўнғироқлашганларида, осон иш йўқлигини, чидаш кераклигини, бу қадар юқори маошли иш топилмаслигини такрор-такрор айтишарди. Лайло хизматкорлик учун Истанбулда олти юз-етти юз доллар маош тўлашларини эшитган эмасми, Мустафобейникидаги минг долларлик ишда нега Дилянинг ўзи ишламайди, деб ҳайрон бўлган

эди. Энди эса жон-жон деб Найзанхонимникидаги бир минг түрт юз долларлик ишни ташлаб қочмоқчи. Бир балоси бўлмаса, шудгорда қуйруқ на қилур, деб шуни айтсалар керак-да. Тушуниб етдики, ёғ яланадиган жойни яқин дугона ҳам бериб қўймайди. Бердими, билаверингки, бу ёғнинг касофати бор.

— Майли, мен нозиктаъбман, иродасизман, аммо Найзаннинг уйида ортиқ қололмайман, — деди Лайло.
— Охири уни бўғиб ўлдириб қўяман!

Нолаю фиғонлардан безор бўлган Диля чошгоҳ вақти “Бурж” қаҳвахонасида учрашишга аҳдлашди. Нечанчи трамвайда борилишини, қайси бекатда тушишни Лайлога тушунтирди.

Она-бола трамвай йўлига етгач, бир оз кутишди. Сал наридаги дарахт тагида уч гилдиракли аравачада ширинлик сотишаётган экан, Жаҳонгир:

— Аяжон, хўрозқанд обейинг, — деди оғзидан суви оқиб.

— Хўрозқанд? У киши хўрозқанд сотишини қаёқдан билдинг, Жаҳон?

— Телевизўйда кўйсатди-ку, аяжон.

Қизил трамвай шошилмай тўхтади. Лайло ширинлик ялаётган ўғлининг қўлтиғидан кўтариб, трамвайга чиқарди. Бир қиз уларга жой берди ва: “Бунча ёқимтой бола”, деб эркалади. Лайло ўғлининг бошини силаркан, уни ўз галвасига шерик қилиб, хорижда дарбадар тентиратиб юрганидан пушаймон еди. Кўп хўрликларга чидаши мумкин, аммо боласини азобга қолдиришга, ҳаётини хавф остига қўйишга энди дош беролмас эди. Утган кунлар ичида нималарни кўрмади? Бирдан улғайди. Дарахт тагидаги одам қандолатчи тужжор эканини, қанд-қурси борлигини билди, ойнаи жаҳондаги кўрсатувда кўриб эслаб қолган-да. Самарқандда гўдак эди у, қанчалар бахтманд ва қанчалар бежавотир кунлари ортда қолиб кетди-я...

Худди шу дамда Найзанхонимнинг дарвозаси тагига бир машина тўхтади. Ҳайдовчи машинани ҳовлига киритмоқчи эди, оқсоч.қиз дарвоза аллақачондан буён очилмаслигини маълум қилди.

— Менга фарқи йўқ, — кифт учирди ҳайдовчи, — лекин бекам қари кампир, уй эшигигача боролмаса керак.

— Найзанхоним ҳам қари кампир, — деди оқсоч. — Шукрки, дарвозаларга ҳеч қачон иши тушмайди.

Темир қопқа очилмаслигини ҳассасини уйнаб утирган олифта кампир билар эди, машина ойнасидан мўралаб, ясама оқ тишлари ярақлаб, деди:

— Бу дарвозани тўфонлар ҳам бузолмайди. Найзанхонимнинг уйигача неча йилдан бери пиёда кириб борганман, бундан кейин ҳам ўз оёғимни ишга соламан. Ҳайдовчим янги десам, сен ҳам янгимисан, ҳой қиз?

— Янгиман. Устига-устак бировнинг ўрнида турибман, — бидиллади Валипошшадан келган оқсоч.

— Фақат лаҳадгагина биров киритиб қўяди, — тўнғиллади олифта кампир ҳовлига қадам босаётиб.

У зинапоя поғоналарини қилпанглаб забт этишга киришди. Ҳайдовчи ва оқсоч кўмаклашди. Аниқроғи, мувозанатини сақлаёлмай оёғи осмондан бўлиб йиқилишидан чўчиб, икки ёндан суюдилар. Ойнаванд хона бўсағасини ҳатлаб ўтганларида, бир ойдирки интизор кутган меҳмони ташриф буюрганини Найзанхонимнинг ҳаяжон-ла оёққа қалққанидан ҳам фаҳмлаш мумкин эди.

Дарду ҳасрат узоқ чўзилди.

— Сенга иккита илтимосим бор, — деди Найзанхоним паст овозда. — Кўраяпман, куч-қувватинг жойида, юрагинг ҳам бақувват, ўша-ўша чақмоқсан.

— Очиқ айтавер, — қаддини ростлади меҳмон.

— Қотиллик.

— Йўқ-йўқ, мен одам ўлдиролмайман. Охирги сирдошим нариги дунёга жўнаб кетганига ўн беш йил бўлаяпти. Ёруғ оламда мен ишонадиган бирорта чол қолмади.

— Анави оқсоч қиз аслида хизматкорим эмас. Бу ерда бошқа бир жувон ишлайди. Кўнглим сезаяпти, у яқинда мени ташлаб кетади, шунинг учун қаматиб юбормоқчиман. Мени ўлдирмоқчи бўлди, дейман. Ишонарли режа тузиб бер, бир болай.

— Ваннага сув тўлдир-да, “чўктирмоқчи бўлди”, де, — маслаҳат солди олифта кампир. — Бу қийин эмас. Хизматкорингни бир баҳона билан уйдан чиқариб юбориб, ваннага сув тўлдирасан-да, пойлайсан. У кириб келиши билан юзига чанг солиб, сувга тортасан. Сени қутқариб олади, аммо кийимларинг йиртилган, икковингнинг ҳам юз-кўзинг тирналган бўлади. Сен ҳақ чиқасан, хизматкор эса қамалиб кетади.

— Раҳмат, — деди Найзанхоним ва чўнтагидан калит олди.

— Нима бу? — сўради меҳмон.

— Пастдаги беш хонали уйнинг калити. Иккинчи илтимосим шуки, кетишдан аввал уйга кириб, бешала хонани ҳам синчиклаб қараб чиқ. Эркаклар ё болалар кийимига кўзинг тушса, менга ишора қиласан.

Найзанхонимнинг фитнасидан беҳабар Лайло эса “Бурж” қаҳвахонасидаги учрашувдан кўнгли тоғдек кўтарилиб қайтди. Хўжайинлар паспортни тортиб олишганини, турли шартлар қўя бошлаганини эшитиб, Дилянинг тутуни чиқди ва бир ҳафтанинг ичида бошқа ишга жойлаштиришга ваъда берди. Жуда бўлмаганда, Жаҳонгирни Юсуфнинг уйига юборишга келишдилар. Тунов куни Юсуф Диляга кўнғироқ қилиб, Лайло ва ўғли яшаётган хонадоннинг манзилини беришини ўтиниб сўрабди. Нахичеван фуқаросининг юраги тоза эканига икки дўғонанинг имони комил эди.

Бироқ кутилмаганда даҳшатли фалокат эшик қоқди. Уйда уч-тўрт ёшли ўғил боланинг кийимларини кўрган олифта кампир Найзанхонимга хабар бергач, бадкирдор бека якшанбанинг ўзидаёқ туҳмат уюштиришга қарор қилди.

— Дорихонага чиқиб, “Глицин” олиб кел, — деди у Лайлога.

Кампир ёлғиз қолгач, ювиниш хонасига титраб-қақшаб кириб, бир амаллаб жўмрақларни очди. Кейин чойнак-пиёлаларни синдирди, нарсаларни сочди. “Менга хизматкорим ҳужум қилди, ваннага судраб борди”, деб ичида такрорлади. Сўнг яна ваннахонага қайтди.

Онаси шошилини чикиб кетганидан беҳабар Жаҳонгир бу пайтда ҳовлига мўраламоқда эди. У Найзанхоним яшайдиган бинонинг биринчи қаватига кирди. Онаси зинапоя тагидаги ҳужрада ҳам йўқ эди. Иккинчи қаватда нимадир жаранглаб синганини эшитгач, минг марта тайинлашганига қарамай, барибир болаларча қизиқиши устун келди ва зинапоядан иккинчи қаватга ўрмалади. Ойнаванд хонада чойнак-пиёла синиқлари ва сочиқлар сочилиб ётар, аммо ҳеч ким кўринмас эди. Ичкарироқдаги нимқоронғи хонада сув вошиллаб оқаётганини эшитилди. Онам кир юваётганмикан, деган хаёлда ваннахонага кирди. Бу ерда у сувга ғалати тикилиб турган бир аёлни кўрди. Йўқ, аёл эмас, эртақлардаги ялмоғиз каби бадбуруш ва қўрқинчли кампир эди у.

Ялмоғиз эшикдаги шарпани сезиб, ортига ўгирилди. Ўгирилдию кўзлари қинидан чиқиб, ваҳима ичра оғзини катта очди... Ва Жаҳонгирга телбаларча чанг солди. Бироқ мувозанатни йўқотиб, орқасига тисарилиб борди-да, ўзи ҳам, бола ҳам сув тўла ваннага қулади, деворга шалоплаб сув сачради. Жаҳонгирнинг бир пой калишчасигина оёғидан отилиб чиқиб, кафель устига тап этиб тушди-да, Лайлони интизор кутаётгандек очиқ эшикка қараб қолди.

Ўғилчаси ўлим билан олишаётганини хаёлига ҳам келтирмаган Лайло бу пайтда дорихонадан эндигина чиққан эди. У янги симкарта олган бўлиб, рақамларни Найзанхоним, ўғли, оқсоч қиз ва Диля билар эди. Телефони жиринглагач, “Бегона рақам ким экан?” деб истамайгина қулоғига тутди. Сония сайин кўнгли хижил тортиб, оёқлари ўз-ўзидан уйга шошилмоқда эди.

— Алло, Лайлохоним, — эркак овози эшитилди. Шу дамдаёқ таниди, Юсуф эди у.

— Ассалом...

— Мана, сизни топдим, — деди Юсуф.

— Рақамимни ким берди? Дилями?

— Қаҳвахонага кўп кираман, аммо ичмайман деганим, эсингиздами? Тўғри айтдингиз, “Бурж” қаҳвахонасига ҳам кириб тураман.

– Юсуф ака, бошқа пайт гаплашамиз, ҳозир уйга шошаяпман, ўғлим хўжайиним билан битта ҳовлида ёлғиз қолган.

– Худди эртақлардаги дев ҳақида гапираётгандексиз, – Юсуфнинг кайфи чоғ эди. – Хўжайинингиз шунчалар ёмонми? Унақа кампирларнинг қалби музлаткичдан ҳам совуқ эканини ҳисобга олсак...

Шу пайт Лайлонинг кўнглидан лоп этиб музлаткич ўтди. Дарҳақиқат, кеча ёки ўтган куни эди, музлаткичдаги дори қутиларини тартибга келтираётиб, “глицин”га кўзи тушганди. Бу дори уйда бор эди, кампир нега шошилинич равишда Лайлони дорихонага юборди? Қолаверса, дорилар билан шуғулланишни Валипошшадаги уй мутасаддисига юклашган эмасмиди? Лайло ҳам шошилинич буйруқни эшитган ондаёқ ҳовлиқиб дорихонага чопиши даркормиди?

– ...Сизга ўзим иш топиб бераман, – бир нималарни сўзлашда давом этарди Юсуф. – Бунча қийнаманг ўзингизни ҳам, Жаҳонгирни ҳам... Ахир, дунё кенг, дунё гўзал... Хўш, нега жимиб қолдингиз? Дугонангиз...

Лайлонинг шубҳа-гумонлари гирдобига Найзан-хонимнинг меҳмони ҳам тушди. “Дугонам келади” деб бир ойдирки интиқ эди. Охирги вақтлари кўзи тўрт бўлиб йўл қарар, бўлар-бўлмас баҳоналар билан сим қоқар, антиқа дугонаси эса: “Мен телефонсиз яшайман! Мен “сюрприз”ман!” деб жавоб қайтарар эди. Оқсоч қиз кеча меҳмон кампирнинг нақадар синчков ва тимирскиланувчи эканини айтар экан, ҳатто сўл қанотдаги уйга ҳам бош суқмоқчи бўлганини гапи орасида қистириб ўтганди. У бош суққан, жодугар Найзаннинг топшириғини бажариш учун ҳам бош суққан. Лайло бекаси негадир ўзгариб қолганини эрталаб сездди, намозини ҳам чала ўқиганига ҳайрон бўлди.

– Ўғлим... – инграб юборди Лайло. – Ўғлим мен билан яшаётганини Найзан билади... билади у...

– Кечирасиз, нима?.. – сўради Юсуф.

Лайло алоқани узиб, Валипошшадаги оқсоч қизга

қўнғироқ қилди ва меҳмон кампир кеча беш хонали уйга кирган-кирмаганини қаттиқроқ суриштирди.

— Жуда хижолатдаман, — деди оқсоч қиз чайналиб, — ростини айтганда, кеча кампир кирганди. Эшикни билмасдан мен очиқ қолдиргандим...

Лайло телбаларча югура бошлади. Уч юз қадам бор, йўқ, ҳали беш юз, олти юз... “Болам борлигини Найзан билган, дугонаси орқали билган! — ваҳимали ўйлар ёпирилиб келди миясига. — Мени кўчага алдаб чиқариб юборгач, пастга тушган-да, ўдимимга сабабчи бўладиган сенми, деб Жаҳонгирни... Йўқ, шум кампир пастга тушмайди, юраги ёрилади... Деразани очиб, Жаҳонгирни алдаб чақирган! Эс-ҳуши жойида эмас қари ялмоғизнинг!.. Бола барибир бола-да! Шунча тайинлаганимга қарамай тепага чиққан бўлса... Шўрим қуриди, шўрим... Боламга бир нима бўлса, чидолмайман...”

— Нима бўлди, Лайло? Қаердасиз? — ташвишга тушган Юсуф яна қўнғироқ қилиб, савол ёғдирар, Лайло эса бир оғиз жавоб қайтаролмасди. — “Бурж” қаҳвахонасида Дилияни кўриб қолгандим, рақамларингизни ундан олгандим! Нега индамайсиз? Ҳозир етиб бораман, ўша атрофдаман! Сизни ахтариб юрибман! Фақат айтинг менга аниқ манзилни! Лайло!.. Лайло!..

— Юсуф... Юсуф оға... — тугилиб қолди Лайло. — У мени алдаганга ўхшайди... Манзилим... Султонийлар кўчаси... тўқсон биринчи уй...

Лайло ҳовлига отилиб кириб, сўл қанотдаги беш хонали уйнинг эшиги ланг очиқлигини кўриб, товонигача музлаб кетди. Юрагини ҳовучлаб чопиб келаётганида жигарбандини азбаройи яхши кўрганидан қуруқ ваҳимага тушаётгандек туюлган эди. Эшик унга тахмини рост эканини тасдиқлади: ҳовлига сўроқсиз чиқмаслик, эшикни очиқ қолдирмаслик Жаҳонгирга буюрилган эди. Лайло оний лаҳзада остонага етиб бориб: “Жаҳон!” — деди тишлари орасидан шивирлаб, ҳансираб, ўлар ҳолатда энтикиб. Ҳеч ким жавоб бермади. Шунда кўзлари қинидан чиқаёзган онаизор Найзанхонимнинг кўнимгоҳига

югурди. Зинапоя поғоналарининг тўрттасини бир қилиб ҳатлаганча иккинчи қаватга ўқдек учиб чиқди, эшикни шарақлатиб очди. Очдию сочилиб, синиб ётган буюмларни кўрди. Шу вақтгача қўлида маҳкам қисимлаб турган дори халтачаси ва телефон гиламга тушди. Ияги титраб, боши лиқиллаб, бўғзидан ғийқ этиб ҳаво ютди.

Жўмрақдан оқаётган сув овозини энди эшитди. Кўзлари олайиб, қотиб қолган эди Лайлонинг.

— Б-бол-болам... — деб хонани гандираклаб кесиб ўтди ва ваннахонага ўзини урди. Аввал калишчани кўрди, сўнгра ванна лабида осилиб ётган футболкани — Жаҳонгирнинг ёзлик уст кийимини.

Найзанхоним ваннада чалқанча ётарди, бир тутам сочлари ёйилган, кўзлари шифтга маъносиз қадалган. Лайло чинқирган кўйи кампирга ташланди. Бироқ кампир аллақачон жон таслим қилган эди. Тарракдек қотган мурдани ваннанинг нариги бурчагига ағдариб, тагида Жаҳонгирнинг иккинчи пой калишчасини топди. Боласи йўқ эди, сувга тўлган ванна — темир ҳовузчанинг ҳеч қаерида кўринмас эди жигарпораси. Аммо эсини йўқотиб қўйган Лайло сувга сакраб тушиб, жон-жаҳди билан ўғлини ахтарди.

— Жаҳо-о-н! — бор овози билан қичқирар, сувни шалоплатар, гир айланиб гўдагини ахтарарди. Тентак бўлиб қолаёзган эди шу тобда.

Бир пайт ювиниш хонасининг бурчагига — эшик орқасига кўзи тушди. Ва... ўғлини кўрди. Жаҳонгир ялангоёқ, майкасиз, битта калта иштончада гужанак бўлиб ётарди. Телба кампирнинг ҳамласидан қутулолмай у билан бирга улкан тосга йиқилиб тушгач, бахтли тасодиф билан ўзини ўнглаб олганди. Бахти бор экан, кампир сувга йиқилишнинг дастлабки сонияларидаёқ ҳаёт билан видолашган ва бола ўлим чангалидан омон қолган эди. Самарқанддаги уйида Лайло ваннада Жаҳонгирни чўмилтирар, гоҳида ўз ҳолига ташлаб қўйиб, сув уйнашини кузатиб ўтирарди, лекин болақай ваннадан бировнинг ёрдамисиз пастга тушолмасди. Ҳаёт-мамот жангида ғолиб

келган норасида тобора сувга тўлиб бораётган улкан тосдан чиқишни уддалаган, эшиккача судралиб борган эди. Эҳтимол, у нима воқеа рўй берганини англаёлмай ҳам қолгандир? Онасини кута-кута... йўқ-йўқ, “Эй она, мени қаерларга олиб келиб, кимларга рўпара қилдингиз? Сиз ҳам онамисиз?!” деб ҳушини йўқотган бўлса-чи? Балки шу кўйи кўзларини қайтиб очмас...

Лайло бир хатлашда боласининг қошига етди ва даст кўтариб олди. Жаҳонгир тирик эди, онанинг иссиқ кўксини ҳис этиб, йиғлаб юборди, сўнг қаттиқ ўқчиди. Лайло жигарпорасини бағрига босиб, ҳовлига тушди. Шунчалик гарангсиб қолган эдики, шу алфозда кўчага югуриб чиқиб, боши оққан томонга қоча бошлади.

Муюлишда одамлар йўлдан чиқишди.

— Бола сув ютиб қўйибди-ку! — деди бир эркак Лайлони койиб. — Қаёққа кўтариб кетаяпсиз, тўхтасангиз-чи! Беринг бу ёққа!

Кимдир шифохонага қўнғироқ қилди, бошқа бировлар нима воқеа бўлганини сўраб-суриштира бошлашди. Кўпчилик хорижлик аёлнинг боласи ҳовузчага тушиб кетибди, деб ўйлашди.

— Лайло! Бу мен — Юсуф! — деди нахичеванлик йигит Лайлонинг елкасидан тутиб силтаркан. — Жаҳонгирга ҳеч нарса бўлгани йўқ, қўрқманг! Машинага чўқарайлик! Шифохонага ўзим олиб бораман! Юрсангиз-чи! Нега бунча қўрқасиз?

Жаҳонгир ҳушига келиб, эзилиб йиғлай бошлади. Орқа ўриндиқда уни бағрига босиб ўтирган Лайло ҳам кўшилиб йиғлади. Иситмаси чиққан эди гўдаккинанинг.

— Дила билан гаплашганимдан сўнг сиз билан Жаҳонгирни топмасам бўлмайдиганга ўхшаб қолди, — деди Юсуф. — Икковингизга ҳам яхшилик қилмоқчиман! Алдасам, ватан суви ҳаром бўлсин, Лайло! Сиз мендан қочиб юрибсиз! Нима, шунчалик ёмон одамга ўхшайманми? Айтдим, квартирамда ётиб ишланг, деб!.. Буни қаранг, яна шунақа вазиятда учрашдиг-а?.. Нима бўлди ўзи? Уша кампир ҳақида эшитдим... Лаънати, пасткаш экан... Нима қиласиз у ерда ишлаб?

Лайло бир боғдан, бир тоғдан олиб, сўзлаб берди. Шифокор Жаҳонгирни текшириб кўргач, дори ёзди, бир оз сув ютганини, аммо қаттиқ кўрққанини айтиб, рухшуносга ҳам кўрсатишни тайинлади.

— Йўқ, — деди Лайло ташқарига чиққач. — Ҳеч кимга кўрсатмайман! Кетаман! Бугуноқ юртимга кетаман!

— Кампир ўлган бўлса, сизни дарров кўйиб юборишмайди, — деди Юсуф. — Яхшиси, Найзанхонимникига борайлик, воқеани ўғлига, полицияга тушунтирайлик.

— Йўқ! — йиғлади Лайло. — Болам у ерга қадамини ҳам босмайди! Бизнесмен ўгли ҳам худди онасидек соғ эмас! Онасининг ўлимига ўғлимни сабабчи қилиб топишади. Улар гўдакдан ўч олишдан ҳам тойишмайди. Кетаман! Уйимга, кетсам бас! Менга бошқа ҳеч нарса керак эмас!

— У ҳолда меникига борамиз. Диляни, Гулчехрани чақирамиз. Бирортаси Жаҳонгирга қараб туради, биз кампирникига жўнаймиз. Тўғри тушунинг, кампир ваннада ўлиб ётибди, ўлганини сиздан бошқа ҳеч ким билмайди. Ўғлининг уйдан кимдир келса, Худо кўрсатмасин, сизни одам ўлдириб, қочиб кетганликда айблаб, полицияга хабар беради. Иш пачава бўлади, Лайло! Қалтис вазият билан ҳазиллашманг!

Юсуфнинг уйига етиб келишди. Қора мушук ҳамон диван устида ётарди. Бу сафар Юсуф уни эркалаб ўтирмади, пастга итқитиб ташлаб, Жаҳонгирни ётқизди.

— Бўлди, икковимиз ҳам йиғламаймиз, — дея Лайло ўғлининг кайфиятини кўтариш учун мажбуран кулимсиради. — Кўрдингми, Юсуф ака сени уйига олиб келди, энди ёмон одамларникига умуман бормаймиз. Бугун дори ичиб ётсанг, эртага машинасида сайр қилдиради, индин эса қаерга кетамиз? Уйга!

— Самайқандга... — ҳиқиллади Жаҳонгир. — Бу ей ёмон... Кетамиз, ая... Кетамиз...

— Сенга жуда кўп совғалар олиб бераман! Жодугар кампирникига умуман бормаймиз! Уни бутунлай эсингдан чиқар! Худди сен айтгандек Самарқандга кетамиз! Умрбод қайтмаймиз! Ҳамма сени соғинган, ўғлим!

— У мени сувга йиқитди... Уни дадамга айтаман..
 — Сени Худо қайтариб берди, болажоним... Мени кечир!

6

Диля ҳам, Гулчеҳра ҳам мудҳиш воқеадан хабар топишгач, ҳарқалай вақтни чўзиб ўтирмай, бир соатда Юсуфнинг уйида ҳозир у нозир бўлишди. Найзанхонимнинг ўлгани ҳақида яқинларига хабар бериш лозим эди. Тухматга қолиб кетмаслик, бизнесмен ўғлидан паспортни олиш, Туркиядан эсон-омон чиқиб кетиш — булар айтишга осон эканини ҳаммалари тушунишди.

— Жаҳонгирга бир неча кун қараб турасизми, Юсуф? — деди Гулчеҳра. — Мен билан Диляда ёш болани олиб борадиган жой йўқ. Балки вақтинчалик энага топармиз? Нима дединглар?

— Мен... Ўзим қарайман боламга... — деди Лайло.

— Гулчеҳра опа билиб гапираяпти, — савдогарнинг гапини маъқуллади Диля. — Полиция сени бир неча кун қамаб қўйиши мумкин, чунки сувдан қўрқадиган кампир нега ваннани тўлдирди, нима учун буюмларини синдирди? Буни Жаҳонгир қилмаган, қилолмайди ҳам. Уйга босқинчи кирган бўлиши ҳам мумкин, аммо... Аммо нега айнан босқинчи келишидан аввал сен чиқиб кетгансан? Кампирнинг ўғли онасини ёлғиз ташлаб кетмасликни тайинлаган. Хуллас, полиция аниқлик киритадиган сабаблар бир талай. Тухмат балосидан асрасин!

— Нима бўлганда ҳам уни мен ўлдирганим йўқ! — Лайло ёқасини гижимлади. — Экспертлари бордир, ҳақиқатни қарор топтирувчилари бордир.

— Лекин сен ваннага тушгансан! Кампирни силтагансан!

— Мен ўлдирганим йўқ! Бўлди, гапирманглар уни! — қулоғини бекитди Лайло.

— Жаҳонгирга ўз ўғлимдек қарайман, — Юсуф қаддини ростлаб, ҳаммага бир-бир кўз ташлади, — менга ишонинглар. — Кейин Лайлони юпатди. — Сизга ҳам ҳеч нима бўлмайди, ўзингизни қўлга олинг.

Шу вақт кўчада полиция машиналари сиренаси қулоққа чалинди. Юсуф орқа хонага кириб, пардани очган эди, икки машина уй орқасида тўхтади. Сал нарида патрул машинаси ҳам кўринди.

— Улар келишди! — деди Юсуф аёллар ўтирган хонага қайтиб.

— Қандай қилиб? — Диля ва Гулчеҳра ҳадик ила кўз уриштиришди.

— Уша кўчадагилар машинамни кўришган эди, рақамларини полицияга айтишган. Бу уйда яшаётганим, “Тойота Калдина”м ҳақида полицияда маълумот бор.

Маҳкамада Лайло воқеа тафсилотларини оқизмай-томизмай ҳикоя қилиб берди. Узини бирмунча босиб олган эмасми, гувоҳлик иши бошида хийла осон кечди, ҳатто ҳаммининг диққат-эътиборида эканидан қандайдир ёқимли туйғуни ҳис этди. Бироқ туҳмат тошлари ёғилиб, тезда карахт бўлиб қолди.

— Лайло авваллари оқсочлик қилмаган, банкда ишлаган, — деди Найзанхонимнинг аламзада ўғли. — Истанбулга келиб, кунини кўролмагач, чўриликка рози бўлган. Бировнинг хизматини қилишдан шунчалик ирганганки, иш охир-оқибат қотилликкача бориб етган. Онамдан қанчалик нафратланишини уйимдаги оқсоч ҳам айтади. Кеча у Лайлонинг ўрнига бир неча соат навбатчиликда турган. Фақат оқсоч эмас, онам ҳам Лайлонинг нафратига гувоҳ эди. Афсус, онамнинг ундан нолишларини қаричилик деб ўйлабман. Лайло қотилликдан бизни чалғитиш учун ўғилчасини баҳона қилишини қаранг! Шундай десам ишонади, деб ўйлайди бу шайтон! “Глицин”га чиққан эмиш! Онам ҳеч қачон хизматкорини дорихонага юбормаган, умрида бир марта ҳам! Ванна жўмрагини очиши эса шу қадар ақлга сиғмайдиган бўҳтонки, ундан кўра осмон узилиб ерга тушди, деса, ишонарли чиқади!

Матбуотдаги шов-шувга ўч қаланғи-қасанғи хабарчилар мудҳиш қотиллик ҳақида оғиз тўлдириб лоф уришди. Гуё Лайло саксон ёшли кампирни ваннахонага

судраб кириб, чўктириб ўлдирган эди. Полициячилар воқеани атрофлича ўрганиб бораркан, марҳуманинг танасида Лайлонинг бармоқ изларидан бошқа из йўқлигини кўришди. Уйда ҳам Лайло ва ўғлидан бошқа ҳеч кимнинг изи топилмади. Буюмларни Найзанхоним синдиргани ростга ўхшаб қолди. Бироқ далиллар барибир Лайлонинг фойдасига хизмат қилмади. У ҳаммасини усталик билан уюштирган бўлиб чиқаверди. Масалан, Найзанхонимнинг асабига тегиб, чойнак-пиёлаларни синдиришга мажбур этган ва ҳоказо.

— Бир кун аввал Найзанхонимникига меҳмонга борганимда, — деди тухматкаш олифта кампир, — охири вақтларда ҳаёти хавф остида қолганини кўзда ёш билан гапириб берди. Хизматкор бир неча марта “барибир сени ўлдираман шум кампир”, деб минғирлаганини эшитиб қолган экан. Полицияга хабар бермоқчи бўлганида, айёр хизматкор: “Виза муддатим тугаган, илтимос, мени Туркиядан депортация қилиб юборманг, ўла-ўлгунимча хизматингизни қиламан”, деб ялинибди. Найзанхоним кўнгли очик, нозиктаъб, сал нарсадан ҳадиксировчи ожиза инсон эди. Инсон ақлига сифмайдиган ваҳшийлик билан ўлдирган қотилни дорга осишларингни талаб қиламан!

Жаҳонгирни ҳам терговга тортишди, аммо бола шўрлик атрофидан фақат онасини ахтарар, кўзлари она деб мўлтирар, жондан азиз волидасининг бошига оғир кун тушганини англаб, мурғак онг-шуури ила бу одамлардан қандай халос бўлишлари мумкинлигини ўйларди. Рухшунос уни гапга солиш учун аввал Найзанхонимни ёмонлади, сўнг: “Онани ҳам шунақа дермиди?” — деб сўради. Жаҳонгир онасининг гапини эслаб, деди:

— Аям яхши... Аям ундан қутуламиз, деганлар...

— Ўлдираман, деганми? — жонланди полиция рухшуноси.

— Ҳа.

— Нима билан ўлдираман, деди?

— Қутуламиз... Уйга кетамиз, деди... Аям яхши...

— Аянг ўша ёмон кампирни ваннага тушириб бўғиб ўлдирганини кўрдингми?

— Ҳа, — бошини лиқиллатди Жаҳонгир.

— Сен қаерда эдинг?

— Ётдим...

— Нима қилиб ётгандинг?

— Йиқилиб...

— Сени ким йиқитди?

— Ўзим...

— Онанг жимгина бўғдими ўша ялмоғизни ё бақирибми?

— Бақирди.

— Ялмоғиз-чи? У ҳам бир нималар дедими?

Жаҳонгир “йўқ” маъносида бош чайқади. Шундай қилиб, Лайло қотилга айланди. Юсуф полиция маҳкамасига мурожаат қилиб, Лайлонинг қонуний эри бўлмаса-да, шаръий эри эканини, бирга яшаб келаётганини, Жаҳонгирни ўғил сифатида қабул қилганини айтди. Лайлонинг розилиги билан болани унга беришди. Она-бола шу ерда хайрлашди.

— Тез орада сизни ҳам чиқариб оламан, — деди Юсуф, — қотил эмаслигингиз исботланади, Лайло.

Бироқ уларни иккинчи омадсизлик кутмоқда эди. Найзанхонимнинг ўлимидан кейинги иккинчи ҳафтада гирдоб янада шиддат-ла айлана бошлади. Лайлонинг масаласи ҳал бўлган эди ҳисоб. Жаҳонгирнинг англаб-англамай айтган гаплари, оқсоч қизнинг Лайлога ён босмагани, Найзанхонимнинг ўғли туҳмат ўтхонасига ўлган виждонини ўтин қилиб қалаши, терговчиларнинг ҳам маҳбусга нисбатан ғайирлик ила ишлашлари — барчаси ўз ишини қилди. Туркияда ўлим жазоси бекор этилган эди. Охириги марта миллатчи жиноятчилардан бири, яъни икки юз эллик кишини гаровга олган жангари осиб ўлдирилганига ҳам чорак аср бўлаёзган эди. Келгусида Лайлонинг чекига тушадиган ҳукм — сал кам умрбод қамоқда ўтириш, умрни тўрт девор орасида чиритиш эди.

Ўнлаб маротаба терговга тортилган Юсуф, Диля ва Гулчеҳра ҳам фил қаршисидаги чумолилардек ожиз қолишган бўлиб, ҳорғинликда кечган кунларнинг бирида ижара уйга тўпландилар.

— Лайлони ўлдиришмайди, — деди Гулчеҳра, — тез орада чиқиб кетади. Қотилликни бўйнига олса, нари борса тўрт-беш йил ўтирар. Чет эллик экани, ёш боласи борлиги, аёллиги барибир инобатга олинади.

— Бўлиши мумкинмас, — деб Юсуф бошини чангаллади.

— Балки у жаҳл устида кампирни ростдан ҳам ўлдириб қўйгандир? — Гулчеҳра Лайлодан шубҳаси борлигини яширмади, негадир Диля ҳам “шундайдир-да” деган маънода бош қимирлатди.

— Қанақасига қотил бўлсин?! — Юсуф ҳис-туйғуларини жиловлаёлмай тўлқинланди. — У... у ахир Лайло-ку!

Икки аёл бир-бирига маъноли қараб қўйишди.

— Қандайдир ваҳший эмас, — давом этди Юсуф ҳовуридан тушиб. — Бундай одамқушлигига мен ҳеч қачон ишонмайман. Уша кампир жонидан тўйдириб юборган экан, Лайло қотилликка қўл уриб, ўзининг, манави суйган фарзандининг тақдири билан ўйин қилармиди? Йўқ, Лайло одам ўлдирмайди! Қотил эмас! Ҳатто чумчуқни ўлдиришига ҳам ишонмайман!

— Биз ҳам ишонмаймиз, лекин... — қулочини ёзди Диля.

— Нима бало, севиб қолганмисиз? — Гулчеҳра кўзларини пирпиратиб, Юсуфга синовчан боқди.

— Ҳа, — унинг номидан гапирди Диля.

— Бу зўр ҳазил бўлди! — кесатди Юсуф. — Қойил! Болакайни уларга бериб қўймаслик учун Лайлони шаръий хотиним дейишга мажбур бўлдим. Лайло ҳам, мен ҳам, ўйлайманки, сизлар ҳам Жаҳонгирнинг бегоналар қўлида қолиб кетмаслигини истаймиз. Мен, ҳаттоки икковингиз ҳам унга бегоналармиз. Лекин ҳозир биздан бошқа яқинлари йўқ. Нима дейсиз?

— Рост айтасиз, — жиддий тортди аёллар.

— Жаҳонгирни Самарқандга юбориш керак, — деди шунда Юсуф икки аёлга бирма-бир нигоҳ ташлаб. — Қариндошларига телефон қилайлик. Агар Лайло қамоқда тўрт-беш йил қолиб кетадиган бўлса, эрта-бир кун мен ҳам Озарбайжонга қайтишимга тўғри келса, Жаҳонгирнинг ҳоли нима кечади? Лайло ўглини менга чиндан ҳам фарзандликка бермайди. Берса эди, бу муаммолар бўлмасди. Албатта, оғир кунлар ўтиб кетгач, фарзандини қайтарардим. Жаҳонгирни бу ерга вақтинчага олиб келаётганимда Лайло Худонинг зорини қилиб йиғлади, “Боламини сизга, сизни икки дунё Эгасига топширдим”, деди. Боладан вақтинча айрилиш ҳам онага қанчалар оғирлигини биламан. Инсон зотининг кўзларида ҳали бунчалик мунгни кўрмагандим.

— Нега Лайло деса кўзларингиз чақнаб кетади? — сўради Диля. — Юрагингиздан ургани ростга ўхшайди. Беҳазил!

— Менингми?

— Юсуф ака, унчалик гўл эмасман-ку.

Юсуф тимқора сочларини силаб қўйган эди, мушаклари ўйнаб кетди. Бир қарашда бўз йигитга, яна бир қарашда ҳаётнинг аччиқ-чучугини кўп тотган ўттиз-ўттиз беш ёшлардаги эркакка менгзарди киши. Қалин қора қошлари, қайрилма киприклари, доимо қандайдир ғайритабийй йилтираб турувчи кўзлари ўз соҳибини осонгина сотиб қўймасди, сирли қобиққа ўралган эди бу йигит.

— У менга ёқади, ажойиб аёл... Лекин менинг хотиним бор, исми Лайло. У ҳозир Озарбайжонда. Икковининг исми бир хил, жисми ҳам ўхшаш.

— Гап бу ёқда экан-да, — деди Гулчеҳра. — Шунчаки романтикага ўчлик касаллиги! Айтмоқчиманки, менга ўхшаган экансиз.

— Сизга ўхшамайман, шошиб хулоса қилманг, — деди Юсуф бир оз жаҳл аралаш.

— Вой, менга нима қилибди? Агар ниманики ўхшатсам, қувониб кетаман, яхши кўриб қоламан. Мисол учун, икки минг ўн иккинчи йил йигирманчи декабрь,

кечқурун соат саккиздан ўн икки дақиқа ўтганида нима рўй беришини биласизми?

— Билмайман.

Гулчеҳра сумкасидан бир парча қоғоз олиб узатди. Қоғозда шундай рақамлар ёзилган эди: “2012 — 20.12. — 20:12”

— Ўйтибор берсангиз, бу кун “икки минг ўн икки” рақамининг учтаси тизилади. Менга бахт келтиради, чунки бу сирни кашф этдим. Кашф этдимми, омадим чопишига ишонаман.

— Хафа бўлманг, сиз шунчаки, мажбуран юрибсиз, — Гулчеҳранинг қизиқиши Юсуфни чалғитолмади. — Лайло ватандошингиз. Агар қўйиб берса, оғримаган бошингизни оғритмайсиз.

— Мен-а?! — ҳайратланди Гулчеҳра. — Фирт худбинга чиқариб қўйдингиз-ку! Одамни хафа қилаяпсиз.

— Шунинг учун ҳам Лайло ва Жаҳонгир хусусида қайғураётганимни тушунолмаётганингизга ҳайрон қолмайман. Нега Лайлонинг фожиасига жим қараб туришим керак? Мен меҳрибон одамманми? Йўқ. Негаки, бола ўғирламоқчи бўлгани учун бир одамни ўлдириш пайига тушгандим, чиндан ўлдириб қўйишимга бир баҳя қолган.

— Совуқ гаплардан гапирманг, Юсуф!

— Лайло менга на маъшуқа, на ватандош. Диялга эса нафақат ватандош, синфдош, дугона ҳам. Афсуски, Дияланинг ҳужжатлари танг. Лайло ва ўғлининг тақдиридан эмас, депортация бўлишидан кўпроқ азият чекапти. — Юсуф Диялга тикилди. — Келинглар, ҳақиқатни тан олайлик. Болани нима қилмоқчимиз?

— Томингиз кетиб қолибди, — кўзларини катта-катта очди Дия. — Нима қиламиз?

— Бир нарсани сезаяпман, — Юсуф ўрнидан туриб, одати бўйича дераза олдига борди. — Найзанхонимнинг ўғли Лайлодан ўч олмоқчи. Биринчидан, уни узоқ муддатга қаматиб юборади, иккинчидан, яккаю ёлғиз жигарбандидан жудо этади. Балки Жаҳонгирни болалар уйига ўтказдириб юбориб, кейин кимгадир

фарзандликка бердирар. Балки бола ўгриси ёллаб, изсиз йўқотиб юборар.

— Жиддий гапиряпсизми? — Гулчеҳра ухлаб ётган Жаҳонгирга кўз қирини ташлади. — Норасида гўдакнинг нима айби бор?

— Айби шуки, у Лайлонинг ўғли. Вақтимиз оз қолди. Ишни пайсалга солмай, уни Самарқандга юбориш, менимча, энг тўғри йўл.

— Шундай қиламиз.

— Ҳа, шундай қилайлик, — дейишди аёллар.

— Саккиз юз доллар бераман, — деди Юсуф. — Хужжатлар, йўлкира ва кузатиб борувчи учун анчамунча пул сарфланади.

— Мен ҳам қўшаман, — Диля маллага бўялган сочини тартибга келтириб, кутилмаганда Юсуфга ишвали боқди. — Нима харажат бўлса, мендан ҳам сўранг, Юсуф ака, одамни кесакка, қурумсоққа, алламбалоларга чиқариб қўйманг. Аслида у дугонам, ҳаммасини мен тўлашим керак. Яхши кунлар келса, сиз билан ҳисоб-китоб қиламиз, қочиб кетмаймиз.

Юсуф норози бўлиб бош чайқади.

— Мен, — деди Гулчеҳра томоқ қириб, — пул ҳам қўшаман, Жаҳонгирни Самарқандга элтиб қўядиган одамни ҳам топаман. Савдогарлар орасида сон-мингта танишларим бор. Айримлари ҳар икки-уч ҳафтада Самарқандга мол олиб кетади. Юсуф, сиз хужжатларни бир суриштиринг, мен шунга қараб ҳаракатимни бошлайман. Онаси билан келган ёш боланинг ўзини мамлакатдан ёлғиз чиқариб кетиш осон бўлмаса керак.

— Юсуф ака, гапингиз бу кишининг жон-жонидан ўтиб кетди, — кулди Диля.

— Э, мени ким деб ўйлаб юрасан-а! — қўл силтади Гулчеҳра унга.

— Болани она юртига эсон-омон етказсак, жуда катта савобга қолардик, — Юсуф Жаҳонгирга хаёлчан тикилди. — Онаси қамоқдан чиққунча ўзим қарамоғимга оламан, деб хурсанд бўлгандим, афсус, бунинг иложи йўқ экан.

Дарҳақиқат, Юсуф бежиз ташвишга тушмаган эди. Лайлони шафқатсиз суд ҳукми кутиши муқаррар, Жаҳонгирга эса ё ўлим, ё яқинларидан умрбод жудолик хавфи таҳдид солмоқда эди. Энг тўғри йўл – имкон борида болакайни ватанига жўнатиб юбориш. Ватан фақат яқинлар меҳри эмас, метин қалъа, барҳаёт бахт, адолат диёри. Жаҳонгир онасидан вақтинча айрилса ўлмайди, аммо ватандан олисда фалокатдан бошқа ҳеч нима кутмас эди уни.

Ҳужжат ишлари бўйича елиб-югуриш узоқ чўзилмади. Юсуф Лайлонинг айбдор эмаслигини исботлаш, шу билан бирга Жаҳонгирни мамлакатдан олиб чиқишдек икки ишнинг жиловини тутган эди. Панжарали оғзини катта очган юҳо тез орада унинг ўзини ҳам ўлжа сифатида кўзлади. Бир қанча идора эшикларида ўралашиши “Ўзинг кимсан?” деган саволни туғдирган эди.

– Сиз Нургалиева Лайлонинг қотил эмаслигини исботлаёлмайсиз, – деди полиция терговчиси сешанба куни Юсуфга. – Қани исботингиз? Қани гувоҳ? У одам ўлдирган. Бугун бўлмаса, эртага ўзи ҳам тан олади. Ортиқ баҳона қилиш мантиқсизлик эканини тушуниб етди. Чўкаётган одам чўпга ёпишяпти. Чўп барибир қутқаролмайди.

– Иш бунақа тергов қилинмайди.

– Қанақа тергов қилинади?

Шу пайт хонага мўйлови сабза урган ёш полициячи кириб қоғоз узатди. Терговчи қоғоздан кўз узмай, деди:

– Айтгандай, ўзингизни ҳам текшириб кўришга тўғри келди. Билишимизча, Озарбайжон контрразведкасида ишлаган экансиз?

– Орқамдан исковуч қўйибсиз-да. Лекин бу – туҳмат! Исковучларингизга тортинмасдан ҳайфсан беринг, яхши ишламабди. Мен собиқ милиция ходимиман. Қарши разведкага ҳам, ташқи разведкага ҳам алоқадор эмасман.

– Қайси аҳмоқ алоқаси борлигини жар солади?!

– Хотинимнинг акасини эҳтиётсизлик туфайли отиб қўйганим учун ишдан бўшатишганман, судланганман.

Тирикчилик юзасидан Туркияга келдим. Ұша бахтсиз ҳодиса сабаб хотинимнинг яқинлари мендан юз ўгиришди, ҳатто ажрашишга мажбур қилишди.

— Бу романми?

— Устимдан кулишга ҳаққингиз йўқ, бейафанди.

— Имоним комилки, сиз қайноғангизни атайлаб отгансиз.

— Йўқ. Ва яна бир марта йўқ! Кетсам бўладими? Бу мансабда қандай ўтирибсиз, ақлим етмаяпти.

— Йўқ. Ва яна бир марта йўқ, — деди полиция терговчиси ҳам.

Юсуф пайпоғига яшириб қўйган телефонининг тугмачасини босган эди, олдиндан тайёрлаб қўйилган “смс” жўнатилди. Бурчакда ўтирган жандарм Юсуфнинг иккинчи телефони борлигидан каловланиб қолди, аммо кечиккан эди, нима ҳам қиларди. Телефонни Юсуфдан тортиб олиб, терговчига узатди. Шундай “смс” битилган эди: “Ля-ля-ля!”

— Бу нима майнавозчилик? — ўқрайди терговчи.

— Ҳеч қандай майнавозчилик эмас, “Ля-ля-ля” деган хабарни жўнатишга ҳаққим борми?

— Демак, профессионалман, денг. Яхши. Жосусбейни кишанланглар!

Шу тариқа Юсуфни ҳам ҳибс этишди. Ғалати “смс” эса бир йигитнинг телефониغا созлаб қўйилган бўлиб, хабарни ўқиган ёлланма зудлик билан янги ижара уйга бориши ва Жаҳонгирни олиб кетиши, сўнгра Диля ёки Гулчеҳра билан боғланиши, аёллар ҳам режадагидек иш тутишлари лозим эди.

Ұша пайтда Юсуф ёллаган йигит оёқларини чалиштириб, симкаравотда майкачан ётган қўйи телевизор томоша қилмоқда эди. Германияда ўтказилган бокс жанги такрорий намойиш этилаётганди. У “смс”ни ўқиб, мийиғида кулди ва енги калта қўйлагини кийиб, кўчага чиқди.

Бироқ Юсуф яшириш чорасини кўриб қўйгани болакайнинг тақдирини бутунлай ўзгартириб юборди.

Ёлғизликдан зерика бошлаган Жаҳонгир ҳам бу вақтда Юсуфнинг уйида телевизор кўриб ўтирарди, айнан ўша такрорий жанғни. Эшик қулфи шиқирлагач, миясида чақин чақди: “Аям!” Бироқ нотаниш амакига кўзи тушиб, бармоғини тишлади.

— Сени олиб кетишга келдим, — деди йигит турк тилида.

Жаҳонгир ҳеч вақони тушунмаган эса-да, унинг ёмон одам эмаслигини фаҳмлади.

— Аям қани? Келмадими? — Бола жавоб кутмасданок югуриб бориб машиначасини ўйнади. Жажжи одамча яхши хабар эшитмаслигини англаб, ўзини шу тариқа чалғитаётганди, акс ҳолда йиғлаб юбориши мумкин эди. Шундоқ ҳам кўзи филт-филт ёшга тўлди бечоранинг.

— Ўйинчоғингни ўзинг билан ол, бу ердан кетамиз, — деди йигит ва Жаҳонгирнинг кўтариб уйдан чиқди. Атрофга аланглаб, шубҳали кимсаларни кўрмади. Гўдакнинг душмани фуқаро либосида ёки полиция қиёфасида бўлиши мумкинлигидан Юсуф огоҳлантирган эди.

Орадан ярим соат ўтгач, Дилянинг телефони жиринглади.

— Алло, — деди Диля синиқ товушда.

— Мен “қўғирчоқ” масаласида қўнғироқ қилаётгандим, — деди ёлланма йигит. — Оласизми?

— Жаҳонгир сиздами?

— Унинг исми сир деб ўйлагандим.

— Мени олиб кетишяпти, депорт қилиндим. Илтимос, “опам” билан қўнғироқлашинг. Рақамлари борми?

— Бор, — деди йигит хотиржам оҳангда. — Сизга оқ йўл, хоним.

Шундан сўнг йигит йиғламоқдан бери бўлиб ўтирган Жаҳонгирга қараб, ҳуштак чалиб қўйди. Очиғини айтганда, ўзининг ҳам хўрлиги келаётган эди: Юз доллар эвазига қандай можарога тумшуғини суқди? Агар Гулчеҳра ҳам болани ололмаслигини айтса, кимга беради уни? Юсуф тузган режа билан танишганида, ҳаммаси силлиқ кечишига шунчалик ишонган эдики...

— Алло, Гулчеҳра опа! — дея қичқириб юбораёзди у ниҳоят ўнинчи марта қўнғироқ қилгач. — Бу мен, “Улгуржи” ман! Сиз айтган “қўғирчоқ” келган эди. Ҳозир айтилган жойга олиб бормоқчиман, қаердасиз?

— Тавба, нималар деяпсиз? Ким бу? — талмовсиради Гулчеҳра.

— Демак, сиз ҳам тамом бўлибсиз-да?! — тишлари гижирлаб кетди йигитнинг. — Қулоқ солинг, Юсуф офани қамаб қўйишди, Дияни депортация қилишди, сизни-чи? Бўйнингизга тош боғлаб, Босфорга чўктиришаяптими? Ҳаммангни жин урсин! Эшитаяпсизми?!

— Вой, эсим курсин, сиз “қўғирчоқ” бўйичами? Кечиринг! Телефонимни овозсиз ҳолга солиб қўйибманда, мен — гаранг! Дабдурустдан гапингизга ҳам тушунмабман. Ҳаммаси расво бўлди, демоқчимисиз? Эсиз! Жаҳонгир йиғламаяптими?

— Жаҳонгир яхши. Бундан кейин ҳам яхши бўлсин десангиз, қабул қилиб олинг.

Йигит Жаҳонгирни етаклаб, уйдан ярим чақирим наридаги майдончага борди. Бола ўтган-кетган аёлларга шу қадар жавдираб тикилардики, юрак-бағри эзилганлар беихтиёр пичир-пичир дуо ўқиб, ҳар бандага бахт беришини, фарзандлари омон бўлишини Аллоҳдан сўрашарди. Йигит Гулчеҳрани сабрсизлик билан кута бошлади. Жаҳонгир плита ётқизилган майдончада ўн дақиқалар тургач, дарахт шохларида чуғурлашаётган қушларга чалғиди.

Йигит ортига ўгирилди ва бошига оқ рўмол ташлаган, катта кўзли жигарранг кўзойнак таққан аёлга рўпара бўлди.

— Кимсиз? — сўради йигит кўзойнакли аёлдан.

— Мен Гулчеҳраман, сиз “Улгуржи”, шундайми?

Йигит ним кулимсираб, инглиз ҳарбийларидек қўлини пешанасига теккизиб қўяркан, деди:

— Салом ва хайр, хоним! Қайтиб кўришмаймиз, деб умид қиламан.

Йигит шахдам қадамлар ташлаб, кўздан йўқолгач,

Жаҳонгир ҳалиги аёлга умидвор термулди. Йиғламоқчи бўлди, йиғлолмади.

— Қандай ишларга аралашиб қолдим? — ух тортди Гулчеҳра йигитнинг ортидан қараб. — Тентак! Тўнка! Бошингга урасанми энди бу болани! Қанчалар лақмаман! — Кейин яна бир ух тортгач, Жаҳонгирга яқинлашди. — Ҳа, майли, болажоним, бошга тушганни кўз кўради. Сени душман чангалидан қутқариш тақдиримга ёзилган экан, қутқараман!

У Жаҳонгирни етаклаб, таксига ўтирди. Боланинг чўнтагига беш юз доллар яшириб қўйилганидан уч киши — Юсуф, Диля ва Гулчеҳра хабардор эди. Тинтиб кўрди, пул турибди. Шунда эсига биров тушиб, телефонига ёпишди.

— Менга Латофат керак эди, — деди у гўшакни кўтарган эркакка.

— Ўзингиз ким бўласиз?

— Исмиб Гулчеҳра, Самарқандданман. Латофат яхши танийди, ўзим ҳам савдода юраман.

— Ҳозир Истанбулдамисиз?

— Ҳа, Латофат билан анча вақтдан бери кўришолмадим. У кетмадимми ҳали?

— Бунча ҳовлиқасиз-а? Жума куни кетмоқчи. Нима ишингиз бўлса, менга айтаверинг.

— Бир нарса бериб юбормоқчи эдим. Пулини тўлайман.

— Узр, худди шу масала жуда нозик-да. Нима экан айтган нарсангиз?

— Борсам, ўзига тушунтираман.

— Майли, лекин шуни унутмангки, хотиним нима олиб кетиш-кетмаслигини мен ҳал қиламан.

Гулчеҳра муаммони бу эркак ҳеч қачон ечмаслигини билса-да, таваккал қилиб, кечки саккизларда ўз туманини ортда қолдириб, Фотиҳ ҳудудига ўтди. Истанбулнинг сон-саноксиз чироқлари ёнди, прожектор нурлари кўкка найза каби санчилди. Чироқларга бурканган кўприк олисдан шунчалар оҳанраболи кўринардикки, кўнглига қил сифмаётган Гулчеҳрага озгина бўлса ҳам таскин

берди. Балки савдогар танишлари болани полиция ва ҳеч қандай идора аралашувисиз ватанга юбориш йўл-йўригини кўрсатишар? Ахир, улар игнанинг кўзидан туяни ўтказадиган валлакат тужжорлар эмасми?

Бироқ Гулчеҳра бақир-чақир устидан чиқди. Афтидан Латофатнинг эри турган-битгани жиззаки эди, мусофирчиликда ҳам тинчлик йўқ эди оилада.

— Эрим охирги вақтда шубҳаланадиган бўлиб қолди, — деди Латофат. — Юринг, “дом” олдидаги кўринарли жойда ўтирайлик. У яна заҳрини сочмасин.

— Мени кўрди-ку, намунча? — кўнгил кўтариш қасдида кулгини жаранглатди Гулчеҳра. — Одам ҳам шунчалик рашкчи бўладими, тавба, тавба! Рашк қилса, олиб келмасин эди чет элга! Қизиқ экан-ку!

— Э, у ёқда қолсам ҳам ишонмайди, бу ёқда ҳам. Гуё ҳозир сиз баҳона биров билан гаплашмоқчиман. Қўйинг, шу мавзуни! Нега мени суриштириб қолдингиз? Мол ташвишида юрган бўлсангиз, олиб кетолмайман. Самолётда юк олиб кетадиган “йигитим” ҳам ҳозир битта.

— “Одамим” деб гапир, барака топгур, эрингдан шунча сўкиш эшитганинг камми? Юр-чи бу ёққа.

— Ким дейишимнинг нима фарқи бор? У самолётга қанча юк олиб чиқиши мумкин бўлса, шунча олади. Одам керак бўлса, Самарқанддан чақиртиринг, қийинми?

Латофат оғзи тўла тилла тишли, тўладан келган, қорамағиз аёл эди. Юзидаги кулгичлари сабабми, қайғули ҳодиса ҳам тимсолида қувноқлик маъносида зоҳир бўларди. Гулчеҳра унинг “йигитим” деб гапиришидан кулгиси қистамоқда эди. Айрим йигитлар Туркияга ҳар ҳафта бориб, юртдош тижоратчиларга ўзи билан юк олиб кетишни таклиф этишарди. Самолётга бир йўловчи қанча юк олиб чиқиши мумкин? Савдогар ўз сумкасини харидоргир қимматбаҳо либослар билан тўлдирса, йигитнинг харажатларини қопларди. Йигит ҳам икки мамлакат ўртасида сайр қилгани учун ойига уч юз-тўрт юз доллар ишларди.

Кўп қаватли уй олдидаги оқ тўсиқли иншоот

яқинидаги ўриндиққа ўтиришди. Кимлардир шу маҳалда ҳам қийқиришиб сувга сакрашди.

— Юқори қаватдагилар чўмилаётганларни томоша қилишаркан-да? — деди Гулчеҳра.

— Опа, мақсадга ўтиб қўя қолинг.

— Самарқандга биттагина “нарса” мни олиб кетмасанг бўлмайди! Уламан!

— Нима экан у?

— “Нима” эмас, “ким”.

— Одамми?

— Ҳа. Олиб кетмасанг, аслида мен эмас, у ўлади. Эринг икковингнинг раҳминг келар?

— Йўқ, овора бўлибсиз. Эримни кўрмаяпсизми, шундоқ ҳам тўнини тесқари кийган, жини қўзиган, тепа сочи тикка бўлган. Бунинг устига ишқал ишга аралаштирганларни ёқтирмайди. Ёқтирмайди эмас, умуман эшитмайди. Уша одамга нима бўлишидан қатъи назар (тўғри тушунасиз, деган умиддаман), мен ҳам аралашмайман, узр, опа.

— Депорт қилинганларни қалбаки ҳужжат билан эргаштириб юрганларингни кўрмаганмиз-да, а?! Қўй, гапни айланторма, минг доллар бераман, олиб кет гўдак бечорани! Сен шайтонсан, барибир йўлини биласан!

— Ие, айтаётган одамингиз ҳали гўдакми?

— Уч ёшдан ошган.

— Йўқ-йўқ, Гулчеҳра опа! — ранги ўзгарди Латофатнинг. — Маслаҳатим, ўзингиз ҳам қўлингизни ювиб, қўлтигингизга уринг. Йўқ қилиб юборишади-ку, ахир!

— Индамай қараб тураман, оғримаган бошимни оғритмайман, чунки ақллиман демоқчимисан? Раҳминг келмаяптими? Сенинг ҳам боланг бор, жиз этмаяптими юрагинг?

Латофат асабий кулиб, Гулчеҳрага ҳайратланиб қаради.

— Илтимос, Гулчеҳра опа, жон опажоним, мени ўта оғир, агар қўлга тушса, хону мони куядиган ишга аралаштирманг! Сизга нима ёмонлик қилдим? Битта шаҳарданмиз, бир дастурхондан нон-туз еганмиз. Нима учун бировларнинг муаммоларига аралашим, ўз

хаётимни тикишим керак экан?! Тўппа-тўғри айтдингиз, менинг ҳам болам бор.

— Аввал гапга қулоқ солсанг-чи!

— Солмайман! Хавф остида қолган экан, полицияга айтинг, элчихонаю бошқа ташкилотлар бор!

— Онаси бир танишимнинг дугонаси эди.

— Эҳ-ҳе! Мен қариндошингизми дебман! Онаси бир танишимнинг дугонаси эмиш! Балки қўшнисининг поччасининг ҳамкасбига жиян бўлар?

— Кесатма, сенга ярашмайди! У бой кампирга хизматкорлик қилиб юрганди, ўлиб қолди.

— Ким? Гўдакнинг онасими?

— Йўқ, бой кампир. Боланинг онасини қотилликда айблаб, қамоққа олишди. Кампирнинг ўғли жуда бадавлат, лекин виждонини еган, ҳеч нарсадан қайтмас балои азим! У айбсиз жувонни қаматиб юбориш учун бор кучи билан тиришяпти. “Бола бегоналар қўлида юрибди, уни онасининг ёнига ёки болалар уйига жойлаштиринглар”, дебди. Бу “қотил”га меҳрибончилик эмас, тузоқ! Агар полицияга мурожаат қилсам, албатта болани мендан олиб қўяди, кейин бола ўз-ўзидан кампирнинг аламзада ўғлининг қурбони бўлади...

— Вой, бошим-а! — юзини тўсди Латофат. — Қон босимимни ошириб юбордингиз! Демак, болани яширганлар ҳам бой кампирнинг ўғлининг душмани! Сизга ёрдам берсам, мени ҳам бир касофатга дуч қилади! Хоҳлайсизми, тиз чўкиб, оёғингизни қучоқлайман! Фақат мени аралаштирманг!

— Бегуноҳ болани...

— Бас қилсангиз-чи! — ўрнидан турди Латофат.

— Ўтир! — деди Гулчеҳра жой кўрсатиб. — Майли, сени аралаштирмайман. Менга йўл-йўригини ўргат. Бу мамлакатдан чиқиб кетишнинг йўллари тўрт-бешта деб эшитганман. Айтсанг, шунга қараб одам топардим. Айтмасанг, виждонингга ҳавола.

— Хўп, айтаман. Биз ўтган йили поездда Оренбургга турк кийимларидан бир неча партия олиб борганмиз. Тошкентга қатнайдиган поездлар Оренбургдан ўтади,

юкларни эртасига Москва-Тошкент поездига ўтказганмиз.

— Истанбулдан Оренбурггача поезд қатнайди?

— Бу ердан кетишнинг йўллари ҳақида тўлиқ билмайдиганга ўхшайсиз. Туркиядан самолётда, поездда, машинада, кемада кетиш мумкин, — бармоғи билан санади Латофат. — Сиз таклиф қилаётган ишда самолёт ёки машинани рўйхатдан чиқараверинг. Поезд ёки паромда иложини қилса бўлади.

— Самолётда олиб кетолмайман, деб йиғлайсан! Бор экан-ку, йўллари!

— Истанбулдан Қарс шаҳригача поезд қатнайди, яъни Истанбул-Анқара-Қарс рейси. Қарс Туркиянинг энг чекка шаҳри, Грузия, Арманистон остоналарида. Икки-уч йилдан бери Қарс-Боку поездиди қатнови бошланган, Грузия орқали Озарбайжон пойтахтига боради. У ёғи ўзингизга маълум: Боку-Москва.

— Паром-чи? У билан қандай кетса бўлади?

— Истанбул-Одесса кема қатнови ҳақида ҳам эшитмаганмисиз? Сизни бинойидек савдогар десам, дўкондан чиқмайсизми, дейман. Одессага, яъни Украинага борилгач, Одесса-Москва поездига чиқилади. Яна бир йўли бор: Краснодардан кемалар келади. Тўғри Россияга борасиз.

— Демак, ё поезд, ё кема? — ўйга толди Гулчеҳра.

— Гап поезд, кема ёки паромда болани олиб кетадиган одам топишингизда. Уша одам ҳам, воситачи ҳам мен эмасман.

Латофатнинг эри подъездда пайдо бўлиб, сигарета тутатиб, Гулчеҳрага қаҳр билан нигоҳ ташлади. Гулчеҳра суҳбат тугаганини тушуниб, аламли раҳмат айтганча нари кетди.

Ўйига қайтиб, Жаҳонгирнинг аввалгидан-да, мунгли кўзларини кўрди. Онасини кута-кута юракбағри қон бўлган эди. Гулчеҳра ўйлади: “Уни онасига топширсаммикан? Ёш болали хорижликлар қамоққа олинса, она-болага шароит қилиб бериш ўйлангандир? Кампирнинг ўғлидан ҳам ҳимоя қилишар? Қош қўяман, деб кўз чиқараётган бўлмай...” Сўнгра яна иккиланди.

Ўтган йили бир йигит ҳеч қандай ҳужжатсиз уйига етиб олгани ҳақидаги афсонани эшитган эди, балки афсона эмас, тўлиқ ҳақиқатдир? Гўдаккинани Россиягача олиб борса, кейин у ёғи...”

Дилядан эшитган эди, Лайло ажрашиб, Туркияга жўнамоқчи бўлганида, эри Самарқанддаги қурилиш моллари дўконини ташлаб, Москвага кетиш тараддудини кўра бошлаган экан.

“Агар Лайлонинг эри ҳозир Россияда бўлса, боласини кутиб олади”, – деб ўйлади Гулчеҳра. Диляга бир неча марта қўнғироқ қилди. Ниҳоят, ҳаддан ташқари ҳорғин овоз эшитилди:

– Нима гап, Гулчеҳра опа?

– Қачон учиб кетасан?

– Эртага. Болакай қани?

– Уйимда. Лайлонинг эри ҳозир қаерда эканини биласанми?

– Россияда бўлса керак.

– Жаҳонгирни дадасига топширамиз, энг яхши йўли шу. Поездда Россияга жўнатадиган бўлдим.

– Тўғри ўйлабсиз. Лекин фикрингиздан қайтиб, полиция маҳкамасига олиб борманг. Чегарадан ўтказиб қўядиган одам топинг. Чўнтагидаги пуллар сизники.

– Мастмисан? Нега инқиллаб гапираяпсан?

– Ҳа, ичдим. Депорт қилинаётганим етмагандек, пулларимни ололмадим... Тўрт минг доллар... Бу – Истанбулдаги охирги телефонлашимиз.

Ростдан ҳам Диля икки кундан сўнг, тунда Ўзбекистондан қўнғироқ қилди.

– Ёзиб олинг ёки эслаб қолинг, – деди Диля, – Москва области, Одинцово райони, Дунай кўчасидаги ўттиз биринчи завод ётоқхонаси, Ҳамидов Алиасқар. Шу йигит Жаҳонгирнинг дадаси бўлади. Агар аниқ манзилени тополмаса, “Самарқанддан келган Алиасқар деган йигит” деса, ўша ердагилар топиб беришади. Одинцоводаги заводларда самарқандликлар кўп, улар бир-бирини танишади. Одам топдингизми?

— Йўқ.

— Одесса, Краснодар ёки Боку орқали кетилади, биласиз-а?

— Биламан. Агар одам топилмаса, Лайлонинг қариндошларига айтасан, бирортаси Туркияга келади. Инсон тақдири ўйинчоқ бўлибдими?

— Айтсам, тревога бўлиб кетади, опажон! Депорт қилинганларни прокуратурага чақириб, одам савдоси бўйича суҳбатлашиб кўришаркан. Шунақа нозик вазиятда Истанбулдаги воқеаларга алоқам борлигини қандай айтаман? Бу — биринчидан. Иккинчидан шуки, агар айтсам, Жаҳонгирни Лайлога топширишга сизни мажбур қилишади, яъни қамоқхонага! Кейин Найзан кампирнинг ўғли тузган режа ўз-ўзидан амалга ошади. Юсуфни ҳам у қаматган! Қисқаси, болани дадасига, Россияга юборинг, иккиланманг! Бу — энг тўғри вариант! Дадаси ҳужжатларни тўғрилаб, Самарқандга самолётда олиб келади. Яна бир илтимос, Лайлога Туркияни “мен тавсия қилмаганман, чақирмаганман, ёрдам ҳам бермаганман”, шу гапни унга етказиб қўйсангиз. Бу ёқда шундай миш-миш юрибди, гўё Лайло банкдаги иши расво бўлгач, менинг ёрдамимда Туркияга қочган. Мен тинч яшашни истайман, бошқа айтадиган гапим йўқ!

Бу гаплардан сўнг Гулчеҳранинг боши баттар қотди. Биттагина маслаҳатчи қолди — у ҳам бўлса Лайло. Полиция маҳкамасига бориб, Лайло билан учрашишнинг йўлини топиши керак. Шу кеча Жаҳонгир бир оз иситмалаб чиқдию маҳкамага бориш фикри миясига янада мустаҳам ўрнашди.

— Аяжоним қани?... Аямга бояман! — деб йиғлади Жаҳонгир. — Бу йейда қолмайман... Ҳамма ёмон... Сиз ҳам ёмонсиз...

— Тонг отсин, ўзим олиб бораман, — Гулчеҳра унга иситма туширадиган дори берди, баданини спирт билан артди. — Ҳали шундай полвон йигит бўласанки, гўдаклигимда Туркияда мени Гулчеҳра исмли бир аёл қутқарган, деб айтиб юрасан. У вақтларда биз

бўламизми, йўқми? — Негадир бирдан аёлнинг кўнгли юмшади. — Ҳаёт ўткинчи, нима ҳам қилардим.

Эртасига қўшни кампирни болага қоровул қилиб ташлаб, дўконга борди, икки кунга жавоб олди.

— Қаерга кетаяпсиз? — эшикка етганида шанғиллади Чечак деган фаррош.

— Нариги дунёга! — жеркиб берди Гулчеҳра.

— Яхши боринг! — қўл силкиди Чечак. — Бобомни, момомни кўрсангиз, Эдирнадаги дайдилигимни йиғиштириб, Истанбулда катта сотувчи бўлиб ишлаётганимни айтинг, хўпми?

Полиция маҳкамасида Гулчеҳранинг иши юришмади, эртага келиши кераклигини айтишди. Тергов кунлари Найзанхонимнинг ўғлини таниб қолган эди, маҳкама олдида, “жип” ёнида кимнидир телефонда бўралатиб сўкаётганини кўрди. Назарида, у саксон ёшли онасининг қотилини бурдалаб ташлаёлмаётгани учун ич-этини еб юрганга ўхшарди.

Шундан сўнг мажолсиз қадам ташлаб бекатга яқинлашган эди, телефони жиринглаб, сесканиб тушди, аммо экранчага қараб юзи ёришди. Латофат кўнғироқ қилмоқда эди.

— Сизга бир аёлнинг рақамини бераман, — деди Латофат, — поездда юк ташишдан эринмайдиган, тоғни урса талқон қиладиган, ушлаган жойини узадиган татаристонлик хотин. Уйлаб кўрсам, болани Самарқандгача олиб борадиган киши тополмаслигингиз аниқ. Энг яхши йўл — Россиягача элтиб қўйиш. Кейин кимдир ўша ёқдан бориб олади уни.

— Э, раҳмат-е! — қувониб кетди Гулчеҳра. — Кеча шу ҳақда дугонам билан маслаҳатлашгандик, қара, сен ҳам шу фикрни айтаяпсан.

— Мен ҳақимда ҳеч кимга лом-лим демайсиз, хўпми? Айтгандай, Сеньорита ёш болани жуда-жуда яхши кўрадиган аёл, маҳаллий бизнесменларни умуман ёқтирмайди. Болани пулдорлардан бири йўқ қилиб юбормоқчи деб, батафсил тушунтирсангиз, ёрдам

бериши аниқ. Фақат ўйлаб муомала қилинг, феъли оғир.

Сеньорита лақабли хотиннинг рақамини олган Гулчеҳра ўз ижара уйи остонасига етгачгина, қўнғироқ қилди, поезд орқали Россияга “юк” ўтказиш кераклигини айтди.

— Ишнинг ҳам, инсоннинг ҳам дангалини яхши кўраман, — деди Сеньорита рус тилида, дағал оҳангда. — Нима экан ўша юк? Очиқ айтмасангиз, гаплашмайман.

— Одам, — Гулчеҳра хўрсиниб қўйди.

— Ўзим ҳам шунақа деб ўйлагандим. Нима иш қилган?

— Ҳеч бир иш қилмаган.

— Унда самолётга ўтириб кетаверсин. Поездда ё савдогарлар, ё ишининг пачаваси чиққанлар юради. Агар жиноятчи бўлса, ўзим бир уриб юзини тескари қиламан, менга учрамагани маъқул.

— У учга кирган. Жиноятчимас.

— Учга кирган дейсизми? Тушунтириб гапирсангиз-чи!

— Мен айтаётган йўловчи бор-йўғи уч ёшда. Менга ҳам, сизга ҳам бегона, лекин, қандай тушунтирсам экан, у бизнинг ёрдамимизга муҳтож, кечаю кундуз она деб бўзлаб ётибди, онаси эса қамоқда, туҳмат туфайли емаган сомсасига фарзанди билан бирга пул тўлаши керак. Хулласи калом, гўдак шўрлик истанбуллик бизнесменнинг қўлида ўлиб кетиши ёки бола ўғрилари қўлига тушиб, онасидан умрбод жудо бўлиши мумкин. Ёмонларни биласиз, ўч олишдан ҳузурланишади. Боланинг нима айби бор?

Сеньорита негадир кулди.

— Гапингиз рост бўлса, бу ёққа олиб келинг. Қизми, ўғилми?

— Ўғилча.

— Ўғилча! Ё Худованди карим, кеча тушимга кирганди-я! Бу дейман, тушим ўнгга айланади чоғи.

Пайшанба куни кечқурун соҳил бўйидаги манзилга бордилар. Бўёқлари кўчган қайиқлар тош қирғоққа тўнтариб қўйилган эди. Эски биноларнинг бошида, белида, ҳатто пойида ҳам лагансимон антенналар кўзга

ташланарди. Эгасиз ўриндиқлар, қирғоққа урилаётган денгиз, чарх уриб учаётган балиқчи қушлар, булутли осмон алланечук юракни эзарди. Жаҳонгирнинг иситмаси тушган бўлса-да, мадорсиз эди, кайфияти йўқлигидан кўрфаз манзарасига қиё ҳам боқмай, Гулчеҳранинг елкасига бош қўйиб ётди. Сеньоритадан дарак бўлмагач, Гулчеҳра сал нарида велосипедининг занжирини тузатаётган ўспириннинг ёнидаги ўриндиққа чўкди. Жаҳонгир йиғлай бошлади.

— Сеньоритани кутаяпсизми? — сўради ўспирин.

— Ҳа, сен қаёқдан биласан? — ҳайронлигини яширмади Гулчеҳра.

— Мени юборди, ўзи эса ҳув анави деразадан кузатиб турибди.

— Қайси деразадан? — аланглади Гулчеҳра.

— Бу ерда деразалар кўп, нотаниш хотинга нега ростини айтарканман. Кетдик.

Ўспирин уларни эргаштириб, тор кўчага кирди. Бир неча машинанинг ёнидан ўтишди. Шунда қўлини белига тираб қирқ ёшлардаги басавлат хотин ўнгдаги уйдан чиқди. Ўспиринга пул узатди-да, елкасига бошлаб тушириб қолди.

— Масхарабоз! Сенга дарров чақир, дегандим-ку! Яна жосуслар ҳақидаги кино қаҳрамонларига тақлид қилдингми? — Кейин Гулчеҳрага бошдан-оёқ кўз югуртириб, қизғиш эшикка боши ила ишора этди. — Кириг! Беринг, болани ўзим кўтараман... Оҳ-оҳ, ширинтой, нима бўлди сизга? Бошчангизга кулфат тушдими? Ҳечқиси йўқ, ҳаётда нималар бўлмайди.

Гулчеҳра юз берган воқеаларни оқизмай-томизмай сўзлаб бергач, сумкасидан пул чиқариб, стол устига қўйди. Сеньорита АҚШ долларларини санаб кўрди-да:

— Бу пул боланинг ўзига буюрсин, — деди қовоқ уюб. — Агар Жаҳонгирни Россиягача олиб кетадиган бўлсам, албатта, бепул кетади. Сумкамда, полка тагида, қўйнимда...

— Худо хайрингизни берсин, опа.

– “Папаша”си чиндан Москвадами?

– Ҳа, мана манзили, – деб Гулчеҳра қоғозни узатди.

– У хотини қамалганини, боласи бировларнинг қўлида қолиб кетганини билладими?

– Билмайди, – деди Гулчеҳра ва сабабларини сўзлаб берди.

Сеньорита лабига ингича сигарета қистириб, ёндиргични чиқиллатиб ёқди. Помада сурилган қалин лабини чўччайтириб тутун пуфлаб, шифтга тикилди. У иккиланаётган эдими ёки янги режа тузаяптими, билиб бўлмасди.

Гулчеҳра Сеньоританинг оч жигарранг кўзларидан нигоҳ олмай ўтираркан, овозини янада майинлатди:

– Россияда отасини топишингиз аниқ, бунга кафолат бераман, чунки... Кечирасиз, исм-шарифингиз нима?

– Ўзингизники-чи? – деди Сеньорита.

– Гулчеҳра Наимқулова, – алдади Гулчеҳра.

Аслида фамилияси Жумадуллаева бўлиб, ҳар эҳтимолга қарши ҳозирча аниқ маълумот бермасликни жоиз топди. Ким билади, эртага Туркия, Грузия, Россия ва Украина божхона ходимлари бола билан қўлга туширса, боши терговдан чиқмай қолиши мумкин-да.

– Паспортингизни кўрсам бўладими? – қўл чўзди Сеньорита. – Қалтис ишларни бемалол бажариб кетавераман, агар у яхшиликка хизмат қилса, албатта. Бироқ ҳеч кимга ишонмайман.

– Паспортимни олиб чиқмабман, – иккинчи ёлғон айтилди.

Сеньорита мийғида кулиб, сигарета тутунини пуфларкан:

– Танишганимдан хурсандман, – деди. – Асли Уфаданман, миллатим татар, исм-шарифим Селена Гомесова.

Гулчеҳра ўлимдан хабари бор, аммо жаҳон шоу-бизнес вакилларидан беҳабар эди, ишонди, аниқроғи, ишонгандек бўлди. Аёлнинг гўллигидан Сеньорита ичида аччиқ кулди, шундай бўлса-да, болакайни телба қасоскорлардан халос этишга киришганидан мамнун эди.

— Кечирасиз, — кулдонга кул қоқди у, — телефон рақамимни кимдан олдингиз?

— Бунисини айтолмайман, — деди Гулчеҳра.

— Нега?

— Мен берганимни айтма, деб қаттиқ илтимос қилди Сизни ўзимизнинг кўпчилиқ савдогар хотинларимиз яхши билишаркан. Қанчадан-қанча одамларга ёрдамнингиз теккандирки, сизни тавсия этишди. Бола бояқишни Россиягача олиб бориш бошқасининг қўлидан келмайди-да, опа. Қаранг, қандай ширин бола! Тушингизда ҳам аён берибди. Аслида менга ҳеч қандай қариндош эмас. Қандайдир бизнесмен бир умр яқинларидан жудо қилмоқчи бўлганини эшитиб, чидаёлмадим. Юртдошим — жигарим, жабр кўрган бегона норасида — у ҳам жигарим.

— Бугун меникида қолади, розимисиз? — деди Сеньорита.

— Ҳа, лекин кечагина иситмалаб чиққан. Бугун яхши.

— Сенинг исминг нима? — деб ўзбек тилида Жаҳонгирдан сўради Сеньорита. Ўзбекистондан келган тижоратчилар билан гаплашавериб, айрим савол-жавобларни ўрганиб олган эди.

— Жаҳонгий, — шивирлади бола.

— Нима?

— Жаҳонгий, — такрорлади бола савлатдор хотинга тикилиб. “Бу аёл мени уйга олиб боради”, деб ўйлади ва онаси шу ерларга ёлғиз ташлаб кетгандек ўпкаси тўлиб, йиғлаб юборишига бир лаҳза қолди.

Сеньорита унинг бошини силаб, пешанасидан чўлпиллатиб ўпди. Жаҳонгир ёт ўлкада онасиз қарахт бўлиб қолган эмасми, кимга суйкалишни, кимдан паноҳ иташни билмас, фақат мўлтирарди. Ҳарҳолда шу аёллар эди унинг юпанчи. Ҳар лаҳзада онаси пайдо бўлиб: “Болажоним!” деб қўл чўзаётгандек туюлаверар, эшик-дераза, бурчак, ҳатто шифтга ҳам интизор боқарди.

“Сен мульттик томоша қилиб тур”, деб Сеньорита телефонидаги мультфильмни қўйиб берди-да, Гулчеҳрани эшикка кузатиб чиқди.

— Бола ўғриси бўлиб қолмаслигим учун эртага паспортингизни олиб келинг, — деди Сеньорита. — Куришим шарт. Ким билади, балки сиз Истанбулга келган ўзбекларнинг боласини ўғирлаб, менинг қўлим билан Россияга олиб бораётган жиноятчи бўлиб чиқарсиз.

— Мен-а?! Худо урсин, Сеньорита!

— Ўзингизни босинг, эҳтиёт шарт айтаяпман. Хуллас, полиция маҳкамасига бориб бўлса ҳам, боланинг онаси билан учрашишим керак. Суратини кўрсатиб, ишонч ҳосил қиламан. Шундан сўнг Жаҳонгирни қандай бўлмасин, Москвага етказаман. Балки унга отасининг телефон рақами топилса, айтарсиз.

— Албатта, айтаман, — деди Гулчеҳра. — Менга ишонинг, тухмат қилувчилар болани бекитганим учун мени ўлдириб юборишса ҳам айтаман.

— Бармоғини ҳам теккизишолмайди.

— Улар мени ахтармаяпти, деб ҳеч ким кафолат беролмайди.

— Сизга эмас, болага бармоғини ҳам теккизишолмайди, — гапига аниқлик киритди Сеньорита.

Шундан сўнг Гулчеҳра нималарнидир тўнғиллаб, жўнаб қолди. Борган сайин уни боладан хавотир олиш эмас, аксинча, узоқроққа қочишга ундовчи туйғулар исканжага олмоқда эди.

Латофат қўпол-қўрс деб тавсифлаган эди, аслида Сеньорита юмшоқ феълли бўлиб, қизиғи, у ҳозир маст эди. Ичкари хонага қайтиб, Жаҳонгирни ўпди, дунёдаги энг ширин сўзлар, энг чўзиқ, ширали оҳанглар билан эркалади. Қўшни хонада бир хизматкор қиз бор эди. У Сеньоританинг овқатини пиширар, кир-чирини ювар, бекаси Татаристон, Бошқирдистон томонларга мол ташлаб келгунча бу хонага бошқа аёлни ижарага қўйиб, унга ҳам шундай хизмат қилиб, тирикчилик ўтказарди. Халақит бериш тақиқланганига қарамай, эшикдан секин мўралади.

— Бунча асал бола, — деди у. — Майлими, мен ҳам эркаласам?

— Майли, — ўзини ёстиққа ташлади Сеньорита. — Кўп ичиб қўйдим, ухлашим керак. Унинг оти нима эди?

— Билмасам, мен нариги хонада эдим, эшитмадим, — деб жавоб берди қиз. — Нега ташлаб кетди? Қариндошингизми?

— Жаҳонгир, — дея Сеньорита ёстиқдан бошини кўтарди, — эслаб қол, Жаҳонгир, Жаҳонгир... Ҳеч қанақа қариндошим эмас. Биз ҳаммамиз дўзах лабида туриб, жаннатдагиларга яхшилик қилмоқчи бўлган осий бандалармиз. Тушундингми?

— Мен сизга айтганман, унақа гапларни тушунмайман.

Шу кўйи Сеньоританинг кўзи илинди. Жаҳонгир эса хушсурат, озғингина хизматкор қиз билан қолди. Қиз уни ўз хонасига олиб кириб, қўғирчоқларини кўрсатди. Кейин қаердандир ўйинчоқ машина топиб келди.

— Авто, — деди қиз.

— Машина, — такрорлади болакай. — “Жигули”.

Улар шу тариқа тил топишаётган маҳал Гулчеҳра пешанасини дастрўмоли билан артганча кўчадан ўтиб бораётган эди. Ногоҳон кўчанинг нариги томонида турган автобус биқинидаги рекламага кўзи тушди: “60 ва 70”, яна алламбало ёзувлар. У ўхшаш рақамлар жинниси эмасми, қизиқсиниб тикилди. “60” ҳам, “70” ҳам катта-катта, чиройли ҳолда ишланган, қип-қизил чўғдек порлаб турар, ҳар қандай одамнинг эътиборини тортар эди. Гулчеҳра баайни “Ниманинг рекламаси экан?” деб ўйламади. У бир минг тўққиз юз етмиш, турмуш ўртоғи бир минг тўққиз юз олтмишинчи йилда туғилган эди. Анча вақтдан буён кўришмаган, пул топиш учун ўзга юртларда юриш жонига теккан, аслида пул эмас, бахт топиш кераклигини ўйлаб, юртимга қайтаман, деб қарор қилиб қўйган, унга фақат кичкина бир ирим керак эди, холос. “60 ва 70” — эр-хотиннинг туғилган йиллари, эр-хотин гўё рақамлар тимсолида ёнма-ён эди. Мана, йигирма уч ҳафта бўлибди. Шунда яна бир рақамни эслаб, ҳайратланди. Юсуфнинг ижара уйига борган куни, яъни Жаҳонгирни илк марта учратганида, соат 23:23 эди. Бугун Жаҳонгирни ишончли қўлга топширди, вазифани бўйнидан соқит қилди. Унинг бахти болакай билан қайсидир жиҳатдан боғлиқ экан-да?

Болакай сабаб осмонида булут қуюқлашаётгани учун бу ерларни тарк этишга мажбур бўлмаётими?

Гулчеҳра рақамларга маҳлиё бўлиб, сўл томондан келаётган машинани кўрмай қолди. Истанбулнинг бу кўчасида ҳеч ким машинани юз километр тезлик билан ҳайдамасди, нима жин урган ҳайдовчини, ҳамма ҳайрон, ортидан қараб қолишди. Ва ҳаммаси бир зумда рўй берди: машина тумшуғи Гулчеҳрани зарб билан ҳавога кўтариб, аввал ўз ойнасига отиб урди, ойнаси ўргимчак тўри суратига кириб ёрилди, вужудни ҳаволатди, сўнг машина томидан ошиб ўтди бу вужуд, орқага, юкхона устига учиб тушди ва асфальтга думалади. Тормоз чийиллашига, металл ва суякларнинг қарсиллагани қоришиб, ҳавони ваҳимали титратиб юборди. Машина ҳалокатдан эсанкираб, ёнбошга бурилиб тўхтади, филдиракларининг тутуни чиқиб кетди. Халойиқ бир онга тўхтади, юзлаб кўзлар чақчайиб, ранглар оқарди. Ҳайдовчи отилиб чиқди, бошига шартта қора ниқоб кийиб, пастқам кўчага ўзини урди. Шунақа чопдики, този ит ҳам қувиб етолмасди. Бироқ ҳеч ким қувмади уни.

Ҳозиргина соҳибасининг пешона терини артган дастрўмол эгасиз қолди.

Уч кун ўтиб эса иримчи аёл шифохонада вафот этди. Ҳалокатдан сўнг бир марта ҳам кўз очмагани бошқаларга чексиз уқубат келтиришини ҳали ҳеч ким билмас эди.

7

Ўғлининг бошига қандай кўргилик тушганидан беҳабар Лайло аёллар ҳибсхонасида кўн ўтказар эди. Ҳар куни терговга чақриб, деярли бир хил мазмундаги саволларни беришарди. “Мен ўлдирганим йўқ”, деб Худонинг зорини қилиб йиғлади. “Одам ўлдириш қўлимдан келмайди, илтимос, ишонинглар”, — ёқасини гижимлаб, кўзда ёш билан ёлворди бошқа куни. “Қотил эканимни исботлаб беринглар, Найзанхонимнинг эс-ҳуши жойида эмасди, мени тухматга қолдириш учун ваннани ўзи сувга

тўлдириб, бахтсиз ҳодиса туфайли ўлган”, дея дадил-дадил сўзлади. “Бирлашган Миллатлар Ташкилотига арз қиламан! Ҳаммаси тухмат!” — қичқирди ҳатто. Кейин эса ўғилчасини кўролмаётганидан, уни ўз хоҳиши ила бегона қўлларга топширганидан куйиб-куйиб кўз ёш тўкди, Юсуфга инсофу садоқат тилаб, боласини тез орада дийдор кўрмоқликни тавалло қилиб, тонглар оттирди. Бу нолаю фиғонлар ижобий ҳодисани чақирармикан? Кўрармикан у энди жагирбандини? Юсуф қамалган, Гулчеҳра ўлган, болани кимга берганини фақат Латофат тахмин қилиши мумкин, бироқ у Туркияни тарк этган. Тақдир қозонида бир ош пишган эди, ошпази Лайло.

Шундай қилиб, у ҳибсхонада қолаверди, ҳадеганда балқимади озодлик кўёши.

— Тўғриси айтинг, кампирни ўлдирганингиз йўқми? — сўради бир куни камерадosh хотин.

— Тўридан гўри яқин ялмоғизни ўлдириб зарил келибдими?! — газабланди Лайло.

— Ўлдириш керак эди лаънатини!

— Нима учун?

— Берган азоблари учун! Қаранг, ўлганидан кейин ҳам сизни азоблаб ётибди.

— Ҳаммасига ўзим айбдорман. Чет элдан жаннат ахтариб келганман... Тўғриси, оилам бузилиши бориб-бориб шундай фалокатларга олиб келиши тушимга ҳам кирмаганди.

— Э, эрдан ажрашишнинг нима алоқаси бор? Қизиқ экансиз! Ўша эрингиз сўтак! Сиздек гўзал, ҳалол хотини турганида, ҳар кимдан қолган жувонга илакишиб, дайди ит экан у!

— Эримдан кўп нарса кутганман, энди ҳеч вақо кутмайман, — деди Лайло.

У кўзини юмиб, хиёнат кунини эслади. Ресторанда Алиасқарни енгилтак қизлар билан ушлаганида, оила деворлари дарз кетган, аммо ажрашишмаган эди. Бу — аразлаш эди, холос. “Иш юзасидан гаплашаётгандик, Лайло! — деб кўксига муштлади Алиасқар. — Нега

ишонмайсан? Ё қучоқлаб турганимда кўрдингми?”

Чамаси, икки ойлар ўтгач, эр-хотин ярашишди. Бу вақт ичида Лайлонинг паришон юрганини бўлим бошлиғи Техрон Абдурасулов сезган экан, бир куни кечқурун хонасига чақирди. Икковидан бошқа ҳеч ким йўқ эди. “Охирги пайтларда бошқача бўлиб қолгансиз, Лайло, — деди у, — тинчликми? Авваллари кўзларингизда бахт олови ёниб турарди, бир бошқача бўлиб кетарди одам. Энди эса гамгинсиз. Шундай соҳибжамол ходимам нимадан хафа?” Лайло ўзидан анча-мунча катта эркакдан бунақа гап кутмаган эди, мақсади нима экан, деб юраги орқага тортди. Техрон Абдурасулов бирдан дардини дoston қила бошлади. Унинг айтишича, яқин дўст, кетмас бойлик, сотилмас сирдош топиш жуда-жуда мушкул эмиш. Айниқса, кўп нарса пулга боғлиқ эканини тушуниб етмаслик хатолар устига хато-туғдирармиш.

Лайло эри билан сен-менга бориб қолганини айтди ва: “Оилавий можаромизга пул сабаб бўлмади”, — деди. Бўлим бошлиғи оғир бош чайқади. “Сиз кўпроқ пул топинг, салонларга тез-тез қатнанг, либосларнинг қимматбахосидан кийинг, машина олинг, қисқаси, сиздан бошқасини етти иқлимда ҳам учратолмаслигини киши билмас исботланг, эрингиз оёғингизга ётиб олмаса, менга айтинг!” Бу гаплар Лайлонинг кўнгили-тубида чўкиб ётар, лекин уларни Техрон Абдурасулов юзага қалқитиб чиқаришни истамасди, шу боис тик қараб, деди: “Техрон ака, сизга тушунмаяпман; нега мен билан бунақа мавзуда гаплашаяпсиз?” Жавоб шундай бўлди: “Ёмон хаёлга бормасангиз, иккимиз ака-сингил тутинсак, кредит ишлари бўйича ёрдам берсангиз...”

Шу тариқа Техрон Абдурасулов ўзлари ишлаётган банкдаги кредит пуллари қандай одамларга қандай “шартлар” билан бериш сирларини ошкор этди. Банкдан пулнинг чиқиб кетиши учун олти киши имзо қўймоғи лозим эди. Шулар орасида иккитаси “асл ҳақиқат”дан хабардор эди — Техрон Абдурасулов ва Лайло Нургалиева.

Орадан кўп ўтмай Лайло ўзини четга торта бошлади,

бу ишнинг пачаваси чиқиши муқаррарлигини тушуниб етди. Йўқ, гирдобдан чиқиш айтишгагина осон экан. “Сиз, — деди Техрон Абдурасулов кунларнинг бирида, — бугун биз билан ўтирасиз, ўтган ойда бир юз эллик миллион сўм кредит олган Хўжамуродов ҳақ беради Қўрқманг, бошқа аёллар ҳам бор, ёлғиз эмассиз”.

Ҳашаматли ресторанда, туш чоғи ўн эркак-аёл тўпланишди. Лайло ўз хатолари уни ресторангача оқизиб келганини англади. “Эрим кўриб қолса, туғилган кун дейман, — ўйлади у. — Чуқурроқ суриштирса, ҳеч қандай таваллуд айёми йўқ, банкдан фақат мен ва бўлим бошлиғи...”

Шу пайт ростдан-да Алиасқарни кўриб қолди. У қуюқ пардоз-андоз қилган аёл билан бошни бошга қўйиб ўтирар, иккисининг ҳам қўлида тутаётган сигарет. Дастурхондан хулосаки, улар еб-ичиб бўлишган, ҳализамон кетишмоқчи.

Лайло қўл ювиш баҳонасида гуруҳдан ажралиб, хиёнаткор эрни пойлади. Аёлнинг “Матиз”и бор экан Лайло таксида изига тушди. Эски ҳовличага етдилар. Атрофга бир қўр кўз югуртириб, ичкарига киришди, омонат эшикчанинг занжири ҳам омонат эди. Зино ботқоғидаги бандалар шармандаю шармисор бўлган бу кунда дунёда яна битта оила, яна битта никоҳ риштаси йўқлик қаърига сингиб кетди.

Банкдаги найранглар ҳам узоққа чўзилмади. Миллион-миллион пулнинг исини чиқармаётган имзо ва муҳрларнинг ўзлари айниб, бадбўй ҳиди билан аввало эгаларини безовта қилди. Техрон Абдурасулов Финляндияга жуфтакни ростлади.

Лайло Туркияга кетиш олдидан Жаҳонгир тўғрисидаги ҳужжатга имзо қўйдириш учун Алиасқарнинг дўконига борганида, собиқ эри деди: “Мен эркакман, уйдан етти қадам нарида оиламни унутаман, лекин сен аёлсан, агар Истанбулда бузуқчилик қилиб юрганингни эшитсам, ўғлимнинг шаъни учун сени ўлдираман!” Лайло ҳужжатни олгач, Алиасқарга жавоб сўзини айтди: “Мен

аёлман, уйдан етти минг чақирим нарига кетсам ҳам, оиламни унутмайман. Ўғлингизнинг шаънини кўчадаги бузуқларга алмашган экансиз, шарм-ҳаё, шаън-обру ҳақида ҳамма гапирса ҳам, сиз гапирманг!”

Лайло шуларни ўйлаб, Истанбул ҳибсхонасининг совуқ деворига тикилиб ётган эди, камера эшиги очилиб, соқчи кўринди. Яна бир ёмонлик содир бўлганини оналик туйғуси ила сизди. Ичида дуо ўқиб, йўлакда кетаётганида, рўпарадан чиққан кишанланган одамни кўрдию кўзларига ишонмади. У Юсуф эди.

— Сиз? — ранги ўчди Лайлонинг.

Маҳбуслар бир-бирига тикилиб қолишди. Лайло силтанган эди, соқчи билагидан омбурдай қисиб, ўшқирди:

— Маҳбус, тартиб сақланг!.. Нургалиева!

Юсуф бир оғиз гаплашиш учун илтимос қила бошлади, лекин соқчилар уни ҳам судраб кета бошлади. Лайло куч билан ўгирилиб:

— Ўғлим қани? — деб қичқирди.

— Уни олиб кетишибди, ишончли жойда экан, — жавоб берди озарбайжонлик. — Қўрқманг, Лайло, ҳаммаси яхши бўлади. Сизга муҳим гап бор!

— Олиб кетишибди?! — кўзлари олайди Лайлонинг. — Бу нима деганингиз, Юсуф ака? Қанақа ишончли жой? Ким олиб кетади?

— Мени тўсатдан қамашди! Тухмат билан! Лайло, эрта-индин чиқаман!

— Болам... — юлқинди Лайло.

— Тинчланинг, Лайло!

— Сизга ишониб топширгандим!

— Иккимизга ҳам туҳмат қилингани эрта-индин исботланади, Лайло! — бор овози билан бақирди Юсуф. — Бўйингизга олиб қўйманг! Эшитаяпсизми? Биламан, улар сизни қўйиб юборишмоқчи!

— Жаҳонгир!.. — ҳибсхонани бошига кўтарди Лайло. — Вой, болажоним, қаердасан?! Топиб беринглар! Топиб беринглар боламни!

Лайло худди эси оғиб қолганга ўхшарди. Соқчилар жон-жаҳдлари ила маҳбусларни икки томонга тортишди. Шовқин-сурон бошқа полициячиларни ҳам оёққа қалқитди, йўлакда одам ғимирлаб қолди.

Лайлони эс-ҳушига қелтиришиб, тергов хонасига киргизишди. У ерда ўтирганлар юз-кўзига қараб ажабланишди. Нима бўлганидан бохабар этилган бадқовоқ терговчи:

— Бугундан бошлаб сизни худди ўша Юсуф, яъни Яшар Маҳмудов хусусида ҳам тергов қилмоқчи эдик, — деди. — Қамоққа олингани сизни таажжублантирганига ҳайронман.

— Унинг нима айби бор? — Лайло қизарган кўзларини ердан узди.

— Чет эл жосуси.

Лайло заҳарханда кулди:

— Энди жосуснинг шериги ҳам бўлдимми?

— Сиз унинг шаръий хотинисиз.

— Мен-а? Ҳаммангга тупурдим! У менга ҳеч ким эмас! Болам Найзан итнинг қасамхўр ўғлининг қўлига тушмасин, деб шу томошани уюштиргандик. Эрим, деб боламни бериб юборгандим Юсуфга! Лекин мана... мана... болам йўқ! Қаердалигини Юсуфнинг ўзи ҳам тузукроқ билмайди... — Лайлонинг юзини кўз ёшлари ювди. — Уйга ёлғиз ташлаб, бу ёққа келса, қамаб қўйгансизлар. Агар боламни топиб бермасаларинг, очлик эълон қиламан! Қаргаб-қаргаб ўламан! Кувраб-қовжираб ўламан!

— Бас қилинг! Биз душманингиз эмасмиз!

— Мусулмонмисиз?

— Менимча, бу аёл дам олиши керак, — папкасини ёпди терговчи.

— Қабрда ҳам дам олавераман, кофир! — ўзини тутиб турулмади Лайло. У оғзига келган гапни айтса, исёнкор қилиқлар қилса, алланечук енгил тортаёганини, юрагидан қўрқув ҳам, ғам-алам ҳам ариётганини ҳис этди, баттар авжига чиқди.

Йўлакда кўзойнак таққан, фуқаро кийимидаги

кишига дуч келишди. Унинг дўнг пешанаси ялтираб турарди, эгнида ярашиқли костюм.

— Шуми? — деди у Лайлони кўрсатиб.

— Ҳа, ўша, — жавоб берди полициячилардан бири.

— Яхши, — деди кўзойнакли.

Лайло камерада ҳиқиллаб ётган кўйи фуқаро кийимидаги кўзойнакли одамни кўз ўнгида жонлантирди. Ким экан у? Нечун нигоҳида бунчалар қизиқсиниш ҳукмрон эди? “Шуми?” деб сўрашида қандай сир-синоат бор? Инсон ҳуқуқлари бўйича амалдормикан ёки кучли адвокат?

Ҳақиқатан, эртасига кўзойнакли киши ҳам терговда иштирок этди. Ҳар бир гапини чертиб, шошилмасдан гапирар экан. Айниқса, кўзлари кишига тешиб юборгудек боқиши-чи. Дастлаб Лайло фикридан қайтиб, “Бу кимса мени муқаррар қамоққа гирифтор этади”, деб ҳам ўйлади.

— Қотиллик қилмаганингизни қандай исботлайсиз?

— Кампир сувдан ўлгудек қўрқарди, сув деса жони чиқиб кетарди. Менга тухмат қилиш учун жўмракни очган, чунки ўғли ваннага сув тўлдирмаслигимни қайта-қайта тайинлаганди. “Иккинчи қаватдаги ванна жўмрагини очиш — одам ўлдириш”, деганди у. Кампир эса мени уйдан алдаб чиқариб, ваннани сувга тўлдираётганида, ўғилчам-келиб қолган. Кампир сувдан қандай қўрқса, ёш боладан ҳам шунчалик қўрқарди. Ҳатто ўз чевараларини ҳам яқинлаштирмасди уйига. Бунинг ҳаммасига битта аҳмоқона туши сабабчи! Уни ёшгина бола ўлдираб эмиш! Тушига ишонгани учун ҳам ўлди у! Қисқаси, телба эди! Болам фикрини тўлиқ тушунтириб беролмаса ҳам гапидан билдим. Боламнинг нима демоқчи эканини биттагина унли товушдан ҳам тушунаман. Психологлариингиз эса жони борица мени айблаш учун тиришиб-тиришиб ҳаракат қилишди, ўғилчамнинг оғзидан ўзларига керакли мато олишди, матодан тухмат аталмиш кўйлак бичишди, бу кўйлакдан мен кафан ўрнида фойдаланишим керак энди. Шунақа гаплар...

Наҳотки, мен ўзбек аёли бўла туриб ёши бир жойга борган кампирни ўлдирсам?! Бизда қариялар табаррук саналади. Тентак бўлса, боғлаб боқишади. Ўлдириш, қариялар уйига топшириш, тиланчиликка чиқариш ақлга, ақлгагина эмас, тасаввурнинг бир чеккасига ҳам сиғмайди... Илтимос, ёрдам беринг, қотиллик қилмаганимни буларга айтинг. Болам ҳозир қаерда эканини билмайман, усиз яшаганимдан кўра ўлганим яхши.

— Хуш, ўглингиз қаерда? Балки у билан ўзим гаплашиб кўрарман?

— Билмайман, деяпман-ку! Уни топсинлар, топсинлар, топсинлар...

— Қизишманг. Мана сув, — стаканга сув қуйди кўзойнакли. — Ичинг.

— Жаҳонгир топилса, Найзаннинг уруғ-аймоғи мени қаматолмайди, шунинг учун у топилмаяпти. Ягона гувоҳ-да ахир! Юсуфга ишониб ўғлимни топширдим, лекин жосус деб қамоққа олдинлар, ижара уйда ёлғиз қолиб кетди болагинам! Бировга тайинлаган экан, ўша биров бошқа бировга берибди... — Лайло ҳўнграб йиғлаб юбориб, дир-дир қалтирай бошлади. — Илтимос, ишонинглар, энди мен боламини Найзаннинг яқинларидан яшираётганим йўқ, у ростдан ҳам қўлдан-қўлга ўтиб кетди... изини топмасаларинг ўламан...

— Бу нима деганингиз? — борган сайин ажабланарли кўзойнакли. — Фарзандингизга ёмонлик қилинмоқчими?

— Ҳа. Болам бу ерга келса бир бало, келмаса ундан ҳам бало.

— Тушунмадим?

— Буни ўз касбини суиистеъмол қиладиган полициячилар аниқроқ тушунтириб беришади. Ўғлимни полиция маҳкамасида ҳам хавф кутаётган эди! Мен сизга ишонаман! Сиз яхши одамсиз! Ўтинаман...

Лайлонинг шубҳа-гумонлари ҳақида эшитиб бўлингач, кўзойнакли деди:

— Бошидан айтиб қўяй, сиз қотил эмассиз. Агар сизга

ва оилангизга таҳдид солаётган кишилар бўлса, ёзма равишда арз қилишингиз мумкин.

— Нима, қотил эмаслигимни биласизми? — Лайлога ғалати эшитилди унинг гапи.

— Шунинг учун болангизни топсангиз яхши бўларди, деяпман. Балки уйингизга кетадиган вақт бўлгандир. Ҳм-м, нега ҳайратланиб қараяпсиз?

— Мен... мен яшириб қўймаганман. Ўғлим ҳозир Истанбулдаги юртдошларимдан бирининг уйида, кимларни танишимни айтганман, — шошиб сўзлади Лайло.

Кечқурун Лайлони яна терговхонага олиб келишди.

— Найзанхоним бўғиб ўлдирилмаган, — деди кўзойнакли қўлидаги қоғозларга синчиклаб қараркан.

— Мен ваннахонага кирганимда у ўлиб ётган эди, — такрорлади Лайло.

— Юраги ёрилиб ўлган, — қоғоздан бош кўтарди кўзойнакли.

— Бироқ юрак ёрилишини уюштириш ҳам мумкин, — гап қўшди бадқовоқ терговчи.

— Тўғри айтасиз, — унинг-да гапини маъқуллади кўзойнакли, — бўғиб ўлдирилмагани қотиллик қилинмади, дегани эмас.

— Яшар Маҳмудовнинг ҳам қўли бўлиши мумкин, — ўрнидан турди бадқовоқ. — У Лайлодек ёш аёлдан фойдаланиш учун кампирни гумдон қилган, эҳтимол. Кейин қотиллик изларини яшириш эвазига бу аёлни ўз қўғирчоғига айлантириб олиши мумкин эди. Масалан, жосуслик ёки бошқа жиноий мақсадларда! Мана, айтди-ку, шаръий хотини эмасман, алдаган эдим, деб. Демак, унинг ноғорасига ўйнаган. Болани ҳам Маҳмудов, яъни Юсуф “йўқотиб қўйган”. Кўрасиз, осонликча топилмайди бу бола.

Лайло юрагининг зорланиб уришини эшитиб ўтирарди. Нега келди Туркияга? Ҳаётини борган сайин чигаллаштираётган одам аввало Лайлонинг ўзи эмасми?

— Яна бир шахсга эътибор қаратиш керак, —

кўзойнакли ходим Лайлодан кўз узмади, — бу одам Юсуф ҳам, Найзанхонимнинг ўгли ҳам, оқсоч қиз ҳам эмас, бу одам... Қани, Лайло Нурғалиева, яна кимдан гумонингиз бор? Кимни назарда тутаётганимни топарсиз?

— Билмадим, — елка қисди Лайло. — Шулар.

— Бу — Найзанхонимнинг дугонаси. Қотилликдан аввал меҳмонга келган кампирни яхши танийман, фитна-фасод уяси, десам адашмаган бўламан. Уни яхшилаб гапга солганимда, шу нарса аниқ бўлдики, Найзанхонимга “суиқасд” хусусидаги макрни у маслаҳат берган, яъни Найзанхоним хизматкоридан қутулмоқчи бўлганини айтганида, “ваннага сув тўлдириб, мени ўлдирмоқчи бўлди, деб даъво қил”, деган.

— Менинг айбим йўқ, — илк бор Лайлоннинг юзи ёришди. Бу гапни бутун дунёга жар солмоқчи бўлгандек айтди, айтдию кўзларидан яна ёш оқди. — ...айбим йўқ... айбим йўқ... Меҳмонга келган кампир одам эмасди, башарасидан маълум эди!

— Лекин у одамгарчилик қилди, макрни тан олди.

— Мен айбсизман, тўғрими? — атрофга умидли аланглади Лайло. Ҳозироқ қўйиб юборишларини истаётгани табиий эди, албатта.

— Экспертиза натижалари ҳам ҳозирча сиз томонда. Бармоқ излари жўмракни Найзанхоним очганини, буюмларни ҳам ўзи синдирганини исботлади. Бироқ мурданинг танасидаги излар сизники. Ўлганидан сўнг унга қўл теккизгансиз.

— Ҳа, мен кирганимда, у ўлиб ётганди, — Лайло бу гапни такрорлаб чарчамасди.

— Сизга ишонишга мажбурман, — деди кўзойнакли.

— Худога шукр... — пичирлади Лайло бош эгиб. Чор томони бетон девор, бошида ҳам бетон, маҳбуса эзилиб кетган эди.

— Бугун қўйиб юборолмаймиз, Юсуфнинг иши охиригача етмаган. — Кўзойнакли киши бадқовоққа кўз ташлади: — Унга гапингиз йўқми?

— Йўқ, — деди биринчи терговчи.

Душанба куни 10:00 дан сўнг Лайло ва Юсуфни биринкетин терговхонадан чиқариб, яна ўз камераларига қайтаришди. Лайлонинг озод этилажаги кундек равшан бўлиб қолганди.

Бир неча соатдан сўнг Юсуф тўғрисидаги қўшимча маълумотлар жосус эмаслигини тасдиқлади шекилли, у ҳам қўйиб юбориладиган бўлди. Озарбайжондан қариндошлари келиб, ҳибсхона эшигида кутишаётгани Лайлонинг қулоғига чалинди. Юсуфнинг қамалганига бир ҳафта бўлган эди, Жаҳонгир бир ҳафтадирки, кимнингдир қўлида. “Диля депортация қилинган бўлса, демак, болажоним Гулчеҳра опада, — хаёлидан ўтказди Лайло. — Гулчеҳра опа қўрқоқроқ. Шунинг учун бу ерга келолмай хат-хабарсиз юрибди. Менимча, бирор энагага берган бўлса керак... Жаҳоним мени роса соғингандир... Чет элга келиб, етти ёт бегоналарнинг қўлида менсиз юрибди-я!..”

Лайло тушлик қилмай, тиқ этса эшикка қараб ўтирди. Ниҳоят, соқчи келди-да, кенг, ёруғ хонага (дераза рахида гуллар ҳам бор эди) олиб кирди. Лайло шу ерда узоқ кутилган хушxabарни эшитди:

— Нурғалиева хоним, сиз айбсиз деб топилдингиз. Гумондор сифатида қамоққа олинганингиз учун узр сўраймиз. Бизнинг касбда бунақа ҳоллар учраб туради. Хужжатга имзо чексангиз.

— Табриклайман, — деди кўзойнакли.

Лайло ич-ичидан тошиб қелаётган йиғини зўрға босди. У ҳеч кимга даъво қилмайдиган бўлди. Бир вақтлар Самарқандда бир туш кўрганди. Кўпчилик “Шанхай” деб атайдиган маҳалладаги эски ҳовлида яшардилар. Тўнғич акаси Собир билан чорпояда ўтирганмиш. Ёз кунларининг оромбахш оқшоми, атрофдаги ресторандан тўй садолари эшитилмоқда. Бир пайт нимадир заиф чийиллади. “Калтакесак!” — деб бақирди Собир ва Лайлонинг елкасидаги митти жониворни уриб туширди. Сўнгра махлуқни таёқ билан ерга қадади. Эзгиланиб ўлаётган калтакесак оғзини

катта очиб заиф чийиллашини Лайло ўшанда кўрган, ўн кун овқат еёлмаган, бир ой худди баданига яна калтекесак ўрмалаётгандек туюлган эди. Қизиги, бу бир хосиятсиз туш эди. Йиллар ўтгач, Найзанхонимни учратганида, баданига калтакесак ўрмалагандек сесканганини сўнгги дамларда бот-бот ўйлади. Одам зоти баъзан шу қадар тубанлашадики, илк марта кўрганиндаёқ иллат нуқси зоҳирига урганини сезасан, турқ-тароватидан, гапидан, хатти-ҳаракатидан этинг жимирлайди. Найзанхоним ўзи учун яшашга шунчалар муккасидан кетган эдики, бора-бора махлуққа айланиб қолган, инидан чиқолмас, пардоз-андозсиз, турли ичимликлару тансиқ таомларсиз туролмас, қобиғида кечаётган ҳаётдан на зерикар, на нолир эди. Фақат бахтсиз одамларгина ўзидан бошқа ҳаммани бахтсиз ҳисоблашини Лайло англаб етди. Шум кампир касофат келтирди, аммо касофат кунидан нарига назар ташласа, фақат кампир айбдор эмас. Алиасқар хиёнат қилган бўлса, Лайлонинг ўзидан ҳам хатолар ўтган. Бахтли одам хиёнат қилмайди, хиёнат бахтсизларнинг касби. Оқ этли шаҳзодага эмас, қурилиш моллари дўкони сотувчисига турмушга чиққани меҳр-муҳаббатини армонга занжирлаганмиди? Эрининг хиёнати учун ажрашди, аммо хорижга ўғлини ўжарлик-ла етаклаб кетиши ҳам кимларгадир қилган хиёнати эмасми? Техрон Абдурасуловнинг ака-сингиллик таклифини ўйламасдан қабул қилгани-чи? Жиноий ҳужжатларига қўйган имзолари — шулар эмасми бадбахтликка босган муҳрлари?

Лайло билакларини ишқалади, қўллари шу вақтгача гўё кишанлоглик эди.

— Бу ердан тўғридан-тўғри шаҳарга чиқмайсиз, — деди мўйловдор маъмурбей. — Виза муддатингиз тугаган, юртингизга депортация қилинасиз.

— Хўп, жон-жон деб кетаман, — сўзлади Лайло, — аммо ўғлимсиз бир қадам ҳам ташламайман, ўлсам ҳам!

Дарҳақиқат, Лайло ўғлини панжара ортида кутадиган бўлди. Ҳибсхонанинг бошқа бир бурчагида эса бу дамда Юсуфни озодликка чиқаришаётган эди.

— Айбсиз эканлигингиз осонликча исботланмади, Яшар Маҳмудов. Истардимки, бундан кейин ҳам айбсиз бўлиб қолинг ва болани ҳеч қандай найрангсиз топиб келинг, — деди маъмурбей.

— Албатта топаман, — қатъий ваъда берди Юсуф. — Унинг ва онасининг ўз ватанига соғ-саломат қайтишини таъминласангиз, бас.

Эшик олдида Юсуфни бир жувон қарши олди, либослари тарс ёрилгудек тор, сочлари елкага тушган, нимаси биландир Лайлони эслатиб юборадиган соҳибжамол эди.

— Лайло?! — оғзи очилиб қолди Юсуфнинг.

Жувоннинг нафис дудоқлари ёйилиб, кўзлари чақнади.

— Юсуф!.. — дея истиқболига шошилди. — Менинг Юсуфим! Менинг ҳаётим!

Бу аёлнинг ҳам исми Лайло бўлиб, озарбайжонликнинг завжаси шу эди. Юсуф қайноғасини беҳосдан отиб ўлдирганидан бери хотини унга гапирмаган, меҳр билан тикилмаган, висол ўтида ўртаниб, талпинмаган эди. Кечаларни бедор ўтказиб, “Лайло” деб чиққанлари, бу ерда Лайло Нурғалиевани учратгани, унда хотинига хос қиёфаю хислатларни кўриб эзилганлари, кутилмаганда чет эл жосуси сифатида қамоққа олингани — барчаси ҳаётини алғов-далғов қилиб юборганди.

— Кетамиз, кетамиз, — қучоғида эркаланди жувон. — Отам сизни кечирди, онам ҳам гуноҳингиздан ўтди! Сизни Нахичевон кутмоқда! Кейинги рейс эртага...

— Лайло, менинг муҳим ишим бор, — деди Юсуф ижара уйга етгач. — Эртага учолмаслигим мумкин.

— Мендан ҳам муҳимми?

— Йўқ, лекин... — дея Юсуф хотинининг қўлларидан тутиб, ёноғидан бўса олди. — ...лекин бир болакайни қутқаришим керак. Кўнглим ёмон хижил. Бу ишга аралашмасам, она-боланинг бошига фалокат тушадиган кўринади.

— Она-бола? Фалокат? — Хотини пешанасини тириштирди. — Юсуф, сизни таниёлмаяпман! Шунча кўрғиликлар камми?

— Кутиб тур! Ва ҳеч қаерга жилма! — деди Юсуф виждон тўфонига ортиқ бардош беролмай. — Сен билан индамайгина жўнаб кетолмайман. Мени кечир!

У ўзи ёллаган йигитга қўнғироқ қилди-да, ҳаяжонини жиловлаб, Жаҳонгир ҳақида сўради.

— Ўлибди, — деди йигит ҳовлиқиб. — Энди мени бу ишга тортманг!

Назарида, Юсуфнинг бошига бир челак сув қуйиб юборишди.

— Жин урсин сени, ким ўлибди? — дея олди у.

— Мендан болани олган хотин.

— Бўлиши мумкинмас! Нега ўлади?

— Машинада босиб ўлдириб кетишганмиш. Болани суриштиргандим, шу хабарни эшитдим. Бўлди, орамиз очик, Юсуф оға, менга қўнғироқ қилманг.

Шу кеча Юсуф мижжа қоқмади. Маълумотларга кўра Гулчеҳра болани опичлаб аллақаяққа жўнаган. Фотиҳ туманидаги соҳилга яқин кўчада машина уриб юборганида эса қўлида бола бўлмаган. Ким билан учрашган, Жаҳонгирни кимга берган, ҳеч ким билмайди. “Машина ўғирланганига, ҳайдовчи эса топилмаганига қараганда, бу қотиллик бўлиши ҳам мумкин”, деган гапни эшитган Юсуф инграб юборди.

Эрталаб хотини аэропортга бормади. Авзойи бузилиб ўтирганини кўрган Юсуф пайқамаганга олди. Нима қилсин? Озарбайжонга учиб кетолмайди, Лайло ва ўғлига боғланган занжирлар ҳақиқий металл ҳалқалардан мустаҳкам эди.

“Кета қолса-чи”, — деди Юсуф ичида ва хотинига айбдорона қараб қўйди. Сўнгра ўзига қаҳва қуяётган эди, хотини билагидан тутди.

— Менга беринг, ўзим... — Кўзларига аламли боқди у. — Юсуф, ё менсиз яшашга кўникиб қолгансиз, ё менсиз яшамоқчисиз.

— Тахминларинг нотўғри, — стул суянчигига ўзини ташлаб, нигоҳини четга бурди Юсуф.

— Сизсиз ҳеч қаёққа кетмайман.

— Кўринишинг бу фикрда эмаслигингни айтиб турибди, Лайло.

— Ҳа, мен хафаман. Ҳозироқ аразлаб кетиб, умуман ярашмаслигим мумкин.

Эр-хотиннинг нигоҳи тўқнашди.

— Сабабини билсам бўладими? — сўради Юсуф қаҳва ҳўплаб. — Нега мендан бунчалик норози бўлаяпсан?

— Қўшниларингиз билан гаплашдим, одамови экан. Шунда ҳам анча-мунча гап беришди. Сиз бу ерда бир аёл билан яшаган экансиз, болали аёл. Худди шу аёл ҳозир қамоқда, худди шу аёлнинг ўғлини ахтараяпсиз.

— Буни сендан яширганим йўқ. Тирноғимни ҳам теккизмаганман.

— Балки унинг касрига қолиб қамоққа олингандирсиз? Балки ўша аёлни деб ажалингиздан беш кун бурун ўлиб кетарсиз?

— Сен ваҳимага тушиб қолибсан, Лайло, — ўрнидан турди Юсуф. — Отдошинг бўлмиш ўша Лайло тухмат туфайли вақтинча ҳибсга олинди. Айбсиз экани исботланди. У на қотил, на жосус. Мен ҳам қотил эмасман, бирорта давлат разведкасида ҳам ишламайман.

— Лекин сиз одам ўлдиргансиз, — кўзларига ёш қуйилди хотинининг.

Юсуф қаттиқ тикилди, нигоҳи билан еб қўйгудек шашти бор эди.

— Акангни атайин ўлдирмаганман! Минг марта айтаман, унинг ўзи тўппончани қисмларга ажратди, йиғди, сўнг менга берди. Ўқдонни эса қўлида ушлаб турарди. Ҳақиқатан тажрибали ҳарбий эди у, лекин хато қилиши мумкин-ку! Тўппонча ичида ўқ қолиб кетгани, сақлагич туширилиб, тўппонча отишга шайлангани менинг ҳам айбим. Фақат қасддан эмас! Акангда қандай ўчим бўлган?

— Ичгансиз!

— Маст эмас эдик. Юз граммнинг касри урдими, деб бир томчи ҳам ичмай қўйганман-ку!

Хотини кўз ёшларини артди. Унга ҳам қийин эди:

эри акасининг қотили бўлиб қолган. Ота-онасию уруг-аймоғи кечирди, аммо куёв фурсатни ганимат билиб Нахичевонга учиб, омонат ришталарни мустаҳкамлаш ўрнига қандайдир хорижлик эрсиз аёл ва ўғли учун Туркияда қолмоқчи.

— Менга хиёнат қилмагандисиз, бунга ишонаман, — кўз ёшлари қуримади хотинининг.

У эрини севарди, Истанбулга ташлаб кетолмасди.

— Тўғри! Худо бор, Лайло!

— Қасам ичмай қўя қолинг, сизга ишонаман, де-япман-ку.

Завжаси тўсатдан Юсуфнинг бўйнига осилиб, ўкириб йиғлаб юборди. Ҳарқанча уринмасин, йиғидан тўхтатишнинг имкони бўлмади. Аламдийдалик-ла эрига зорланди:

— Кетайлик, илтимос. Сизга нима бўлди, Юсуф? Бунақа эмасдингиз-ку?! Мени, ота-онангизни ўйламасангиз ҳам, ватанингизни, қисматингизни ўйланг! Бир хато қилсангиз, Нахичевонни қайтиб кўрмайсиз! Озарбайжон тупроғини қиёматгача ҳидламайсиз! Шу ерларда кафангадо бўлиб ўлиб кетасиз ахир! Сезаяпман, қонингизда ваҳшийлик пайдо бўлган! Сиз аввалги Юсуф эмассиз! Одам ўлдирмоқчисиз! Қасддан... қасддан...

Шунчалик ҳасратли йиғи эдики, Юсуф бегона аёл ва унинг фарзанди учун яқин кишисини азобга қўйганидан ич-ичидан ўртаниб кетди. “Керакми менга шу азоблар?” деган ўй кўнглидан ўтди. Биладики, хотини хорижлик аёлга қўлини-да теккизмаганига ишонгани йўқ, аммо ҳақиқатан севар экан, бир умрга жудо бўлиш хавфини яқиндан, бир қарич наридан кўрди. Кўрдию даҳшатга тушди. Айна дамда Юсуф ҳам хотини ажрашиб кетиб, бошқа эркак билан бир ёстиққа бош қўйса, битмас-туганмас армон таъқиб қилишини юракдан туйди. Шафқатсизларча ўтаётган сониялар эр-хотиндан якдил қарорга келишни талаб этиб, девордаги электрон соатнинг яшил нуқталари тимсолида тинимсиз ўчиб-ёнмоқда эди.

— Бўпти, кетамиз, — деди Юсуф ахийри. Истанбулга боғлаган занжирлар узилиб кетди. — Рейс соат нечада?

— Кечки тўққизу ўттиздагисига улгурамиз, Нахичевонга қўниб ўтадиган самолёт. Туркиядан қанча тез чиқиб кетсак, шунча яхши эканини унутманг, Юсуф!

— Ҳали анча вақт бор экан.

— Виждонингиз қийналаётган бўлса, кечқурунғача боланинг онаси билан учрашинг, узр сўранг. Уғлини энди фақат полиция топиб беришини у ҳам тушунар? Сиз бундай бўлишини истамагансиз-ку!

— Раҳмат сенга, Лайло!

— Эҳтиёт бўлинг... Йўқ, яхшиси, мен ҳам сиз билан бораман.

Лайло бу вақтда ҳар бир сонияни санаб ўтирарди. Соқчи камерадан олиб чиққанида, йўлак ўртасини тўсган панжара ортида Юсуфни кўрди.

— Шу ерда гаплаша қолинглар, — деди Юсуфни бошлаб келган маъмурбей.

— Лайло, авваламбор, узр сўрайман... — деб озарбайжонлик гап бошлаган эди, Лайлонинг вужудига қалтироқ югуриб:

— Нега? — деди.

— Жаҳонгирни тополмадик, у... — Юсуф аччиқ ютинди. Кўзлари ғам денгизидан топилган армон тоши эди, танишганларидан бери бундай боқмаганди.

Лайло Юсуфнинг бўш, шалвираган қўлларига қаради. У Жаҳонгирни етаклаган ҳолда хурсанд этиши керак эди-ку. Бундан чиқди, болажониси чиндан ҳам йўқ. Ҳозир дунёдаги яна бир мудҳиш хабарни эшитади...

Бошига тўқмоқ урилган каби кўз олди тиниб, хиёл чайқалди. “Нега Юсуф узр сўраяпти? Нима учун Жаҳонгир топилмади? Уғирлаб кетишдими? Ўлдиришдими? Изсиз йўқолдими?”

Бир аёл пайдо бўлди.

— Менинг исмим ҳам Лайло, — деди у. — Юсуф билан турмуш қурганимизга беш йил бўлган. Фарзандимиз йўқ, лекин она ўз боласи учун қанчалар қайғуришини

сиздан кам ҳис қилмайман. Эрим айбдор эмас. Ўғлингизни бир йигит орқали юртдошларингизга топширган. Эрим қўлидан келганини қилди, қон йиғлаб ахтарди, юртдошларингиз ўғлингизни қаерга яширганини билолмади. Биз ўз юртимизга кетиб, бахтли турмушимизни давом эттирмақчимиз. Бир умр виждон азобига қўйманг, уни кечиринг, оқ йўл тиланг.

— Жаҳонгир қани? — қичқирди Лайло. Овози ўзига бегона эди, қамоқхона деворларига урилиб, аллақаяқдан эшитилди. — Нега у йўқ?! Нега?

— Гулчеҳра энагага топширганга ўхшайди, — деди Юсуф. — Ҳозирча кимга бергани аниқмас. Эртаиндин ўша аёл Гулчеҳрани барибир ахтариб келади, Жаҳонгирни қайтаради.

— Гулчеҳра... Ўзи қани унинг?

— Жаҳонгирни топшириб, уйига қайтаётганида, машина уриб кетибди.

— Ўлдими? — панжарага ёпишди Лайло.

Юсуф бош силкиди ва:

— Полиция оёққа турган, — деди. — Гулчеҳра Жаҳонгирни кимга бергани аниқланади, ўғлингиз тез орада топилади. Аслида сиздан ҳам, ўғлингиздан ҳам ҳеч ким ўч олмоқчи эмас. Исбот сифатида, мана, Найзанхонимнинг ўғли келди... Маъмурбей, уни ҳам киритсинлар. Лайло, иккимиз янглиш фикрда эканмиз, у ёмон одам эмас.

— Кечир, — деди Найзанхонимнинг ўғли Лайлога, — бошқа нима ҳам дейман. Сен яхши аёлсан. Бизни деб анча қийналдинг. Юртдошингни мен ўлдиртирганим йўқ, Оллоҳ шоҳид, мен суиқасддан йироқ инсонман!

— Аксинча, Лайлохоним, бу одам сиздан қўрқаяпти, — луқма ташлади маъмурбей. — Негаки, битта ариза билан суробини туғирлаб қўйишингиз мумкин.

— Ҳар кимни туҳмат балосидан асрасин, — ўқрайди бизнесмен.

— Тўхтанглар! — Лайло панжара ортидагиларга олазарак қаради. — Гулчеҳра опани машина уриб юборди,

дединглар-ку? Нега “ўлдиртирганим йўқ” деяпти? Нима, уни ўлдириб кетишдими?

— Гап шундаки, — деди Юсуф, — машина ўғирланган, ҳайдовчи эса кимлиги номаълум. Балки бу қотиллик эмас, машина ўғрисининг шошилиничдаги эҳтиётсизлигидир? Шунақа бўлиши ҳам мумкин, Лайло.

Ниҳоятда пўрим кийинган, ўзини ҳаддан ташқари расмий тутган полициячи келиб, маъмурбейнинг қулоғига шивирлади. Маъмурбей беихтиёр Лайлога қараб, қошини чимириб, лабини ғалати бурди. Сўнг деди:

— Маҳбусни камерасига олиб кетинг! Ҳозироқ! Учрашув тугади!

Лайлонинг фарёди ҳибсхонада узоқ вақт сўнмади. Тез орада унинг буюмлари йиғиштирилди. Шунда озодлик сари эмас, бошқа ҳибсхонага жўнатилаётганини сезиб, ғавғо кўтарди.

— Ўпкангизни босинг, сиз билан энди интерпол шуғулланади, — дейишди унга.

— Яна нима иш қилибман? — тўхтади Лайло.

— Балки Туркияга келишдан аввал мамлакатингиздаги бирор банкни талагандирсиз? Бунча қўрқиб кетдингиз? Эсладингиз чоғи.

Лайло шундай бўлишини билганди албатта, аммо ўғлини интизор кутаётган лаҳзаларда тақдир шамоли она юртига ёлғиз учуриб кетишини тушида ҳам кўрмаганди.

Эртасига Лайлони самолётга чиқаришди. Маълум бўлишича, Теҳрон Абдурасулов ҳам чет элда қўлга олиниб, суд қилиниш учун Самарқандга юборилибди. Банкнинг бир неча миллиард сўмини еган собиқ бошлиқ Лайло Нурғалиевани ўзига шерик қилиб кўрсатгани табиий ҳол эди.

Самолёт гувиллаб ҳавога кўтарилди. Лайло тинчлантирувчи уколдан карахт бўлса-да, куч-қудратини тўплаб, ўзини иллюминаторга урди. Гардишли ойнадан Истанбул мачитлари, Босфор кўрфази, Зухра опа фахр билан тилга олган қизил байроқлар ва яна қандайдир

кўприklar, кўчалар, дарахтзорлар аралаш-қуралаш кўзга ташланди. Истанбул катта шаҳар эди, Истанбул олис шаҳар эди ва шунчалар бегона эди. Э-воҳ, бунда уч яшар гўдаккинаси бўзлаб қолмоқда. Ўз жигарпорасини ташлаб, мунчоқдек кўзларини ёшлаб, зор-зор йиғлатиб кетмоқда эди онаизор.

— Болам! — чинқирди Лайло тўсатдан. — Болажоним!..

Конвой елкасидан тутди, салондаги йўловчилар қўрқинч ва ҳадик ила уларга қарашди. Лайло соқчининг юзига тирсаги билан уриб, юмдалаб, букчайтириб қўйдиди, чангалидан отилиб чиқиб, ёввойи овозда чинқирган кўйи учувчилар хонасига югурди, қўлидаги кишан йўловчиларга бомба бўлиб кўринди.

Самолёт хавфсизлигини таъминловчи махсус хизмат йигити фуқаро кийимида ўтирган эди, бир зарб билан полга қулатди уни, оғзи-бурни қонга тўлди аёлнинг.

8

Сеньорита уйқудан туриб, Шафақни чақирди. Хизматкор қиз чопиб кирганида, юзидан шодмонлик аримаган эди.

— Кечаги ростми? — саволга тутди Сеньорита.

— Тушунмадим, нимани гапиряпсиз?

— Бола ташлаб кетишдимми ё тушимда кўрдимми?

Воҳ, бошим!

— Кеча мастмидингиз?

— Саволимга жавоб кутаяпман, вой-вой-вой...

— Ҳа, ташлаб кетишди. Бирам ширин бола эканки!..

Айрим сўзларига тушундим, лекин инглизчами, немисчами, аллақандай тилда ҳам гапирар экан.

— Рус тилида.

— Рус тилида?

— Ҳа, рус тили деяпман. Болакай Ўзбекистондан. У ёқда рус тилини билишади, наҳотки, бундан хабаринг бўлмаса?

— Доим шунақа дейсиз-а! Мактабда ўқимаганман.—
Ўзимни биламан, сизни биламан, холос.

— Энди ўша болакайни ҳам биласан. Оти нима эди?
Сенга отини эслаб қол, дебмидим?

— Жаҳонгир.

Сеньорита чуқур уф тортиб, ёстиққа бош ташлади.

— Негадир ўзимни ёмон ҳис қиляяпман. Икки
мамлакат ўртасида ичавериб ўлиб кетмасам гўрга...
Қўнғироқ қилишдими?

— Йўқ.

— Кимни гапираяпсан? — тажанг тортди Сеньорита.

— Абдулинни.

— Мен болакайни ташлаб кетган хотинни айтаяпман.

— Ҳеч ким телефон қилмади, — деди хизматкор
сабрсизлик билан депсинар экан. — Жаҳонгир кутиб
қолди, ҳозир бир йиғлаб беради, кўндиролмай мен
сарсон. Шунақа ширин болаки, вой менинг асалим,
эркатойим.

Нонушта чоғида Сеньорита телефонни қўлига
олди. Кеча қабул қилинган қўнғироқлар папкасидан
Гулчеҳранинг рақамларини топиб, яшил тугмачани
босди. Телефон ўчирилган эди.

— Нима бало, — кўзи пирпиради Сеньоританинг, —
болани менга ташлаб, қочиб қолсайди ҳали бу бетавфиқ!
Қани? Кечаги пуллари қани, Шафақ?

— Пулни кўрганим йўқ, — жавоб берди хизматкор.

— Сут, — стаканга имлади Жаҳонгир. — Сут бейинг.

Шу заҳотиёқ Шафақ болага сут ичириб, қўлига батон
нон бўлагини тутқазди. Сеньорита у ер-бу ерни ағдар-
тўнтар қилиб АҚШ долларларини топгач, енгил тортиб,
жойига қайтди. Жаҳонгир басавлат бегона холага тез-тез
ўғринча қараб қўярди. “Онамга қандай алоқаси борки,
мен унинг қўлидаман?” деб ўйлаётган бўлса ажаб эмасди.
Аксига олиб, хола ҳам, меҳрибон қиз ҳам онаси ҳақида
оғиз очмаётган эди, ҳатто кўнгил учун ҳам.

— Сезаяпман, бир ишқал чиқади, — деди Сеньорита.

— Етти ёт бегонага етти ёт бегонани ҳе йўқ-бе йўқ ташлаб кетишадияу ишқал чиқмайдими? — жавради қиз Жаҳонгирни ҳамон тиззасида ўйнатаркан. — Полвон бола, ширин бола, айиқча бола... Нон мазали эканми?

— Аям қани?.. — нон чайнашдан тўхтаб, қизга жавдиради болакай. — Ая... аям...

— Сеньоритахоним, у “ая”, “аям” деб кўп такрорляпти. нима дегани?

— Онасини сўраяпти, — қовоқ уйди Сеньорита. — Агар кечаги хотиннинг гапи ёлғон бўлмаса, бу боланинг бошига сен ўйлагандан ҳам катта ташвиш тушган. Уни нима қилсам экан? — Сеньорита яна ахтаринди ва Алиасқарнинг Москвадаги манзили ёзилган қоғозча қўлига илинди. — Ихм... хўш, демак, Россияга олиб кетишим керак. Чегарадан ўтказа олармиканман, Шафақ?

— Ўтказасиз, сиз ҳамма ишни эплейсиз. Самолётдами?

— Эшак-аравада!

Сеньорита Татаристон ва Бошқирдистонга поездда олиб кетиладиган юклари тахт қилинган омборга борганида, Россиядаги ҳамкори Абдулин қўнғирок қилиб, Бокуда кутиб олишини айтди. Озарбайжондаги қариндошининг келин тўйи бор экан. Тўйдан чиқиб, Боку-Москва поездида Уфагача бирга кетадиган бўлибди.

— Яхши, — деди Сеньорита, — сенга яхшигина бир хизмат айтмоқчи эдим, Москва билан боғлиқ. Бу хизматни Бокудан бошлайсан.

— Ихтиёрим сенда.

Омбордан чиқиб, яна Гулчеҳранинг рақамларини терди. Ниҳоят, нариги томон телефонни кўтарди, лекин бу Гулчеҳра эмас, қандайдир манқа овозли кимса эди. Боз устига анча-мунча отиб олган шекилли, ҳар бир сўзни суғуриб олишга тўғри келди. Кеча Гулчеҳра ўлгани, албатта, Сеньоританинг таъбини тирриқ қилди, дўқ-пўписа ура кетди.

— Нега ишонмайсиз? — деди кимса. — Уни ростдан ҳам машина босиб ўлдирди. Телефони ариққа учиб

тушган экан, хайр-эҳсон ўрнида қабул қилдим. Боя ҳам аллақимлар миямни ачитишди, қотиллик дейишдимийей. Ўлсам ҳам хайр-эҳсонни қайтариб бермайман, қотил ҳам эмасман. Қизиқ, мен машина ҳайдашни билмайманку. Билганимда ҳам атайин бировни босиб ўлдирмасдим.

— Ишондим, — деди Сеньорита лаб қимтиб. — Айт, қаерда бўлди бу воқеа?

— Фотиҳ туманида, Демир Қоракўз кўчасидаги яшил бекат олдида, — дея кутилмаганда аниқ-тиниқ сўзлади кимса.

— Маслаҳатим, телефонни денгизга улоқтириб юбор, — деди Сеньорита.

Кимса айтган мánзил ижара уйига яқин жой экани Сеньоританинг юрагига гулгула солди. Кеча ўлдиришибди-да. Бундан чиқди, болани қутқаришга уринганларни ўлим кутиши муқаррар. “Дардисарни бирор бекатга ташлаб қочсаммикан?..”

Кейин у сигарета тутатиб, йўлак бўйлаб кетаверди. Ўйлаб олиши учун пиёда юришни истаётган эди. Истанбул қуёши жизганак қилиш ниятида чоғи, куйдиргудек ловиллар, асфальтдан ҳовур уриб турарди. Сеньорита айвонли кўҳна обидадан ўтиб, мўъжазгина майдончага етди. Каптарлар ҳуркиб қочишди, аммо қорин гамида майдонни буткул тарк этишмади. Ҳа, каптар дондан узоққа қўнмайди. Сеньорита тўсиққа суяниб, сувга тикилди. Балиқлар ҳам нон бўлагига ғужиллаб талпинишарди. Одам боласи қорин тўйғазиш билангина қаноат топмаслигини ўйлаб, чуқур уҳ тортди. Одамга ватан керак, ватансиз яшаш иродали инсонларни ҳам букиб қўяди, уч ёшли болакай ким бўпти? Эртага унинг митти жонига қасд қилишмаса, Туркиядаги меҳрибонлик уйларида ёки бирор оилада улғаяди. Бир замонлар Марказий Осиё мамлакатидан келганини, она ҳидини, ватан тупроғини унутгандек бўлади. Суяги, эти, қони бурунги Жаҳонгирни эслатиб турса-да, бирибир энди у бошқа одамга айланади, ўзини ўз вужудига дафн этишган

бұлады. Ватан манзаралари ва она сиймоси тушларига киради, бир умр таъқиб қилади, бир умр армонини яшириб, армонидан қутулолмай яшайди, “Онажон... Ватаним...” деб жон беради, кўзи очиқ кетади унинг.

— Йўқ, ташлаб қочмайман, — деди Сеньорита ўзига-ўзи. — Бундай қилмайман! Мен эркак эмас, аёлман! Дунёда миллион-миллион аёл яшайди, келиб-келиб энг иродасизи, энг инсофсизи мен бўлиб чиқаманми? Жаҳонгир она юртига қайтиб, бахтли яшаши керак. Агар аёл бўлиб, уни ташлаб қочсам, нокасларга ем қилсам, икки дунём куяди. Аёллик латофатимни йўқотиб, кўчаларда, поездларда, бировларнинг ижара уйларида сиғинди бўлиб яшадим. Энди йўқ! Мен ҳеч бўлмаса бир марта аёллик қудратимни кўрсатай! — У ўз ҳукми нашъа қилиб кулди. Бўғзига аччиқ нарса тиқилиб, бирдан қовоғи солинди. — Агар шу болани Туркиядан олиб чиқиб, Москвага, отасининг қўлига олиб бормасам, одам эмасман! Касалим кун сайин ўзини кўрсатаяпти! Ўлсам, Худо бегуноҳ боланинг Европа остонасидан Самарқандг эсон-омон етишида ёрдамлашганим учун ҳам жаннат эшикларини очса керак.

Сеньорита ёдига туйқус нимадир тушган каби атрофга аланглади. Бирор шубҳали шахс кузатмаётганига амин бўлди. Дарҳақиқат, изидан ҳеч ким илакишмади, эшигини қоқмади, телефони ҳам жим. Бу шундан далолатки, Жаҳонгир унинг қўлида эканини хизматкори Шафақдан бўлак ҳеч бир жон билмайди.

Қаҳвахонага кириб, томоғини ҳўллаб чиқди.

— Сенга юз доллар бермоқчиман, — деди Сеньорита эшикни очган хизматкор қизга.

— Нима учун? — сўради Шафақ таажжуб билан.

— Жаҳонгирга ўз укандек қарайсан, — Сўнгра ёлғон тўқиди: — Ҳозир қариндоши билан учрашдим. Эртаиндин ҳужжатларини бераман, Россиягача бемалол олиб кетасиз, деді.

Шафақ ҳеч нима суриштирмади, мулоҳаза ҳам

қилмади. Унинг шу феъли гоҳо Сеньоритага мойдек ёқса, гоҳо нафратини қўзғар эди. Табиийки, ҳозир қиздан мамнун бўлиб, юз долларликни узатиб, тилак билдирди:

— Тўйингга ишлат, ҳурлиқо.

— Раҳмат. Лекин бу пулни Жаҳонгирнинг ўзига сарфлайман, ижозат берасизми? Кепка, кўйлакча, шортик, оёқ кийимлар оламан. Мендан совға бўлсин! Хўп денг.

— Нима қилсанг қил. Айтгандай, зарурат туғилса, Россияга кетгунча унга бошқа уйда қарайсан.

— Шу уйда ҳам қарайвераман. Шароитимиз яхши.

— Зарурат бўлса, деяпман, тушундингми? У ҳақда ҳеч кимга оғиз очма! Сен болани кўрганинг йўқ, тамом!

— Хўп бўлади, Сеньоритахоним!

Булутсиз осмонда чақин чаққандек ногаҳон Гулчеҳранинг телефонидан қўнғироқ бўлди. Сеньорита телефонини шоша-пиша қулоғига тутди.

— Алло, бу менга қўнғироқ қилган хотинми? — сўради манқа кимса.

— Нима керак сенга? — деди Сеньорита ҳадиксираб.

— Кимсан? Қачон сенга телефон қилибман?

— Рақамингни ҳаводан олмагандирман?

— Менга қара, бошимни қотирмагин, боя биттаси телефонимни сўраган эди, сенга телефон қилса-қилгандир..

— Алдама, овозингни таниб турибман.

— Сен билан валақлашишга вақтим йўқ.

— Тўхта-тўхта, мана шу матоҳни сотаман, олмайсанми?

Минг доллар, бор-йўғи минг доллар.

— Телефонми?

— Патефон демаяпман-ку.

— Эс-ҳушинг жойидами? — Сеньоританинг кўзи қисилди. — Минг долларга телефон дейди-я! Нима истайсан ўзи, а?

— Ўлган дугонангнинг хайр-эҳсони оддий телефонга ўхшамаяпти. Эшит, ҳой хотин, анавилар яна қўнғироқ

қилишди. Телефонни титкилаб кўрсам, одамни қўрқитадиган гаплар ёзилган экан. Бундан ташқари турли суратлар, телефон рақамлари, видеолавҳалар бор.

— Пишириб е!

— Улар сени ҳам сўрашди. Билишимча, изингни топишолмаяпти. Ҳамма калит ўлган аёлнинг телефонида, яъни мана шу матоҳда эканини жуда яхши тушундим. Мени аҳмоқ, пиёниста, жирканч нусха деб ўйлаяпсанми? Агар улар телефонни қўлга киритишса ёки мен уларга сенинг...

— Аблаҳ! Улар мени қаердан танир экан?

— Вафот этган аёлнинг телефонини қайтариб бермасангиз ҳам бир илтимосимизни бажаринг, дейишди.

— Нима илтимос экан? — кунжакдаги диванга беҳол чўкди Сеньорита.

— Телефон хотирасида қанақа рақамлар бор, айтинг, деб ялинишди. Бу жуда муҳим экан, катта жиноят билан боғлиқ эмиш. Айниқса, телефонни олганимдан сўнг кимдан қўнғироқ бўлганини роса суриштиришди. Тўғри улар сени танимайди, лекин мен таништириб қўйишим мумкин. Хўш, рақамларингни беришимни хоҳлайсанми?

— Йўқ, — деди Сеньорита. — Нима, улар сенга телефон учун пул таклиф этишмадими?

— Этишди.

— Унда нега менга ёпишиб олдинг?

— Умримни қамоқда ўтказганман, хоним, — манқа кимсанинг овози мунгли тус олди. — Каллам ўзимга яраша ишлайди. Билдимки, манави телефоннинг эгасини машинада босиб ўлдиришгач, полиция телефоннинг изидан тушган. Балки бугун компьютерларида сенинг рақамларингни аниқлашар.

— Аниқлашсин, бу билан нима ўзгаради?

— Айтмоқчиманки, мен уларга зиғирчалик ҳам хизмат қилмайман. Пулни бер, телефонни ол. Яхшилик қилсам, сенга қилай.

Шу чоғ кимдир алланимани тарақлатиб юборгани, бўралатиб сўкингани эшитилди. Манқа кимса: “Нима

қилаяпсан, тентак?” — деб хириллашга улгурди, кейин дод-вой, қасир-қусур овозлар эшитилиб, телефон ўчди.

— Шафақ, ҳозироқ кўчиб кетамиз, — деди Сеньорита.

— Бўри қувляяптими, Сеньоритахоним? — хизматкор қиз Жаҳонгир билан ўйнаётди, кулди.

— Ҳа, бўрилар қувляяпти!

— Ҳайвонот боғидагиларми ишқилиб?

— Одам боғидагилар! Сенга жиддий гапираяпман! Турсанг-чи, масхарабозликнинг вақти эмас!

Сеньорита душманларнинг қўнғироқ қилишини кутди, аммо улар жим эди. Бўрон бошланишидан олдинги алдамчи жимликни эслатди унга.

9

Бу воқеалардан аввал Лайло Мустафобей билан Ёгочоёқнинг бола ўғирлаш ҳақидаги суҳбатини телефон диктофонига ёзиб олиб, кичик ғалабага эришганди. Суҳбат учала аёлнинг ҳам телефонида бор эди. Диля ва Гулчеҳра ўшанда суҳбат нусхасини икки бадкирдорга эшиттириб, ўла-ўлгунча Лайлога ҳам, ўғилчасига ҳам ёмонлик қилмасликка онт ичиришганди. Агар қасам бузиладиган бўлса, эшикни қасам фаришталаридан аввал полиция тақиллатиши турган гап эди. Шу кўйи бола ўғирлари жимиб кетгандек эди. Неча кундирки Мустафобейнинг қовоғи очилмади. Лайло дегани айёр чиқиб қолиб, уни қамоққа тикқулик ашъвий далил билан ҳалқумидан тутиши хаёлига ҳам келмаганди. Балки хорижлик аёллар Туркияни тарк этишларидан аввал ёзувни барибир полицияга бериб, икковини қаматиб кетишар? Қандай чора кўрмоқ лозим? Лайло, Диля, Гулчеҳра — учаласини ўлдириб юбориш билан иш битармикан? Йўқ, ундан кўра ёзув полиция қўлига тушгани маъқул. Ахир, бола ўғирланилмади, шундай экан, оғир жазо кутмайди. Муқаддам шу каби жиноят содир этишгани, бир неча қилмишларда шубҳагумон остига олингани панд беради, холос.

Лайло қамалган кунлари Мустафобей кун бўйи дўконида зерикиб ўтирар, аксига олиб савдо ҳам касод бўла бошлаган, дўконлар бузилармиш деган миш-мишлар пайдо бўлган эди. Жиноят ботқоғидан чиқиб келган одамда ботқоқ шилтаси ҳамиша ҳам ювилиб кетмас экан.

— Дўконни Ҳасанга топшир, — деди бир куни Ёғочоёқ. — Бола билан боғлиқ битта янги ишни ҳал қилишимиз керак.

— Ҳасан телевизордан бош кўтармайди, — бош чайқайди Мустафобей. — Унга фақат бокс керак.

— Касалмандга бокс кўришга бало борми?

— Нима борлигини билмайману дўконни унга топширмайман.

— Боксчи бўлолмагани учун сен айбдор эмассан-ку. — эзмаланди Ёғочоёқ.

— Ниманинг ҳидини олиб юрибсан ўзи, чўлоқ? — мақсадга ўтиб қўя қолди Мустафобей.

Бироқ Ёғочоёқ мавзуни боксга бурди:

— Ҳасанга бокс фойда бергани аниқ. Ўша куни у бокс томоша қиламан, деб телевизорга ёпишиб, бизнинг гапимизга аралашмади, оқибатда хизматкорингнинг диктофонига овози тушмади. У омадли йигит.

— Нега энди бокс? Ўзинг унга ишонмаслигингни айтгандинг-ку?

— Ишонмасак синаймиз, шу ҳам муаммоми? Бу гал Бакиркўйдагидек хавфли иш эмас. Қарсга жўнашимиз керак.

— Ҳозиргина Ҳасан дўконда қолсин, деманингми. Ярамас?

— Йўқ, — иршайди Ёғочоёқ. — Ҳасан дўконда эмас. Дўкон Ҳасанда қолсин, деган маънода гапирдим. Иккисининг фарқи бордир?

Ҳасан қутиларни тахлаётиб акасининг таниши ўзи ҳақида вайсагани қулоғига чалинди. Уларга бир оз яқинлашиб, гап тингламоқчи эди, Ёғочоёқ ўгирилиб деди:

— Савдо қалай, Ҳасан?

— Бўлади.

— Мени алдамоқчимисан? Хароб дўконларингга энди ит ҳам кирмайди. Харидорлар кўча бошидаги янги дўконлар қаторини тўлдириб юришибди. Қолаверса, бу ерларни кесиб ташлашади.

— Нима дегани у?

— Бузиб ташлаб, музей ҳудудини кенгайтиришади. Орқангда музей бор, билмайсанми?

— Билмайман, — ўқрайди Ҳасан.

— Мендан жаҳлинг чиқмасин. Боксга қизиқасан-а? Кел, иккимиз бир раунд бокс тушамиз.

— Бас қилсанг-чи майнавозчиликни! — койиб берди Мустафобей.

— Боксдан нафратланаман! — ижирғанди Ёғочоёқ. — Унга ишқибозлик қилувчилардан ҳам! Лекин, Ҳасан, сен дўстимнинг укасисан, шунинг учун бу рўйхатга кирмайсан. Хоҳлайсанми янги дўкон эгаси қилиб қўяман? Аканг билан биз мол келтириб бераверамиз.

Тоқати-тоқ бўлган Мустафобей Ёғочоёқни дўкондан судраб чиқди. Иккиси майхонага жўнашди. Дўкон бузилиши ҳақиқат эканини телефонда бошқа кишилардан ҳам эшитган Мустафобей столни муштлади. У бор-йўғидан айрилаётган омадсиз тужжор эди.

Ароқ ичйишгач, Ёғочоёқ янги режасини айтди. Олис Қарс шаҳридан Истанбулга келган бир одам бола топибди. Бунинг учун Қарсга бориш керак, бола ўша ёқда экан.

— Боланинг ички аъзоларини бошқа болага қўяди, яъни донорлик, тўғри тушундимми? — ранги гезарди Мустафобейнинг.

— Очиқроқ айтсам, ўтган ғалдагидек кўрқиб кетасанми, деб ўйладим, — кўзини ғилай қилди Ёғочоёқ. — Донорликка одам тополмай юрганлар фақат ва фақат менга мурожаат қилишяпти, Мустафо! Бироқ битга ўзим... ёлғизлик... хуллас, эплолмаяпман. Ёрдам бер, жонгинам!

— Алжирама-е, қасофат! Ұша одаминг тозами?

— Таппидек тоза, ҳе-хе-хе! — ҳиринглади Ёғочоёқ ва тирноғи ўсган, кирлаган бошмалдоғи ила телефон тугмачаларини босиб, қўнғироқ қилди, аммо гапи келишмай, кўзларини олайтирди. — Ҳой ҳаромзода, қанақа телефон ҳақида гапираяпсан?! Қанақа даромад?! Томинг жойдами? Яна ўша гапни бошладингми? — Алоқа узилгач, Ёғочоёқ ҳам худди Мустафобей каби столни муштлади. — Ҳозироқ бориб, қонини оқизиб дўппослайман! Нима дейди де, “минг долларга телефон сотиб, мўмайгина пул ишлаб олай, кейин...” эмиш!

— Ҳа, унинг қонини оқизиб ур. Иккаланг ҳам қашқа бўлиб, Қарсга жўна. Бола ўғирланса, ким ўғри экан, деб полиция ўйлаб ҳам ўтирмайди, отнинг қашқасидек маълуму машҳурсанлар.

— Жин ургур, менга қўшилмайсанми?

— Кимлигинг топган шеригингдан маълум-ку, ит!

Мустафобей юзига фотиҳа тортиб, майхонани шитобла тарк этди. Ёғочоёқ бир оз ҳемраниб, қўлларини мушт қилиб ўтирди, сўнг у ҳам ўрнидан туриб, лапанглаганча эшикка юрди. Шу ҳолатда, важоҳат ўти сўнмай Бакиркўйга етди. Бу вақтда қарслик таниши телефонда Сеньорита билан гаплашаётган эди, жавон устидаги буюмларни сочиб юборган, сўкинган, алоқани узган баайни Ёғочоёқ эди.

— Ким билан гаплашдинг, эшак? — у соғ оёғи билан тепди.

Эллик ёшлардаги чўтир юзли, жиккакина кимса — Ниҳат ўзини ҳимоя қилишга қурби етарди, лекин юрак олдириб қўйгани юз-кўзида яққол намоён бўлди.

— Оддий телефон эмас, катта пул ётибди бунда! — пўнғиллади кўзларини ола-кула қилиб. — Ишонмасанг кўр, Ёғочоёқ! Нега менга ишонмайсан? Шунчаки ариқ ичидан топиб олиб, шунчаки арзимас пулга сотмоқчи эмасман!

— Телефоннинг орқасидан полицияга тушган, демадингми?

— Тушган! Мен полиция билан эмас, бошқа биров билан, чет эллик аёл билан савдолашаётгандим. Бунда кимларнингдир жонига тенг баҳодаги телефон рақамлари, суратлар, ҳатто махфий ёзув бор. Эшитиб кўр, чет элдан ишлашга келган аёлнинг боласини ўғирлаш ҳақида...

Ёғочоёқ майиб оёғини ишга солиб, телефонни пачоқламоқчи эди, тўхтади.

— Чет эллик аёлнинг боласини ўғирлаш?! Шу диктофондами?

— Диктофонмас, телефон, — янада олайди Ниҳат.

Ёғочоёқ телефонни титкилаб, даставвал Гулчеҳранинг, сўнг Дилянинг фотосуратини кўрди. Яқинроқ тикилди, кўзларини катта-катта очиб тикилди, ямламай ютмоқчидек тикилди. “Исмлар” рўйхатини очиб, икки кишини ахтариб топди — “Лайло”, “Диля”. Шунда Ёғочоёқ таниб бўлмас даражада ўзгарди: оқарди, қизарди, қорайди, ҳатто нафас олмай қўйди.

— Нима бўлди сенга? — сўради Ниҳат.

— Ўчир! — тишлари ғижирлади Ёғочоёқнинг. — Ҳали айтган ёзувинг қани? Қўйиб бер!

Ниҳоят, телефондан ўша суҳбат — Ёғочоёқ ва Мустафобейнинг гаплари тарала бошлади.

— Мана бу сюрприз! — қичқириб юбораёзди Ёғочоёқ. — У ўлдими?

— Ким? — титраб-қақшади Ниҳат.

— Телефон эгаси.

— Машина уриб кетди, телефонини олдим-да, қуённинг расмини чиздим.

— Бировга гинг десанг, ўласан! — пўписа қилди Ёғочоёқ. — Қарсдаги қариндошингнинг ўғилчаси ҳақида эртага гаплашамиз... Айтгандай, ма, ул-бул еб-ич, — деб у Ниҳатга пул узатди.

— Бор-йўғи шуми? Мен уни минг долларга...

— Минг долларни Қарсга бориб келганимдан сўнг бераман. Хавфли одамлар билан олди-берди қилганингдан кўра мен билан гаплашганинг яхши эмасми?

Эртасига Мустафобей билан Ёғочоёқ ўпкаларини қўлтиқлаб, Демир Қоракўз кўчасидаги ҳалокат ҳақида суриштиришга тушдилар. Бир неча кунда шу маълум бўлдики, учала душман ҳам энди йўқ. Гулчеҳра ўлган. Дила депортация қилинган, Лайло эса аввал қотилликда кейин бошқа бир жиноятда айбланиб, ўз юртига жўнатиб юборилган.

— Лайлонинг боласи Ниҳат гаплашган ўша аёлда бўлса керак, — деди Ёғочоёқ. — Тайёр ўлжа қўлга киритилса ажабмас, Мустафо.

— Ҳозирча шошмаслигимиз керак.

— Сен доим тошбақаликни орзу қилгансан! — афтини буриштирди Ёғочоёқ. — Агар шошмасак, болани полициянинг қўлига топшириб юборишади. Уйлаб кўрсанг-чи, ҳозир у эгасиз! Туркияда ҳеч кими йўқ. Полиция билан ўйнашаётган бўлсак ҳам бу иш менга ёқаяпти. Худди бола фақат менинг ўлжам бўлиши керакдек! Ҳақиқатан, у меники, меники! Барибир қўлга киритаман! — Шундай деб ярим рюмка ароқни жигилдонига қуйиб, қўшиб қўйди: — Имоним комил!

— Сенда имон йўқ, каллаварам! Наҳотки, бир нарсага ақлинг етмаяпти? Гулчеҳра ўлган бўлса...

— Телефони бизда, — ҳозиржавоблик қилмоқчи бўлди Ёғочоёқ.

— Қолган телефонлар-чи?! — ғазабдан ўпкаси чиқди Мустафобейнинг. — Улар ёзув нусхаларини бошқаларга ҳам бериб, ўз хавфсизлигини таъминлашган-ку, товўқмия! Агар учаласини ўлдирганимизда ҳам ҳеч нарсага эришолмасдик. Энди аёлнинг ўлими суиқасд деб ҳисобланса, гумондорлар қаторига кимлар тушади? Биз! Биз!

— Нега қўрқасан?

— Аҳмоқ! Дила билан Лайло яширин диктофон ёзуви ва икковимиз ҳақимизда ўз гумонларини айтадими? Айтади! Полиция суиқасд уюштирган деб бизни қўлга олади, онангни эмас!

— Бизда алиби бор.

— Алиби дейди бу гаранг...

— Бас-е! Хизматкорни биз ўлдирганимиз йўқ-ку! Нега энди ўзимизни одам ўлдиргандек тутишимиз керак?!

Мустафобей кейинги қадаҳни кўтармоқчи эмасди, ичишга мажбур бўлди.

— Сен, — деди у Ёғочоёққа қўлини бигиз қилиб, — болани топмоқчисан, кейин донорликка сотмоқчисан. Полиция изингни олган бўлса, қотиллик ҳам бўйнингга тушади, яъни болани тортиб олиш учун аёлни ўлдирган бўлиб чиқасан. Бир, икки, уч... Жами учта жиноят билан қамоққа олинасан!

— Вой-бў, қани сана-чи.

— Бола ўғирлаш, қасддан одам ўлдириш, ёш болани донорликка сотиш.

— Ақлинг етгани шуларми? Балки ўзим қилмаган яна қандайдир жиноятларда ҳам айбланарман? Масалан, ўша полициячиларнинг хотинларининг номусига тегишда...

Мустафобейнинг мушти тугилди.

— Кел, шу ерда орани орани очик қилиб қўя қолайлик, чўлоқ! Сен ўз йўлингдан, мен ўз йўлимдан кетаман!

— Душманлардан қутулган чоғда-я?

— Сендек мияси айниган дўст бор экан, душмanning кераги йўқ. Ўз қўлинг билан гўрга тикиб, сағанамга фишт буюртма қилмоқчисан.

— Сенинг йўлинг нима экан ўзи? — деди Ёғочоёқ. — Хотинсиз, уй-жойсиз тентираб юришми? Шизофрения касалига чалинган укангни эргаштириб...

— Оғзингга қараб гапир!

— Сен шунчалар омадсиз, йўқ-йўқ, нўноқсанки, эй Мустафо шўрлик, Истанбулга бутун дунёдан одамлар мол дардида ёпирилиб келишса ҳам, дўконинг ҳувиллаб ётади. Бу ҳам етмагандек, ё шаҳар маъмурлари бузиб ташлайди, ё самолётми, нимадир вайрон қилади дўкончангни. Қараб тур, ҳеч қайси соҳада ишинг юришмай, сўппайиб қоласан!

— Томинг кетибди.

— Аёллардан қутулдик! — Ёғочоёқ овозини пасайтириб, важоҳатли тусга кирди. — Қарсда бир бола, Истанбулда бир бола, мижозлар эса ишончли, пули нақд. Хўш бу соҳада сен билан мендан ўтадиганини кўрсат! Йўқ унақаси! Истасанг, тушган пулни тижоратга ур, ришватга ур, иморатга ур. Ҳасанга айтган гапимнинг ярими чин эди. У дўконни назорат қилиб турса, бўш вақтимизда биз мол таширдик. Қалай, яхши режами?

— Нега ўзингга бунчалик ишонаяпсан? — бир оз бўшашди Мустафобей.

— Полиция ўша хотинни атайин машинада босиб ўлдиришган, деган гумонда. Бу — аниқ! Биз биринчилардан бўлиб шубҳа остига олинган эканмиз, қани улар? Бошқа телефонларда ҳам суҳбат нусхаси бор дейсан, нега унда бизни қамоққа тиқишмаяпти?

— Кузатиб юришган бўлса-чи?

— Мен эмас, ўзинг товуқмиясан, кал! Улар қачонгача кузатиб юришади? Нима, ичимиздаги гапни рентгенда ўқишаяптими? Сенга, дўстим, ишонч билан айтаман, полиция биз ҳақимизда товуқнинг тухумичалик ҳам билмайди. Жуда кўрқсанг, уйингда ёки полиция маҳкамаси олдида кут, сени ҳеч ким қаммайди.

Икки ўғри бир-бирига унсиз тикилиб қолди. Иккаласининг ҳам кўзлари қизарган, томирлари чиққан, қовоқлари шишган эди.

— Майли, озроқ кутайлик, барака топгур, — деди Мустафобей ахийри. — Кейин хўп. Қарсга жўнаймиз лекин мусофир болани ахтармаймиз.

— Қарсга сен бормайсан, — бурнини тортди Ёғочоёқ. — Қора ишларни камина бажаради. Савлатинг билан отларни ҳуркитиб, Истанбулдаги ишларни қойиллатсанг бўлди, ҳурматли бей. Германия, Англия, АҚШ билан боғлиқ ишлар бор, “бизнес”имизни кенгайтираимиз.

Ёғочоёқ шу кеча Сенборитага қўнғироқ қилди, аммо рақам ўчирилгани ҳақидаги хабарни эшитди. Дарҳақиқат, Сенборита симкартани денгизга улоқтирган,

янада чуқурроқ ўйлаб кўргач, янги телефон харид қилиб, эскисини пачоқлаб ташлаган эди.

10

Бу вақтда у, яъни Сеньорита лақабли россиялик тижоратчи хотин бошқа ижара уйга кўчиб ўтган эди. Шафақ ҳам улар билан бирга бўлиб, Жаҳонгирдан бир қадам айрилишни истамасди. Бурунги ижара уй уч-тўрт йилдан бери Шафақнинг доимий ишхонасига айланиб қолган эмасми, уй эгаси унинг кетаётганига ҳайрон бўлди. “Бир бой хоним уйида ишлашга таклиф этди, энди чет эллик тижоратчи аёлларнинг хизматини қилмайман”, деб алдади қиз Сеньорита ўргатган макрни ишга солиб.

Сеньорита Истанбулдаги савдо ишларини камайтириб, Россияга янги мол карвонини юбориш ташвиши билан бир ҳафтадан буён банд эди. Бу карвон барча майда савдогарлар қўллайдиган усул — алдам-қалдам йўллар билан Россияга етиб борарди. Ёз бўйи Татаристондаги ҳашамдор ҳовлисида усталар ишлаётгани ҳам, албатта, Сеньоритадан харажатлар мувозанатини сақлашни талаб этарди. Боз устига Туркиядан болани ҳам олиб кетиши керак. Жаҳонгирни (агар чегарачилар, божхона ходимлари сезиб қолмаса) Истанбулдан Москвагача поездма-поезд, сумкалар орасида, турли кимсалар даврасида юриш азоблари кутаётгани муқаррар эди.

— Ишим бунчалар кўпаймагани, — деди Сеньорита ўзига ўзи. — Соғлигим панд бермаса, менга булар чўт эмас.

Кейинги кунларда Жаҳонгир унга анча-мунча кўникди. Шафаққа эса сон-саноксиз кўринмас иплар билан боғланиб қолган эди. Болага меҳр керак, бола ширин сўз гадоси. Бироқ қаҳр-ғазаб кўрмаётган бўлсада, кундан кунга чўкиб бораётгани кўзларидан кўриниб турарди. Кундузи ўйинлар билан овунар, кечалари гоҳ

уйғониб, гоҳ уйқусида “Аяжон... ая... уйга тетаман...” деб йиғлаб чиқарди. Баъзан бувиси ёдига тушиб, “Нанажон сизни соғиндим...” деб ҳиқиллаб ётар, ёшли кўзларини бир нуқтага тикиб, бармоғини сўриб узоқ хаёл сурарди.

Шафақ ука-сингил катта қилмаган, туғмаган бировларнинг ёш боласига қарашмаган, аммо меҳри дарё, болажон эди. Бу рангпар қиз учун болакай на хорижлик, на бегона. Худди ўзи туққан каби суйиб-эркалар, гоҳида кўзлари жикқа ёшга тўлиб йиғлаб ҳам оларди.

Жаҳонгирнинг ширин атала яхши кўришини билгач кечқурунлари бир-биридан мазали атала тайёрлайдиган бўлди. Бироқ она соғинчини атала босолмас эди. Бир кеча атала деб йиғлаган бола, иккинчи тун конфет талаб қиларди, учинчи оқшом яна ниманидир ўйлаб топарди. Она сурати, овози, ҳиди, сеҳрли қўллари ўрнига ўтадиган дунё моддияти топилмагани гўдаккинани ичкики азобига мубтало қилган эди.

Орадан ҳеч қанча вақт ўтмай Жаҳонгирнинг мунчоқдек қора кўзлари онасини тинимсиз ахтаравериб катта одамнинг мунгли кўзларига айланиб қолди. Буни илк марта сезганида, Сеньорита сесканиб, мусулмонлиги эсига тушиб, калима қайтарди. Назарида, болакай ҳеч қандай касалликсиз, ҳеч кимнинг тажовузисиз шу кўйи ўлиб кетадигандек эди.

— Бирор жойинг оғрияптими, болажоним? — деб сўради Сеньорита.

— Аям... — мўлтиради Жаҳонгир. У савлатдор хола онасини топиб беришига ишонар, лекин жанжал қилиш билан бирор натижага эришолмаслигини тушунарди.

— Яқинда онангга олиб бораман, — деди Сеньорита. — Мендан сени ҳеч ким тортиб ололмайди. Финг деганининг абжағини чиқараман. Ишонасанми менга? Қара, кучим қанчалик кўп.

— Ҳа, — бош силкиди бола йиғламсираб.

Бошқа бир куни Шафақ унинг кийимларини алмаштираётган эди, Сеньорита митти одамчининг

қоринчасига, кўкракчаларига, оёқ болдирига бир-бир назар солди. Сўнг энгашиб киндигига, гўёки тилсимли нуқтачани кўриб қолгандек, тикилди.

— Назаримда, кирлаб кетганга ўхшайди, — деди норози бўлиб. — Яхшилаб чўмилтир, Шафақ, у узоқ сафарга отланади ахир.

— Қачон кетади?

— Балки бугун, балки эртага. Унинг қачон, қаерга кетишини бошқа сўрама.

— Ўз укамдек бўлиб қолди-да, Сеньоритахоним.

— Эрга тегсанг, бунақа боладан ўн бештасини туғишинг мумкин. Маде ин Шафақ! Бўл, ювинтирасанми?

— Бурнингизни жийирманг, бола-ку! — асабийлашди Шафақ.

— Озода юрсин, деяпман.

— Ахборотингиз учун у сувдан ўлгудек қўрқади!

Жаҳонгирни ваннада чўмилтирмоқчи бўлганида, бола шприц игнасидан қочган каби овози борича йиғлаб берган, шунинг учун қиз унинг юз-қўлини ювиш билан кифояланаётган эди. Хизматкорни бола табиатини билмасликда айблаган Сеньорита ваннани яримигача сувга тўлдиргач, хитоб қилди:

— Келтир уни!

Шафақ улкан тосда мавжланаётган сувнинг бошига кўтариб келганида, Жаҳонгир овозини баралла қўйиб йиғлай бошлади. Икковига кучи етармиди, уни сувга туширишди. Шунда ўтакаси ёрилиб шунақа чинқирдики, балиқдек типирчилаб, қизнинг қўлидан учиб кетаёзди. Кафель қопланган деворга урилган овоз икковининг қулоғини батанг қилди. Бироқ Сеньорита тўполонга бепарво ҳолда ванна ичига ўтириб, уни маҳкам ушлади. Жаҳонгир пичан ғарами олдига боғлаб қўйилган бузоқчага ўхшаб қолди. Фолиб мағлубнинг бошидан сув қўйди. Шу пайт Жаҳонгир ўзининг кучли йиғисидан дами қайтиб, овози ўчди. Назарида, ҳозир сув ичидан Найзанхоним кўзларини ола-кула қилиб чиқиб келадигандек эди.

— Тизза бўйи сувдан ҳам қўрқадими? — удағайлади Сеньорита. — Булажак эркак эмиш! Сени қара-ю!

Жаҳонгир ҳаво ютолмай кўкарди. Қорайиб кетган лаблари ва нур сўнаётган кўзларини кўрган Шафақ қичқириб юборди-да, жон ҳолатда Сеньоританинг қўлларига ёпишди, шалоплатиб тортиб олди болани.

— Нима бўлди унга, Шафақ?

— Вой, ҳушидан кетаяпти-ку! — ваҳима ичида қолди қиз.

Улар ваннахонадан чиқишганида, боланинг кўзи олайиб, оқи кўринди. Иккови жон талвасасида дам силтаб, дам шапалоқ уриб, нима қилаётганларини ўзлари ҳам тушунмай, бир неча сония хонада у ёқдан-бу ёққа югуришди. Ҳар бир лаҳза йилга тенг эди. Ниҳоят, Жаҳонгирнинг чарчоққа қоришган йўғон, зил-замбил йиғиси хонани тутганида, Сеньорита ҳам, Шафақ ҳам ўзларининг дир-дир титраётганларини сезишди. Бола эмас, уларнинг ўзи ўлиб қолмагани мўъжиза эди.

— Аллоҳга шукр, Аллоҳга шукр, — деди Сеньорита лаб-лунжи шалвираб. — Ярамас бола! Юрагимни ёрди-я!

— Сизни огоҳлантиргандим-ку... — Шафақ болани бағрига босиб, силкиди. — Агар ўлиб қолганида, мен ҳам ўзимни ўлдирардим... Ялиниб-ёлвораман, Сеньоритахоним, уйига тезроқ олиб кетинг. Бўлмаса, уни...

— Нималар деб алжираяпсан? — диванга қулади савдогар.

— ...ўзим фарзанд қилиб оламан.

— Читтак! У нега бу ерда эканини билганингда, гапирмасдинг бу гапни!.. Қон босимим ошди, дори бер. Вой-вой, ўламан...

Жаҳонгир шу кеча иситмалаб чиқди. Эртасига шифокор чақиришди. Бу шифокор аллақачон пенсияга чиққан лоқайд ва ҳиссиз киши эди. Ҳар куни икки маҳалдан ўн кун укол тайинлади. Бироқ вужудига дори сингиб, хасталикни маҳв этаётган эса-да, иккинчи кеча ҳам Жаҳонгир тинимсиз йиғлади. Шафақ кўзига ёш олиб, Сеньоритани уйғотди.

— Ўлиб қолмасмикан, Сеньоритахоним?

- Уни одамлардан сир сақлашни айтганманми?
- Бунинг ҳозир нима дахли бор?
- Сен шифохонага ётқизмоқчисан, тўғрими?
- Укол қилишга шифокор келиб турибди, кимдан яширасиз бечорани?

– Менга қара, – деди Сеньорита сигарета қутисини пайпаслаб топаркан. – Уша шифокорни сотиб олганман! Ваҳима қилувчиларни ёмон кўраман. Қисқаси, эрталаб бу уйда қорангни кўрмай.

– Йўқ...

– Нима йўқ, эси паст?!

Шафақ ғазаб билан тикилди. Ота-она меҳрини тугул дийдорини кўрмаган, Истанбулда бахтининг бир гули ҳам очилмаган қиз Жаҳонгир тимсолида ўз қадр-қимматини сўраб турарди.

Орадан йигирма-ўттиз дақиқа ўтар-ўтмас, эшик тақиллади.

– Алламаҳалда ким экан? – безовталанди Сеньорита.

Шафақ кимлигини сўраб ҳам ўтирмай эшикни очди. Келгувчилар “Тез ёрдам” ходимлари эди. Шифокор Жаҳонгирни текшириб кўргач, оддийгина таблеткадан стол устига қўйди.

– Шамоллашга қарши укол олаётган экан, яхши, – деди у. – Ширинликни кўп ер экан, ҳозир болакайнинг тиши оғрияпти. Одатда бу ёшда айрим болалар тиши оғриётганини тушунтириб беришолмайди.

– Йўғ-е, – бирдан жонланди Сеньорита. – Демак, бундай олиб қараганда, болам соппа-соғ.

– Тиш оғриғи унга дўзахий азоб бераяпти, – энсаси қотди шифокорнинг.

– Мабодо сизда уйқу дори топилмайдими? Кучлироғидан. – Сеньорита негадир елка қисиб, жилмайиб қўйди.

– Кимга? – шифокор кўзойнаги устидан боқди.

– Боламга эмас, ўзимга.

Улар кетгач, Сеньорита Шафақнинг ёқасидан гиппа бўғиб, шкафга тақади.

— Үв урғочи шайтон! — деди ҳаддан зиёд қаҳҳорлик ила. — Биласанми, уларни чақирганинг учун сени нима қиламан?

— Боя айтдингиз...

— Йўқ, мен эркакдан ҳам ёмонман, эшитдингми? Сени турмушга чиқолмайдиган қилиб, Россияга жуфтакни ростлайман, ўзингни осасан!

— Жиннимисиз?

— Ўзингдан кўр! — Шундай деб Сеньорита бир қўлини шкафга чўзди-да, либоси чўнтагини кавлаштириб, янги чиққан пулдан тўрт-бештасини олди ва чеҳраси очилди. — Ҳазиллашдим. Ма! Бу сенга шифокор чақирганинг учун мукофот! Бундан кейин мендан сўроқсиз иш қилма. — Сеньорита қизни чангалидан бўшатиб, юзига энгил шапатилади. — Ўғлим бўлганида сени ўзим келин қилардим, ўлай агар.

Шафақ бир гижимланган лирага, бир савдогар хотинга қаради.

— Биз ҳатто унинг тиши оғриётганини ҳам билмаймиз, — деди қиз алам билан. — Тезроқ яқинларига олиб бормасангиз, бу сафар полиция чақираман. Пулингиз бошингиздан қолсин!

Алоқ-чалоқ тушларга қоришган кеча ниҳоялаб, тонг отди. Кўчаларда гуж-гуж одам, транспорт, шовқин-сурон қайнади. Масжид карнайидан жаранглаган азон аллақачон атмосферага сингиб кетган бўлса-да, Шафақ уйғонмади. У кимсасиз уйда ранги янада оқариб, сочлари ёйилиб, ўликдек қотиб ётарди. Чошгоҳда бир пашша уни эринмай эрмак қилди ва ўз хиралиги билан уйғотишга муваффақ бўлди. Шунда ҳам уйқу дори қизни карахтлик исканжасидан халос этмади.

— Жаҳон... — меровсираб аланглади Шафақ.

Уй бўм-бўш эди, ташқарида эса одам саҳродаги қум сингари саноқсиз. Шундай экан, хизматкор қизнинг кафтидан учиб кетган қум зарраси топилармикан?

Айни шу дамда Сеньорита Истанбул-Анқара-Қарс йўналишидаги поездда кетиб борарди. Поезд

Истанбулни тарк этиб, Эскишаҳар вилоятида, Анқара йўлида ўз ортида сирли хотиралар қолдириб шитоб-ла илгариламоқда эди. Темир карвон Европа дарвозасидан йўлга чиқиб, бутун мамлакатни салкам икки кунда кесиб ўтиб, Кавказ остонасига, Грузия сарҳадларига яқин шаҳар — Қарсга етиб бориши керак эди.

— Хоним, қизил жомадонингизда нимадир гингшигандек бўлди, — деди вагон назоратчиси Сеньоритага. — Текшириб кўрсам бўладими?

Ҳозиргина қизиқ воқеани ҳикоя қилаётган Сеньоританинг кўзида ғазаб ўти ловиллади, аммо у бозорда эмас, Туркия йўловчи поездида эканини унутмади чоғи зўрма-зўраки жилмайиб, соатига кўз ташлади. Рўпарасидаги одамнинг норозилиги бир инсон тақдирини бутунлай ўзгартириб юбориши мумкин эди.

— Бўлади, албатта. Бу билан мендан жомадонда ит олиб кетаяпти, деб гумон қилаяпсизми? — қимирлаб қўйди Сеньорита. — У ҳолда нариги купедагиларга таъзия билдирсам бўларкан. Ит бўғилиб ўлгач, сасий бошлайди-да.

— Илтимос, мен билан юриб, жомадонни очиб кўрсатсангиз, — деди назоратчи. — Биламан, либосбоп жомадонда ит ташиб бўлмайди. Сизга ит нима керак?!

Шу он Сеньорита назоратчини энди кўраётгандек галати тикилди ва гавдасига ярашмаган тезлик билан сапчиб туриб, юқоридаги, зангори тоқчадаги қизил жомадоннинг ёрлиғига қаради.

— Менинг қизиқишларимга дахл қилмоқчимисиз? — деди хиёл ҳаяжонланиб. — Сизга ит нима керак эмиш. Итларни, айниқса, кучукваччаларни шунақа яхши кўраманки!.. Мана шунақа жомадонимдан иккита эди, чиндан иккинчиси нариги купеда... Яхши кўрганим учун ҳам уларни, итларни айтаман, жомадонда олиб юрмайман...

— Маъзур тутасиз.

— Майли, майли. Камина буюм ва кийим-кечақ билан савдо қиладиган ўзига тўғри хотинман. Бекорга жаҳлим чиқаётгани йўқ, Дўғонбей мени яхши танийди... Узр, ёшингиз нечада?

— Йигирма иккида.

— Ўғлим билан тенгдош экансиз, — деди Сеньорита.
— Ёшликда одам анча қизиққон бўлади, ҳақиқат ахтаришини тушунаман.

— Вой, қанақа ҳақиқат? — тўнғиллади купедош хотин.
— Жомадонда ҳам ит олиб юриб бўлармикан? Сиз назоратчи афандим, мантиқли тарзда шубҳаланинг. Бу нима деган гап? Жомадонда нимадир гингшибди! Узоқулоғингиз билан эшитдингизми?

— Йўқ, купедаги йўловчи айтди.

— Биз юрткезар савдогарлармиз. Буюм олиб сотамиз тирик жонзотлар билан бизнесимиз умуман боғланмайди.

— Албатта, — дея чуқур нафас олди Сеньорита.

— Йўловчиларга эътироз билдирмаймиз, агар улар..
— деди назоратчи ва ортидан келган яна бир ходимга яъни Дўғонга йўл бўшатди.

— Модомики, жомадонда нимадир гингшиган экан марҳамат, бу киши билан боринг-да, очиб кўрсатинг, — деди Дўғон воқеа ҳақида эшитгач.

У хорижлик таниш савдогар хотинлардан мол учун мўмайгина ҳақ олар эди, аммо яқинда ишга ўтган ёш ҳамкасбининг раъйини қайтариб, гап-сўз кўпайишини истамасди. Боз устига Сеньоританинг учта жомадони сақланаётган қўшни купедаги йўловчилардан бири — синчков чол хийла шикоятбоз ҳам чиқиб қолди.

— Ахир, мен жомадонда Истанбулдан Россияга ит олиб кетаманми? — соатига яна бир марта қаради Сеньорита.
— Хўп, борсам борай. Шундоқ ҳам барибир нариги купега киришим керак эди, қўшни вагондаги болакайга жомадонимдан ул-бул олиб бермоқчи эдим. Қаранг-а, иккала жомадонни адаштириб қўйибди бу ҳаммол ўлгур Унисиди йўлга керакли зарур нарсаларим бор эди.

— Қанақа болакай? — сўради Дўғон.

— Поездингизда туғруқхона борми?

— Туғруқхона? Алаҳсираяпсизми?

— Болалар жони дилим. Поездингизда туғруқхона йўқ экан, демак, нариги вагондаги болаларни мен ёки

бошқамиз тулмаганмиз. Улар бугун вагонга темирйўл вокзалидан чиқишган, онасининг қорнидан эмас.

— Тапларингизга тушунмаяпман.

— Қанақа болакай деганингизга ҳайронман-да, афандим. Қанақа болакай бўларди, ота-онаси билан Анқарага, Арзинжонга, Арзирумга, Қарсга, хуллас, бу поезд қаёққа олиб борса, ўша ёққа отланган болакай-да.

Улар қўшни купе олдида тўхташди. Сеньорита аёлларнинг қимматбаҳо кофта-юбкалари солинган сумкаларини, жомадонларини назоратчилар билан келишган ҳолда, ҳаммол ёрдамида бир неча купега жойлаштирганди. Туркиядан поездда ёки паромда арзонгаровга юк ташиш йўллариини ўйлаб топгандан бери пора барча қулфларнинг калити эди. Ҳозир яна картмонини кавлаштирди, назарида, Истанбул вокзалидаги ҳаммол туфайли анча-мунчага тушадиган кўринди.

— Хуллас, жомадонимдан ўзим ҳам хавотирда эдим. Нега деганда...

Шу пайт тамбурда бақир-чақир эшитилди. Бир маст эркак билан шаллақи хотин тўқнашиб кетганга ўхшарди, иккиси ҳам бир-бирини эҳтиётсизликда айблаб, аёвсиз ҳақорат ёғдиришга киришган эди.

— Мен ҳозир... — деб Дўгон тамбур сари юрди.

Ёш назоратчи ҳам кетмаса бўлмасди.

— Кутиб тулинг, — деди у купедаги чолнинг рўпарасидаги ўриндиққа имо қилиб.

Сеньорита жомадонини ўриндиққа инқиллаб тушириб, қулфларини очди ва... ғалати нарсани кўргандек бир зум кўз узмади.

— Уйғонишингга оз қолибди, вақт бунчалик тез ўтмаса, — деди у ўзига-ўзи.

Йўқ, ўзига ўзи гапирмади, жомадонда Жаҳонгир гужанак бўлиб ётарди. Уйқу дори таъсирида у пешингача миқ этмаслиги керак эди. Оғзи-бурнига кийдирилган кислород ниқобчаси эса бўғилиб ўлишидан сақлаши лозим эди. Бироқ нега фингшиган бўлса? Сеньорита боланинг юз-кўзини, бўйинини силаб кўнгли таскин топди. “Сени бу кўйга солганим учун ҳали миннатдор бўласан,

— деди ичида. — Жиноятчиларидан қутқараман деб аҳд қилдимми, сўзимнинг устидан чиқаман, болажон!”

Сеньорита қаршисида ўтиргани боис чолга жомадон ичи кўринмади, аммо қўл ювишдан қайтган тиқмачоқдан келган хотин купе эшигини очган жойида тахтадек қотди. Унинг изидан келаётган ҳижобли қиз ҳам мўралаб, ёқа ушлади. Сеньорита жомадонни ўз купесидан сақлаши, чошгоҳда болани чиқариб, уйқусини очиб, чой-пой ичирмоқчи эди. Купедаги ҳамроҳлари уни тушунган савдогарлар эди, Жаҳонгирнинг тарихини ҳикоя қилиб берса, Сеньоритага ён босишлари мумкин. Назоратчиларга эса қўшни вагондаги хотиннинг ўғли деб таништиришни ўйлаб қўйганди. Бироқ ҳаммол, ёш назоратчи ва чол сабаб иш чаппа айланди.

— Эй Худойим... — нола қилди ҳалиги аёл.

— Илтимос, қичқирманг, — деди Сеньорита рус тилида шивирлаб. Ва шу сониядаёқ жомадонини ёпди. — Бу боланинг онасини туркиялик жиноятчилар қамоққа тиқишган, мен Россияга яширинча олиб кетиб, қутқармасам, бола бечорани йўқ қилишади. Уни уйқу дори бериб ухлатиб қўйганман, аҳволи жуда яхши. Беш-ўн дақиқадан сўнг уйғотсам бўлади. Адашмасам, сиз Бокудансиз, шундайми? Киринг, эшикни ёпинг.

— Ганжадан, — бош чайқади хотин.

Иккиси ичкарига кириб, эшикни оҳиста ёпишди. Ҳаммалари бир-бирлари билан безовта кўз уриштиришди. Чол секин томоқ қириб, Сеньоритага еб қўйгудек тикилди.

— Ана холос! Ҳамшаҳар эканмиз! — ёлғонни ямламай ютди Сеньорита. — Чолнинг ёнига ўтиринглар, гап бор. Боя купенгизга ҳаммол билан бирга юкларимни жойлаштираётганимда, русча гапирганингиз қулоғимга чалинганди. Узр, бу синглингизми? Ҳа, яхши, ўхшаяпсиз. Мен ҳам мусулмонман, Россия фуқаросиман, миллатим татар, касбим савдогар. Хуллас, бу бола ўзбек, уни Москвага етказиб, отасига топширишим керак, у

ёғига, Ўзбекистонга ўзлари ҳаракат қилишади. Онаси Истанбулда уй хизматкори эди. Бечора катта душман орттириб, қамоққа тушди. Манави исқирт чол русчага тушунмайдими?

— Исқирт чол тушунади, — кутилмаганда қария хорижий талаффузда русча сўзлади.

— Во ажабо, Худо урди, — сесканиб тушди Сеньорита.

— Кўрсам бўладими? — жомадонга ишора қилди чол.

— Йўқ, кета қолай, — Сеньорита жомадонни кўтармоқчи эди, чол олдинга энгашди. Бу унинг йўл тўсгани эди.

— Мени тарафдорингиз деб ҳисоблашингиз мумкин.

— Лекин... — оғзини қийшайтирди Сеньорита.

— Лекин сиз ҳаммасини расво қилиб бўлдингиз, — деди чол киприк қоқмай. — Биринчидан, режангиз иш бермади, иккинчидан, Озарбайжондан эмаслигингизни гуллаб кўйдингиз.

— Туғилган жойим Ганжа демоқчи эдим.

— Ўлган жойингиз Ганжа бўлмайдами? Сиз ютқаздингиз, тамом! Қани бўлинг, жомадонни очинг.

— Гапларим рост, — деб Сеньорита чолнинг айтганини қилди, — мен бола ўғриси эмасман. Бу гўдакни қутқариш керак, акс ҳолда товонига қоламиз.

Чол Жаҳонгирга тикилиб, нима учундир ҳидлади.

— Маза қилиб ухляпти, — деди у тамшаниб. — Финг этиб овоз чиқаргани йўқ, тирик жонзот борлигини сезиб, сизни чақиртирмоқчи эдим, ҳолос. Арвоҳ ургур назоратчи жуда хирапашша ва ваҳимачи экан. Ҳм... кислород ниқоби ишламай қолганида, ҳақиқатан, товонига қолардингиз. Қани, жомадондан чиқаринг уни.

— Ўзимнинг купемга олиб бориб...

Йўлакдаги шовқин-сурон кучайиб, купе эшиги тагигача келди. Сеньорита жомадон оғзини бекитишга улгурди. Эшикни очган ёш назоратчи қаттиқ банд бўлса-да, бу купедаги муаммога ҳам бирровга бурнини

суқишни жоиз топган эди. Қизил жомадон туфайли бекорга безовта қилгани учун чол унга узрини айтгач қўшиб қўйди:

— Ҳаммаси жойида, ўғлим, сиз тўполончилар билан бемалол шуғулланаверинг.

Сеньорита Жаҳонгирнинг шахси ҳақида билганларини сўзлаб берди.

— Нега элчихонага ёки консулхонага бормадингиз? — сўради чол. — Бола бояқишни поездма-поезд сарсон қилаяпсиз. Сарсон ҳам гапми, аҳмоқона усуллар қўллаб ҳаётини хавф остига қўяяпсиз.

— Ўлдирсангиз ўлдиринг, бундан бошқа йўл йўқ эди. Болани менга ташлаб кетган аёлни шартта ўлдиришди, деяпман-ку. Энди маслаҳатнинг баҳори ўтди, менга ҳаммангизнинг ёрдамингиз керак. Ҳадемай тўполон тиниб, назоратчилар хитланиб қолишади. Болани биргаликда қутқарамизми?

— Гапингиз чин бўлса, ёрдам берамиз, — деди тикмачоқдан келган хотин.

— Аввал бола билан гаплашсам, кейин... — фикрини айтди чол. — Ташқаридаги тўполончига раҳмат денг менимча, у сизни қамоқдан сақлаб қолди.

Кўп ўтмай Жаҳонгирга чой ичиришди. Бола бурунгида ҳам инжиқ бўлиб уйғонган эди. Паст, мунгли овозда ич-ичидан хўрсиниб, эзилиб-эзилиб йиғлади. Ўзини не ҳолларга солишаётганини англаб, аччиқ тақдиридан нолиб кўз ёш тўкаётган эди. Кеча укол қилишди, чошгоҳгача ухлаб, онасининг ширин бўсасидан уйғониши керак эмасмиди? У Нана деб атайдиган меҳрибон бувиси ёстиғига энгашиб, қуруқ, аммо жон бахш этувчи қўли билан пешанасини силашини тушида кўрди-ку. Ойиси чи? Нега такрор-такрор қўлларини чўзиб жилмаяди, яқинлашмайди?

Дарвоқе, булар аламли туш бўлиб чиқди, саҳарда басавлат хола уйғотганида ойиси ҳам, бувиси ҳам йўқ эди.

Атрофига аланг-жаланг боққан маҳал хола аллақандай дорини мажбурлаб ичирди. Кўзини очса, яна нотаниш одамлар, бегона макон, шовқин... Бу нима? Поездми? Аясидан янада узоқларга олиб кетаётган бўлишса-чи? Энди нима қилади? Онадан айрилганидан бери овози борича “Аяжон!” деб чинқириб йиғлагани йўқ, балки ҳозир шундай йўл тутса, бу одамлар кўрққанларидан уни онасига элтиб беришар? Кучлироқ бақириси керак, кучлироқ, кучлироқ...

Бироқ Жаҳонгирнинг кўнгли сизди: чинқириб йиғласа ҳам онаси топилмайди. Чол баджаҳлга ўхшайди. Поезддан ташлаб юбормоқчи бўлса, ким қутқаради? Басавлат хола ювошга айланиб қолди-ку.

— Сенинг исминг нима? — деб рус тилида ҳижжалаб сўради чол. Сўнгра бошқаларга деди: — У менга диққат билан қараб кўйди. Адашмасам, ёқмадим.

— Бобога исмингни айт, ҳадеб йиғлайверма, — деди Сеньорита ҳам Жаҳонгирга русий забонда. — Мана, иссинг ҳам тушибди. Қачонгача нозик бола бўласан? Тўртга кираяпсан-а!

— Айта қол, болам, — гап қотди тикмачокдек келган хотин. Синглиси эса ортиқ чидаёлмай шартга ўрнидан туриб, купени тарк этди. Ҳақиқатан, мўлтираб турган бола ҳатто чолнинг ҳам юрагини эзиб юборган эди.

— Жаҳон, — садо чиқди гўдакдан.

— Онанг қаерда? Онанг, онажонинг... — илжайди чол.

— Узоқда.

— Қамоқдами? Уни қамаб кўйишдими? Вау-вау-вау, полиция... Кейин сен уни панжара ортида кўрдингми? Соқчилар бор эканми? Балаңд бўйли, манавинақа... — Чол балодай руҳшунос экан шекилли, тўсатдан ролга киришиб, Жаҳонгирни ўзига қаратиб олди. — Тўппонча тақишган. Сен ҳам қизиқасанми тўппончага? Пақ-пуқ, тах-та-ра-ра-рах!..

Жаҳонгир полициячиларнинг кўрқинчли одамлар

эканини эслади. Эсладию уларга боксчилар ба келадигандек туюлиб:

— Бокс, — деди. Ҳар доим чучук тилда “бокш” дейдиган бола бу гал тўғри ва равон сўзлади.

— Ие, сен боксга қизиқасанми? Сен-а? Ҳих-ҳих-ҳи-и... Балки Майк Тайсонни танирсан?

Жаҳонгир тушунса-тушунмаса бош силкиган эди чолга нашъа қилиб қаттиқроқ кулди. Тиқмачоқдан келган хотин боядан бери сумкасини кавлаштираётган эди, конфет ахтараётган экан-да, Жаҳонгирга шokolод узатиб, бошини меҳр билан силади. Поезд ҳуштак чалиб уларни олқишлади, улар ҳам алик олишган каби бош қимирлатишди. Темир карвон Кавказ сари янада шитобла шошилди. Кавказнинг нариги томонида бепоён Россия ястланиб ётар, унинг пойтахтига эса Алиасқар — гўдаккинанинг дадаси ишлашга келган бўлиб, шу тобда ўғилчаси қаерда, қандай аҳволда эканидан мутлоқ беҳабар, улфатлари билан ароқ чўқиштириб, байрам қилиб ўтирарди.

— Флойд Мейвейзерни-чи? Уни ҳам танийсанми? Айт кўриниши қанақа?

— Негр, — пичирлади Сеньорита боланинг қулоғига.

— Ё тавба, — кўзлари чақнади чолнинг, — сиз ҳам танийсизми, ҳой хоним?

— Тахмин қилдим, қора танли боксчилар кўп, — деб жавоб берди Сеньорита.

— Келажакда боксчи бўлсанг, Флойдни аямай дўппослашинг керак, — деди чол Жаҳонгирга. — Ўн йилдан бери уни енгадиган мардни кутаман. Ўша мард сен бўласан! Тушундингми?

— Жаҳонгирдан боксчи чиққунча Флойд ўлиб кетади — қўл силкиди Сеньорита.

— Мен ҳам, — деди чол. — Бу дунёда мана шу бола қолади, мени қутқарган деб бизни эслаб юради. Шуниси муҳим эмасми?

Поезд мамлакат пойтахти Анқарага келганида, Жаҳонгир анча-мунча тетиклашган, иштаҳаси очилган эди. Грузия сарҳадларигача йўлнинг учдан бири босиб ўтилганди. Сеньорита назоратчиларни чалғитиш учун Жаҳонгирни қўшни вагонларга етаклаб, Грузия, Озарбайжон ёки Россияга қайтаётган русийзабон кишилар билан суҳбатлашди, “Нариги вагондаги танишимнинг ўғилчаси”, деб таништирди. Поезд яна жилди, пойтахт ортда қолди. Кечга яқин овқатланган Жаҳонгир вагоннинг аллалашидан тезда уйқуга кетди. Сеньорита ўзини лоҳас ҳис қилаётган бўлса-да, кўнгли ароқ тусаб, сумкасини очди-да, ўйлади: “Қўшни купедаги чол ичадиганга ўхшайди, баҳам кўрсаммикан?”

Ароқ касофат келтиришига ақли етмаган хотин Жаҳонгирни купедошларига қолдириб, йўлакка чиққанида, чол турқи совуқ бир кимса билан гаплашиб турарди. Кимсанинг кўзлари бежо эди. Бурни қизарганига қараганда, ичиб олган. Сеньорита дарров фикридан қайтди, аммо қўлидаги егулик ва ароққа кўзи тушганиданми, чол яшнаб кетиб, деди:

— Бу одам сизнинг халоскорингиз. У тамбурда жанжал қилмаганида, аҳволингиз чатоқ бўларди. Танишинг, исми Ёғочоёқ. Ғалати исм эканми?

— Йўқ, — хўмрайди Сеньорита.

— Мен унга айтдимки... — рус тилида сўзлади чол, аммо тилни ўзгартиргани Сеньоритани юмшатмади.

— Сиз билан купенгизда гаплашиб олсам бўладими? — деди Сеньорита ғазабини ютиб.

Купенинг эшиги шигиллаб ёпилиб, Ёғочоёқ ва уларни боғлаб турган ҳаво қатламига металл парда тутилди.

— Бу ерда бир боланинг тақдири кафтимизда, — Сеньорита панжасини очди. — Нима қилиб қўйдингиз? У турган-битгани ғаламис эканини, наҳотки, кўрмаяпсиз?

— Шундоқ демайсизми? — керилди чол. — Ёғочоёқ

рус тилини билмайди, шубҳа уйғотгунча йўлакда ҳам сўрашингиз мумкин эди.

- Бола ҳақида вақиллагансиз!
- Мен унга бошқа нарсани назарда тутиб гапирдим.
- Нимани?
- Шунчаки сумкани яширишга тўғри келди, дедим.
- Ростданми?
- Ростдан.
- Ичасизми? — ароқ идишини тутди Сеньорита.
- Ёғочоёқни ҳам чақиришим керак. Тағин уни бетайин деб ўйламанг, ўқитувчи экан.
- Ўқитувчи? Шу-я?
- Нега ажабланасиз, мен уни мадраса мударрисидемадим чоғи.

Чолнинг купесида учаласи ўтиришди. Бошқалар кечки овқат ейишга вагон-ресторанга кетишган эди. Сеньорита рус ароғидан икки туркка яримлатиб қўйди. Турк ароғини ёқтирмаслиги вазидан Истанбулга албатта тўрт-беш шиша русларникидан олиб келарди. Тугагач, шаҳардаги шароб дўконларини кезиб чиқарди ва ўзига ёққанини топмасдан қўймасди. Турли юртларда ишлаб чиқарилган ароқ, виноларни Истанбулдан топиш мумкин эди. Хусусан, Болгария ва Россиядан Сеньоританинг таъбидаги ароқлар келтирилиши айни муддао бўлган эди. Табиатан дангаса, тушкун кайфиятли аёл ҳеч қаерда, ҳеч қайси ишда эринмас, ваҳимага тушмасди. Ўзини овутиш учун турли тadbирлар ўйлаб топган бўлиб, шулардан бири ароқ ичиб, сигарет чекиш эди. Бундай сунъий фаолликнинг мукофоти нима бўларди? Алалоқибат, аёллик латофатидан, бахтли турмушидан айирилди, касаллик ҳам орттириб олди. Ҳозир биқини санчаётган эса-да, эркаклар билан баб-баравар қадаҳ кўтарди. Бу худди дўзах эшигини очиш учун ўз қўли билан калитни олган билан баравар эди. Калит тирқишга, қадаҳ оғизга тутилади ва ҳаммаси тугайди...

— Мен тамбурда бир шаллақи хотин билан сўкишаётганимда, — деди Ёғочоёқ, — бу хонимни қутқариб қолганим хаёлимга ҳам келмаганди. Қайтиб келгунча, жомадонингиз купедан ғойиб бўлганини назоратчилар нега суриштиришмади?

Сеньорита чолга қаради.

— Арзимас латта-путта учун тўполон қилиб юришга назоратчиларнинг асаби етмайди, — деди чол. — Бир рейсга етар, ўн рейсга. Бунақада вагон уларнинг тобутига айланади-ку.

— Тушунарли, — деди Ёғочоёқ газак учун “Кока кола” симириб, — лекин Россияга арзимас латта-путта олиб кетилмайди.

— Гиёҳванд модда ёки олтин деб ўйлаяпсанми? — мазах қилди чол. Бироқ сирни очиб қўйишдан қўрқаётган одамнинг восвос гапига ўхшади бу. Ёғочоёқ аввалгидан ўн чандон ортиқ шубҳаланиб, мийиғида заҳарли кулиб қўйди.

— Қайдам, қария, — деди у, — Арзон поездлар нотинч бўлади. Бунинг устига ким кўп? Чет эллик савдогарлар. Уларнинг орасида шундай каслар борки, поездда полициясиз ёки қуролсиз юришга қўрқади киши. Мисол учун, шу вагоннинг ўзида қанча юк, қанча бетайин одам бор, ёлғиз Худога аён.

— Бу гапларни қаёқдан олдинг? Шу ёшга кириб, поезднинг бу қадар хавфли эканини билмаган эканман.

— Узр, ўзингизнинг касбингиз нима? — юқоридан назар солди Ёғочоёқ.

— Қамоқхонада ишлаганман, — кўкрак керди чол.

— Мен эса чиндан ўқитувчи эдим, — деди кадикўйлик ўғри Сеньоритага қараб олиб.

— Ўқитувчига ўхшамас экансиз, — Сеньорита вагон деворига ҳорғин суянди. — Авваламбор, сиздан шубҳаланиш керак.

— Менданми? — Ёғочоёқ ўзини ҳайрон қолгандек

кўрсатди. — Ташқи кўриниш ҳамиша ҳам одамнинг ким экани ҳақида гапирмайди. Агар эскироқ кийимим, олинмаган соқолим ва эрталабдан ширакайфлигим сизда нохуш таассурот қолдирган бўлса, айбдорман Одам кўзгуга қараб ўз ёмонлигини кўролмаганидек бошқалар ҳам кимгадир қараб унинг ёмон эканини... — Ёғочоёқ уф тортиб, бош чайқади. — Ие, мен ўзимни ёмон демоқчиманми? Гапимдан чалкашиб кетганимни қаранг! Чексам бўладими?

— Ҳамроҳларимнинг қариндошлари нозик одамлар, — эътироз билдирди чол.

Дарвоқе, купедаги чолнинг ҳамроҳлари ҳалиги озарбайжонлик хотин билан ҳижобли қиз эмас, балки ёш йигитлар эди. Улар кечки овқатни еб, зикр этилган хотин ва ҳижобдор билан қайтишаётиб, купега бош суқишди. Буларнинг ароқ ичиб ўтирганларини кўрган йигитларнинг қариндошлари қош чимиришди. Жомадонга яширилган боланинг Сеньорита томонидан ҳикоя қилинган таржимаи ҳолига зўрға ишонишган эди, ишончнинг урвоғи ҳам қолмади.

— Истанбулда бўларим-бўлди, маъзур тутасизлар, — деди Ёғочоёқ кетишга чоғланиб. — Ўйлайманки, бу охирги ичишим. Арзирумда оилам кутиб турибди.

Ёғочоёқ оқсоқланиб чиқиб кетаётган эди, ганжалик хотин Сеньоритадан турк тилида:

— Боланинг аҳволи яхшими? — деб сўради.

— Яхши, — қуруққина жавоб қайтарди савдогар. Сўнгра гумонсираётганини фаҳмлаб, жилмайди-да, рус тилида сўзлади: — Мен ўзи шунақаман, эркаклар билан ҳам ичиб кетавераман. Чапани бўлганим учун ҳам болани қутқаришни ўз бўйнимга олдим. Чапани бўлганим учун ҳам вокзалдаги текширувлардан жомадонда ўтказишни уддаладим.

— Қанақа бола? — купега аланглади Ёғочоёқ. — Болангиз борми? Шу ерда, поездда?

— Қўшни вагондаги хотиннинг фарзандини айтаяпмиз,
— Сеньорита инқиллаб оёққа турмоқчи бўлдию ўтирди.
— Кўзларингиз бунча ёнмаса-я? Исмингиз менга энди таъсир қилаяпти. Ростдан Ёғочоёқми?

— Бундан чиқди, ўғлингиз эмас.

— Ё тавба, ўғилми, қизми, сизга нима қизиғи бор?

— Қўшни вагонда... — Ёғочоёқ ишора қилиб, Сеньоритага совуқ син солди. — ...кўрдим. Сиздек келишган хотин ва жимитдеккина ўғил болача. Яхшилаб кўролмадим. Сизми ё бошқа... Ўғилми ё қиз.

— Қайси вагондасиз ўзи?

— Олдингисида, — деди Ёғочоёқ яна бир марта ишора қилиб.

— Тўғри айтасиз, боя ўша вагонга ҳам сайр қилиб келгандик. Бошқа саволингиз йўқми?

— Йўқ, — галати илжайди Ёғочоёқ. — Меҳмондорчилик учун раҳмат.

Улар Ёғочоёқдан қутулиб, тор купени тўлдириб ўтиришди. Сеньорита поезд Қарсга етгач, Қарс-Тбилиси-Боку поездига чиқиш учун ёрдам керак бўлса, кимлар бош тортмаслигини сўради.

— Йўқ, опа, — деди ганжалик хотин, — сиз билан Қарс вокзалида эмас, шу ерда хайрлашиб қўя қолишга қарор қилдим. Бизнинг ўз ҳаётимиз, ўз оиламиз бор. Жон-жон деб ёрдам берган бўлардик, лекин... Жомадонга бола яширганингизни айтмаганимизнинг ўзиёқ... Шунини яхшилик ўрнида қабул қилинг, илтимос.

— У купедан чиқиб кетсин, — қовоқ солди йигитчалардан бири. — Қайтиб безовта қилмасин!

— Ҳа, бунақа хавфли ишга аралашмаймиз, — деди иккинчи йигитча.

— Майли, — қўлларини тиззасига қўйди Сеньорита. — Нима ҳам дердим. Фақат шунини унутмангларки, мен бола ўғриси эмасман... — Бирдан чолга ўгирилди. — Сизчи, отахон?

— Мен эса ўғри бўлганман, — деди чол совуқ оҳангда,
— ёрдам бераман. Қарсда бир танишим бор, ўшанга айтиб
кўрамиз. Эпласа, болани Грузияга ўтказиб беради.

11

Жаҳонгир ярим кечаси уйғонди. Поезднинг Истанбулдан
йўлга чиққанига йигирма соат бўлган эди. Туркияни бир
ярим суткада кесиб ўтиши керак бўлган поезд зулмат
қўйнида ўзининг содиқу собит изидан кўҳна Қарс
сари илгариламоқда эди. Мазкур шаҳар ва Арманистон
сарҳадлари ўртасидаги масофа олис эмасди. Баъзан
қарслик болалар темирйўл ёқасида мол боқиб, чегарагача
бориб қолишарди. Бироқ Қарс-Боку поезди арман
ерларидан эмас, хиёл шимолга бурилиб, грузин тоғларию
водийларидан ўтиб, йўлни бир неча юз чақиримга
узайтириб, сўнгра Боку томон энарди. Аслида бу рейснинг
тўлиқ номи Қарс-Тбилиси-Боку деб аталиши ҳам шундан
эди. Тоғлар ошса, дарёлар ошса, кичик мусофирнинг
димоғига ватан ҳиди урилса, ажаб эмас. Кўнгли сезди, уни
уйига олиб кетишмоқда. “Отангга борасан, отанг сени
кутаяпти” деб бот-бот такрорлашди-ку. Йўқолган болани
катталар нима қилиши мумкин? Уйига олиб боради-да.
Уйида онаси кутмоқда. Онаси нега олис ўлкаларга ташлаб
кетди? Ёлғиз ўзи қайтиб кетолмайди, деб ўйладими? Воз
кечдими шундай асал боладан? Нега? Қайси айби учун?..
Мана, Жаҳонгир кетаяпти! Уч ёшида деярли ҳеч кимсиз
дунёни кезиб, ота-онасини ахтариб бормоқда. Эҳтимол,
дадаси афсус чекиб, аяси билан ярашар, улар яна бир
оила бўлиб яшар?..

Жаҳонгир кўзини очди.

— Бола уйғонди, — деди купедаги хотин.

Сеньорита беҳол ётгани боис асабий уф тортди.
Жаҳонгир ватанга яқинлашган сайин тетиклашаётгандек
кайфи чоғ эди, бундан савдогар жинча бўлса ҳам енгиллик

туйди. Найзанхонимнинг ҳамласидан сўнг ваннахонадан юрак олдириб қўйганини Сеньорита ҳам, Шафақ ҳам қаёқдан билсин? Улар болани касалга чиқаришди, кўрқувдан иситмалаб қолгани ҳужжат эди гўё.

— Чой ичасанми? — идишни пайпаслаб топди Сеньорита.

Телефонга кўзи тушган Жаҳонгир мультфильмни эслади.

— Мульттик, — деб илтижо қилди у.

Сеньорита мультфильм қўйиб бериб, чўзилди. Шу дамда у болани манзилга эсон-омон етказишдан кўра ўз жони ҳақида ўйлаб кўрди. “Туркияга қайтиб келмайман, — деди ичида. — Даволанаман... Болақайни Абдулинга топширсам... Кейин янги уйимни битказаман-да, ўлгунимча маза қилиб яшайман...”

Бу пайтда мультфильмдаги паҳлавон йигит жодугарга шунақа дўқ-пўписа урдики, Найзанхонимдан ҳам худди шу йигит каби кўрқмаслик мумкинлигига Жаҳонгирнинг ақли етиб, завқланди. “Дунёда паҳлавонлар кўп! Ва улар ҳеч кимдан кўрқишмайди!”

Поезд ўз вагонларига турфа тақдирларни ортиб, янада шошилди. Қанийди доим яхшилик галаба қозонса. Таассуфки, ёвузлик шу поездда, шу вагонда қўланкадек эргашиб келмоқда эди. Арзирумга етганларида маккор Ёғочоёқ чиндан ҳам ўзгарди. — Соқоли қиртишлаб олинган, янги кўйлак-шим, пойабзал кийган, ҳатто кўлига назокат ила ҳасса ҳам тутган эди. Бахтга қарши у Сеньоританинг вағони йўлагига лаблари қимтилиб ташқарини томоша қилиб турарди. Қарс вилоятининг пастак тоғига, яккам-дуккам уйларига, қадди тик теракларига ўйчан тикилаяпти, деган хаёлга борарди киши. Бу пайтда айрим йўловчилар тараддуд кўра бошлашган, Қарсга бир қадам қолган эди.

Ёғочоёқ Сеньоританинг купесига ўғринча қараб қўйди. Ичкарида Жаҳонгир ҳожатга боришни истаб типирчилар экан, хотинлардан қайси бири у билан чиқиши бир зум талаш бўлди.

— Рангингиз анча синиқибди, Сеньорита, — деди купедош хотинларнинг абжири. — Мен олиб бораман дедимми, мен! Биз келгунча дори ичиб, пича ўраниб ётинг, ҳадемай Қарс!

— Эҳтиёт бўлинг, назоратчиларга сир бой бермангизми? — деди Сеньорита. — Маррага етганда йиқилишни ёмон кўраман.

— Минг марта уқдим, ёд бўлиб кетди, — кулди хотин. — Марра Москвами? Ҳали узоқ, опа.

Купе эшиги шифиллаб очилганида, Ёғочоёқ аста ўгирилди. Кўз кўзга тушди: бу ўша бола эди!

Жаҳонгир эса Мустафобейникида учратган бадкор кимсани танитай, илдамлаб юрди. “Қарсга бола учун кетаётгандим, жуфт бўлди”, деди бола ўғриси мамнун ҳолда.

— Назоратчиларни кўрмадингизми? — деб сўради хотин.

— Йўқ, — деди Ёғочоёқ севинчини зўрға яшириб.

Ниҳоят, поезд Қарс вокзалига кириб келди. Осмон очиқ эди, аммо Арманистон томондаги уфқда оқ булутлар кўзга ташланарди. Айтишларича, шаҳар ўз тарихи мобайнида бир неча марта қўлдан қўлга ўтиб охир-оқибат Туркия тасарруфида қолган экан. Руслар жангсиз ташлаб кетган шаҳар марказидаги ҳув анави пурвиқор бино ўз умри мобайнида гоҳ масжид, гоҳ черков бўлавериб, ҳисобдан ҳам адашиб кетганмиш. Дарҳақиқат, бу ерга кимлар келиб, кимлар кетмаган. Лойқа суви шарақлаб оқаётган сой, эски шифер ва тунука билан қопланган чордоқ деворлари, худди Самарқанддаги Чўпонотани эслатиб юборадиган кўнғир тоғ, қоядаги қалъа харобасида ҳилпираётган улкан қизил байроқ ва байроқдаги оқ тусли ой — барчаси йўловчиларни узоқ кутгандек эди. Ҳарҳолда Сеньоритага шундай туюлди. Туркияни у Грузия орқали ҳам, Украина йўлидан ҳам тарк этиб кўрган, илло бунчалик чарчамаган эди. Уч марта поезд алмашишлари лозим: Истанбул-Анқара-Қарс, Қарс-Тбилиси-Боку, Боку-Москва. Бундан чиқди

учдан бири босиб ўтилди, лекин энди ҳар бир қадам Сеньорита учун азоб бўлиб қолди.

— Отахон, — деди у чолга, — қанча берсам, чегарадан ўтказиб қўясиз? Айтиб қўяй, сизсиз ҳам бечорани отасига етказиш қўлимдан келади.

— Гуноҳнинг халтаси тўлган, — деб жавоб берди чол Жаҳонгирнинг бошини силаб. — Унинг жавдираган кўзлари учун қўлимдан келган яхшилиқни қиламан. Пул сарфланса, танишим учун сарфланади, менга эмас.

— Худо хайрингизни берсин.

— Ташвишланманг, ҳаммаси яхши бўлади, — деб чол сариқ ва зангори ранглар билан йўл-йўл бўялган бинони кўрсатди. — Мен анави уйнинг нариги ёнидаги ошхонада бўламан. Телефон рақамингизни ёзиб беринг, қўнғироқлашамиз.

Одатда ҳувиллаб ётадиган Қарс вокзалида одам ва сумкалар бижғиб кетди. Чол айтган уч қаватли бино айвонида ёйилган кир кўзга ташланар, одам яшайдиган тураржой биносига ўхшар эди.

— Юкларингизни ўзим ташиштираман, — ҳамроҳ аёл Сеньоританинг ёнида тўхтади. — Жаҳонгир билан бекат ўриндиғида ўтира қолинг.

— Хўп, — деди Сеньорита. — Кейин сизга яна бир илтимос бор.

— Хўш?

— Қўшни купедаги турк чол бино ёнидаги ошхонада мени кутмоқчи. Таниши билан гаплашиб кўринг. Ишонса бўладиган одамлигини сезсангиз, менга юборасиз. Таниши Жаҳонгирни чегарадан ўтказиб берармиш. Балки уларники яхшироқ вариант бўлиб чиқар, а?

— Ишонмаяпман. Узимиз эплаймиз, Сеньорита.

Айни шу лаҳзада одамлар орасидан кузатаётган Ёгочоёқни пайқаган Сеньорита деди:

— Болани олиб кетинг, кўздан пана жойда бирортаси қараб ўтирсин. Бўлсангиз-чи!

Орадан ҳеч қанча вақт ўтмай Ёғочоёқ ҳассасини уйнатиб яқинлашди.

— Жуда ҳам чарчаганга ўхшайсиз, — деди у. — Қаранг ёмғир ҳиди келаяпти. Ичамизми?

— Оқ булутдан ёмғир ёғмайди, — Сеньорита лабига сигарета қистирди. — Қолаверса, ёмғир ҳиди учун ичаман, демаганман шекилли? — У сигаретини гижимлаб ташлади. — Ҳаммангни жин урсин!

— Болани Қарсгача олиб келдингиз, — ёнига ўтирди Ёғочоёқ. — Бу ҳам бир ғалаба. Балки ғалаба учун ичарсиз?

— Қанақа бола? — ялт этиб қаради Сеньорита.

Жаҳонгир ўзини чала таниш хотиннинг қўлида кўриб, Самарқандга етдим деганимда, яна қаёққадир олиб кетишмоқчи, деб ўйлади ва чинқириб йиғлаб юборди. У жиққа ёшга тўла кўзларини Сеньоритага тикди, лабидан бир зумда қон қочиб, юлқинди. “Аяжон!.. Аямга бояман!” дея жон ҳолатда Сеньоритани кўрсатиб, ўзини ҳар томонга отаверди. Уни етаклаган савдогар хотин Ёғочоёқнинг бадкирдор кимса эканини фаҳмлаб, Жаҳонгирни кўтариб олди-да, вагон ортида кўздан йўқолди. Ёғочоёқ уларнинг изидан қувиш ниятидан йироқ эди.

— Полиция чақираман, — деди қуруққина қилиб. — Этиб келдингиз, Сеньорита... Ҳа, дарвоқе, лақабингизни тескари ўқиса, форс ва тожик тилида “атир йўқ” деган маънони англатар экан. — Бола ўғриси қулочини ёйди. — Атир эмас, бола йўқ!

— Бола менга ҳеч ким эмас. Мен савоб учун...

Сеньоританинг телефони жиринглаб, гапи чала қолди. Чол танишини дарҳол учратгани ажабланарли ҳол эди. У Тбилиси поезде жўнагунча таниши йўлини топиши хусусида гапираётган эди, Сеньорита гапни кесиб, рус тилида деди:

— Нималар деяпсиз, чўлоқ ҳозир қаршимда ўтириб, полиция чақирини пеш қиляпти. Унга ўхшаш

жирканч нусха бўлсангиз, ошкора тан олиб қўя қолинг! Болани шундоқ ташлаб кетаман. Лекин Яратганнинг қаҳрига учрайсиз!

— Э-э, Ёғочоёқми? Менинг зиғирча ҳам алоқам йўқ унга! Алданг, хушомад қилинг, чалғитинг! Сўнг икки юз доллар билан болани олиб келинг. Ёғочоёқ Қарс вокзалида қолади, сиз — икковингиз купеда бўласиз! Ишонсангиз-чи менга!

— Қандай ишонаман?

— Жаҳонгирнинг суратини кўрдим, — деди чол, — газетага чиқибди.

— Туғилган куни билан табриклашибдими? — пичинг қилди Сеньорита.

— Нималар деяпсиз? Мурожаат учун телефон рақами ҳам берилган, яъни полиция қидираяпти! Қалтис вазиятда жинниманми бўйнимга тош боғлаб?

— Бола ва пулни олиб бораман, кейин-чи? Тош боғламас экансиз, нима қилмоқчисиз?

— Айтдим-ку, бола ва сиз купеда бўласиз, Ёғочоёқ эса вокзалда қолади. — Чол қаттиқ йўталгач, деди: — Газета улар қўйган қопқони экани аниқ. Ҳозир бирорта рақамдан кўнғироқ қилиб, бола ҳақида баъзи маълумотларни билиб оламан, аммо қопқон эканини кўнглим сезаяпти.

— Майли, кўнғироқ қилинг. Сизга ўз отамга ишонгандек ишондим, отахон.

— Болани Туркиядан чиқариб юборишга сўз бердимми, бажараман!

Ёғочоёқ рус тилини билмагани учун телефон суҳбатидан тоқатсизланди. Фитна уюштирилаётганини сезиб, ҳассасини асфальтга урди:

— Етар!

— Биласизми, мен кимларни ёмон кўраман? — деди Сеньорита унга.

— Биладан, жуда яхши биладан! — ҳовуридан тушмади

Ёғочоёқ. — Нуноқларча қилган ишингизнинг мисини чиқарадиганларни ёмон кўрасиз. Мияси бор одам ҳам шунақа хавфли ишга овсарларча қўл урадимми?

— Сиз оқсоқни чалғитиб тулинг, мен болани унинг кўзидан пана жойга олиб кетаман, — деди чол. — Қарс-Тбилиси-Боку поездига қандай чиқилади, нечанчи купе... сал кейинроқ ўзим айтаман.

— Ҳой, агар алдасангиз, — телефонга бақирди Сеньорита, — ернинг остидан бўлса ҳам топаман!

— Телефонни ўчиринг! — Ёғочоёқ телефонга ҳамла қилган эди, Сеньорита қизил тугмачани босди-да, чол билан алоқани узди.

— Аёлларга шарт қўядиган, агар шартини бажармаса, пасткашликка бемалол қўл урадиганларни ёмон кўраман, — деб Сеньорита чўлоққа бармоғи ила пўписа қилди. — Менинг ишим нуноқлик деб сизга ким айтди? Бу мардлик, тушундирингизми?

— Албатта, тушунмадим... — Ёғочоёқ хиёл олдинга энгашди. Шунда Сеньорита унинг ёқасидан тутди.

— Болани ўз уйига олиб кетаяпман! — деди газабини босолмай. — Кимсан? Нега ишимга бурнингни суқаяпсан, тўнғиз?!

— Ҳақитувчи эканимни нечанчи марта эслатишим керак? — деб Ёғочоёқ аёлнинг қўлини силтаб ташлади. — Аввал ўзингга боқ, урғочи қобон!

— Қанча сўрайсан? — бўш келмади Сеньорита.

— Болани берасан.

— Нима?

— У бола сенинг ҳам, менинг ҳам ватандошим эмас, лекин оёғимиз остидаги ер Туркия, мен эса шу юрт фарзандиман. — Ёғочоёқ сўл томонига ишора қилган эди, Сеньорита олисдаги тарихий бино устида ҳилпираётган қизил байроқни кўрди. Ёғочоёқ масхараомуз тўнғиллади: — Фуқаролик бурчим! Уни ҳеч қачон унутмаслигим керак!

Сеньорита иккиланиб қолди: чол ва Ёғочоёқ —

иккаласининг тили бирми? Жаҳонгирни тортиб олишгач, нима қилишади? Полицияга топширадиларми? У ҳолда нега ҳозироқ полиция чақиришмаяпти? Хув ана, жандармерия ходими қўлини орқасига қилиб, ғоз турибди. Ё бефарзанд оилаларга пуллайдиларми?

Шунда Сеньорита Ёғочоёқни Гулчеҳранинг ўлимига сабаб бўлган кимсалардан бири, деб ўйлади. Бироқ чол ҳақида бундай хаёлга бориши мушкул эди. Наҳотки, чол Сеньоританинг ҳеч кимга айтмаган режасидан бир кун аввал бохабар бўлиб, қўшни купега йигирма беш долларлик чипта сотиб олган бўлса?

— Ҳайронман, болани нима қиласан? — сўради Сеньорита тамаддихонага кўз ташлаб қўяркан.

— Бир гапни эзишни ёқтирмайман, — янада қаҳрли тусга кирди Ёғочоёқ.

— У ҳолда ошхонада бафуржа гаплашсак. Поезд жўнашига ҳали вақт бор. Икки сих кабоб билан анор виноси устида...

— Анор ароғи, — тузатиш киритди Ёғочоёқ.

— ...анор ароғи устида келишиб оламиз.

— Келишиб? Нимани?

— Мен қора иш қилаётган бўлсам, сен қоп-қора ишни аллақачон қилиб бўлгансан. Ё янглиш гапирдимми?

Фақат бир нарсага ҳайронман. Қандай қилиб изимдан тушишни уддаладинг?

— Ялмоғиз! Мен тухмат қилганларни ёқтирмайман!

— Бўлмаса, қотил эмаслигингни исботлаб бер!

— Кўрдингми, — деди Ёғочоёқ, — сен ҳамма нарсани биласан, ҳатто ўртада одам ўлиб кетганини ҳам! Қаёқдан биласан? Чунки мен эмас, сенсан ўша қотил! Бечора болакайни ўғирлаб кетиш учун йўлингда ғов бўлган тирик жон борки, қуритаяпсан! Фақат мени қуритолмайсан!

Иккови тамаддихонага кирганида, узоқдан пойлаётган чол вокзал саҳнига қайтиб, Жаҳонгирни ахтариб топди. У савдогар хотинга Сеньорита-Ёғочоёқ можаросини

билганича тушунтирди. Бир гул атрофида асалари ҳам, қўнғиз ҳам айланишаётган, оқибати эса не бўлишини Яратгандан бошқа ҳеч ким билмайдиган муҳмал дам эди.

— Йўқ, сизга ишоналмайман, — бош чайқади савдогар хотин Жаҳонгирни кучоқлаб. — Сеньоританинг ўзи келсин, гаплашасиз.

— Менга ишонишингиз шарт эмас, — деди чол, — болани беришингизни ҳам талаб қилмайман. Такрорлайман: бола ва Сеньорита хавф остида. Поездга болани сиз билан бирга чиқариб юборсак, Ёғочоёқ гафлатда қолади. Умрида бола ўғирламаган аёллар доим шунақа довдирашади-да! Унутмангки, агар икки-уч аёл тил бириктирса, поезд орқали бола ўғирлаб кетиш хамирдан қил суғургандек осон.

Шундан сўнг чол Сеньоритага яна қўнғироқ қилди ва Ёғочоёқни тамаддихонада чалғитишни тайинлади. Бироқ кечқурунгача Ёғочоёқ билан бирга ўтириш айтишгагина осон эди. Сеньоританинг ҳам қўлида Ёғочоёқни айблаш учун ҳақиқатга яқин гумонлар бор эди, аммо бу гумонлардан Ёғочоёқнинг бир туки ҳам қилт этмади. У Гулчеҳранинг ўлимида айбдор эмаслигини, Жаҳонгирнинг онасидан ўч олиш нияти йўқлигини бот-бот такрорлади.

— У ҳолда сизга саккиз юз доллар пора беришга тўғри келади, — деди Сеньорита сизлашга ўтиб. Худди таслим бўлаётгандек кўринарди.

— Пулингни олмайман!

— Оласиз! Сиз фуқаролик бурчи учун бир лиралик ҳам ҳаракат қилаётганингиз йўқ! Ахир, башарангиз ҳеч қачон эгасини сотмайди!

— Шунақами?

— Шунақа.

— Унда эшит, авлиё! Бир умр виждон азобида қовурилиш учун саккиз юз камлик қилади, — мақсадга кўчди Ёғочоёқ. — Беш минг доллар! Етмаганига юкларингиз ҳам бўлаверади!

— Бегона бола учун шунча тўлайди, деб ўйлаяпсизми?

— Бегона бола экан, зарилми уни чегарадан ўтказишга уриниб? Бундан ёлғиз битта хулоса туғилади: болани сотиш учун олиб кетаяпсан. Россияда уч ёшли ўғил боланинг нархи қанча? Ўн минг доллар бўлса керак? Ўн бешми?

— Майли, — деди Сеньорита бирпас ўйга толиб, қадаҳ кўтараркан. — Лекин кечадан бери ҳолим йўқ, касалман, роса забтига олаяпти... Ичинг! Нима, заҳар солди, деб қўрқаяпсизми? Айниқса, бу ернинг лимонади хуштаъм экан. Бундай лимонадни заҳар қўшиб ичсанг ҳам арзийди.

— Менга нима дахли бор?

— Лимонаднингми?

— Касаллигингни айтаяпман, — деди Ёғочоёқ.

— Нега дахли бўлмас экан? Икки соат шифокор назоратида, осма укол олиб ётишим керак. Пулни шифохонадан чиққач, бераман. Қарсга зўрға етиб келдим.

— Уҳ! Бу гоя ҳозиргина туғилди. Хонимнинг қандай келганини кўрмадикми?

Сеньорита ўрнидан туриб, деди:

— Фалсафа сўқигунча ортимдан юринг, уколимни олиб, сўнг юкларимнинг ёнига борамиз. Бусиз бўлмайди... Бусиз... полиция чақиришингизга ҳам розиман. Икки соатда поезд ҳам кетиб қолмайди.

Улар тамаддихонадан чиқиб, автомобиль бекати сари юришди. Ёғочоёқ бир ўқ билан икки қуённи урганига ишонмоқда эди: пулни ҳам қўлга киритади, болани ҳам.

Такси тўхтатиб, Қарс шифохонасига жўнашди.

— Алдашга уриниш — қамоқ, — ўнинчи марта огоҳлантирди Ёғочоёқ ҳомуза тортиб.

Сеньорита миқ этмади. Кўп ўтмай такси шифохона кўчасига бурилди.

— Бу ёққамас, — деди Сеньорита, — ибодат қилиб, кейин шифохонага кираман.

– Ибодатга бало борми? – эътироз билдирди Ёғочоёқ.
– Қаерга боришларингизни аввал аниқлаб олмабсиз-да, – деди таксичи. – Шифохона, масжид... Иккови икки ёқда бўлса. Хўш, қаерга борадиган бўлдик?

– Масжидга ҳайда, – буюрди Сеньорита. – Илтимос, бошқа савол берма.

– Хўп, хоним.

– Асли қаерликсан? – тусмоллаб сўзлади Сеньорита.
– Негадир қарсликка ўхшамаяпсан.

– Қорақуртданман, – деб пешойнадан қаради таксичи. – Ўзингиз чет элликка ўхшайсиз. Армани эмас, рус ҳам эмас.

– Савол бермасликка шартлашдикми?

– Хўп, савол бермадим, деб ҳисоблайман, – мўйловини силади таксичи.

Машина масжидга бурилганида, Ёғочоёқнинг боши эгилиб, гавдаси бир томонга оғди. Сеньорита унинг ҳассасини қўлига маҳкамроқ ушлатиб, шивирлади:

– Уйқу дори учинчи марта коримга яради. Омон бўл, Ёғочоёқ. – Сўнгра таксичидан сўради: – Қорақурт қаерда? Қишлоқми у?

– Ҳа, ажойиб қишлоқ. Бу ердан анча узоқ.

– Сенга юз доллар бераман. Бу жанобни Қорақуртгача олиб бор.

Таксичи машинани шошиб тўхтатиб, Ёғочоёққа тикилди.

– Нима бўлди унга?

– Ухлаб қолди, – деди Сеньорита. – Хўш, пулни оласанми? Ҳозиргина унинг “Ҳали Қорақуртгача боришинг керак” деганини эшитмадингми? Шунчаки бориб-келганингда ҳам бензинингга куймайсан. Ахир, юз доллар-а! Бунинг устига она қишлоғинг экан. Тасодифлар сенга хизмат қилаётганига хурсанд бўлмайсанми?

Сеньорита вокзалга қайтганида, ранги анча-мунча синиққан эди.

— Жаҳонгир қани? — атрофга аланглади у. Аксига олиб телефонининг қуввати ўтириб қолганди. — Кимда телефон бор?

— Телефон нима керак? Чол билан дугонангиз эргаштириб кетди уни, — деб ойнаванд бинони кўрсатишди. — Кириг, ичкарида сизни кутишаяпти.

Сеньорита бино ичига ҳаллослаб кирганида, чол ёлғиз ўзи қаҳва ҳўпламоқда эди. Бир-бири билан маъноли кўз уриштиришди. Чол мамнун эди. Аразлаган ошиқ каби ёлғондакам қовоқ уйиб, телефонни ўйнатди, сўнг нигоҳи билан бурчакни кўрсатди. Одамлар ортида, яшил стулда Жаҳонгир кўринди. Бола анча хафа бўлишига қарамай қўлидаги ширинликни иштиёқ билан яламоқда эди. Савдогар хотин бошини силаб, ундан кўз узмай ўтирарди.

Кўп ўтмай Қарс-Тбилиси-Боку поездига йўловчиларни чиқариш бошланди. Орадан ҳеч қанча вақт ўтмай эса Сеньорита ва Жаҳонгир вагон йўлагида ташқарини томоша қилишмоқда эди. Чол энгил таъзим қилиб, ҳаворанг бино тагидаги йўлакдан илдам юриб, кўздан йўқолди.

— Бу... Самайқанд эмасми? — Сеньоритага термулди болакай.

— Йўқ, Туркиянинг охириги шаҳри. Поезд қанча тез юрса, уйингга шунча яқинлашамиз.

— Аям уйдами?

— Уйда... Онангни ўйлаяпсанми?

— Соғиндим... — бош силкиди бола.

Жаҳонгирни чегарадан ўтказиш учун савдогар хотинлардан олти чоғлиси иштирок этадиган бўлди. Ҳужжат текширишаётганида, улар болани қўлдан-қўлга олиб, текширувчиларни чалғитишлари лозим эди.

Поезд жойидан жилганида, режани янада пухта-лаштиришди. “Аёл бўла туриб, бир бегуноҳ болани қутқаролмасак, аёллик шаънимиз бир пул эмасми?” — дейишди.

— Ҳаммасига чидайсан, хўпми? — тайинлади Сеньорита Жаҳонгирга. — Аввал ёнимда ўтирасан, кейин сени анави холанг кўтариб олади, ундан сўнг анависи. Ёмон амакилар пайқамаслиги учун этаги тагига ҳам яширади сумка ичига ҳам, юқори полкага ҳам чиқаради. Ухла деса кўзингни шартта юмиб ухлайсан, тур деса турасан. Гапларимни тўлиқ тушундинг-а? Ушандагина уйингга етиб бороласан.

— Тушундим, — деди Жаҳонгир.

— Ҳечам уч ёшли болага ўхшамайди, — деди хотинлардан бири.

— Бошида кўрганингизда эди, бунақа йиғлоқи, инжиқ бола онасиз бир кун ҳам яшолмаса керак, деб ташхис қўярдингиз, — ўрнига чўзилди Сеньорита.

— Ташхис деганингизга шифохона эсимга тушди. Касалингизни Қарсда кўрсатдингизми?

— Дори ичиб, қимирламай ётсам, Оренбурггача етиб бораман.

Бироқ Сеньорита оёқ-қўлини хотиржам узатса бўладиган ишга қўл урмаган эди. У филдек жуссаси билан поезддан сакрашга мажбур бўлишини шу тобда тасаввур ҳам қилмаётганди.

У ёқда, қорақуртлик таксичи Қарс шаҳридан чиқиб, машинасини елдек учириб кетди. Хийла йўл босгач, тезликни пасайтирди. Қорақурт Қарс вилоятидаги катта қишлоқлардан эди. Она қишлоғи томон кетар экан, кўнглига шубҳа оралади. Орқа ўриндиқдаги зот ким? Нега айнан ўз қишлоғига олиб бориши лозим? Хорижлик семиз хотин билан тортишаётган эди, бирдан жимиб қолди ва... кутилмаган буюртма.

— Афандим, туринг, — таксичи ўриндиққа тиззалаб чиқиб, Ёғочоёқни силтади.

Ўғри-каззоб кўзини очди. Ҳали карахт эди, қаерда, кимнинг машинасида эканини англаёлмади.

— Мўйлов... — хириллади Ёғочоёқ. — Кимсан?

— Таксичиман. Ҳамроҳингиз сизни Қорақуртга олиб

боришни тайинлади, лекин ўз оғзингиздан эшитиб, хотиримни жам қилмоқчи эдим.

— Минг лаънат, ортингга қайт! — Ёғочоёқ ташқарига аланг-жаланг боқди. — Қарс вокзалига ҳайда, мўйловингга ўт тушгур!

Улар вокзалга етиб келишганида, поезддан тутун иси ҳам қолмаган эди. Ёғочоёқ бир оёғини судраб, вокзал ходими ўтирган хона туйнугига тумшугини суқди.

— Поезд Тбилисига соат нечада етиб боради? — дағдага аралаш сўради у.

Ходим поезднинг Ахалкалаки ва Тбилиси шоҳбекатларига борадиган вақтини айтиб, эндигина Озарбайжондаги шоҳбекатлардан оғиз очганди, Ёғочоёқ тишларини фижирлатиб, туйнукдан бош олди. Шубҳасиз, Сеньорита голиб келган эди. Бировда зиғирча хусумати бўлса, то қасос олмагунча, уйқусида ором бўлмас Ёғочоёқ дарров чамалади: поездга етиб олмоғи учун самолётга ўтириб, Бокуга учиши, Бокудан Ганжа томон қайтиб, шоҳбекатда поездни кутиб олиши, пойтахтга етгунча болани ўғирлаб кетиши мумкин эди. Жаҳонгир ўғирланса, Сеньорита ҳеч кимга арз қилолмайди. Нима деб арз қилади?

— Ҳозирча фақат Қарсдаги бола билан кифояланар эканман-да, — деди у вокзалдан чиқиб.

Осмонни булут қоплади. Сеньорита ёмғир ёғмаслигини айтган эди, аммо Ёғочоёқ Ниҳат берган манзилга етиб, эшик қоққанида, ёмғир томчилади. Эшикка чиққан кишининг териси устихонига ёпишган, ёноқ суяклари тирсак уриб чиққан, кўзлари йилтираган тирик мурда эди.

— Кимсиз? — ўқрайди у.

— Ёғочоёқман. Истанбулдан Ниҳат юборди.

— Кетинг.

— Қаёққа? Чўнтагимда икки минг доллар...

— Ниҳат айтган бола ўлди, — деди устихон. — Доллар билан тирилтиролмайсиз. Ўлиги керак бўлса, олиб кетаверинг.

Эшик ёпилди. Боягина иккита бола ва беш минг долларни қўлга киритиб, шунча “бойлик” билан

Истанбулга қандай кетишни ўйлаётган Ёғочоёқ ҳеч вақосиз ҳилвираб қолди. Ёмғир кучайди.

— Ўлдираман, — Ёғочоёқ алам билан кўкка боқди.
— Агар ўша хизматкорнинг боласи қўлимдан қутулиб кетса, кўрган кунларим ҳаром!

Иккинчи кун тонг чоғида у Истанбулнинг Кадикўйидаги уйида сигарет тутатиб ўтирарди. Олис Қарс шаҳридан шумшайиб қайтиб келди. Хаёлида пишган режаси шу эди: бугун Бокуга учади. Грузия орқали Озарбайжонга кирган поездни энг камида Ганжа шаҳрида кутиб олиб, ёвуз ниятини амалга оширади.

У эшикка юрди, аммо не мақсадда оёқ ростлаганини унутди. Овқатланмоқчи эдими ё эшикни очиши билан Озарбайжонда пайдо бўлиб қолишига ишондими? Авиакассага қўнғироқ қилиши, чипта буюртма бериши даркор эди, шунинг ҳаракатидамиди? Ёинки ичмоқчими, марихуана чекмоқчими, ўлмоқчи эдими?

Қанчалик истамасин, поездни энди қувиб етиш осон эмасди. Поезд Шарққа жўнаган бўлса, Ёғочоёқ автомобилда Фарбга қайтди. “Нима қилсам экан? Нима?! Нима?.. — тишлари ғижирлаб, юзи буришиб, кўзлари қисилиб кетди унинг. — Нега Истанбулга келдим? Ортидан бўридек қувламайманми! Ношудманми? Йўқ-йўқ, хизматкорнинг боласини барибир қўлга киритаман! Барибир! Қарслик бола ўлди, аммо Жаҳонгир тирик! Мени тақдирнинг ўзи унга бот-бот рўпара қилаяпти. Бу сафар ҳам яна учрашаман. Қочиб қутулолмайди омадли зумраша!..”

Аламини Ниҳатдан олиш учун рақамларини терди. Кечадан бери ишламаётган телефон гудок берди.

— Менга касал болани тавсия қилдингми, ярамас?!
— бақирди унга. — Қарсдан икки қўлимни бурнимга тиқиб қайтдим!

— Соппа-соғ эди, — деди Ниҳат. — Аввал сўра нимадан ўлганини...

— Ақл ўргатма, гадой!

— Заҳарланибди.

— Ву, махлуқ! Ҳали кинолардагидек кимдир заҳарлабди, дерсан?

— Ёш болада сен билан мендан бошқа кимнинг қасди бор? — деб Ниҳат хўрсинди. — Билмасдан заҳар еб қўйган. Қаровсиз қолган бола эди, бечора Қарсдан қачон кела қолдинг?

— Ҳозир келдим. Гўрингга гишт қалаб ўтирибман.

— Кап-катта одамлар билиб-билмай заҳар ичиб қўйишганида, ёш болани айблаб нима қиласан?! Уни Аллоҳ раҳмат қилсин.

Ёғочоёқ Қарс вокзалидаги тамаддихонада Сеньорита қандай усталик билан уйқу дори берганини ўйлаб, таъби баттар хира бўлди. Ундан кўра семиз савдогар ҳам, Жаҳонгир ҳам йўлда учрамагани афзал эди, минг марта афзал эди. Оғир уф тортди. Юрак-бағри аламдан куйиб кетаётганди.

— Менга қара, — кўзлари олайди Ёғочоёқнинг, — умрингда бир марта сен ҳам бирор ишни эплаганмисан?

— Боланинг ўлишини қаёқдан билибман?

— Мижғовланма!

— Кеча эплаган ишимни айтайми?

Эшик тақиллади. Ёғочоёқ хайр-маъзурни насия қилиб, телефон тугмачасини босди-да, даҳлизга юрди. Шу тобда Мустафобейникига бориш учун ўрнидан турганини эслади. Ким экан деб кўзчадан қаради. Оқ футболкали, соқоли олинмаган, эгни қисилган бу одам Мустафобейнинг шахсан ўзи эди.

— Кечирасан, — деди чақирилмаган меҳмон диванга чарчоқ билан ўтираркан, — кеча йўлда айтган гапларингга тушунмадим. Мана, тонг отмасдан Кадикўйдаман. Гапир, нима бўлди? Бир қарслик бола дейсан, бир чет эллик.

— Ниҳат айтган Қарсдаги бола ўлди, — Ёғочоёқ яна сигарет тутатди. — Уни олиб кетишга бораётиб, поездда анави хизматкорнинг боласини кўриб қолдим.

— Қайси хизматкорнинг?

— Сенинг уйингда оқсочлик қилган самарқандлик аёлнинг.

— Бўлиши мумкинмас! Унинг ўғли поездда нима қилиб юрибди? — Мустафобейнинг уйқуси очилди.

— Россиялик савдогар хотинлар олиб кетишяпти. Истанбулдан Қарсгача, Қарсдан Бокуга. Кейин у ёғи Россияга.

— Россиялик савдогар хотинлар? Қанақасига олиб кетишади? Нима, улар бола ўғирлайдиларми? — хушёр тортди Мустафобей. — Балки озарбайжонликлардир? Лайлонинг озарбайжонлик хуштори эпчил чиққанга ўхшайди.

— Йўқ, мен ҳаммаёқни ҳидладим, озарбайжонлик Юсуф хотинчаси билан гум бўлган, — деворни муштлади Ёғочоёқ. — Бола қўлимда эди, шундоқ чангалимда! Қаёқдан ҳам бирга ўтириб алвастининг қўлидан лимонад ичдим-а! Дори қўшилган лимонад суробимни тўғирлаб қўйди! Хаёлимга ҳам келмаганди унинг дори олиб юргани, тайёргарлиги борлиги! Лаънат! Лаънат! Лаънат!

— Асабийлашма! Калаванинг учини топамиз. Лайло ҳалиги кампирнинг ўлимида айбланиб қамалгач, болани озарбайжонлик йигит олиб кетди. Хўш, ундан кейин Лайлонинг ҳамшаҳарлари қўлдан қўлга ўтказишди ва бирдан йўқотиб қўйишди. Нима сабабдан?

— Россияга гум қилиш учун, — ўғирилди Ёғочоёқ. — Улар кампирнинг ўғлидан қўрқиб, болани Россия орқали Ўзбекистонга олиб кетиш режасини ишлаб чиқишган. Каллам секин ишласа ҳам, барибир ишлайди.

— У ҳолда анави хизматқор хотинни эҳтиётсизлик туфайли машина босиб кетгани аниқ, — деди Мустафобей. — Боланинг йўқолишига сабаб ўша ҳалокат. Яъни болани Лайло томондан ҳеч ким билмайдиган жойга яширгани, сўнг хабардор қилишга улгурмагани ипни чувалаштириб юборган. Агар хизматқор хотинни бола ўғирлаш мақсадида ўлдиришганида, бола россияликларнинг қопига тушмасди. Машина босиб кетиш — тасодиф! Хизматқор эса ўлимидан олдин россияликлар билан

болани Туркиядан чиқариб кетиш масаласида яхшилаб келишганга ўхшайди. Мен кеча ҳам суриштирдим, болани Лайлонинг яқинлари ҳам ахтаришяпти. Бундай олиб қараганда, бола ҳозир ҳақиқатан ҳам эгасиз... Лекин асабийлашсанг арзийдиган воқеа экан, Ёғочоёқ! Сал қолибди-я эгасиз болани қўлга киритишингга!

— Ўлган хотинни ўтган сафар ҳам хизматкор деб атагандинг, — у ёқдан-бу ёққа юрди Ёғочоёқ. — Лайло хизматкор эди, ўлган хотин эса савдогар. Бундан хулоса шуки, улар Россияга поездда мол ташийдиган таниш савдогарлар орқали болани Туркиядан чиқариб юборишмоқчи бўлишган. Тахмининг тўғри, кал! Россиялик савдогар ва Гулчеҳра таниш бўлишган.

— Туркиядан аллақачон чиқариб бўлишди, — соатига қаради Мустафобей.

— Унга етиб оламан!

— Қанақасига?

— Бугун Бокуга нечта авиарейс бор? Тезроқ чипта олиб, тезроқ бу ердан даф бўлишимга ёрдамлаш! Нега менга анқайиб қарайсан-а? Болани қўлдан чиқарадиган аҳмоқ йўқ! Менга аванс бериб қўйишган, аванс!

— Телбасан, Ёғочоёқ! — норози бўлди Мустафобей.

— Ҳа, сен доносан! Мен Озарбайжон ҳудуди бўйлаб ўша поездни ахтариб топгунимча сен Истанбулда муҳим топшириғимни бажарасан!

— Нима иш экан? — тумшайди Мустафобей. — Ишқилиб Ниҳатни уриб ўлдириш эмасми?

— Бугун-эртан менга донорни сўраб қўнғироқ қилишади. Қарсадаги бола ўлиб қолибди, навбатдагисини овлаш учун Озарбайжонга учиб кетаяпман десам, икки дунёда ҳам ишоничмайди.

— Мен қандай ишонтираман? Буюртмачиларинг билан, ҳаттоки, телефонда ҳам гаплашмаганман.

— Шошмасанг-чи, мен Гулчеҳра ҳақида гапирмоқчиман. Болани россиялик савдогарга берган экан, уларнинг танишлиги аниқ. Гулчеҳра ишлаган жойни ахтариб топасан, кейин эса Сеньорита лақабли россиялик семиз хотинни суриштирасан. Болани айнан ўша Сеньорита

олиб кетаяпти. У Россиянинг Татаристонидан эканини, миллати татар эканини биламан, холос. Менга бу семиз алвасти ҳақида тўлиқ маълумот керак. Ҳақиқий исм-фамилияси, Россиядаги манзили, Истанбулдаги квартираси. Тушунарлими, Мустафо?

— Болани ўз қўли билан топширадиган қилмоқчимисан?

— Шунга яқинроқ. Аммо Озарбайжонга барибир учаман.

Стол устидаги телефон ғириллаб қўзғалди ва мусиқа тарала бошлади.

— Буюртмачилар бўлмасин-да, — деб Ёғочоёқ экранчага кўз ташлади. — Э, Ниҳат экан. Аблах нима демоқчи ўзи?

— Ёғочоёқ, — деди Ниҳат алоқа улангач, — гапимга қулоқ сол. Мен телефонини топиб олган аёл...

— Ўлган савдогар аёл, яъни Гулчеҳра ҳақида гапираяпсанми? Минғирламай аниқ-тиниқ сўзла!

— Унинг савдогар эканини биларкансан-да? — ҳайрон қолди Ниҳат бурнини тортиб.

— Мени қандайдир овсар билан адаштирма! Бир нималарни аниқлаганга ўхшайсан, имилламай гапир!

— Лаълили бозоридаги цехлардан турли либослар, газламалар олиб, юртига жўнатиш билан шуғулланган.

Ёғочоёқнинг кўзи равшан тортиб, деди:

— Наҳотки, қўлингдан иш келаётган бўлса, Ниҳат?

— Кўп қувонма. Бу маълумотни бировдан эшитиб қолдим, рус дўкондоридан. Афсус, изидан тушолмадим, айғоқчилик қўлимдан келмайди. Мабодо одам топсанг, ўша нусхани кўрсатаман.

— Одам топилди деб ҳисоблайвер, — деб Ёғочоёқ Мустафобейга кўз ташлади ва ўзига-ўзи деди: — Ўлсам арвоҳим ҳам тинч қўймайди болакайни!

— Яна бир марта айтаман, сен телбасан, Ёғочоёқ, — деди Мустафобей.

— Бекор айтибсан, — телефонни диванга улоқтирди бола ўғриси, — ўзинг телбасан! Агар соғ бўлганингда, университетда олган билиминг, шу ёшга кириб, тижорат бобида орттирган тажрибанг билан бунақа хор-зор бўлиб

юрмасдинг! Битта дўконни эплломадинг! Чунки Ҳасанга суяндинг. Ҳасанга фақат тентаклар суянади!

— Гапир, гапинг ичингда қолмасин. Негаки, эртага сени Озарбайжонда ҳибс қилишади, қамоқда ўлиб кетасан.

— Хонавайрон бўлаётган бей Анқарадан Истанбулимизга кўчиб келдилар-да, қимматбаҳо уйлардан бирини ижарага олди. Бу ҳам етмагандек минг долларга ёш, гўзал жувонни хизматкорликка ёллади. Энди эса ўзи минг долларга зор! Муаллимдан чиққан бей, бейдан чиққан мирқуруқ!

— Агар Лайлони ишга олмаганимда, ўғилчасини икки дунёда ҳам кўрмаган бўлардинг!

— Ўзингни соғ қилиб кўрсатишга баҳона топгунча ҳозироқ Ниҳатнинг уйига жўна! — деди Ёғочоёқ. — Топшириқ нима эканини тушунтирдим, бей.

— Бажараман, — деди Мустафобей кўзини лўқ қилиб. — Иккита шартим бор. Биринчиси, мана шу йил охиригача эллик минг доллар ишлашим керак. Иккинчиси, университетда ўқиганимни, ўқитувчилигимни қайтиб юзимга солма.

— Қўрқма, ўзимни ўқитувчи деб таништириб юрибман, сенинг хотираларинг мен билан яшаяпти. Пулга келсак, эллик мингдан ортиқ ишлашинг мумкин. Нишонимда болалар кўп.

Бу вақтда Туркия-Грузия чегарасидан ўтишни эплаган Сеньорита сардорлигидаги савдогарлар эртасига Грузия-Озарбайжон чегарасини ҳам эсон-омон ортда қолдиришди ва поезд бағрини шоду хуррамликка, қадаҳлар жарангига тўлдириб, Каспий бўйига шошилдилар. Қарслик чол ва унинг таниши ўргатганидек улар мусофир болакайни қўлдан қўлга ўтказиш усули ила божхона ходимларию жамики назоратчиларни чув туширишди. Зафар қозонган жиноятчи хотинларни озарбайжонларнинг шукуҳли пойтахти — Боку кутмоқда эди. Бироқ қанчалик сир сақлашга уринишмасин, Жаҳонгирнинг таржимаи ҳоли бошқа вагондаги хотинларга ҳам тарқалиб бўлган эди.

Ожизаларга теккан касал: хурсандчиликда эҳтиёткорликни унутишдади, галаба оғизлардаги тугунларни ечиб юборади, гийбатли воқеаномалар урчийди.

— Ким айтди? — Сеньорита жингалаксоч нўғой хотинга дўқ урди.

— Вой-вой, мени сотқин деб ўйлаяпсизми? — бидирлади жингалаксоч. — Кимдан эшитганимни ҳам, болакай яширинча олиб кетилаётганини ҳам ҳеч кимга гулламайман. Назоратчи купеда вино ичганларни топмоқчи бўлганда миқ этдимми? Ўн бир минг долларлик молим хавф остида қолса ҳам оғиз очмадим-ку! Айниқса, бола учун жонимни бераман! Ишонасизми, шунақа раҳмим келди, шунақа раҳмим келди... Ухлаяптими? Уйғоқ-ку! Салом, Жаҳонгир! — Нўғой савдогар болакайни қучоқлаб ўпди. Жаҳонгир поездга ва унинг йўловчиларига анча-мунча кўниккан эмасми, юзини индамай тутди. — Қаймоқнинг исими? — Боланинг оғзини ҳидлади. — Грузин қаймоғи-ку! Ахалкалакидан олганмидингиз, Сеньорита?

— Мен сендан савол сўрадим, — Сеньорита қаддини ростлаб, купе деворига бёҳол суянди. — Болани эркалатишга қақирганим йўқ.

— Қўйинг шунақа гапларни, Сеньорита! Қаймоқдан биз ҳам едик. Роса боплаб тайёрлашар экан-а? Наҳотки ширинтойни Ўзбекистонга олиб кетаётган бўлсангиз? Узоқ эмасми? Йўлда қийналади, деб ўйламадингизми?

— Йўқол! — янада ҳолсизланди Сеньорита. — Сен аёлсан... Бефаросат бўлишга ҳаққинг йўқ!

— Уни купемизга олиб борсам майлими?

— Қулоғингга танбур чертаяпманми, гаранг!

Шу он купе эшиги очилиб, яна бир савдогар хотин бош суқди.

— Бўла қолсанг-чи, кутаяпмиз, — деди у дам жингалаксочга, дам Жаҳонгирга қараб. Кейин Сеньоритага ялинди: — Жавоб беринг, Сеньорита, унга ўрганиб қолдик. Олис сафарда биз — аёлларга ҳамиша ҳам шундай болача ҳамроҳ бўлавермайди-да.

— Хўп, сенга ишониб жўнатаман, лекин дарров олиб келинглар, Бокуга яқин қолдик... — Сеньорита дори қутисини пайпаслаб топди.

Ҳақиқатан ҳам Боку яқин эди. Сеньорита Абдулинга кўнғироқ қилди.

— Вокзалда ўтирибман, икки кўзим рельсларда нигорон, — деди Абдулин.

Қуёш уфқдаги сўнгги рангларини ҳам ўчириб, поездни қоронғилик қўйнида қолдирди. Олис сафари чоғида гоҳ секин, гоҳ шитоб-ла бораётган темир карвон азалий қўшиғи “тарақа-туруқ”ни баралла қуйламоқда эди.

Поезд одамларга хизмат қилиб чарчамайди, поезд одамларнинг ўзлари темир-терсакка айлантиришмагунча ишлайверади. Мен чарчадим ёки фалон вагонимда қабих ниятли киши ўтирибди, деб эътироз билдирмайди. У ўз йўлида учраган ҳар қандай тирик жонни ҳеч бир виждон офриғисиз шартта мажақлаб ўтгани каби Ёғочоёқ ҳам салкам темир махлуққа айланиб бўлган эди. Маъмур Қарс-Тбилиси-Боку рейсидаги поездга Ганжада эмас, мамлакат пойтахтига бир бекат қолганида зўра етди, аниқроғи, Боку аэропортидан келиб, кутиб олди. У вагонга чиққач, оч бўридек тимирскalaniб вагонмавагон тентиради. Ва баайни нўғой хотин Жаҳонгирни вагон йўлагига етаклаб кетаётган жойида учратди. Ёғочоёқ оқ кўйлак, бўйни бўшаштирилган бўйинбоғда эди. Бундан ташқари гардишли кўзойнак ёрдамида у зиёли чол қиёфасига киришни уддалаганди.

— Ресторандан яхна чой олиб бераман-да, бир зумда кираман купега, — деди жингалаксоч ҳалиги аёлга. — Кутинглар.

Ёнидан ўтишаётганида, Ёғочоёқ вагон ойнасига қапишди. Темирйўл ёқасидаги қишлоқларнинг чироқлари лип-лип этиб ортда қолди, темирйўлни кесиб ўтган чароғон кўча қишлоқ этагига чўзилган жамолини оний лаҳза намоён этди, светофор кўнғироғи жиринги эса охириги вагон сари югурди. Момиқ қўлини

жингалаксоч холага ишониб топширган Жаҳонгир уйқусираган кўзларини мултиратиб лапанглаб борар, вагон оҳиста тебранар эди. Жаҳонгир ишондики, бу хола ёмонлик қилмайди, поезд ҳам энди боғчадаги ўйинчок сингари қувноқ.

Қайтишда Ёғочоёқ уларни тамбурда тўхтатди.

— Жаҳонгири ҳара апарирсан? — деб сўради озар тилида. Ёғочоёқ Озарбайжонга охирги марта 2000 йилда келган, йўллар яхши эсида, хусусан, озарбайжон тилида ҳам, гарчи бузуқ талаффузда бўлса-да, гаплаша оларди.

Нўғой хотин додираб:

— Сиз уни танийсизми? — деб рус тилида сўзлади.

— Мен рус тилида гаплашишдан нафратланаман, — деди Ёғочоёқ дарҳол туркчалаб. — Озарча билмас экансан, майли, турк тилида гаплаша қолайлик. Туркиядан келиш осон бўлмади, ҳаммадан ҳам Сеньорита қийналди.

— Кимсиз? Сизни биринчи марта кўраяпман.

— Бокулик Юсуф оғаман. Биринчи вагонда эдим. Болани Боку вокзалидаги текширувлардан мен ўтказиб беришимни Сеньорита илтимос қилди... Юр, болажон! — Ёғочоёқ Жаҳонгирнинг қўлидан чангаллаб, ресторан-вагонга кирди. Нўғой хотин бир зум анграйди-да, аниғини сўраш учун савдогар хотинлар ўтирган купега чопди.

Ёғочоёқдан қўрққан Жаҳонгир ҳиқиллаб йиғлай бошлади. Инсоф-имондан мосуво ўғри уни ресторандан кейинги вагонга етаклаб келиб, олдиндан тайёрлаб қўйган жомадонини очди, сўнг ҳушдан кетказувчи дори сепилган дастурмолни Жаҳонгирнинг юзига куч билан босди. Шўрлик бола балиқдек типирчилади, сўнг жиққа ёш кўзларини бир олайтирдию шилқ этиб йиқилди.

Сеньорита буйракка ёрдами тегиши керак бўлган дорини ичгач, оғир уҳ тортиб, вагон шифтига тикилди. Нималар бўлаяпти? Дунё шу поезд каби ўтади-кетади, инсондан яхшилик ва ёмонлик отли ном қолади. Номлар тирикларнинг мияларида, тилларида, улар ёзиб қолдирган хатларида яшайди. Кейин-чи?

Бу ном даҳшатли ёки буюк воқеликка айланади. Яшаган кунларнинг ҳисоби берилади, ҳақиқий амал дафтари очилади ва ҳар саҳифасининг очилишидан ҳосил бўлган шамол бундай поездларнинг ўнтасини жойидан жилдиради. Хокисор кишиларнинг, хусусан, Шафақнинг амал дафтари саҳифалари капалакнида учириб юборолмаса керак. Дунёга келиб, у кимга ёмонлик қилди? Ё шароб ичдими? Эрига хиёнат қилдими? Бировнинг ҳақини едими? Жаҳонгир Шафақнинг қўлида қолгани яхшироқмиди? Ўша кун иккиланди, шу боис ҳам Шафаққа эрталаб Истанбулдан жўнаб кетишини айтди, айтдию ундан сир тутишни истаб қолди, дори билан ухлатиб қўйди оқсоч қизни. Шаҳар бедарвоза эмас, Жаҳонгирнинг ҳам ҳимоячилари етиб келишармиди? Бу дунёда ҳаммани ларзага солишни истаб яшаймиз, у ёқда-чи? Икки дунё шармандалигидан ўз паноҳингдан асра, деб онаси бежиз илтижо қилмаган экан-да. Азобдан эмас, айнан шармандаликдан! “Мен ҳам шарманда бўламанми? — деб сўради Сеньорита ўзидан. — Балки шармандаликдан ҳам оғир ҳолнинг олдини олгандирман? Шу норасидани ўз падари қўлига элтиб бериш учун жонимни-ю молимни неча бор хавфхатарга қўйдим? У ёғига Абдулин олиб кетади, кўз қорачиғингдек асра, дейман, ҳар-бир қадамидан бохабар бўлиш учун қўнғироқ қилиб тураман...”

— Ҳар бир қадамидан бохабар бўламан, — пичирлади Сеньорита.

Бироқ шу ондаёқ ичига гулгула тушди: “Айни дамда хабардорманми? Қўшни вагондаги савдогар хотинларнинг ёрдами тегди, индамасам, ҳаддан ташқари эҳтиётсизликка йўл қўйиб, зарари ҳам тегиши мумкин-ку... Жаҳонгирни бола меҳрига ташналиги учун олиб кетишди, лекин қалтис дамда... ташналикнинг мавриди эмас... мавриди эмас...”

Сеньорита купедошини туртди, уйғонмади. Отарга оралаган бўрининг ҳиди димоғига урилган бўрибосардек у Ёғочоёқни сезди, секинлашаётган поезднинг

қайсидир вагонда юрган малъунни ҳис этди. “У ҳозир шу вагонда! Қандай қилмасин, поездни қувиб етган!..” Қарс вокзалидаги чол Жаҳонгирнинг суратини чоп этган газета таҳририятига қўнғироқ қилиб, сурат ортида жиноятчиларнинг тузоғи борлигига амин бўлганини ҳам бежиз гапирмади. Мусофир гўдакнинг ортидан тушганлар кўп, олғирлар кўп. Улар Россиягача қувиб келишлари мумкин.

— Қаердасанлар? — йўлакка чиққан Сеньорита гандираклаб кетди. — Купенг қайси бири эди?

Йўлакдагилар ўзи-ўзига гапираётган басавлат хотинга ажабсиниб қарашди. Тамбур эшиги очилиб, шу вагонга шошиб келаётган нўғой хотиннинг шериги кўринди. Унинг ташвишманд юзи Сеньоританинг юрагига игналарни қадади.

— Ҳамхонам Жаҳонгирни Юсуф оғага бериб юборибди, — деди савдогар хотин. — Сиздан сўрай деб келаяпман.

— Қанақа Юсуф оға? — Сеньорита бостириб борди.

— Келинг, тамбурда гаплашайлик, ҳеч ким эшитмасин.

— Гапни чўзма!

— Анави вагонда... ўзингиз айтган экансиз, Бокудаги текширувлардан ўтказиб беради, деб... Мен ҳам ишонмай, купенгизга чопиб келаётгандим. Юсуф оға дегани йўқ эди-ку, қаердан пайдо бўлиб қолди?

— Ҳеч кимга ҳеч нарса демаганман! Қаёққа олиб кетди?

— Аввал ресторан-вагонга, кейин ундан нариги вагонга.

Иккови ресторан-вагонга шошилишди. Овқатланиб ўтирганлар орасида Жаҳонгир ҳам, нотаниш киши ҳам кўринмасди. Орқадан нўғой хотин келган эди, Сеньорита:

— Болани кимга бердинг? — деб гиппа бўғди.

— У... у сизнинг топшириғингиз эканини айтди.

— Қаёққа кетди? Орқасидан бормадингми? Афти қанақа эди?

— Тўғрига... Эллик ёшларда, шляпали, кўзойнакли...

— Дарҳол қўшимча қилди: — Чўлоқ эди! Шу поездда бўлса, топамиз, опа.

— Чўлоқ? — Сенъорита вагон-ресторандагиларни лол қолдириб, шундай тез чопдики, ҳамроҳлари орқада қолиб кетди.

— Туркми? — ортига қарамасдан сўради.

— Турк! — топишмоқ жавобини топгандек қувонди нўғой хотин.

Улар вагон-ресторандан кейинги вагон тамбурида-ю йўлагиди ҳам на чўлоқ кимсани, на болани учратишди. Поезд сигнали чалинди, манзил яқин эди. “У Ёғочоёқдан бошқа ҳеч ким эмас!” — кўнглидан ўтказди Сенъорита. Сўнг хотинларга деди:

— Менга қаранглар, ҳозир бола топилса, ўғри бизни сотади, катта тўполон бошланади! Бошқаларга ҳам тайинланглар, назоратчилардан Жаҳонгирни яширишимиз керак! Тушундиларинг-а, яна бир марта бир ёқадан бош чиқарайлик!

Ресторан-вагонга баланд бўйли назоратчи ва милиция ходими кирди. Ўтирганларни саволга тутишган эди, улар савдогар хотинлар қайси вагонга чошиб ўтишганини кўрсатишди.

— Қисқаси, сумка йўқолган, — деди Сенъорита. — Уларни шу баҳона билан чалғитинглар, мен кетдим!

Даставвал Сенъорита охириги вагонгача бормоқчи бўлди. Поезд бекатга етгани йўқ, шундай экан, ўғри бирор купега биқиниб олган.

Шу пайт тамбур эшиги қўрқинчли тарақлаб, филдирак тарақ-туруғи кучайди. Сенъорита ҳарсиллаб чопди. Вагоннинг ташқари эшиги очиқ эди, чироқлар ёруғида темирйўл ёқасидаги оқимтир дўнгликлар лип-лип этиб ўтмоқда. Шунда зинага қапишиб ўтирган кимса гавдасини хиёл кўтарди-да, ўзини поезддан ташлади. У билан бирга яна нимадир пастга қулади. Иблисга бас келадиган бу одам қаердан бўлса ҳам калитни топган, сўқир омад кулиб боқиб, поезд секинлашганда ниятини амалга оширган эди.

— Тўхта! — қичқирди Сенъорита, кечиккан бўлса-да, тилига бундан ортиқ сўз келмади. — Эй Худо!..

Сеньорита зинанинг охирги поғонасига қадам қўйди, кўзлари мушукникидек ёнди. “Наҳотки, у болакайни ҳам поезддан ташлаб юборди?” Поезд эмас, вақт карвони эди бу. Ҳозир бир қарорга келмаса, барчаси тугайди. Орқадаги вагондан тушган шуъла темирйўл ёқасида ётган икки қорани оний лаҳза ёритиб ўтди. “Бири Ёғочоёқ, иккинчиси Жаҳонгир! Йўқ, қути шекилли. Бу туллак уни қутига жойлаштириб, итқитдимикан?” — ўйлади Сеньорита. Ҳозир ташламаса кечикади.

— Парвардигорим, фақат сенга ишонаман, — деди-ю оёғига куч бериб, қўлларини қўйиб юборди. Ерга шунчалар зарб билан урилдики, тиззалари букилиб, юзига тегди, сўнг чирпирак бўлиб айланиб, қумлоқ ариққа гурс этиб тушди. Еру кўк айланишдан тўхтади, қулоқлари чиппа битиб, бир лаҳза гарангсиб ётди. Суяклари синмади, жони ҳам узилмади, у тирик эди.

— Жаҳон!.. — деди қумлоқдан бош кўтариб. Кейин соҳилга чиқаётган тимсоҳдек ўрмалади

Омад кўпроқ Сеньоритага кулиб боққан эди. Ноқулай йиқилган Ёғочоёқнинг аҳволи танг бўлиб, жомадонга судралиб етди. Шунда ўғрининг орқасида айиқдек гавда жонланди. Қанчалар абгор бўлишганини Сеньорита ва Ёғочоёқ бир-бирига қараб билиб туришарди.

— Ўлсанг қутулар эканман-да! — деди даргазаб Сеньорита ва қулочлакашлаб чаккасига мушт туширди, оёққа тураётган ўғри темирйўл тошлари устига ўтириб қолди. Жон-жаҳди ила хотинга ҳамла қилмоқчи эди, чангакдек ёпишган қўллардан халос бўлолмади: пўстакдек ҳилпираб, яна тошга қулади. Сеньорита унинг кўксига гурсиллатиб тепиб йиқитди, охирги вагон ҳам ўтиб, қизил чироқлари вижирлади.

— Ишонмасанг телефон қил, — хириллади Ёғочоёқ. — Телефон... телефон...

— Болам қани? — Сеньорита филникидек оёқлари билан оғир-оғир тепди, Ёғочоёқ ўлар ҳолатга келиб, ихради.

Жомадоннинг қаттиқ қопламаси синган, аммо оғзи очилмаган, кулфлари соғ эди.

— Истанбулдан қўнғироқ қилишади, кимлигингни аниқладим, — деди Ёғочоёқ қон туфлар экан. — Менмас... сён... сен... бола ўғирлашда айбланасан!.. Қамаласан!.. Асли қаерликсан, нима ишлар билан машғулсан — ҳаммасини аниқладим... Ишонмасанг, Истанбулга қўнғироқ қил... Сен тамомсан!

Сеньорита қўлига илинган тошни отди, ўғри фарёд уриб бошини чангаллади.

— Сен Истанбулда савдо билан шуғуллангансан, болани Гулчеҳра исмли ўзбек хотиндан олгансан... — деди Ёғочоёқ қонига беланиб. — Майли, болани олиб кетасан... Лекин қаергача?.. Ўйлаб кўраяпсанми шуни?.. Мен бир киши эмасман, саккизтаман, тўққизтаман, ўнтаман... Лаълили бозорими, бошқа бозорми, сенларни топиб, барибир ўлдирамиз... Битта сени эмас, ҳамроҳларингни ҳам!.. Яхшиликча болани бер!

Ёғочоёқ ҳушсиз Жаҳонгирни жомадонга жойлагач, атрофига ёстиқ ва кийимларни тиқиштирган, шу йўсинда лат ейишдан сақламоқчи бўлган эди. Сеньорита жомадондан чиқаргач, Жаҳонгирда ҳаёт асарини тополмай:

— Болагинам, ўлма!.. Илтимос, ўлма!.. — дея ерга авайлаб ётқизди. Қўлчаларини, бўйнини ушлаб кўрди, юрагига қулоқ солди. — Ўлмайсан!.. Ўлишга ҳаққинг йўқ!.. Ўрнингга мен ўлай! Мен!.. Мен!.. — Оғзига ҳаво пуфлаб, кўкрагини уқалай бошлади. — Кўзингни оч!.. Нафас ол!.. Ол дедим!.. — Сеньорита ёш қизлардек ҳўнграб йиғлаб юборди. — Тирил!!! Ўлма-а-а!.. Ҳой, ким бор? Ёрдам беринглар!

Жаҳонгир индамай ётарди. Бошида чирқиллаётган аёлнинг илтижосини эшитмаётган, ҳаётга қайтариш йўлидаги саъй-ҳаракатларини сезмаётган эди. Поезд тобора секинлаб, ахийри ғийқиллаб тўхтади.

— Тегинма унга, — деди Ёғочоёқ.

— Калимангни қайтаравер, ит! — бақирди Сеньорита.
— Бола кўзини очмаса, сени шу ердаёқ бўғиб ўлдираман!

— Дори ҳидлатганман.

— Сени ажалинг етаклаб келди, билдингми, эй ҳайвон?!

— Унга ҳушидан кетказувчи дори ҳидлатганман!
— такрорлади Ёғочоёқ. — Қара, поезд тўхтади. Ҳозир иккимизни ҳам қўлга олишади. Хўп, менга бола керакмас. Мени сотмасанг, мен ҳам сени сотмайман, Сеньорита! Ҳеч нима бўлмагандек поездга чиқиб, ўз йўлимизда давом этамиз. Сен ҳам бола ўғирламагансан, мен ҳам!

Шундан сўнг Сеньорита йиғидан тўхтаб, дам бола ўгрисига, дам поездга қаради. Чиндан ҳам одамлар кўринди. Вужудини қулоққа айлантириб Жаҳонгирнинг кўксини тинглади ва юракчаси заиф уриб турганини эшитди. Ҳозир ҳаммаси ошкор бўлади: БОЛАКАЙ — Туркиядан ҳужжатсиз келтирилаётган инсон, АЁЛ — яхши жиноятчи, ЭРКАК — ёмон жиноятчи.

— Тавбамга таяндим, — деди Ёғочоёқ. — Уларга мени эски танишим, деб айт. Мастликда гаров ўйнаб, ўзини поезддан ташлади, де! Болани эса анави ўт-ўланлар орасига ётқиз. Жомадон синиғини кўрсат. Менга ишон, бола ўлмаган. Ҳадемай ҳушига келади.

— Гапирма! Сен ҳам одаммисан?

— Хўп, одам эмасман. Лекин сени қамоқдан қутқараяпман. Ярим соатда вокзалдан қайтиб келиб, болани олиб кетасан. Сумка-сумка молинг ҳам Татаристонга эсон-омон етиб боради... Б... бола ҳам... Хўш, ўйлаб кўрдингми?.. Улар яқин қолишди... Бир қарорга кел!

— Аблах, — кўнгли айниди Сеньоританинг.

— Битта бегона болақай учун қамалиб кетишни истайсанми?! — титради Ёғочоёқ.

Сеньорита уфқни ёритган сон-саноксиз шаҳар чироқларига, қора осмонга сочилган юлдузларга, негадир ўз қўлларига ҳам қаради. Тақдир миллион

йиллар аввал ёзиб қўйилар эмиш, аммо одам боласи ҳаётга келган чоғида азалий қисмат битигини ўзгартириш имкони бериларкан. Шубҳасиз, Сеньорита мазкур ҳикматни эслаган онда икки йўлни кўрди: бири — ростини айтиш, иккинчиси — бола ўғрисининг гапига кириш. Пешонадаги “қўлга тушасан” деган ёзувни ўзгартириши мумкин эди.

Даланинг нариги томонида ит ҳургани эшитилди. Тутун иси темирйўл бўйига ёйилди, яқин-атрофда деҳқонлар қозон қайнатмоқда эди шекилли. Дарҳақиқат, бу охирги дала, охирги имконият.

— Нима бўлди? — ҳаял ўтмай етиб келди милиция ходими.

— Жиннилик қилди, — деди Сеньорита Ёғочоёқни туртиб. — Бу аҳмоқ менинг дўстим бўлади... ҳазиллашди...

— Бизга ўғри дейишди-ку!

— У Туркия, мен Россия фуқаросиман. Биз Истанбулда танишиб қолгандик. Гаров ўйнадик... — деб Сеньорита дала четида қалин ўсган ўтларга илҳақ нигоҳ ташлаб қўйди. — Ростдан поезддан ташлайди, деб ўйламагандим.

— Анави нима? Жомадонми? — йўловчиларга ишонмади вагон назоратчиси ҳам.

— Ҳа, жомадон. Энди кераги йўқ, пачоғи чиқиб бўлди. Кетдик, ҳаммасини вокзалда гаплашиб оламиз.

— Албатта, — деди милиция ходими озар тилида. — Халқаро рейсдаги поезд сизларга бекинмачоқ ўйнайдиган жой эмас.

— Сен билан эмас, ўлим билан бекинмачоқ ўйнадик, — минғирлади Ёғочоёқ турк тилида, аммо гапига ҳеч ким тушунмади.

Эҳтимолни назарда тутган Сеньорита телефонини Жаҳонгирнинг ёнида қолдирган эди. Балки болакай ҳушига келиб йиғласа, деҳқонлар дарҳол милиция чақирмасдан, аввало, телефондаги рақамга қўнғироқ қилишар? “Абдулин” номи ўрнига “Боланинг отаси” деб ёзиб қўйгани ҳам бежиз эмасди.

— Гапимга яхшилаб қулоқ сол! — деди Сеньорита вагонга чиққач, ҳамроҳининг телефонидан Абдулинга қўнғироқ қиларкан. — Иш пачава! Ҳамма мол мусодара бўлиб, мен қамоққа тушмаслигим учун зудлик билан битта таксичи топ!

— Нималар деяпсан?

— Поездни “стоп-кран” билан тўхтатишган жой қаер эканини вагондагилардан сўраб, сенга айтаман. Ҳозироқ етиб борасан-да, “2317” рақами битилган устунча яқинидан пачоқ жомадонни топасан! Менга қўнғироқ қил! Ўтлар орасидан телефонимнинг овози эшитилади! У ерда уч ёшли болакай беҳуш ётибди. Мен яшириб қўйдим! Эшитаяпсанми? Нима қилсанг ҳам, болакайни таксида олиб кет! Қариндошингникига жойлаштир! Қўрқма, у ўлмади! Ҳушидан кетказувчи дори берилган! Бир оз лат еган! Мени тушундинг-а? Телефоним боланинг ёнида! Мен ҳалокат ёқасида турибман, Абдулин! Таксичи уч юз доллар сўрайдими, беш юзми, оғзига сиққанини бер! Бу жиноят эмаслигини ҳам тушунтир!

— Вой-вой, бошим...

— Чиндан бу жиноят эмас! Ота-онасининг душманларидан болани қутқариб, Россияга олиб келаётгандим. Истанбулдан Бокугача қувиб келишди, қонхўрлар! Уларни милиция ушлаб, кишанлади. Қўрқма, сенга темирйўл бўйида ҳеч ким ҳужум қилмайди. Фақат воқеа жойини текширишга милиция келгунча қорангни ўчир!

Ўша атрофдаги деҳқонлар чайлада кечки овқат тановул қилиб ўтиришарди. Ит ҳадеб вовиллайвергач, мусиқани пасайтиришди. Ораларида ёшроғи ташқарига чиқди. Ҳеч зог йўқ эди. Поезд жойидан жилиб, тезлигини оширди.

— “Почта” тўхтабди, — деди йигитча чайлага қайтгач.
— Радионинг овозини кўтаринглар, қўшиқ жоннинг роҳати-да!

Орадан ярим соат ҳам ўтмай ит яна безовта бўлди.

— Ит бугун эшакдек ҳанграяптими, нима бало? — аччиқланди йигитча.

— Машина келганга ўхшайди, — деди акаси. — Мусиқани сен ҳам роса ҳангратаяпсан-да! Пасайтир дегандан кейин пасайтир!

Йигитча тўнғиллаган кўйи чайладан чиқиб, дала йўлида автомобилга кўзи тушди. Одам қораси эгатлар бошидаги ёлғизоёқ издан яқинлашди, лекин ўттиз-қирқ қадам қолганда тўхтади ва:

— Асадобод шу ерми? — деб сўради русчалаб.

Бу одам Абдулин эди. Кутилмаган топшириқ таъбини тирриқ қилган бўлса ҳам, усталик ила адо этишга киришганди.

— Сиз адашибсиз, — деди йигитча рус тилида бинойидек тил айлантириб, — Боку йўлидан нега бурилдингиз?

— Менга қара, бу ерга саволларингга жавоб бериш учун келганим йўқ. Шу атрофни Асадобод деб аташадими, йўқми, менга шу керак, холос.

— Ҳа.

— Ҳозир поезд тўхтади, шундайми?

— Поезд тўхтади, лекин дарров юриб кетди. Асадобод ҳув анави чироқлар, тушундингизми?

— Одамлар шу ерларни ҳам Асадобод дейишадими?

— Ҳа, лекин бўм-бўш дала-ю темирйўлда нима қиласиз? Ана, Асадобод қишлоғи! Икки чақирим ҳам чиқмайди.

— Раҳмат, — дея Абдулин ортига қайирилди.

— Арзимаиди.

— Ҳа, лекин арзимаиди, — пичинг қилди Абдулин.

У киракашга машинани темирйўл бўйига ҳайдашни буюрди. Мусиқасевар йигитча нотаниш кишилар қаёққа жўнашига қарамай чайласига шошилди. Ит яна бир марта ҳавога вовиллаш тарқатиб, кўксини ерга бериб ётди. Хўжайин эътибор бермаган одамга гоҳо итлар ҳам эътибор бермайди.

Семофор чироғида рельслар анча наригача ажиб шуъла таратиб ялтирарди. Шоҳйўлдан келаётган машина филдираклари физиллаши, сигналлар, поезд ва кема гудоклари ҳисобга олинмаса, бу макон осуда эди. Шу билан бирга қўрқинчли ҳам. Ҳарҳолда Абдулин уч ёшли бола ўрнига ўзини қўйгач, юраги увишди.

— Қани, овоз бер, — шивирлади Сеньоританинг рақамларини босиб. — Тезроқ топила қол... Тезроқ қуённинг расмини чизай... Шундай пайтда қаердаги томошаларни бошлаб юради-я бу Сеньорита...

Гудок кетди, аммо темирйўл бўйида мусиқа овози эшитилмади.

— Сиз у ёққа, мен бу ёққа, — деди Абдулин таксичига. — Синиқ жомадонни кўрсангиз ёки телефон овозини эшитсангиз, мени чақиринг!

Улар темирйўл тошларини шақир-шуқур қилиб босганча икки томонга шошилишди. Абдулин биринчи учраган устунча рақамига кўз ташлади: “2317”. Демак, бола шу атрофда... Ана, жомадон!

Шу он ер тагидан чиқаётгандек бўғиқ ва заиф мусиқа саси эшитилгандек туюлди. Абдулин рақамларни қайта териб, қабрлардек дўппайган дўнгликлар орасидан ўтди. Ўтзорни кечиб, экинзор сари юрди ва... илқис тўхтаб, оёқ остига қаради. “Ё алҳазар!” деб юборди у. Оёқ остида оқ кўйлакли бир болакай ўтирарди, кўзлари кинолардаги қонхўрларникидек қилт этмай тикилган, бежо, совуқ. Телефонни кўксига шу қадар қаттиқ босганки...

— С... салом... алайкум... — деди Абдулин тиз чўкиб.

Бола индамади. Абдулин ўрта бўйли, озгин, жиддий қиёфали киши эди. Қулт этиб ютинганди, томоғидаги ёнғоқчаси кўтарилиб-тушди. “Ё Оллоҳ! — деди ичида. — Бу ростдан тирик болами ёки арвоҳ? Нега ҳеч нимадан қўрқмай миқ этмай ўтирибди? Кўзи бунча йилтирамаса? Йиғлаганми?”

— Телефонни менга бер, — Жаҳонгирнинг қўлидаги матоҳни ушлади. — Ўзбек тилини билмайман. Улар сени русчага тушунади, дейишди. Мен яхши одамман. Сени машинада... “бибип”да олиб кетаман... Кетасанми? Уйга... онангга...

Жаҳонгирнинг лаблари қимирлади.

— Нима? — қулоғини тутди Абдулин.

— Ая... — деди Жаҳонгир эшитилар-эшитилмас.

— Ая? Нима у? Кечирасан, ким у демоқчи эдим.

Онангми?

— Ая... — пичирлади Жаҳонгир яна бир марта.

— Ҳа, ая, ая, — бош қимирлатди Абдулин.

— Аям... — деди Жаҳонгир. Шунда Абдулин болакайнинг қалт-қалт титраётганини кўрди.

— Бер менга.

Бола телефонни қўйиб юборди. Сўнг ерга кўксини бериб, бошини Абдулин томон буриб ётди. Қоронғилик қоплаган далада ёлғиз ҳолда уйғонгач, қоронғилик ва ёлғизликдан ёинки шовқин солиб ўтган юк поезидан кўрқиб эсидан айрилмадимикан, деб Абдулин энгашди ва ёш томаётган кўзларга тикилди. Бу кўзлардаги катталарникидек мунгни, умрбод эсдан чиқмайдиган илоҳий мунгни энди пайқаб, эти жимирлаб кетди.

Бола ҳам одамга шунчалик дард, чексиз ғам билан боқадими? Йўл азобларию даҳшатли кимсалардан, она соғинчию ором соғинчидан адойи тамом бўлган эди сарсон гўдак.

— Ҳой, уни топдингизми? — таксичи сал нарида овоз берди.

— Кетдик! — қичқирди Абдулин ва болани даст кўтариб, таксига қараб чопди.

Ит яна ҳура бошлади. Бу гал деҳқон йигитчанинг акаси ташқарилади. Боку шоҳйўлидан Асадобод даласига буриладиган жойда турган милиция машинасининг томида рангин чироқлар ўчиб-ёнмоқда эди. “Поезд тўхтади, кейин кимлардир келди, энди эса милиция...

Тинчликмикан? Поезд одам босганга ўхшайди...” — деди йигит ўзига ўзи.

Поезддан ташлаб юборилган бола ҳақидаги гап-сўз эртасига ҳам, индинига ҳам тарқалмади. Бироқ савдогар хотинлар қанчалик сир сақлашга уринишмасин, ўғирланган бола хусусидаги миш-мишлар озар милицияси қулоғига ўша кечаёқ чалинган эди. Темирйўлга жўнатилган гуруҳ у ерда ётган синиқ жомадон, ёстиқча ва чойшабларни топгач, хотинлар ҳам, Ёғочоёқ ҳам қайтадан сўроқ қилинди. Боланинг ўлигию тириги йўқ, аммо Ёғочоёқ нега жомадонни ташлади?

— Озроқ ичгандим, нега тушунмайсиз? — деди Ёғочоёқ оппоқ бинт билан боғланган жароҳатини силаб. — Мен ўзи сал тентакроқ, жунунтабиатроқман. Поезда болакай йўқ эди. Бу уйдирма. Яъни бор эди, лекин улар бошқа болалар... Қарсдан чиққан, Тбилисидан чиққан, Ганжадан чиққан... Мен нега бола ўғирлайман? Қаёққа олиб кетаман уни?! Жомадонга ёстиқ, чойшаб солдиму ўзимни отдим. Эрталабгача далада қолсам, қуруқ ерда ётмайман-ку!

— Кимдир “бола” деб чинқирган экан, сизми? — сўрашди нўғой хотиндан.

— Бир марта қовун туширдим, қайтиб туширмайман. Ўлиб кетсам ҳам майли!

— Бу нима деганингиз? Айтмоқчисизки, жомадон ичида бола бор эди, борлигини сир тутасиз, ўлиб кетсангиз ҳам майли.

— Жинниманми? Қанақа бола? Бола бор экан, қани онаси? Қани чиптаси?

— Ёлғон кўрсатма учун қанақа жазо берилишидан бохабармисиз?

— Аслида йўқ бола учун тухмат қилишга-чи? Унга ҳам жазо бордир? Бир қариндошим юрист эди, қамалди. Уни юристлар қамоғига жўнатишди. Озарбайжонда ҳам юристлар, милиция ходимлари ётадиган қамоқхона...

— Чекиб олганга ўхшайсиз. Сизни наркодиспансерга юборамиз.

Вагон назоратчиси эса уч ёшлардаги ўғил бола борлигини айтишга айтди-ю, ғойиб бўлиб қолгани ҳақида гувоҳлик беролмади. Афтидан унга ҳам ортиқча бошоғриқ керак эмасди, қўлини ювиб, қўлтиғига урди.

— Йўқ, менга шундай туюлган, — деди у. — Нариги вагонларда болалар бор эди, тўрт-беш ёш. Ушалар билан адаштирибман чоғи. Биласизми, аёл зоти шундайки, ўзи оила қуриб, бола-чақа орттирмаса ҳам, меҳрини кўнглидан қувиб солмайди. Улар қўшни вагондаги таниш аёлларнинг болаларини эркалаб-ўйнатиб юришганди.

Асосий сўроқ қилинадиган шахс, албатта, Сењорита эди. Ёғочоёқ билан жангдан сўнг бир неча киши уни вагонга чиқариб қўйгач, Абдулинга қўнғироқ қилди, юз-қўлидаги қонни ювди, кийимини алмаштирди, кейин эса мажолсизланиб йиқилди-ю ўқчиб йўталди, қон туфлай бошлади. Поезддан ўзини ташлаганида юзи моматалоқ бўлгани, оёғи қайирилгани, бели майишгани янги дард олдида ҳеч нима эмасди. Карвон Боку вокзалига кирганида ҳушидан кетди. Тўрт киши замбилда зўрға-тушириб, “Тез ёрдам” машинасига ортишди.

Бу вақтда Абдулин таксичига икки юз доллар бериб, Боку аэропорти кўчасида машинадан тушди. Бошқа бир машинани кира қилиб, Наримон туманидаги нуфузли меҳмонхона манзилини айтди. Бироқ у ердан ҳам қўним топмади. Таксичи кўздан йўқолгач, Жаҳонгирни қўшни кўчагача, то олисдан милиция патрули кўрингунча кўтариб борди. Шўрлик бола ҳолдан тойиб, Абдулиннинг қучоғида қўлларини осилтириб ётарди. Ёрқин чироқли реклама экранлари ёнидан ўтишаётганида кўзини зўрма-зўраки очар, рекламада қад-қомати келишган қиз акс этганми,

олмами, баклашками, болага фарқи йўқ эди: “Ая... Аяжон...” деб зорланиб, инграниб, эмраниб қўярди. Ҳақиқатан, гўдаккина шу тобда онасидан бошқа ҳеч кимни ахтармаётган, бошқа ҳеч ким дуч келишини истамаётган эди. “Мен қаердаман? Булар кимлар? Онам қани?” деган саволлар шу кунгача кўнглидан ўн минг марта ўтганди гўё.

Ниҳоят, Абдулин машина тўхтатиб, Наримон тумани четида истиқомат қиладиган қариндошининг манзилини айтди. Ҳализамон темирйўл вокзалига қайтиб келиши, Истанбул юкларини “Боку-Москва” рейсидаги поездга ўтказишга бош-қош бўлиши лозим эди.

— Ё тавба, ким бу? — ҳайратланишди Абдулиннинг қариндошлари. — Нима қилди унга?

— Илтимос, бир ҳафта сизларникида турсин, — пешонасини қашиди Абдулин. — Кимлигини, Озарбайжонда нима қилиб юрганини ҳозир тушунтириб беролмайман.

— Озарбайжонлик эмасми?

— Озарбайжонлик эмас.

— Жоним, — деди қариндошининг хотини Сусан кинояомуз эркалаб, — сизни ёш келинлигимдан биламан, пашшага ҳам озор бермайсиз. Келинг, бундан кейин ҳам шундай инсон бўлиб қолинг: болани олинг-да, жўнанг! Хонадонимизга касофат йўлатманг, ўтинаман сиздан!

— Йўқ, ҳафта ўтмасдан уни ҳеч қаерга олиб кетмайман.

— Вой-вой, тўйга келдингизми, гўрга тикқаними? Қирқ ёшга кириб қилчалик ақли йўқ одамни биринчи кўришим?! Бугун тўй бўлган уйни эртага азахонага айлантирмоқчимисиз?

— Майли, билганларимни айтаман, — қўлини кўтарди Абдулин. — Бир тадбиркор аёл билан бирга бизнес қилишимдан хабарларингиз бор. Бола у билан Истанбулдан келган, поездда, минг азобда, ёлғиз,

ҳужжатсиз! Кимлардир болани қўлга киритиш учун жонларини жабборга бериб елиб-югуриб юришибди. Бу ҳам етмагандек бояқиш ҳали Бокудан Москвагача ҳам кетиши керак. У ёқда отаси кутиб ўтирибди. Тадбиркор шеригим ваъда берган.

— Бўлмаса, ваъдасини ўзи бажарсин!

— Ваъда эмас, қасам!

— Ўғри эмас, қароқчи! — додлади Сусан. — Бит эмас, кана! Менга нима фарқи бор! Милиция чақираман!

— Милиция болани нақ жаллодларнинг қўлига топширади! Чунки улар болани бизга ушлаб берсин, деб кутаяпти!

— Бу эртакка ишонмайман! — хитоб қилди Абдулиннинг қариндоши қўлларини ёйиб.

— Эртак энди бошланаяпти, тоға! Яхшилаб қулоқ солинг! Бокуга бир неча чақирим қолганида, Асадобод даласида миттигина шу қочоқни жиноятчилар қувиб етишган ва жомадонга солиб, поезддан ташлаб юборишган. Танасидаги кўкарган, эзилган жойлар шундан! Қисқаси, уни ушласа, ё ўлдиришади, ё изсиз йўқотиб юборишади. Сизни шу гўдак билан милиция ушласа, нима қилади? Биз ҳеч нарса билмаймиз, Абдулин ташлаб кетганди, дейсиз. — Жин ҳам урмайди! Бола милициядан васийгами, алламбало кимсагами ўтади. Улардан ўша жаллодларга! Наҳотки, бегуноҳ болага раҳмларингиз келмаса?! Бир ҳафта нима деган гап?! Оламан-кетаман!

— Ушлабди-ю ўлдирмабди-ку? — эътироз билдирди қариндош.

— Унда изсиз йўқотмоқчи-да, — истеҳзоли илжайди Абдулин. — Яхшиям, жиноятчилардан аввал бориб болани бу ёққа олиб қочдим... Хуллас, мен кетдим! Бир ҳафтадан сўнг келаман! Ҳозир боланинг уйдан бир қадам чиқиши менинг қамалишим дегани! Мени ҳам ўйланглар! Аслида халоскор бўламан, деб кўзим учиб тургани йўқ!

Менга деса, Истанбулдаёқ чучвара қилиб ейишсин эди!
Лекин энди кеч! Фиштни қолипдан кўчирдим!

Улар Абдулиннинг изидан юз қадам наригача келишди, аммо болакайдан етти кунга воз кечиб бўлган савдогар ўламан саттор, меҳмонга яхшилаб қаранглар, деб туриб олди. Агар боланинг дарагини, ҳаттоки, қўшниларга ҳам чиқармаса, уни ахтариб бир пашша ҳам учиб келмаслигига ишонтирган бўлди.

Юклар Боку-Москва поездига ташиб бўлингач, савдогар хотинлардан бири Абдулинни четга имлаб, қоғоз тутқазди:

— Отасининг Москвадаги манзили.

Абдулин қоғозни очди ва “Москва. Одинцово райони. Дунай кўчаси, 31-завод ётоқхонаси, Ҳамидов Алиасқар” деган ёзувни ўқиди.

— Юклардан кўра бу ҳақда кўпроқ қайғурасиз. Сеньоританинг топшириғи шу! — деди савдогар хотин.
— Ҳаммасини аниқ ва тез бажарсин, юклар кўчада қолса ҳам майли, деб қайта-қайта тайинлади.

— Урди Худо, — Абдулиннинг тишлари гижирлади. — Нима ишлар қилиб юрибди-я?!

— Аввал аҳволини сўрасангиз-чи! Бечора икки дунё оралиғида. Яшаб кетиши даргумон эмиш.

Боку-Москва поезди Озарбайжонни тарк этиб, Оренбургга етганида, Сеньорита қўнғироқ қилиб, Жаҳонгирни сўради.

— Сени деб қариндошларимни хавф остига қўйдим, — ўпкалади Абдулин.

— Уни Москвага олиб бор... Васият... — деди Сеньорита.

— Васият? Нима, ўлмоқчимисан?

— Куним битган кўринади. У яхшими?

— Болами?

— Ҳа... — ҳарсиллаб сўзлади Сеньорита. — Биласанми, Парвардигори олам ўлимим олдидан яхшилик қилиш имконини бериб, менга Жаҳонгирни рўпара қилди... Уни

уйига етказишимиз керак. Майли, ҳозирча отасига... Мен бунда ҳал қилувчи рол ўйнадим... Сездингни, болакайга илоҳий кучлар ёрдам бераёпти... Бизни ундаяпти уни қутқаришимизга... Поезддан жомадонда учиб тушди, тирик қолди... Патрул келмасдан сен етиб бординг... Одамови, писмиқ бандасан... Сен ҳам болани қутқаришга киришиб кетганингни билмай қолдинг... У кичкина фариштача... Нима бўлса ҳам, отасига етказ...

— Ҳозир у ёнимда эмас, — ҳақиқатни айтди Абдулин.

— Бу билан нима демоқчисан? — Сеньоританинг овози кўтарилди. — У қаерда?

— Озарбайжонда, қариндошларимникида қолдирдим.

— Нима учун? Ким сенга бундай қил, деди, Рим?

— Милиция хитланиб қолган, тушунсанг-чи! Кейинги ҳафта олиб кетаман. Қариндошларим ишончли одамлар.

— Кейинги ҳафта Озарбайжондан бола эмас, бошқа бировни олиб кетасан.

— Қўйсанг-чи, Сеньорита, бошқа кимни ҳам...

— “Груз-икки юз”ни.

— Тавба, бунча алжирайсан?

— Менинг умрим тугади. Сўнгги кунларим...

— Ўлмайсан.

— Сендан сўралмайди... Ҳаммаси тугади. Телефонимни синглимга топшир, иккимизнинг ўртамиздаги пулларни акамга... У ҳозир Туапседа... ёки Варвинкада... ўша томонларда ишлаб юрибди. Уйимни синглимга, қурилаётган уйни эса опамга қолдираман. Онам икки дунё шармандалигидан ўз паноҳида асрашни сўрарди. Шу бола учун зора шармандаликдан қутулиб қолсам!.. Онамнинг дуоси ижобат... Нима қилиб бўлса ҳам болани тезроқ етказ... отасига... Гапларимни тушунаёпсанми? Бола... Жаҳонгир шунча сарсон бўлгани ҳам етар...

— Бола! Бола! Бошингга етти ёт бола етди, Сеньорита! Балки савоб иш қилмаётгандирсан? Уни милициядан яшириб, катта хатога йўл қўйган бўлиб чиқсанг-чи?

Шартта элчихонага топширганингда тўғри бўлмасмиди? Нега унга ёпишиб олдинг? Нега ўз қонунларингдан чекиндинг? “Яшаш — ўзи учун курашиш” деганингда минг марта ҳақ эдинг!

— Ўзи учун курашиш... — гўдранди Сеньорита. — Одам у дунёга ишонса-ю ўлганидан сўнг мукофот олишини билиб бир иш қилса, шу эмасми ўзи учун курашиш? Менинг савобим ўзимники...

Мотор гуриллашига ўхшаш шовқин кучайди. Абдулин:

— Яхши эшитилмаяпти, алло... алло... — деди.

— Раҳмат сенга, Абдулин. Уни тезроқ отасига топшир... Алвидо...

— Алоқа яхши эмас шекилли... Ҳозир ўзим қўнғироқ қиламан.

Бироқ Сеньоритага боғланишнинг иложи бўлмади. Абдулин бизнесдаги шериги билан сўнгги марта гаплашган эди. Орадан икки кун ўтиб, Бокудан совуқ хабар келди. Сеньорита ўлди, у энди йўқ. Жигари ва буйраги ишдан чиққан, юраги ҳам заифлашиб қолган экан. Ҳибсга олинган Ёғочоёқ эса мамлакатдан чиқариб юборишга ҳукм қилинди. Бола ўғриси осон қутулганидан хурсанд, Жаҳонгирни тутиш учун сарфлаган пулларига куйганидан бағри-дили қон бўлиб Боку аэропорти томон туёғини шиқиллатди. Орадан ҳеч қанча вақт ўтмай Истанбулга шошилиш учиб кетди. Юзига Сеньорита солган нақшлар узоқ муддат, чаккасидаги охирги чандиқнинг битишини ҳисобга олганда, уч ярим ойгача кетмади.

Ҳақиқатан Абдулин тақвим ҳисобида кейинги ҳафта Бокуга Жаҳонгирни деб эмас, Сеньоританинг тобутини Татаристонга олиб келиш учун борди. Шўрликкина гўдакни боқаётган қариндошлариникига қадам босмади, қўнғироқлашмади ҳам. Гўё Сеньоританинг ўлимига болакай айбдордек у ҳақда ўйлашни ҳам хоҳламасди.

Сеньорита асли Татаристоннинг Ямашурма шаҳарчасидан эди. Тобутни қариндошлари Қозон шаҳрида қарши олишди.

Кейин “Газель” машинасига ортиб, Ямашурмага жўнашди. Томирига формалиндан укол қилинган жасадни ёғоч қутидан чиқаришиб, кафанладилар. Шу ерда, эски уйида жанозаси ўқилди. Пешинда тобут яна “Газель”га юкланди. Сеньоританинг ота-боболари Ямашурмадан ўн беш чақирим наридаги Оққалъа қабристонига дафн этилганди, уни ҳам ўша ёққа кўмишга қарор қилишган эди. Ўликлар маконига кузатаётган мотамсаролар ва нега келгани номаълумдек туюлган турли кишилар кўзга ташланарди. Абдулин икки-учтасидан бошқа ҳеч кимни танимади. Анча йилдан бери бундай издиҳомли маъракаларда иштирок этмагани боисми, у ажиб туйғулар қуршовида қолди. Одам тириклигида аллақаяқларда тентираб юради, ўз ҳолича яшайди, пул топади, уйлар қуради, дўстлар орттиради. Бир кун келиб умр паймонаси тўлиб, ҳаётдан кўз юмганида эса ёлғиз эмаслигидан ҳайратланади киши. Кечагина улар қаёқда эдилар? Боқудаги шифохонага ақалли бир кишини юборишга шунча одамнинг қурби етмасмиди? Балки бирортаси қонуний бизнес замони келганини тушунтириши мумкин эди...

— Бола ҳам шундай, — шивирлади Абдулин ўзига-ўзи. — Жаҳонгир ҳам шундай... Ҳеч кими йўқдек кўрингани билан бу боланинг орқасида ҳам яқинлари, қариндошлари, эл-юрти турибди. Ёши учда бўлса ҳам қирқ ёшли инсондек катта, ҳақиқий инсон, фуқаро. Озарбайжонга қўғирчоқни ташлаб келганим йўқ, мен ОДАМни ташлаб келдим, ОДАМни...

Абдулин болани Москвадаги отасига етказишга узил-кесил қарор қилди, бироқ бизнес ҳамкорининг ўлими туфайли ишлари кўпайиб, яқин кунларда бўш вақти йўқ эди. Юкларни Бошқирдистонда ҳам кутишаяпти. Бизнес уммон бўлса, бу уммондаги ҳар бир балиқ ҳисобдан қолмаслиги керак эди.

Сеньорита айтганидек, телефонни синглисига топширди. Эртасига Абдулинга қўнғироқ бўлди. Сеньоританинг куёви прокуратура ходими эди.

— Опамнинг телефониға Туркиядан кимдир ғалати “смс” юборибди, — деди сингил. — Қанақадир бола ҳақида. Рақамларни терсам, ўчирилган. Тушунмаяпман, бола билан боғлиқ қанақадир воқеа бўлдими?

Абдулин хабарни телефон орқали ўқишни илтимос қилди. “Смс” рус тилидаги шундай сатрлардан иборат экан: “Яхши етиб бордингизми? Бола соғ-омонми? Сизга шуни маълум қилмоқчиманки, Истанбул вокзалида ҳаммолингиз ҳам, ўзингиз ҳам адашмаган эдингиз, жомадонларни алиштириб қўйгандим. Бир вақтлар мен ҳам бола ўғирлаганман, лекин сиздек савобли мақсадда эмас. Менимча, иккимиз ҳам бир вақтда, бир бола сабаб халоскор бўлдик! Шунинг учун чегарадан ўтказишда ёрдам бердим, шунинг учун жомадонни Истанбул ёки Анқарадаёқ сиздан ўғирлаб, болани озодликка чиқариб юбормадим. Тушунаман! Уни қутқариш керак эди! Сиз дунёдаги энг олижаноб аёлсиз!.. Алвидо! Мен бедаво дардга йўлиққанман. Биз энди ҳеч қачон кўришмаймиз! Умримдаги сўнгги хабарни...”

— Давоми йўқми? — сўради Абдулин энсаси қотгандек.

— Йўқ.

— Бу адашган “смс”, — деди Абдулин “Сеньорита” деган сўз қўлланилмаганидан севиниб. — Марҳумларнинг сим-картасини ишлатиш яхшимас, ташлаб юборинг.

— Адашган хабар эканига ишончингиз комилми?

— Ҳа. Бунинг устига мантиқсиз ва чала. Савол берган, аммо жавоб кутиш ўрнига видолашган, қандайдир ақлга сиғмайдиган фантастик иқрорларни ёзган.

— Мен органга мурожаат қилсамми, дегандим. Опам Россияга Қарс орқали келаётган эди, тўғрими? Бунда бир гап борга ўхшамаяптими?

— Поездда кимдир Сеньоританинг телефонида фойдалангандир?

— Бечора опам...

— У қанақадир жиноятга аралашмаслиги аниқ эди. Бизнесни хавфга қўйиб зарил эдими! Кўп ичарди, соғлиғига қарамасди. Ўлимида ўзи ҳам айбдор. Лекин... Албатта, бу тақдирнинг иши.

— Хўп, мен эримга лом-лим демайман. Бўлмаса, опамни эксгумация қилдириб, қайтадан суд-тиббий экспертизасидан ўтказишдан ҳам тоймайди. Сизга ишондим.

— Раҳмат. Эксгумациянинг, миш-мишларнинг кераги йўқ, — Абдулин яна бир марта ишонч билан сўзлади.

Шундай қилиб, Абдулин ўзи англамаган ҳолда Жаҳонгирнинг кейинги кечмишларини бўйнига олди. Тез орада салкам бутун дунё бўйлаб ахтариладиган ёш мусофирни Россия, Украина саргузаштлари, оқ ва қора кунлар кутмоқда эди.

Адабий-бадиий нашр

Азамат КОРЖОВОВ

МУСОФИР ГЎДАК ҚИСМАТИ

I китоб

Қисса

Мухаррир: О.Қанаев

Тех.мухаррир: Ш.Ҳошимов

Саҳифаловчи: Н.Мухитдинова

Рассом: Д.Эшматов

Босишга берилди 25.04.2016. Қоғоз бичими 60x84 $\frac{1}{16}$ “Times
New Roman” гарнитураси. Шартли босма табоғи 12,75.

Нашр босма табоғи 13,0. Адади 3000 Буюртма № 52

1 завод.

«IJOD-PRESS» нашриётида нашрга тайёрланди.

Нашриёт лицензияси: АІ №270

«Dizayn-Print» МЧЖ УИЧК босмахонасида чоп этилди.

100054. Тошкент шаҳри, Чўпон ота кўчаси, 28а-уй.